Aleksandr A. Bek

Moskova önlerinde

«VOLOKOLAMSK ŞOSESİ»

Moskova önlerinde 2

Telif hakkı: MAY YAYINLARI

Birinci baskı : Şubat 1971
İkinci baskı : Kasım 1972

Dizgi ve Baskı — Sümer Matbaası

ALEKSANDR ALEKSANDROVİÇ BEK

MOSKOVA ÖNLERİNDE

(VOLOKOLAMSK ŞOSESİ)

II. CİLT

İKİNCİ BASKI

Türkçesi

NAİME YILMAER

MAY YAYINLARI

Kredi Han, Cağaloğlu - İstanbul

Kapak : AYHAN ERER

«SİNÇENKO! ATI.»

Momiş-uli:

«Nereye büyük bir noktaya koymuştuk» diye sordu.

«İşte» dedim. «Baurdcan, bakın.»

Kitabın ilk yazılarını taşıyan defterimi masa görevi yapan kontraplak bir sandığın üzerine koymuştum.

Son bölümünde, taburun yürüyüşünden, düşman kolu arasındaki yarmadan söz ediyor, sonra General İvan Vasiliyeviç Panfilov'la, Momiş-Uli arasında Volokolamsk kıyılarında bir evde yapılan konuşmaları taşıyordu.

Momiş-Uli, defteri gaz lambasına doğru çekti. Lamba, yer altında oyulmuş siperin köşelerine ve defterimin üzerine eğilmiş Momiş-Uli'yi aydınlatıyordu.

Tanışmamızdan bu yana bir kaç ay geçmişti. Bu bir kaç ay içinde Momiş-Uli zayıflamış, yanakları çökmüş ve gölgelenmişti. İri gözlerinin beyazı sarılaşmış, savaşın gerginliği üzerine yığılmıştı.

Lambanın aydınlattığı profilinde bana ilk tanıştığımız günlerde ansıdığım Hintli'yi yine görüyordum.

Defterin üzerine eğilmiş ama kamburlaşmamıştı.

Zaman zaman zayıf eliyle okuduğu sayfaları çeviriyor, ara sıra parmakları geriliyor ve siyah tuşlara basar gibi saçlarının üstünde kıpırdıyordu. Sandığın üzerinde duran gümüş tabakasından bir sigara aldı. Lambanın üzerinde kuruttuktan sonra yaktı ve tek bir söz söylemeden sigarasını içerken okumasını sürdürdü. Sonunda defteri kapadı.

Kaygıyla ne söyliyeceğini bekliyordum. Ama Momiş-

Uli susuyordu.

«Buraya kadar yirmialtı bölüm olmuş» diye hatırlattım.

«Evet» diye fısıldadı. «Yirmialtı bölüm... Moskova önlerindeki savaşın onbirinci günü...»

Momiş-Uli ile birlikte siperde kalanların hepsi uyuyordu. Kaputları üstlerinde, yaprakları doldurulmuş şiltelerin konduğu çam ranzalarda yatıyorlardı. Yalnızca ikimiz, Moskova önünde çarpışan taburun tarihini yazabilmek için, oturuyorduk. Momiş-Uli, sigara içiyordu. Derin bir nefes çekiyor ve sigaranın ateşine dalıyordu.

«Yeni öyküye başlıyalım.» dedi. «Ama koşulu unutmayın.»

«Hangi koşulu»

«Gerçeği yazacağınıza dair olanı.»

Beni sert ve ürküten bir bakışla süzdü. Ben de göz ucuyla onun duvara dayalı kılıcına baktım. İç çekmemi bastırarak, yeni bir defter çıkarıp kalemi elime aldım. Bourdcan Momiş-Uli'nin yalan yazdığım zaman keseceği elim Tanrı'ya şükür sağlamdı.

Tertemiz defter açık, sözcükleri bekliyordu. Momiş-Uli, başladı.

2

Momiş-Uli:

«Panfilov'un yanından öğleden sonra ikiye doğru çıktım.» diye söze girdi. Şakır şakır yağmur yağıyor, boğuk top sesleri duyuluyor, çevre yanık kokuyordu.

Kapının eşiğinde durakladım. Şiddetli bir rüzgâr esiyordu. Yolun üstündeki bütün delikler suyla kaplıydı, yağmur suları çamurlu derecikler halinde akıyor, damlalar yerde kabarcıklar yapıyordu. Sağnak uzun süreceğe benziyordu. Çarpıştığımız yerlerde erler bu tip yağmura

«ıslatıcı» derlerdi. Garip bir ad. Askerlerin bu geceyi bir çatı altında, temizlenerek, yıkanarak ve dinlenerek geçireceklerdi. Çok iyi.

Kulaklı şapkamı başıma iyice çekerek merdivenlerden indim. Yağmur yüzümü, şapkamı ve henüz kurumuş olan pamuklu kaputumu ıslatmaya başladı.

«Yoldaş Kombat, size bir yağmurluk buldum.»

Önümde seyisim Sinçenko duruyordu. Siz onu tanıyorsunuz. Uyanık, alçak gönüllü, esmer, ama mavi gözlü bir gençti. Kazahistan'ın Rus köylerinden birinde doğmuştu. Küçüklüğünü, Kazah çocukları gibi at sırtında geçirmişti ve rahatça Kazahça konuşuyordu. Geçirdiğimiz olaylar bu aslan gibi adamı da zayıflatmıştı. Bütün yüzünü kaplayan kırmızılıktan sadece fırtlak elmacık kemikleri üzerinde birer leke kalmıştı. Ama griye çalar mavi gözleri kalpağının altından şen ve şeytanca bakıyordu.

Koyu yeşil kauçuklu kumaşı omuzlarıma attım. Üzerinde hemen sudan çizgiler belirdi.

«Tabur karargâhı nerede?» diye sordum.

«Ta orada Yoldaş Kombat... Sağdan ikinci sokak.»

«Tamam ben orayı bulurum. Sen şimdi fırla git. Bütün tabur karargâh subayları ile bölük kumandanları ve siyasi yöneticiler yanıma gelsin.»

«Hepsi toplanmış durumda. Karargahta sizi bekliyorlar Yoldaş Kombat.»

«Kim söylemiş?»

«Teğmen Rahimov.»

Sinçenko birden gülümsedi.

«Ne gülüyorsun? Bildiğin bir şey mi var?»

«Biliyorum. Tabur yedekte. Bir gün dinleneceğiz ve..»

«Ve ne? Neden durakladın?»

«General de bizden memnun kalmış.»

«Asker telefonu mu?»

«Tastamam öyle Yoldaş Kombat.»

Bu konuşmayı sürdürmedim.

«Savaş için gereken araçlar sağlanmış mı?»

«Getirdiler Yoldaş Kombat. Yiyecek te getirdiler. Beş kasa da votka. Generalin bize bugün çift öğün verilmesi buyruk saldığı söyleniyor.»

«Bunun için mi kumandanlar toplandı?»

«Evet...» Sinçenko gülümsedi: «Kumandanlar onları öğle yemeğine çağrıcağınızı sanıyorlar.»

«Öyle yemeğine mi? Bunu da kim çıkarmış?»

«Siyasi yönetici Bozjanov. Kendisi de yemeği hazırlamaya koyuldu bile!..»

«Senin de yardımınla değil mi?»

«Öyle Yoldaş Kombat.»

Sinçenko, bu andaki titizlenmemin yapmacık olduğunu biliyor ve beni gülerek inceliyordu.

3

Tabur karargahının yerleştiği badanasız ahşap evin önünde-üst kattaki pencereden kurulmuş telefonların tellerinin uzandığı görülüyordu. Nöbetçi duruyordu. Siyah sert muşambası dimdik durmasını ve bana tam bir selam vermesini önlemedi. Makineli tüfek arabasının sürücüsü, ufak tefek Garkuşa'yı tanıdım.

«Merhaba Garkuşa... Uyuklamıyorsun ya?»

Garkuşa, hiç bir zaman yakalanmamasına karşılık taburda şeytanlıkları ile ün salmıştı. Askerler onu arkadaşlık anlayışına tam anlamı ile bağlı, ateş altında titremediği ve kumandanlardan korkmadığı için sever, yapılanı kızdıran ama askerliğin sert yaşantısını hafifleten şakalarını da bağışlıyorlardı.

«Siz ne diyorsunuz Yoldaş Kombat -yine kumandanın karşısında korkmadan konuşuyordu- bende uyuklayacak göz var mı?»

Şimdi bu ufak tefek seyisi seviyordum. Şeytanlık dolu yüzünden sular süzülüyordu.

«Pekala Garkuşa... Bir az daha dayan. Seni değiştirecekler o zaman ısınırsın.»

Cevabı hemen yapıştırdı:

«İçten mi?»

Bu arsızca soruyu duymamazlığa gelerek içeri girdim.

4

Salonu geçip, odanın kapısını ardına kadar açtım. Ve eşikte kalakaldım.

Önümde son derece garip bir görünüm vardı Rahimov'un çağırdığı bölük kumandanları ve siyasi yöneticiler, ardı kesilmeyen çarpışmalardan ve geceki yürüyüşten yorulmuş, hepsi uyuya kalmışlardı. İlk yatan anlaşıldığına göre bölük komutanlarından Panyükov'du, çünkü en iyi yeri o almıştı. Duvar dibindeki tek tahta kerevete serilmişti. Bölük kumandanlarının en genci ve en canlısı olan Panyükov, bu arada traş olma ve üstünü değiştirmeye de zaman bulabilmişti.

Ama galiba hepsi traş olmuş: Odaya pencerenin açık olmasına karşın ayak kokusu ile birlikte bir de kolonya kokusu yayılmıştı. Anlaşılan yakında bir askeri kantin vardı ve onlar oraya uğrayabilmişlerdi.

Panyükov'un yanına ayni bölüğün siyasi yöneticisi Dordiya yerleşmişti. Sırtında gömleği yoktu, sadece açık mavi renkli iç fanlesiyle yatıyordu. Her halde söküklerinin dikilmesi için birisinden rica da bulunmuştu. Çünkü elinden asla bu tip iş gelmezdi-belki de bunu bizim Sinçenko yapıyordu - Ama o gömleğinin gelmesini bekleyememişti.

Ötekiler, tahtanın üstüne kaputlarını sermiş gaz maskelerini de yastık yapmışlardı. Üçüncü bölük kumandanı Filimonov'un kırmızı yüzü uykuda sarı görülüyordu. Ra-

himov'un uzun esmer yüzü ise toprak sarısıydı. Bozjanov'un yanakları yanıyordu. Parçalanmış makineli tüfek bölüğünün kumandanı ise büzüldüğü yerde çocuk gibi sesler çıkarıyordu. Daima sakin olan siyasi yönetici Tolstunov ise uyumadan önce çizmelerini çıkarmış ve ayak bezlerini asker usulü üstüne serpmişti. Başının altında sıkılmış yumruğu duruyor, pamuklu kaputu sırtında, uzun şapkası başında uyuyordu. Tek traş olmayan ve sakalı kırmızı bir fırça gibi duran da oydu.

Duvarın dibine kıvrılmış olan bağlantı eri Tkaçuk'da olduğu yerde uyuya kalmış telefonun ahizesi elinden yere düşmüştü.

Kimseyi uyandırmaya cesaret edemedim. Bir sigara çıkarıp yaktım.

«Geri dur. Geberteceğim sizi.»

Zaev, birden yattığı yerde bağırmağa başladı. Sonra gözlerini açtı ve beni gördü.

«Zaev, kime bağırıyorsun öyle?»

Gözlerini kırpıştırıyordu. Daha kendini toparlayamamıştı:

«Şunlara» dedi. «Çemberdeyiz bıraksam dağılıverecekler.»

Kahkahalarla gülmeye başladım. O zaman durumu kavradı ve yerinden fırlayıp bağırdı

«Hey kalkın. Hazır ol! Subay beyler!»

Hem gülüyor hem de ona laf yetiştirmeye çalışıyordum

«Amma da döktürdün be Zaev!»

«Subay beyler!» diye bağırmak nereden de aklına gelmişti. Bunu Zaev'de anlayamadı.

Bir selâm alıp karşımda durdu. Kurumamış kaputunun altında gömleği ile çamurlu çizmeleri hala ıslaktı. Şapkasının kenarları yukarı kalkmış, bağları iki yana sarkıyordu. Fırlak elmacık kemikleri çökük yanakları ve suratına

yapışmış gibi duran burnuyla kimse ona güzel diyemezdi. Otuz yaşına karşılık genellikle onun hala olgunlaşmadığını bazı vidalarının daha sıkıldığını düşünürdüm. Bütün bunlara karşılık onu beğenirdim... Herşeyde çabuk ve becerikliydi. Hatta garipliklerinde bile. Onu bir zamanların ünlü Kraçunasına benzetiyordum. Hatırlayacaksınız, sinema yıldızı. Sırık gibi uzun ve ciddi suratlı bir adamdı. Oyunda daima birşeyi ters giderdi. Şişman Malço ile birlikte oynarlardı. Zaev'i bazan yaptığı eşekçe davranışlarından ötürü «Kraçuna» diye düşünürdüm. «Hakiki Kraçuna.»

Önü açık kaputu ile çözük şapkasını işaret ettim

«Toparlan.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Toparlanayım.»

Başından şapkasını çıkarıp baktı. Kemerini düzeltip tabancasını yerleştirdi. Ondan sonra cebinden çakısını çıkardı. Kenara yığılmış odunlardan bir dal kesip çizmelerini temizlemeye başladı.

5

Zaev'in bağırmasına uyanmış olan kumandanlar acele ile yerlerinden fırladılar. Yere atılmış kaputlar toplandı. Yalnızca Tolstunov, acele etmiyor ustalıkla çizme altına giyilen sargılarını sarıyor ve neler olup bittiğini anmak için çevresine bakıyordu.

«E... Subay beyler!» dedim. «Bu şerefe nerden nail oluyorum. Rahimov sizleri neden toplamış?»

Rahimov, esas duruşa geçmişti. Elleri pantolon çizgisinin yanında duruyordu. Ama bana sorarsanız dağlık uzmanına bu poz yakışmıyordu.

Zaev, tekmil verdi: Tümen komutanlığında taburun yedeğe alındığına dair buyruk gelmiş. Eksilen savaş gereçleri ve yiyecek tamamlanmıştı.

Zaev, konuşmasını sürdürdü:

«Bölük kumandanları ile siyasi yöneticileri de siz geldiğinizde burada bulunmaları için çağırttırdım. Taburda olağanüstü bir durum yok. Şu anda tabur dinleniyor.»

«Neden dinleniyorlar. Ya silâhların temizlenmesi ne oldu Dordiya?.. Buraya tüm rahatlık içinde yerleşmişsiniz. Gömleğini bile çıkartmışsın. Bölüğündeki erler silâhlarını temizlediler mi?»

Dordiya kızardı. Görünüşü bir başkalık taşıyordu: Açık sarışın hatta beyaza yakın saçları vardı. Babasının Gürcü hatlarını almıştı. Şimdi o güzel yüzü kıpkırmızıydı. Hatta mavi fanilasının açık bıraktığı göğsünün bile kızardığı görülüyordu:

«Sanıyorum» dedi. Kekeliyordu. «Sanıyorum temizlenai. Bölük komutanı buyruk vermişti. Ben bilmiyorum.»

Ona bir şeyler söylediğimde Dordiya sürekli sıkılırdı. Taburda onu hanım evladı sayıyorlardı. Bu anda bakışlarını üstümde tutmak ona zor geliyordu. Dayandı ve siyah gözleri dimdik yüzüme baktı.

«Hayır Dordiya. Komutan komutandır. Erlerin silahına bakmak senin de görevindir. Ama bana gerçeği söylemem iyi. Bakalım bölük komutanınız ne diyecek?»

Panyükov'a baktım. Herşeyi yerinde ve bir hatasını yakalamak olanaksızdı. Derhal esas duruşa geçti. Kömür gibi saçları taşıyan başını hafifçe geriye atıp raporunu verdi

«Silahların temizlenmesi için buyruk verilmiştir Yoldaş Kombat.»

«Kontrol edildi mi?»

«Ben kontrol ettim.» Zaev'den dargın bir ses yükselmişti.

Birden döndüm başkası ile konuşurken söze karışan Zaev'e gerekeni yapmak istiyordum. Ama alaycı bir ses duyuldu:

«Kombat!» Konuşan Tolstunov'du «Bugün insanları yola koymaktan vazgeç.»

6

Taburda bana yalnız «Kombat» diyebilen Tolstunov'du. Benden kıdemliydi. Görevi alay siyasi yöneticiliğiydi

Çizmelerini giymiş, yattığı kerevetin kenarında oturuyordu.

«Kombat ben bölükleri dolaştım» diye konuşmasını sürdürdü. «Herşey tamam, koyunlar kazanlarda, tütün de dağıtıldı. Silahlarını temizlediler. Takım komutanları görevlerini biliyor. Bizse sen bizi öğle yemeğine çağırdığın için toplandık. Herkese böyle söylendi E... Haydi çek ziyafeti bakalım.»

Çevremdekilere baktım. Hepsi savaşta ölçülmüş, ateşle sınav vermiş kişilerdi.

Memleketim. Bozjanov'un yuvarlak yüzünde bir gülümseme gördüm. O, kaçamak bakışlarla öteki odaya açılan kapıya bakıyordu. Arada Sinçenko'nun pembeleşmiş suratı görülüyordu. Onlar -Bozjanov ile Sinçenko arkadaştılar- Bozjanov, her zaman binek atım Lisanka'ya ekmek kabuğu ve şeker verirdi. Sinçenko'da ona boş zamanlarda atla gezmesini sağlardı. Bozjanov, aralarındaki bu küçük saklamayı bir türlü beceremezdi. Çelik gözlerindeki parıltı herşeyi açıklıyordu. Öbür odada ikisi tarafından hazırlanmış olan ziyafet bizi bekliyordu.

Bakışını yakalayan Sinçenko hemen kapıyı kapadı. Bozjanov, gözlerini indirdi ama gülümsemesi sürüyordu. Kazanmıştı. Dışarda yağmur şakırdıyor, top sesleri kulağımıza gelirken biz bayram yapıyorduk. Burada herkes gülümsüyordu. Onlar bana askerin bu dinlenme günündeki gülümsemesini de getirmişlerdi. Sobanın kenarında ateş-

leri sönmüş pipolar ve Mahorka izmaritleri vardı Mahorka bizim asker sigaramızdı.-

«Bozjanov, yemekte bişparmak'da var mı?»

«Bişparmak» bizim milli yemeğimizdi.

Gülerek cevap verdi:

«Hayır Yoldaş Kombat. Pirinçli kuzu var.» Dudaklarını şapırdattı. Hepsi gülüştüler.

Rahimov :

«İzin verirseniz?» dedi ve kapıyı gösterdi.

Tolstunov, yine söze karıştı:

«Artık izin çıkmıştır. Görmüyor musunuz arkadaşlar tabur komutanı yemeğe buyurmanızı istiyor.»

Ve kapıya doğru yürüdü.

«Bir dakka bekle Tolstunov» dedim. «Önce Generalin bir buyruğunu yerine getirmeliyiz arkadaşlar. Oturun Sigara içebilirsiniz.»

Zaev «Nereye oturalım» dedi ve dışarı çıktı. Az sonra da omuzunda bir sıra ile geri döndü. Duvarın dibine indirdi.

Ev sahipleri tarafından terkedilmiş olacaktı. Odada yabancı bir yaşantının sıcaklığı daha kaybolmamıştı. Camın kenarında unutulmuş oyuncak bir bebek tek başına yatıyordu.

Konuşmaya başlamak üzereydim ki telefon çaldı. Alay komiseri siyasi yönetici Tolstunov'u telefona çağırıyordu.

Göğüs geçiren Tolstunov :

«Garanti zılgıtı yiyeceğiz» dedi. «Çoktan gidip raporum vermeliyim.»

Ahizeyi aldı :

«Başüstüne Yoldaş Komiser on dakika sonra geliyorum. Bana on dakika izin verin.»

Ahizeden bağırmalar geliyordu. Anlaşılan Alay komiseri Tolstunov'a çıkışıyordu.

«Duyuyorum... duyuyorum.» Siyasi yönetici kesik kesik cevaplar veriyordu. «Duyuyorum Yoldaş Komiser, duyuyorum. Derhal.»

Ahizedeki gürültüler azaldı. Birden Tolstunov konuştu

«E. İzin ver Pyotr Vasiliyeviç. Bir kez insanlar gibi toplanmışız şurda. Tabur komutanımız, Generalin yanından geldi. Ne? Evet birer kadeh yuvarlıyacağız. Sen kaygılanma. Herkes onun yanında saygılı davranacak. Sululuk olmaz korkma. İzin ver Piyotr Vasiliyeviç... Tamam bir çeyrek sonra. Başüstüne çeyrek saat sonra yola çıkıyorum. Teşekkürler yoldaş komiser.»

Tolstunov, ahizeyi telefoncuya uzattıktan sonra sordu

«Saat kaç?»

«Ondörtkırk... Akşama kadar daha iki saat var.»

Bize gündüzle geceyi ayıran zamanı ölçme alışkanlığı savunma savaşlarından kalmıştı. Düşman değişik zamanlarda saldırıya geçerdi. Ancak bu daima aydınlıkta olurdu. Karanlık bastığı zaman bilirdik ki bizden sayıca üstün, tankları olan düşman bir gün daha duracak ve biz bir gün daha kazanmış olacağız.

Odayı birden sessizlik kapladı. Sessizlik içinde kulaklarımıza artan top sesleri geliyordu. Dışarda tank savaşı vardı.

«Beni dinleyin» dedim. Çevremi sarmış olan subaylar dikkatle bakıyorlardı.

Tümen komutanı ile olan konuşmamı, bana çarpışmalar konusunda nasıl ayrıntılı şeyler sorduğunu anlattım ve «Yararlık gösterenlerin listesini hemen bugün istiyorum» dediğini bildirdim. «Anladığım kadar komutanımız yararlık gösterenlere armağan verecek» dedim.

«Bu kolay bir iş değildir arkadaşlar. Bu büyük bir şandır. Tabur kahramanlarının isimleri dikkatle seçilip

değerlendirilmelidir... Bir saat sonra bu konuya döneceğiz. Sizlerden armağana hak kazanmışların listesini isteyeceğim ve şimdi Tolstunov'u yemek yemeden hiç bir yana salmıyacağız. Evimizi utandırmayalım. Bozjanov onları buyur et.»

7

Bozjanov, aşırı bir sevinçle bitişik odanın kapısını açtı.

Hayır, bayram soframıza örtü serilmemişti.. Sahipleri tarafından bırakılmış eve bizle birlikte siper geleneği de gelmişti. Masanın üstüne gazeteler yayılmış ve onun üstüne de iri kesilmiş salam parçaları konulmuştu. Kapakları yukarıya kıvrılmış et konserveleri duruyordu. Salatalık turşuları er yemek taslarının içine konulmuştu. Bozjanov'un söylediği pirinçli kuzu henüz mutfakta bizim ihtiyar ahçı Vahitov tarafından hazırlanıyordu. Yanlarda taslar ve köşeli su kapları duruyordu. İznimi almadan şişe koymaya cesaret edememişlerdi.

«E... Bozjanov peki votka nerede?» diye sordum.

Gözünü kırpmadan cevap verdi

«Masanın altında.»

Gülüştüler. Yarımşar bardak doldurmalarına izin verdim.

Zaev : «Az değil mi» diye mırıldandı. Sonra kendisine bir teneke maşraba çekip Bozjanov'a göz kırptı. Bozjanov'da karşı koymalar ve şakalar içinde onun maşrabasını doldurdu. Sonra sordu :

«Arkadaşlar kim şerefe kaldıracak.»

Panyükov, hemen kadehini bağırarak kaldırdı. Taburda o «şerefe» ustası olarak tanınırdı. Düşünmeden konuşmaya başladı :

«Dünya arkadaşların dayanışması üzerine duruyor.

Arkadaşlık için içelim arkadaşlar. Savaş arkadaşlığı için.»

Sözleri ilgiyle karşılandı. Bana ise bayatlamış gibi geldi. Daha heyecan verici sözler duymak istiyordum. Eh ne yapalım bununla da yetineceğiz.

Birden Zaev'in sesi yükseldi :

«İzin ver Yoldaş Kombat tamamlıyayım.»

Başımla işaret ettim. Zaev'in henüz kurumamış şapkası kemerinin kenarında uzanıyor, derisine kadar kesilmiş tümsekli başı pırıl pırıl parlıyordu. Çıkık kalın kaşlarının altından çevresine baktı. Bütün temiz insanlarda olduğu gibi bizim Kraçuna'yı sevimleştiriyordu. Maşrabasını kaldırdı

«Arkadaşlar silahımız için içelim.»

Tolstunov : «Silahımız için mi?» diye sordu.

«Aha...» dedi Zaev «Ta kendisi için...»

Kadehi kaldırmasının nedenini daha iyi anlatabilmek için şarkı söylemeye başladı

«Bir tek yol var önümüzde

Biz sarılmışız si-la-ha»

Bu hepimizin tanıdığı. Daha çocukluğumuzda bildiğimiz bir ihtilal şarkısının sözleriydi.

Bu sözler çok tuttu. Hepimiz içtik.

8

Acele ile salam parçalarını çiğneyen Tolstunov, acı ile pirinçli kuzunun piştiği mutbağa baktı ve masadan kalktı.

«Beni bağışla Kombat. Ben gidiyorum. Yoksa Komiserden çekeceğim vardır.»

Herkes yarımşar bardak daha içki aldı. Sinçenko'ya da bir kadeh bulundu.

Bir kaç söz söylemek için ayağa kalktım. Ama nöbetçi telefoncu omuzuma dokundu.

«Yoldaş Kombat, telefondan istiyorlar. Tümen karargahından.»

Ahizeyi aldım. Masadakiler sustu.

«Buyurun» dedim.

«Momiş-Uli?»

«Benim.»

«Dorfman konuşuyor. Size Tümen komutanının buyruğunu iletiyorum. Alarma geçilmiştir. Hemen tümen bölgesine yola çıkacaksınız. Orada yeni emri alacaksınız.»

«Topçularla mı?»

«Bütün savaş araçları ile. Hemen.»

«Başüstüne Yoldaş Yüzbaşı. Anlaşıldı.»

Anlaşılan birşey olmuştu. Yüzbaşı Dorfman sakin konuşuyordu. Ama «Hemen» sözcüğünü iki kez söylemesi bir rastlantı olamazdı. İşti bizim yemeğin, bizim dinlenmenin sonu.

«Sinçenko! atı.»

Bu sözler benim karargahım için alarm demekti. Alarm ise kaygılı anları belirtir.

«Arkadaşlar. Tümen komutanının buyruğunu alın.»

Hepsi ayağa fırladılar.

«Tümen komutanı taburun hemen alarma geçirilmesini istedi. Beni tümen karargahına çağırıyor. Yokluğumda buyrukları Teğmen Rahimov verecek. Bölükler olarak yürüyüşe geçin. Askeri kaldırın ve sıralayın.»

Kapı açıldı ve aşçı Vahitov, üstünden dumanları yükselen pirinçli kuzuyu getirdi. Hepsi onu görmemiş gibi davranıyorlardı. Zaev haykırdı :

«Haydi bir tek daha atalım.»

Sonra zaman kaybetmeden maşrabasını başına dikti. Ardından bir turşuyu katırdattı ve en önce kapıya doğru yürüdü. Yürürkende kalpağını başına geçiriyordu. Çözülmüş kulaklıklar yine yukarı dikildi. Bağlar yine aşağıya doğru sarkıyordu.

Ardından bağırdım:

«Zaev bağçıkları bağla.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Bağçıkları bağlayacağım.»

TÜMEN KARARGAHINDA

1

Tümen karargahının önünde eğerlenmiş bir kaç at duruyordu. Lisanka'yı sertçe durdurdum. Islak derisinden buharlar çıkıyordu. Beni, su birikintileri çamurlu yollardan geçirip bir kaç dakika içinde buraya getirmişti. Volokolamsk şosesi ile asfalt burada kesişiyordu.

Akşamın basmasına daha bir saat kadar vardı. Ama durmadan yağan yağmur, gri siyah gök, günü karatıyordu. Perdeleri olmayan pencerelerden ışık sızıyordu. Karargâhta elektrikler yakılmıştı. Hemen ilerde aynı sokakta Panfilov'un kaldığı ev görülüyordu. Açık pencerelerde camların pırıltısı belli oluyordu. Sanırım Panfilov, karargaha gitmişti.

Bugün Generalin yanına bu evde girmiştim. Kısaca hatırlatayım. Tümenden kopan taburun bir kaç gün salvo ateşi açarak Almanların arasından sıyrılmış ve Volokolamsk'a gelmişti. General, pencereden taburun geçişin görmüş ve hemen emir subayını göndererek beni çağırtmıştı. İki eliyle elimi tutmuş ve Kazah usulü sıkmıştı. (Panfilov, Orta Asya'da uzun yıllar geçirmişti ve bizim Kazah törelerimizi iyi bilirdi.)

Sonra da sormuştu :

«Kendinize nasıl yol açtınız. Çok kayıp verdiniz mi?»

Panfilov, taburun durdurulup dinlendirilmesi için telefonla buyruk vermişti.

«Siz Yoldaş Momiş-Uli, masaya buyurun, bir kaç yudum atıştırın. Sonra anlatırsınız.»

Anlatırken de Generalin haritasını işaretliyordum. Bu haritanın üzerinde tümenin tarihi yazılmıştı. Düşman Volokolamks'ı almak için acele ediyordu. Koyu mavi oklar saldıran Almanları gösteriyordu. Oklar artık Volokolamks istasyonuna ve demiryoluna kadar dayanmıştı.

«Bizim yolumuz buradaydı Generalim. Bir Alman kolunu burada yere çiviledik.»

«Durun bakayım... Ne zaman olmuştu bu? Saat kaçta? Şimdi bazı şeyleri anlıyorum.»

Düşüncelerini benimle paylaşıyordu. Şimdi iki gün önce çok güçlü bir Alman saldırısına karşı koymaya çalışırken neden birden baskının hafiflediğini anlıyordu. Birden kolay nefes almaya başlamıştı. Bu tam o gün o saatteydi. Volokolamsk'tan uzakta, silahlarımız kendiliğinden ateşlenmiş ve tümenden kopmuş taburumuz düşman kollarını koparmış, Almanlar bir süre saldırılarını yenileyecek gücü bulamamışlardır.

Panfilov : «Siz Almanlara sürpriz yapmışsınız» dedi. Onlar böyle sürprizlerle ilk kez karşılaşıyorlar. Ve pek ala da ölüp güç kaybediyorlar; ve kesinlikle sizin bu sürprizinizin raslantı olduğunu da bilmiyorlar...»

Sonra bana başka şeyler de sormuş ve sonunda şöyle demişti:

«Sizin taburunuza gelince... Bakın ben yedeklerimi oraya ağır bir görev için gönderdim. Şimdi sizin taburunuz onun yerini alacak. Benim yedeklerim olacaksınız. Umarım ki sizi bir gün bir gece dinlendirebileyim. Beni anladınız mı?»

«Evet Yoldaş General.»

«Şimdi gidin dinlenin.»

Kapıyı kaparken Generali bir kez daha gördüm. Ufacık. Biraz kamburlaşmış, ensesi kırışık öne doğru eğilmişti.

2

«Umarım ki sizi bir gün bir gece dinlendirebileyim.» Generali'n evinden çıkalı daha ikibuçuk saat olmamıştı. Beni yine yanına çağırıyordu. Acaba ne olmuştu?

Karargâhta yanımdan bir subay koşarak geçti. Çizmelerinden su ve çamur sıçrıyordu. Daha önce Panfilov'un karargahında raslamadığım bu sinirlilik gergin durumun güçlüğünü ortaya koyuyordu.

Neden bilmem silah sesleri durmuş, şehrin üstüne bir sessizlik çökmüştü.

Beni elli adım kadar geriden izleyen Sinçenko yetişti. Attan atladım ve dizginleri ona uzattım. Acele etmiyormuş gibi Lisanka'nın burnunu okşadım. Bu yaptığım onu mu, kendimi mi sakinleştirmek içindi bilmiyordum...

Kapıda yolumu bir nöbetçi kesti. Karargah nöbetçi amirini çağırdılar.

«Kıdemli Teğmen Momiş-Uli» diye kendimi tanıttım. «Beni istemişler».

«Evet... Evet. General sizi bekliyor. Benimle gelin.»

3

Öndeki iki odada, karargah subayları kimisi oturmuş kimisi ayakta tam kuşanmış durumda yeni bir göreve çıkmak üzere hazır bekliyordu. Hemen hepsini Alma-Ata'-dan tümenin kurulduğu ilk günlerden tanıyordum-O günlerde bir süre karargâhta görev yapmıştım.-

Masanın üstünde üç yada dört telefon vardı; ikisi ile konuşuyorlardı. Soba gürüldüyerek yanıyordu. Tam önünde ayaklarını sobanın açık kapısına uzatmış sırık gibi boyuyla Tümen topçu kumandanı Albay oturuyordu. Onu

bir kaç gün önce çekilen topçuları seyrederken dürbünle görmüştüm. Adamlarının ve toplarının üzerine yüzlerce mermi yağıyordu. O, bir subay ailesinin çocuğu olan yaşlıca albay, durmuş tabakasını çıkarıp bir sigara yaktıktan sonra -bütün bunları büyük bir soğukkanlılıkla yapmıştı- bir grup topçuyu çevirmiş ve Almanlara cevap vermesini buyurmuştu.

Şimdi hasır örgülü koltuğa oturmuş, rahatça ayaklarını uzatmış, eklem yerleri boğum boğum olmuş kırmızı parmaklı elini sobanın sıcaklığına vermişti.

Yanında, topçu bağlantı telefonu, çevresinde de subayları duruyordu.

Albay bana seslendi :

«Momiş-Uli? Taburla mı geldin?»

«Evet Yoldaş Albay.»

»Fena değil... E, haydi git, git...»

Öte odada Yüzbaşı Dorfman telefonda konuşuyordu. Genç yüzü her an dinç ve inceydi. Şimdi de bana gü'ümsedi. Önünde mavi ve kırmızı kalemle işaretlenmiş bir harita duruyordu.

Dorfman; birine direnerek:

«Orman bizim elimizde?» diye soruyordu. Sonra ekledi: «Evet... Evet. yerinizde kalın. Ormanda. Makineciler mi tutuyor orayı? Sanırım. Bir gözlem yaptırıver, bağlantı... Ya demiryolu makasını tutuyor musunuz?»

Konuşmasına ara vermeden eliyle bana aralık duran kapıyı gösterdi. Bu işaret «İçeri gir» demekti. Buna karşın yine de oyalanıyordum. Çünkü haber verilmeden Generalin yanına girme yürekliliğini kendimde bulamıyordum. Odada, ayni kapıya bakarak, sanki birini bekliyormuş gibi, tümen siyasi bölüm kumandanı Albay Golușko, dolaşıyordu. Kalpağı bağında, kaputu sırtındaydı ve kemeri iyice sıkılmıştı. Her an çalak davranışlı bir insandı ama o an beni şaka ile karşılayamadı:

«Tümen yedek tabur kumandanı mı?» diye sordu.

«Evet.»

«Hemen yanına girin.»

4

Kapıyı açar açmaz bana seslenmeyen sert bir cümle geldi:

«Rezalet. Biz de sizlere güvenmiştik...»

Ayni anda Panfilov'u gördüm. Yüzü asıktı. Bu acımasız sert sözler onaydı.

Yanında şişmanca, başında generallerin giydiği kuzu derisinden kalpağı olan, siyah derisinde rütbe işaretleri bulunmayan ceketli bir adam duruyordu.

Panfilov'a selam verip «Yoldaş General.» dedim.

Panfilov bana döndü:

«Yoldaş Momiş-Uli. Size Ordu Kumandan Yardımcısı General Zvagin'i tanıtayım.»

Deri ceketli adama döndüm:

«Yoldaş General izin verirseniz Tümen kumandanımla konuşabilir miyim? Ben Tabur Kumandanı Kıdemli Üsteğmen Momiş-Uli.»

Suratı asıktı :

«Bu partizanlık da ne oluyor? O taşıdığınız kılıç da nedir?»

Hemen cevap verdim :

«Aslında ben topçuyum. Bu sanımda şimdiye kadar alınmadı. Kılıcımı da tüzük gereğince taşıyorum.»

Zvagin, beğenmiyen bir şekilde başını salladı ve Panfilov'a baktı.

«Ne biçim bir usul uyguluyorsunuz? Bir tabur kumandanı nasıl oluyor da doğrudan doğruya size, Tümen kumandanına geliyor?»

Panfilov, kızardı. Göz kenarları iyice kırıştı. Çok es-

mer teninde lekeler halinde kırmızılıklar belirdi ve dudakları gerildi. Biz Panfilov'un bu küçük özelliğini biliyorduk. Sinirlenince böyle lekeler halinde kızarıyordu. Ama çabuk geçerdi.

Zvagin, aslında haklıydı. Panfilov, kendisini subaylarına karşı çok üstte tutmuyordu. Bu, onun zayıf yönüydü. Kapısı herkese açıktı. Tabur komutanı değil takım kumandanları bile odasına girebilirdi. Hatta durdurulması unutulmuş erler bile.

Benim tümen yedek tabur kumandanı olduğumu söyledi. Panfilov'un sesi kısıktı ve yavaş çıkıyordu. Yanında kendimi suçlu buluyor ve sıkılıyordum.

Zvagin, bana döndü:

«... Yedek tabur kumandanı. Peki kaç süngüsü var?»

Cevap verdim :

«Altıyüz süngü, dört ağır makineli ve dört top.»

Zvagin'in sarımtırak yüzü aydınlandı. Birden dudaklarının canlandığını ayırdetim. Önceleri onlar iyice kısılmış bir çizgi gibi duruyordu:

«Çelikleşmişler mi?» diye sordu. «Savaşa katıldılar mı?»

Kısaca: «Evet.» diye cevap verdim.

Panfilov karıştı. Esmerleşmiş teninden kırmızı lekeler kaybolmuştu. O bir kaç kelimeyle, Almanlar, bizim bağlantımızı kestikten sonra nasıl kendi gücümüzle kavşağı ateşe tuttuğumuzu ve Moskova'yı kuşatmak için Volokolamsk'a giden Hitler askerlerini nasıl yirmidört saat yere mıhladığımızı, anlattı.

Panfilov, bakışını benden ayırmadan ekledi:

«Hem o buyrukla da davranmadı.»

Onun ufak, birbirine yakın biraz Mogalca gözlerinde bir kaygı ve bir karar düşüncesinin gerginliğini görmüştüm. Anlaşılan bir şeye kesin karar verebilmek için sesli düşünmek istiyordu. Elini sıfır numara kesilmiş kafasına

götürdü - Panfilov sıkıya gelince ensesini kaşımayı severdi ama birden irkildi ve durdu. Sonra da:

«Buyrukla da davranmamışlar.» diye yineledi. «Aslında, başka bir buyruk almıştı: Çekilip tümene katılma buyruğu. O ise durdu ve kavşağı ele geçirdi. Sırasızlık mı? Elbette sırasızlık... Gene de. Gene de. İşte böyledir bu kılıçlı partizan.»

Panfilov, o bildiğim yarı alaycı gülümsemesi ile sanki beni tanıtırmış gibi eliyle gösterdi. Belki de her an yaptığı gibi şakacı konuşmasını sürdürmek istiyordu. Bir gülümseme dudaklarında belirip kayboldu. Yüzü gene asıldı. İhtiyar ve bozuk oldu. Yüzünde ilk anda göze çarpan tek beyazsız kara kaşları kıvrılıp bir dik açı yapıp kaldılar!

Ama Zvagin artık yumuşamıştı.

«Ya öyle mi?» diye mırıldandı. «Kazah ha?»

«Evet.»

«Çok güzel.»

Zvagin'in konuşmasını sürdürmesini bekliyordum: «İyi demek tabur bir Kazah tarafından yönetiliyor.» Buna benzer sözleri Ruslardan çok duymuştum. Onlar, bu sözlerle benim milli gururumu zedelediklerini anlamıyorlardı. Anlaşılan Zvagin'in bu konuda bir altıncı duygusu vardı.

«İyi -Yineledi- Şimdi General size bir görev verecek. Çok konuşmayacağım. Sağ kanatta düşman tümen cephesini yardı. Karanlıkta karşı saldırıya geçerek Almanları iteleyip hattı yine eski yerine getirmek zorundasınız. Sonra da kaleleşip yerinizde kalacaksınız. Anlıyor musunuz Yoldaş Tabur kumandanı?»

«Anlıyorum Yoldaş General.» dedim.

Zvagin, sözünü sürdürdü:

«Bugün ve yarın Moskova savaşının karar günü» bir an durup düşündü. «Düşman yorgunluktan bitmiş ve kansızlaşmış durumda. Son çabasını harcıyor. Bizim onu

durdurmamız gerekli. Bunu yapabiliriz. Yapmak zorundayız da. Gerekirse biz hepimiz, siyasi kumandanlar da içinde, hepimiz savaş alanına atılmak zorunluğundayız. Hala geri çekilmemiz bir utançtır. Bir rezalettir. Utançtır Ama biz yine tümen çizgisinin yarılmasına izin vermişiz.»

Panfilov, kamburlaşmış, hafifçe başını eğmiş duruyordu.

Onaltı kasımdan beri süren dirençli ve acımasız savaşlarda Almanlar, tümen savunma çizgisini iki yada üç kez yarmışlardı. İnsan bu sıralarda tümenin parçalandığını sanabilirdi. Ama askerlerimiz parçalansalar, kopsalar bile çarpışmayı sürdürmüşlerdir. Bu çarpışmalar sonunda yollar yine ele geçiriliyor, biraz geride yeniden toplanılıyor ve yeni bölükler, taburlar ve bataryalar kuruluyordu. Cephe yeniden canlanıyordu.

Şimdi savunma çizgimiz yeniden yarılmıştı. Şimdi Panfilov, azarı dinlemek zorunluğunda kalıyordu: «Utançtır. Yine biz tümen çizgisinin yarılmasına izin vermişiz...»

Bana öyle geliyordu ki bu yalnız bozulan bir cephe değil Panfilov'un düşünceleriydi de.

5

Zvagin :

«Görevini verin general.» dedi. «Size engel olmayayım.»

Ellerini arkasına bağlayıp oda içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Panfilov, kapıyı açtı:

«Yoldaş Dorfman, harita ile buraya buyrun.»

Zvagin, zor anlaşılır bir sesle homurdandı:

«Buyurun... Buyurun değil, harita ile buraya gelin.»

Panfilov, sustu. Yüzünde yine koyu lekeler belirdi.

Bakışını yere dikip başını yavaşça eğdi. Bu kez, bu davranışı bana dirençle yapılmış göründü.

Bir zamanlar, Panfilov'un, pek askerce sayılmayan ve hatta yöneticilik kuralarının çok ötesinde bulunan yumuşak ve kişilere danışmak huyu ile yüksek sesle düşünme alışkanlığına büyük ilgi duymuşumdur. Buyruğu altındakilere bir asker gibi seslenmezdi: «Yoldaş Momiş-Uli», «Yoldaş Dorfman.» Sesi güçlü değil, uzunca süredir sigara içenlerde olduğu gibi kısık çıkardı. Karşısında esas duruşta beklenmesinden hoşlanmaz, böyle yapılmasına da izin vermezdi. Bir komutan gibi yukardan konuşmasını beceremiyordu. Biz bunlara alışkındık. Ama bana şimdi öyle geldi ki Panfilov'u Zvagin'in gözü ile görüyordum.

Evet. Bizim Generalimizin etkili bir görüşü yoktu. Hele şu anda. Ufak tefek, bir az kamburlaşmış, çökük göğüsleri ve ensesindeki derin kırışıkları ile kesinlikle bir kahraman değil, mutsuz bir general olarak görülüyordu. İnsan uzaktan onnu bir tümeni nasıl yönettiğini bir kaç bin kişiyi nasıl buyruklarına uydurduğunu kolaylıkla anlayamazdı.

Dorfman, elinde büyük bir siyah dosya ile odaya girdi.

Panfilov, onu: «Aydınlığa, masanın yanına buyrun.» diye çağırdı: «Sizde, Yoldaş Momiş-Uli, buraya buyurun.»

O inatla kendi «Buyurunuz»u yineliyordu. Zvagin, sesini çıkarmadı. O da, masaya yaklaştı. Dorfman, dosyayı açtı. Önümüzde tümen karagahı haritası duruyordu.

Öyle sanıyorum ki bu haritayı hiç bir zaman unutamayacağım. Silgi bir çok kez onun üzerinde dolaşmış, mavi ve kırmızı kalemler pek çok şey karalamıştı. Yer yer baskı mürekkebi silinmiş, kâğıt zedelenmişti. Almanları gösteren ok saldırı merkezinden, şose boyunca güneyden Volokolamsk'a doğru gidiyordu. Orada umutsuz savaşlarda durum bazan günde bir kaç kez değişiyordu. Tümenin şim-

diki yerleşme çizgisi kırmızı kalemle bir yarım çember şeklinde duruyordu ve Volokolamsk yakınlarında iki yerden koparılmıştı: Güneyden ve Kuzeyden. Güneydeki durum gündüz Panfilov'un yanında gördüğümden bu yana hemen hemen değişmemişti. Parçalanmış, birbirinden ayrılmış kırmızı yuvarlak daha doğru bir deyişle yuvarlacıklar, şurda, burda işaretlenmiş top ve makineli tüfekler canlıydılar ve arkamıza yönelmiş Almanlara karşı koyuyorlardı.

Ama sağ tarafta Tümenin kuzey kanadında sanırım korkunç bir şey olmuştu. Oradaki cephede bir kaç kilometrelik bir gedik açılmıştı. Haritada gedik, geniş ve ikiye ayrılmış mavi bir okla gösterilmişti. Çatallı, sivri, noktacıklarla belirtilmişti. Bu düşmanın yöneltisinin kesinlikle bilinmediğini, sadece sanı olarak bulunduğunu belirtiyordu. Kuzeyden yarma yapan Almanlarla kentin arasında hiç bir engel yoktu Yalnızca kentin dışındaki bahçelere yerleşmiş bulunan uçaksavarlar işaretlenmişti.

Sakınmadan açıklayayım ki beni bir kaygı kapladı. Belki de şu anda karşılarında hiç bir güç bulmayan Almanlar, bu yana, Panfilov'un karargahına, Volokolamsk'a doğru geliyorlardı.

Yarmayı işaret eden Panfilov, sordu:

«E. Yoldaş Dorfman yeni bilgiler nedir?»

Cevap biraz avutucuydu:

«Daha bağlantı kurulamadı Yoldaş General.»

O sırada kararagâh nöbetçisi içeri girdi.

6

«Yoldaş General izin verirseniz?»

Zvagin, başıyla işaret etti. Nöbetçi, Zvagin tarafından kurulmuş bulunan toplama alayının binbaşısı Kondratievi'n geldiğini bildirdi. Kısa bir süre önce böyle bir ala-

yın bulunduğunu ve Volokolamsk'da bizim tümene komşu olarak savunma bölgesi aldığını duymuştum.

Zvagin «Kondratiev mi? Nerede?» diye sordu.

«Burada, Öbür odada.»

Zvagin, ağır adımlarla kapıya doğru yöneldi ve ardına kadar açtığı kapıyı kapamadan öteye yürüyüşünü sürdürdü. Panfilov, onu izledi.

İlk önce konuşmanın başını anlayamadım. Yeni gelenin sözleri kulağıma anlaşılmadan geliyordu. O sanki kendini savunuyordu. Ve birden bütün evde Zvagin'in sesi inledi:

«Korktunuz mu?»

Açık kapıya yaklaştım. Zvagin'in önünde, sıska, kırmızı yüzlü, heyecanlı olduğu anlaşılan ıslak kaputu çamur içinde bir binbaşı duruyordu. Bütün yanağı boyunca şakağından çenesine kadar, şişmiş bir sıyrık uzanıyordu.

Zvagin, ayni bağıran sesle konuşmasını sürdürdü:

«Size buyruksuz geri çekilmeniz için kim izin verdi?»

Oda sessizdi. Karargâh kumandanları işlerini bırakmış ayakta duruyorlardı. Karargâh topçuları da karşı kapıdan bakıyorlardı. Sessizlik içinde her sözcük büyük bir açıklıkla duyuluyordu.

Zvagin, cevap bekliyor Kondratiev ise susuyordu. Kulağıma Zvagin.in ağır ve sıkışık nefes alışı geldi:

«Cevap verin.» diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu: «Kesinlikle, bulunduğunuz yerden çekilmemeniz için verilmiş olan buyruktan haberiniz yok mu?»

Kondratiev, yutkundu. Gırtlağındaki kemik yukarı kalktı ve aşağıya kaydı:

«Zorunlu kaldım.» dedi.

«Kaçmaya mı?»

Bir dakika daha sessizlik.

Zvagin: «Hepinize kesinlikle buyurulmuştur» diye konuşmaya başladı. Yalnızca Kontradiev'e değil sanki hepi-

mize söylüyordu: «Şimdi Moskova için kesin savaşlar yapıyoruz. Yerlerinizi kendiliğinizden bırakmak vatan hainliği ile eştir. Siz bir casus gibi, bir hain gibi davranmışsınız.»

«Ne yapabilirdim? Ne zaman...»

Zvagin: «Susabilirsiniz...» diye gürledi. «Silahınızı masaya bırakın.»

Binbaşı sarardı. Kabarmış çizik daha önce kırmızı yüzünde koyu bir şekilde görülüyordu. Birden açık bir şekilde erguvani bir şerit gibi ayrıldı. Binbaşı, çevresine bir destek ararmış gibi bakındı. Tabancasını takılı olduğu kemerini çıkarıp masanın üzerine koydu.

Zvagin acımasız sürdürdü.

«Tutuklayınız... Yargılanacaktır. Yargılama hemen bugün yapılsın ve sonuç yarın bütün orduya bir günlük buyrukla bildirilsin... Götürünüz...»

Tümen karargah kumandanı genç teğmen üzgün bir sesle mırıldandı:

«Gidelim...»

Kondratiev önde, teğmen ardında yürüdüler. Zvagin'in nefes alışları, derin sessizlik içinde açıkça duyuluyordu. Panfilov'a döndü:

«General, geçici bir süre için sizin bir kaç siyasi yönetmeniniz ve karargah kumandanınızı alacağım. Bu alaya gideceğiz. Kaçışanların toplanmasına yardım edeceğiz. Onları toparlayıp karşı saldırıya geçireceğiz.»

Sonra siyasi bölüm kumandanına buyurdu:

«Adamlarınız atlara binsinler. Hemen yola çıkıyoruz?»

Zvagin, bir kaç dakika sonra, onun için özel olarak hazırlanan ve yeni durumu gösteren haritayı alarak, tümen karargahından ayrıldı.

7

Panfilov beklemekte olduğum odaya döndü. Uzun boylu topçu albayı da yanımıza geldi. Oldukça yılışık ve umursamaz bir sesle söz etti:

«Karşı saldırı... Böyle karşı saldırılarla insanın anası ağlasın.»

Panfilov, sertçe döndü:

«Mendile gereğiniz olmayacak mı?»

Panfilov'un davranışı böyleydi. Parlamaz. haykırmaz yada: «Kendinizi unutuyorsunuz.», «Siz ne karışıyorsunuz» demez bu tip sert sözler kullanmaz yalnız alaycı sorular sorardı.

Albay, alayı anladı, esas duruşa geçti.

«İzin verirseniz çıkayım.»

General: «Gidebilirsiniz.» dedi.

Panfilov'la başbaşa kaldık. Dışarıda biri pencerenin pancurlarını kapattı. Panfilov, masada duran haritaya bir göz attıktan sonra odada dolaşmaya başladı. Bir süre sonra birden beklenmedik bir şekilde konuştu:

«Düzensizliğe şaşıyorsunuz değil mi? Evet kargaşalık az değil Yoldaş Momiş-Uli.»

Sonra, düşüncelerini sürdürürken sordu:

«Yoldaş Momiş-Uli, Engels'in (Askeri İşler)ini okudunuz mu?»

«Hayır Yoldaş General.»

«Okumanızı dilerim... Sanırım bir yerinde Engels de kargaşalığın yeni bir düzen olduğunu söylüyordu.»

Kesinlikle inanıyordum ki General, gezinmek ve sesle düşünmek istiyordu. Ama cep saatini çıkardı, kordonunu çözdü ve masaya koydu.

«Haydi buraya gelin Yoldaş Momiş-Uli. Haritanın yanına...»

8

Panfilov, bir süre sessizce haritaya baktı. Kuzeyden kente doğru uzanan ok hala noktacılıklarla işaretliydi. Dorfman'ın bildirdiğine göre; yarma yapmış olan Almanlar alayla daha ilişki kurmamışlardı. Düşman bu işaretli yerden mi davranıyordu? Tehlike ciddi miydi? Yada bu yalnızca bir yoklama saldırısı mıydı? Almanlar, karşılarında ki gücün son birliklerini de çekmek için bir aldatıcı denemeye mi girmişlerdi? Panfilov, elindeki son yedek taburunu, geceleyin bu bilinmezlerle dolu bölgeye göndermeye hakkı olup olmadığını düşünüyordu. Kente doğru yol açılmıştı, bu durumda yedek güçleri göndermek ne derece yararlı olurdu?

Masada cep saati takırdıyor, zaman geçiyordu. Karar verilmesi gerekliydi.

Panfilov: «İşte Yoldaş Momiş-Uli, Volokolamsk çevresindeki savunma hattı» diye konuşmaya başladı. Kalemin küt ucuyla, savunma hattının kuzey yöresindeki çizgiyi gösterdi - bu hat taburun gelmesinden önce hazırlanmıştı - Lama ve Grodna nehirleri yanındaydı.

General Panfilov: «Buraya yerleşmeyin.» diye konuşmasını sürdürdü: Görüyorsunuz öbür kıyı bu yandan yüksek... Savunma çizgisi basma kalıp çizilmiş. Nehir varsa kalemi al hattı geçir...»

Size Panfilov'un bir davranışından sözetmiştim. Kesinlikle karar veremediği yada düşüncelerinin aydınlanması anlarında bilinçsiz olarak parmaklarını açardı. İşte şimdi de General, sanırım ayrıntısına varmadan açılmış olan parmaklarını havada çevirdi.

«Sizin göreviniz karşı kıyıya geçmek?» dedi. «İşte bu tepeleri alacaksınız. İvankova köyünü ve düşmanın önü-

nü keseceksiniz. Daha önce karşılaşırsanız hemen çarpışmaya girin. Anlıyor musunuz?»

«Anlıyorum Yoldaş General. Başüstüne Yoldaş General.»

Panfi'ov'un gözünün içine bakıp «Başüstüne» demiştim. Ama kendim: «Sen de güvenmiyorsun, sen de kesin kararlı değilsin, ne karar vereceğini sen de bilmiyorsun, öyleyse neden sanki beni gönderiyorsun?» diye düşünüyordum. Panfilov'la beraberliğimizden bu yana ilk kez, bende güvensizlik uyandırdı.

Öncede söylediğim gibi General'in gözlerinin içine bakıyordum. Ve birden düşücelerimi okumuş gibi ekledi:

«Bende tam güvenli değilim, duraksıyorum Yoldaş Momiş-Uli. Kesin kararım yok, ama zamanım da yok.»

Ayni anda ona karşı duyduğum kin, sevgi ve içtenliğe döndü. Bana karşı dürüst ve açık davranıyordu. Kendini doğru düşünen hatasz bir insan gibi göstermiyordu.

Konuşuyordu

«Açıklamak isterim. Aklımdan sizi şehrin içinde bırakmak geçiyordu: Düşmanı şurada yorduktan sonra Panfilov, kalemiyle Almanlarla genel çarpışma hattını gösterdi-size şehrin savunmasını bırakacaktım, Sizi tekrar cepheye göndermeme kararımı uygulayayım mı?»

Panfilov, büyük bir içtenlikle bana baktı, hatta bir az üzerime doğru eğilmişti. Benim açık sözümü, vicdanının sesini bekliyordu. Ama ben bir generale ne tavsiye edebilirdim.

Yeniden konuştu: «Orada ne oluyor bilmiyorum-kalemi bu kez kuzeydeki yarmaya uzattı-Belki kendiniz karar vermek zorunda kalacaksınız. Onu yüreklilikle uygulayın. Size inanıyorum. Olabilir ki siz, yola çıkışınızdan sonra bir şey daha bildirebilirim. E, Yoldaş Momiş-Uli... -elini uzattıp benimkini sıktı- Size inanıyorum Yoldaş Momiş-Uli, siz şerefinizi asla çiğnetmezsiniz.»

Kararlı ve sert bir sesle:

«Asla.» dedim.

Gitmek için döndüm. Ama Panfilov, beni durdurdu:

«Bir şey daha var: Tedbirli olmayı elden bırakmayın. Çarpışmaya ilk kez öncüler girsin. Siz asıl gücünüzle yön tutun. Genellikle yandan... Bir bakarsınız ki büyük bir kayıp vermeden onları püskürtebilirsiniz. Beni anladınız mı?»

«Anladım Yoldaş General.»

Bakışlarında sevgi ve kaygı vardı.

GECE İÇİNDE TABUR

1

Karargâhtan çıkar çıkmaz gözüme Lisanka çarptı. Karanlıkta bile onu öteki atlardan ayırdedebiliyordum. Alnında kocaman beyaz bir lekesi, ayaklarında da dizlerine kadar uzanan -sanki çorap giymiş gibi- beyaz bir kısmı vardı. Doru olmasına karşın şimdi yağmur altında siyah görünüyordu.

Sinçenko, beni bekliyordu. Lisanka ile Sivka'nın -onun atının adı- dizginlerini tutmuş bana doğru yürüdü. Hemen, şoseye açılan sokakların birinin içinde duran taburun yanına gittik. Uzaktan, iki tekerlekli arababaları ağır makinelileri ve çatılmış silahları gördüm. Erzak arabaları ve gezici mutbaklarda hazırdı. Tabur beni beklerken dinleniyordu. Erler yağmurdan ağırlaşmış kaputlarıyla, gruplar halinde merdivenlere yada avluların içinde, çatıların altına siperlenmişlerdi. Yanan sigaralarının kırmızı noktacıkları her çekilişlerinde alevleniyordu.

Kent, karanlık ve sessizdi. Pencerelerin hiç birinde ışık görülmüyordu. yalnız istasyondaki yangın sürüyordu. Orada gök kızılımtraktı.

Uzaktan geldiğimi gördüler. Rahimov, komut verdi:

«Kalk. Hazırol!»

Olduğum yerden bağırdım:

«Bırak. Rahat!»

Rahimov, bir evi karargâh işleri için elinde tuttuğunu ve bağlantı takımını oraya yerleştirdiğini bildirdi. Benim çok konuşmayan, hiç te göze çarpıcı bir adam olmayan karargâh subayım temkinli adamdır. Rahimov'u gördüğüm zaman hiç bir kimseye sormadan taburun herşeyinin hazır olduğunu, yönetimde hiç bir şeyin aksamadığını bilirdim. Rahimov'a, bir az önce Sinçenko'nun büyük bir ustalıkla bir muşambaya sardığı topoğrafik haritayı teslim ettim ve buyruğumu verdim:

«Üçüncü bölük kumandanı yanıma gelsin.»

Rahimov, beni karargâh olarak ayırdığı eve götürdü. Ardımdan da Filimov, koşarak geldi.

«Beni buyurmuşsunuz Yoldaş Kombat. Geldim.»

«Rahimov, Filimov'a haritayı ver. Tut Efim Efimoviç. Aç.»

Hemen merdivende, yağmuru kesen sahanlığın altında haritayı açtık Rahimov el fenerinin ışığını uzattı. Filimov'a, İvankovo köyünü gösterdim.

«Görüyor musun? Sağ kanadımızı yarmış olan düşman birliği buraya yaklaşıyor. Gücünün ne olduğunu daha bilmiyoruz. Taburun görevi kentin yolunu engellemek. Sen Efim Efimoviç, öncü birliği gibi davranacaksın. Görevin, İvanovo'ya Almanlardan önce varmak ve hemen çarpışmaya girişmek. Onları dövüşe zorlayacaksın, kendine doğru çekeceksin. Sonra ben genel gücümle vuracağım. Yandan yada geriden saldıracağım. Sana ateş gücümüzün yarısını veriyorum: İki ağır makineli ve iki top. Almanlarla daha önce karşılaşırsan, yolu tut ve verme. Bağlantıyı şimdilik erlerle yapacağız. Anladın mı Efimiç?»

«Anladım Yoldaş Kombat. Çakılacağım ve bir adım bile geri çekilmiyeceğim.»

«Hayır, Onlarla oynayabilirsin. Üstüne çekmek için biraz geri çekilebilirsin. Ama dizginleri elinden bırakma.»

«Bir yere çivilensem daha iyi olmaz mı Yoldaş Kombat?»

Savaşın kurnazlıkları Filimov'a göre değildi. O, kendisi için kesin an'am taşıyan buyruklara alışmıştı.

«Peki, kabul etmeden başka yapacak bir şey yoktu!. Çakıl kal. Sonra herşey daha iyi anlaşılacak. E, haydi adamlarını topla ve hemen davran. Ben de yirmi dakika sonra yola çıkacağım.»

Filimov, merdivenlerden aşağı doğru koşarken haykırıyordu:

«Üçüncü bölük... Sıralan.»

Öteki buyruklar da duyuldu: «Birinci takım sıralan...» «İkinci takım...»

Yangının kırmızı fonunda erlerden bir orman doğdu. Bölük sıralandı. Filimov'a yaklaştım.

«Görevi, kumandan ve erlere yürüyüş sırasında anlatırsın. Hemen yola çık zaman kaybetme.»

Yürüyüşlerin ustası olan Filimov, kaputunun eteklerini kemerine soktu ve bölüğünün başına geçti. Kumandası duyuldu: «Bölük... Marş.» Yürüyüşü başladı. İki ağır makineli arabası ile iki topta arkalarından...

3

Öncü grubu gönderdikten sonra karargaha doğru yürüdüm. Canım sigara içmek istiyordu. Ceplerimde bulamadım.

«Sincenko.»

«Buyur Yoldaş Kombat.»

«Bir paket Belomor»

Hemen ayni anda önümde bir gölge belirdi.

«Yoldaş Kombat bize de bir sigara ikram etmiyecek mi?»

Garkuşa'nın kurnaz yüzünü ve sesini tanıdım.

«Er Garkuşa bu ne laubalilik?»

«Duman koktu Yoldaş Kombat.»

«Şuna bak. Ben daha yakmadan Garkuşa kokusunu alıyor.»

«Yalan söylemiyorum Yoldaş Kombat. Babamın bir sözü vardır: Ağır adam soyununcaya kadar çevik yıkanırmış.»

Garkuşa'ya katılan bir kaç er çevremi sarmıştı. Ata sözü gülüşmelere yol açtı. Sincenko, bir paket «Belomor» açıp uzattı. Alıp bende erlere uzattım.

«Yakın.»

Belli bir şey kimse itelemedi. Garkuşa'nın el çabukluğu ile iki tane aldığını ayırdettim. Sonra, yağmur ve rüzgâra karşın ustalıkla kibriti yakıp bana uzattı.

Karargâha girdim. Rahimov'un çağırdığı topçu kumandanı ve siyasi yönetici beni bekliyordu. Onlara durumu ve taburun görevini anlattım.

«Arkadaşlar askerlerinizin yanına gidin» dedim. «Onlara durumu anlatın. Önümüzde çarpışma var; hem de karanlıkta olacak bir çarpışma. Yakın dövüşe girmek zorunda kalacağız. Süngü ve el bombalarıyla. Onbeş dakika sonra yola çıkıyoruz. Yemeği yolda yiyeceğiz. Kentin sınırları dışında duracağız. Soru sormak isteyen var mı? Gidebilirsiniz.»

4

Askerler kısa zamanda sıralandılar.

Atla sıraların yanından ağır ağır geçerken, tanıdık yüzler ayırıyorum.

İşte Novlonskoe'ye köyüne girişilen karşı saldırıda bü-

yük kayıp veren en az sayılı ikinci bölük. Tolstunov'un, makineliyi bir tüfek gibi başının üstüne kaldırdıktan sonra: «Komunorlar.» diye haykırarak koşuşunu ansıdım.

Çok yazık. Tolstunov, şimdi bizimle beraber değil. Onunla aynı anda Zaev'de atağa kalkmıştı. Bölüğü onlar ardlarından sürüklemişlerdi. Zaev, o sırada yaralandığı halde sağlık merkezine gitmeyi itelemişti. Semyon Zaev, sağ kanatta duruyor. Kamburlaşmış, zayıf ama yorgun değil. Kılıflı tabancası kemerinden sarkıyor Novlonskoe'de öldürdüğü bir Alman subayından aldığı kaputunun içinde. Kalpağı başına geçirilmiş ve nasılsa uçları bu kez bağlı.

İşte Polzunov'un genç yüzü. Kaputunun yakasını kaldırmamış. Yağmur ensesini ıslatıyor. Gözlerinde ciddi ve güven dolu bakışlar var. Bugün, onun -bu daha çocuk denebilecek yaştaki genç askerin-tanksavar bombasının sapından yakalayıp cin gibi gözlerle düşman tankını izlediğini ve o ateş saçan kutuya savurduğunu generale anlatmıştım. Ağır yaralı Servükov'u, kahraman teğmen Donskih'i, ve erkeklik dersi alan Brudni'yi ansıdım. Ağır makinelileri taşıyan iki tekerlekli arabaların yanından geçiyorum. Yanında, makineliciler duruyor. Boynunu hafifçe bana doğru uzatmış olan gözlüklü Murin'i görüyorum ve sıraların üzerinden yükselen sırık gibi Galulin ve alacakaranlıkta kaybolan değişik kaşları ile Bloho.

Savaştan önce askerlerime ne söyliyeyim?

Atımı durdurup, onlara doğru döndüm:

«Arkadaşlar, bize dinlenme vermek istediler ama veremediler. Düşman Moskova önünde olduğu için dinlenme olmaz. Biz çarpışmaya gidiyoruz. Tüm güçlüklere karşın ileriye gidiyoruz. Bizim için gelecekte savaş var.

Moskova önünde böyle korkusuzca savaşacak olan kimlerdir? Onlara şimdiden cevap verelim: Bunlar vatanı koruyan Sovyet askerleridir.»

Küçük bir ara sonra buyurdum:

«Rahimov, taburu götür.»

5

Tabur köy yolunda yürüyor ve sanki çamurları yoğuruyor. Geride yangının alevinde kilise kubbeleri ve çan kuleleri beliriyor. Sonra onlarda sisin çinde kayboldular.

Rüzgâr artı. Yağmur ise aksine azaldı. Artık tek bir silah sesi bile duyulmuyor. Sanki Volokolamsk önünde herşey ölmüştü.

Ama biz karanlığa doğru ilerlerken önümüzdeki savunma hattının yarılmış olduğunu biliyoruz. Volokolamsk'a uzanan yollar- ki şimdi onlardan birinde biz yürüyoruz- artık askerlerimiz tarafından savunulmuyor. Önümüzde bir yerde sislerin içinde düşman var.

Lisanka, yürüyen taburun yanında yere yavaşça basıyor. Düşüncelere dalmış kendimi eğere salmıştım. Birden ardımda bir ayak sesi duydum. Bir an tupurtu kesildi ve tanımadığım bir ses soru sordu:

«Tabur komutanı nerede?»

Bir ses cevap verdi:

«İlerde.»

Biraz sonra yanıma iki karargah askerinin koruyuculuk yaptığı bir binbaşı geldi:

«Uf-f, çok uzakmışsınız» dedi. «Geriye dönmeniz gerekecek Yoldaş Teğmen size yeni buyruk getirdim. Taburu durdurun.»

«Ne oldu? Neden?»

Binbaşı beni yana çekip açıkladı. En sonunda Almanların yarma yaptıkları yerdeki alayla bağlantı bağlanabilmiş. Benim taburumda, generalin buyruğu ile bu alayın kumandanı Hrimov'un buyruğuna verilmiş. Yeni buyruk taburun yönünü değiştiriyor. İvankova'ya değil, Timkovaya gitmem gerekiyor. Görevim: Timkova alınacak ve

Timkova dağlarına yerleşilecek.

«Bu neden böyle?» diye sordum.

«Bilmiyorum. Görevim buyruğu size ulaştırmaktı.»

«Hrimov'la kendiniz konuştunuz mu?»

«Hayır karargah kumandanı konuştu.»

«Ona sorabilirdiniz.»

Binbaşı alındı:

«Benim, üstlerime soru sormak adedim değildir.»

Kendimi tutamadım:

«Boşuna konuşuyorum.»

Binbaşıya sert bir bakış fırlattıktan sonra bağırdım:

«Sinçenko!»

«Buyur Yoldaş Kombat!»

«Rahimov'a taburu durdurmasını ilet.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Bir kez daha Binbaşıya selam verdim:

«Allahaısmarladık Yoldaş Binbaşı.»

O kuru bir sesle cevap verdi:

«Güle güle... Çabuk dönün.»

6

Mola verilmesini söyleyip kumandanları çağırdım.

Askerler, yolun kenarındaki ıslak ve soğuğun dondurduğu otların üstüne oturdular. Sardıkları sigaraların ateşlerini saklıyarak içiyorlardı. Hava oldukça soğumuştu. Yağmur incecik yağışını sürdürüyordu. Kötü kuzey rüzgârı bu çirkinliği alıp kaputlara, çadır bezlerine ve kalpak'ara çarpıyordu.

Rahimov, Volokolamsk'taki sokakta olduğu gibi maskelediği el fenerinin ışığını haritanın üzerine çevirdi. Kumandalara yeni buyruğu bildirdim: Timkovo'yu alıp Volokomlamsk'a hakim olan Timkovo dağına yerleşeceğiz. Görevi anlattıktan sonra buyruğumu verdim:

«Rahimov, Bozjanov'a at ver. Bozjanov, Fi imov'a yetiş, geri dönmesini söyle.»

Sanırım size daha önce de söylemiştim. Bozjanov tüm Kazah'lar gibi ata binmesini severdi. Savaşta, özengiye ayak atmasına pek olanak bulamıyordu. Onun için bu tehlikeli anda bu güç görevden bile mutlu oldu. Genç ve geniş yüzü aydınlandı. Cevabı acele ve şen o'du:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Bozjanov'un ses tonu gülümmelere yol açtı. Fenerin ışığında soğukla başı hiç hoş olmayan Dordiya, başını kaputunun yakaları içine çekmiş, gülümsüyor. İçine kapanık Rahimov bile gülüyor. Yeniden buyurdum:

«Çabuk davran.»

Bozjanov, selamı aldı, döndü ve karanlığa daldı. Şimdi onun güçlü biraz öne eyik sırtını görüyorum. Görevine yönelmiş. Aklıma «Ok?» diye bir şey geliyor. Galiba onun için şu anda en uygun sözcükte bu. Buyruğumu sürdürüyorum:

«Panyukov.»

Yarım kalan yemeğimizde şerefe kadeh kaldıran Birinci Bölük Kumandanı Panyukov, sertleşen çamura karşı bir adım öne çıkarak esas duruşa geçiyor. Islak kemeri sımsıkı sıkılmış herşeyi düzgün, yangının etkisiyle kızıl'laşan karanlıkta zayıf yüzü hayal meyal seçiliyor.

«Panyukov bir an duruyorum adamlarını doyur. Onbeş dakika sonra öncü birliği olarak yo'a çık. Timkovo'ya gir. Görüyor musun? -Ona harita da Timkovo'yu gösteriyorum. O da kendi haritası ile karşılaştırıyor- Oraya yerleş. Biraz sonrada tüm güçlerle sana katılacağım.»

«Yoldaş Kombaş, düşman nerede pekiyi?»

«Bu sırada Dordiya'nın sesi duyuldu:

«İzin verir misiniz Yoldaş Kombat?»

«E...?»

«Yoldaş Kombat -Pek güven'i olmayan bir sesle ko-

nuşuyordu- Belki sabahı beklesek daha iyi olacak.»

Siyasi yöneticiyi desteklemeye cesaret edemiyorum Panyukov, umut dolu bakışlarını bana dikip bakıyor. Bir den kesip atıyorum:

«Bu ne biçim söz. Size Timkovo'ya doğru gitmeniz buyruldu. Düşünce yürütülecek bir şey yok. Timkovo'ya git. Köyü al. Anladın mı Panyukov?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Elimizde tüm topçuyu senin buyruğuna veriyorum Haydi şimdi adamlarını doyur. Eleznev, şimdi mutbakları buraya getirecek. Seleznev buraya gel.»

Önümde esas duruşta Seleznev, dikiliyor:

«Buyurun Yoldaş Kombat.»

«Seleznev, mutbakları buraya aktar.»

Karanlıkta Seleznev'in yüzünün buruştuğunu ayırdediyorum. Bana biraz şaşkın gibi geliyor. Dikkatle bakıyorum. Tümüyle öyle. Sıkılgan cevabı duyuluyor:

«Mutbaklar yok Yoldaş Kombat.»

«Nasıl Yok? Nerede takılıp kaldılar?»

«Tümen karargahındaki binbaşı tüm erzak arabalarını taşımamıza gerek olmadığını söyliyerek, kente geri göndermemizi buyurdu.»

«Tüm yükü mü? Ve sen de onları gönderdin ha?»

«Evet Yoldaş Kombat herşeyi buyurulduğu gibi hemen yaptım.»

Kendimi tutamayıp küfrettim:

«Kereste. Askerin yemek yemediğini biliyorsun. Neden bana haber vermedin?»

Seleznev, susuyor. Bağırdım:

«Tanrı seni kahretsin. Volokolamsk'a marş. Bana peksimet getir. Peksimetsiz dönmeyesin.»

7

«Panyukov, aç karnına gitmeniz gerekiyor -fısıldamak

zorunda kalıyorum- Belki Almanlardan birşeyler edinebilirsiniz... Bölüğünü hemen **hazırla** ve davranışa geç.»

Karanlıkta onun **buyruğu duyuldu::**

«Posta buraya gel.»

Ufacık Muradov, hemen yanında belirdi!

«Buyur!»

«Yürüyelim.»

Panyukov, vıcık vıcık çamuru çiğneyerek bölüğüne doğru gidiyor. Arkasından bakıyorum. Her şey tamamlandı. Buyruk verildi ve ona uyuldu. «Başüstüne» diyen uygulamaya koyu'du. Ama omuzlarına bak, sırtını gör, onlar sana ne anlatıyor. Birden bana her an düzgün ve dik olan Panyukov'un sırtı şimdi büzülmüş ve kararsız göründü. Bu bir anlık görüş sanki beni çarptı. «Dur gitme.» diye bağırmak istiyorum. Ama kendimi toparladım. Sanırım benim de sinirlerim bozuldu. Kargaşalık, karanlık ve bilinmezlikler bana oyun oynuyor.

Bir sırt daha görüyorum ufacık posta eri Muradov'un sırtı! O da kumandanının ardından gidiyor. Ve en sonunda üçüncü bir sırt -karanlıkta iyi görmeyen ve sıkıntıyla yürüyen- siyasi yönetici Dordiya'nın sırtı.

Şimdi sinirler konuşuyor. Kendimi iyi duymuyor, titriyorum. Şeytan götürsün. Bir bu eksikti: Hasta bir kumandan. Hayır kendimi bırakmıyacağım.. Toparlanacağım.

Buyruklar duyuluyor ve sıralanan bir bölük görülüyor, sonra da ölçülü adımlar. Panyukov'un bölüğü gitti.

Düzlükte Zaev'le kaldım.

8

Zaev, yanıma yaklaştı. Kaputunun içinde sakladığı Alman tabancasının kabarıklığı belli oluyor.

«Yoldaş Kombat, ceketiniz ıslanmış sanırım. Kaputunuzu giyseniz fena olmaz.»

«Dayanma gerekli bakarsın başkaları da eksirler.»

Zaev, titreyen bir sesle:

«Kimse eksimez.» dedi. «Böyle kumandanımız olduktan sonra...»

«Böyle kumandan ha...» Sözlerini alayla yineliyorum. «Komplimanlarını başka zamana sakla. Bir az gezinsek iyi olacak.»

Zaev'le bir süre yolda sessizce dolaştık. Yol kenarında oturan askerlerden uzaklaşıyoruz. Soğuğun çatlattığı bir sesle Zaev, karamsar konuşuyor:

«Bu karışıklık, bizi ileri geri oynatıyor... Tabur üçe bölündü... Keşmekeş.»

Zaev'in sözlerinde düşüncelerimi buluyor bundan ötürü de onu tersliyorum:

«Yoldaş Teğmen düşüncenizi sormadım.»

Kırgın cevap veriyor:

«Sizi dinliyorum.»

Dönüyoruz. Askerlere doğru yaklaştığımız sırada ne yürekli Garkuşa bana doğru geliyor.

«Yoldaş Kombat izin verirseniz ateş yakalım... İkimizi ısıtalım.»

«Ateş yakılamaz. Tütünle ısınacağız.»

«Sigara yok Yoldaş Kombat.»

«E, Haydi yak bakalım.»

«Belomer» paketini çıkarıp Garkuşaya verdim. Öteki askerler hemen çevresini sarıyor. Garkuşanın arkasından omuzlarının üstünden Murin'in başı yükseliyor. O da benim paketten nasipleniyor. Ona sordum:

«Murin nasılsın? Gevşemiyorsun ya?»

«Biz yoğrulduk artık... Böyle yoğrulan gevşemez.»

Oh bizim eski konservatuar asistanı ne sözcükler de öğrenmiş. «Yoğrulmak» Daha önce, ordudan önce bu sözcüğü biliyor muydu acaba?

İkinci bölük... Sevgili bölüğüm. Çarpışmadan kaçan

Almanları kovalıyan ikinci bölüğüm... İlk savaşta, ateşin bizi ya'adığı sırada,. kumandanın kalbini kazanan bölük...

Tüzüğün, kumandanla asker arasındaki ilişkilere dair maddesini ezbere biliyorum. Bu yakınlığı kurmak her zaman kolay olmaz. Benim için de kolay olmamıştır. Ama şimdi beni onlarla konuşmaya iten tüzük maddesi değil.

«Arkadaşlar, bugün generalin yanındaydım..» dedim.

Sesim kısık çıkıyor.

Duyanlar çemberi daraltıyorlar. Islak otların üstünden kalkıp gelenler var. Bir anda çevrem daha çok, daha çok askerle kaplanıyor.

«General Panfilov, Teğmen Brudni'ye selamlarını iletmemi buyurdu... -bir an sustum sonra sürdürdüm- Brudni neredesin?»

«Burdayım Yoldaş Kombat.»

Çevremdeki yığın ayrıldı ve güçlükle sıyrılan Brudni'in ağır davranışını gördüm. Nefesini tutmuş kıpırdamadan karşımda duruyordu. Pek yakında bir geçmişte ben onu taburun önünde ölüme mahkûm etmiştim. Bu kurşunla değil sözle olmuştu. Onu şerefsizlikle suçlamıştım

Brudni. yine bir şeyler söylememi bekliyor ve bu sözlerimin eski olayı ansıtmak olmasından korkarak konuşmamam için sanki yalvarıyordu. Sıkıldığını duyuyordum

«Brudni, General senin mükâfatlandırılman için öneride bulunmamı istedi ama görüyorsun... Almanlar zaman bırakmadı. Bunu yazabilmem için onları bir kez daha ezmemiz gerek'i.»

Susuyordu. Heyecanının konuşmasını engellediğini anlıyorum. Sonra kendini toparladı ve içten sanki titreyen bir sesle karşılık verdi:

«Bu işi yapmanızı sağlayacağız Yoldaş Kombat.»

Cevabı beğenildi. Erler gülüşüyor. E, bu kadarı sana yeter Brudni. Konuşmamı sürdürdüm:

«Polzunov, Generalin sana da selamı var. Duyuyor musun?»

Karanlıkta sesini şitiyorum:

«Sovyet Rusya'ya hizmet ediyorum Yoldaş Kombat.»

«Yoldaş Kombat, ben onu makineliye aldım.» Zaev, izin almadan konuşuyor. «İşe yarar, becerikli bir oğlan. Ona kendim öğretiyorum.»

Bu sırada bir subayı azarlamak istemem ama kumandanlığın yasaları böyle: Hiç bir zaman bağışlama.

«Yoldaş Teğmen ilk önce (izin verir misiniz) demeniz gerekirdi değil mi?»

Zaev:

«Suçluyum.» diye alıngan bir sesle mırıldanıyor.

Yine de onunla, ötekinin de gönlünü alıyorum:

«Büyük kumandanı seni öğüyor Polnuzov. O bu sözü havadan söylemez. Ama gururlanıp şımarmıyacaksın. Yoksa ısırgan toplatırım sana...»

Askerler bu pek bilinen şakayı gülüşerek karşılıyorlar.

Erlerin gülüşü insanı her zaman sevindirir. Onlar, bu çoktan beri aç ve yorgun, bir çayırlığa atılmış; ilerileri belirsiz, yağmur ve karanlık içinde duran kişiler, kumandanın iç sıkıntısına karşı en iyi ilacı verdiklerini bilmiyorlar.

9

Askerler biraz daha konuştuktan sonra yeniden yürümeye başlıyorum. Ayaklarının altında batak çamur vıcıklanırken azaimış yüklerimizin yanından geçiyorum.

Karanlıkta, üstü yağmurdan ıslanmış cankurtaran arabası beliriyor. Buralarda bir yerde tabur doktorumuz Belenkov'u göreceğimi biliyorum. Savaşın sinirli ortamı içinde bazan ona karşı haksızlık etmişimdir. Korkusu ve oyalanması için kaç kez kamçı gibi sert ve yakıcı sözler

kullanmışımdır. Şimdi bunu düzeltmem gerekiyor. Onun bana karşı gücenmelerini giderirsem, her an sarı olan uzun yüzünde bir gülüş göreceğimi biliyorum.

Cankurtaranın arkası indirilmiş. Üstünde birbirine sıkışmış ve ayakları aşağı sarkıtılmış bir kaç sağlık eri oturuyor. Aralarında yaşlı Kireev'de var.

«Kireev, sen misin?»

Erler aşağıya atlıyor. Kireev biraz geç kalıyor.

«Otur, otur.» diyorum.

Ama yaşlı sağlıkçı böyle bir şey yapmıyor. Yere inmiş cevap veriyor.

«Biraz kestiriyorduk... Bağışlayın Yoldaş Kombat.»

«Niçin özür diliyorsun? Şimdi yapmazsan ne zaman uyuklayacaksın?» **Doktor nerede?»**

«Uyuyor.» Kireev, sanki onu uyandırmaktan korkarcasına alçak sesle konuşuyor. «Arabada yer yaptık ona Yoldaş Kombat. Sakince biraz uyusun istedik. Uyandıralım mı?»

«Hayır, hayır, gereği yok.. Nasıl olsa bizsiz de uyandıracaklar onu.»

Ve birden sanki sözlerimi doğrular gibi, Panyükov'un bölüğünün gittiği yerden tüfek sesleri duyuldu. Sonra da makineliler takırdadı.

Şeytan götürsün, orada artık dövüş başladı. Filimov'un bölüğü ortada yok. Bozjanov da sanki yerin dibine girdi.

Cankurtaranın yanında hızla bölüğe döndüm. Bir sıçrayışta ata atlayıp, Rahimov ve Zaev'e doğru koştum.

«Zaev, bölüğü kaldır. Rahimov, sen de birliği Timkovo'ya doğru götür. Sinçenko sen arkamdan gel.»

Bir an kaybetmeden ve ardıma bakmadan Lisanka'yı silah seslerinin geldiği, çarpışmanın başladığı yöne doğru sürdüm.

GECE

1

İkimiz -ben önde Sinçenko ardımda- karanlıkta at sürüyorduk. Panyükov'un bölüğüne giden yolu şaşırmamak için, haritayla karşılaştırmaya hiç bir gerek görmüyordum. Sapaklarda, kavşaklarda silah seslerine doğru gidiyorduk. Top arabalarının çamurda bıraktığı izler de bize yön veriyordu. Bir an, gökyüzü ışıklarla tutuştu. Onlar sanki karanlık gökyüzünde asılı kalıyor ve aşağıya ışık saçıyorlardı. Bunlar ışık roketleriydi ve Panyükov da yoktu. Demek ki Almanlar çevreyi aydınlatıyorlardı.

Yol aşağıya doğru iniyordu. Yağmur suları burada araba tekerleklerinin izlerinden akıyor, yamaçtan aşağıya doğru indikçe karanlık artıyor. Roketler, tepelerin ardında kalıyor, buraları aydınlatmıyordu Yalnızca ışıklar üstümüzde titreşiyordu. Yol kenarına serpiştirilmiş evleri ve bahçeleri ayırdım. Kimse bizi durdurmadı, yalnız bir kaç köpek havladı. Yanımızda büyük bir çayır belirdi. Göğe doğru erken soğuğun yapraklarını döktüğü, dallar uzanıyor. Bir anda herşeyi görüyorum. Savaş bölgesi yakın.

Az sonra Lisanka adımlarını ağırlaştırdı. Aşağıda bir su sesi duyuluyor. İnişi biraz daha sürdürüyoruz. Lisanka, duruyor. Önümüzde yağmurdan yükselen bir dere var. Haritada o ince mavi bir siçim gibi görünür. Kurak zamanlarda insan onu çizmeleriyle geçebilir sanırım. Şimdi ise ne olmuş. Karanlıkta zor ayırdedilen, tahta destekleri hiçte güven vermeyen köprüçüğün yanında derenin suları köpürüp kaynıyor. Toplar bu yarı yarıya dağılmış köprüden geçemez. Acaba arabaları nereden geçirdiler? Sorulara cevap aramayan Sinçenko arabaların izlerini bulup bana gösteriyor. Lisanka'yı izlerden sürüyorum. Karşı kıyıya çıkıyoruz. Hızla akan su Lisankanın çamurlanmış

çoraplarını yıkıyor. Sinçenko'nun iri atı Sivka'yı çamurlardan kurtarıp yukarıya sürmek için kamçıladığını duyuyorum.

Birden sisler içinden bir haykırış duydum:

«Dur. Kimsin?»

Batarya kumandanı Teğmen Kubarenko'nun sesini tanıdım. O da artık Lisanka'yı tanıdı.

«Yoldaş Kumandan siz misiniz?»

«Kubarenko, sen neden buradasın silahlar nerde?»

«Battılar Yoldaş Kumandan. Bakın...»

İleriyi gösteriyor. Özengileri hafifçe oynatıp ilerliyorum. Onlarla karşılaştım. İlk önce ölmüş bir atı ayırdettim. Ötekiler yorgunluktan bitmiş soluklanıyor. Erler toplara doğru eğilmiş.

Kubarenko bilgi veriyor:

«Dereyi geçer geçmez saplandık Yoldaş Kombat... Askerler bir süre ittiler ama zaman geçince piyade ilerledi.»

Tepeden, buradan görülmeyen sırttan iki üç makinelinin sesi geliyordu. Bunların Almanlara ait olduğunu anlıyorum. Arada bir boğuk boğuk mayın atıcıların sesleri duyuluyor. Biz de mayın atıcısı yok. Kubarenko'ya soruyorum:

«Buradan ateş edemiyecek misin?»

«Hayır Yoldaş Kombat. Burası feci dik. Açı çok büyük.»

«Bak Kubarenko... Filimov buraya geldiğinde seni buradan çekeriz. Zaev, orada direnmesin. Bölüğü acele daha yukarıya çekmesini ona söyle.»

Lisanka'ya bir özengi vurup ileri fırlarken haykırdım:

«Sinçenko arkamdan.»

Karanlıkta yine at sürüyorum.

2

Lisanka, kayıp kıç üstü oturuyor sonra güçlükle tek-

rar doğrulup sırtı tırmanıyor. Elimle okşarcasına boynuna vuruyorum. Islak ve sıcak derisinden buharlar yükseliyor.

Yukarda bir az aydınlanan fonda sırt beliriyor. Onun hemen üstünde roketlerin aydınlığı görülüyor. Sırta doğru tırmanan bir kaç ere yetişiyorum:

«Dur kimsiniz?»

«Bizden Yoldaş Kombat.»

«İsmin ne? Hangi bölüktensin?»

«Er Berezanski, Yoldaş Kombat. Birinci bölükten.»

Berezansk'ye bölükte «ihtiyar» derlerdi. Eski bir sigara tiryakisi olarak daima hırıltılı bir sesle öksürür ve tükürürdü. Sanırım askerin içinde sadece onun uçları sigaradan sararmış, buğday renginde uzun bıyıkları vardı. O ağır davranışıyla beni sık sık sinirlendirirdi. İşte yine sürükleniyor.

«Nereye gidiyorsunuz? Bölük kumandanı nerde?»

«Bilmiyorum. Bizde onu arıyoruz Yoldaş Kombat. Kayboldu.»

İçimden bir küfür savurup ilerliyorum. Yağmur durmuş ama yokuştan suların akışı sürüyor. Lisanka, sonunda tepeye ulaştı. Keskin bir rüzgâr yüzüme ve ellerime çarptı.

Anlaşılıyor: Almanlar, buraya bizden önce gelip tepeyi ve köyü almışlar. İlerde, roketlerin ışığında damlar görülüyor. Hemen onların yanından roketlerin ışıkları yükseliyor. Bizimkiler nerede acaba?.. Yalnızca tek tük tüfek atışları duyuluyor.

Her yana bakıyorum. Geriye döndüğümde aşağıda bir yangının merkezi görülüyor. Sanki bir kömür ocağı ağzından kızıllıklar saçıyor. Şeytan götürsün bu Volokolamsk istasyonunu... Bizim savunma çizgimiz oradan geçiyor. Biraz daha solda, karanlıklar içinde kaybolmuş kent, doğu bölümünde bir yerde de Panfilov'un karargâhı var.

Burada, beni kemiklerime kadar üşüten rüzgarın altında kendimi terkedilmiş gibi duydum. Düşüncelerimde Panfilov'a sesleniyorum: «Yoldaş General, tabur dağıldı. Üçe bölünmüş durumdayız. Toplar çamura saplandı. Tüm gereçlerimiz, herşey, yiyecekler, hepsi Voloklamsk'a gitmiş. Bizde geciktik. Almanlar önümüzde sırtları almışlar. Şimdi ben ne yapayım? Nasıl davranayım? Söyleyin bana Yoldaş General?»

Hayır Baurdcan! General sana cevap vermiyecek. Bunu hiç bekleme. Ama o sana «Sana güvenim var» dememiş miydi?.. Neden sızlanıyorsun? Onun buyruğu var: «Timkovo'yu alın «Şaşkınlığı şeytan götürsün.» O ne diyor: «Alın.» Buyruk yerine getirilecek...

3

Lisanka beni çayırın ortasına doğru götürüyor. Bir saman yığınını görüyorum.

«Hey!.. Orada kimse var mı?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Neden buradasınız? Takım kumandanı nerede?»

«Bilmiyoruz Yoldaş Kombat.»

Yakında kırmızı bir patlayışla bir mayın çamurlar saçtı. Eğerden atladım.

«Sinçenko atları sakla.»

«Nereye gidiyorsunuz Yoldaş Kombat?»

«Burada dolaşıp duruma bakacağım.»

Panyükov'u aramaya başladım. Sert rüzgârın etkisi ile büzülmüş sanki tarlada sürünüyorum. Çizmelerim hemen ağırlaşıyor. Yapışkan toprak ayağımdan onları çekmeye çalışıyor. Çevrede, kumandanlarını kaybetmiş erler dolaşıyor. Panyükov nerede acaba? Bölük, tanrı kahretsin, bu çamurda dağılmış ve dökülmüş.

Birden sunturlu bir Rus küfürü duyuyorum. Ses enerjik ve buyurucu.

«Yat. Orada yat. Hey kime söylüyorum.»

«Burada nereye yatasın çamura mı?»

«Yat diyorum. Gruplaşmayın. Bir mayın tümünüzü gebertir. Zincirleme dağıl.»

Buyruk yine küfürle süslü. Bu kaba buyurucu ses kimin acaba? İlk anda ayıramıyorum. Tanıyamadığım belirsiz kumandan sürdürüyor:

«Dcilbaev, Prostenko! Adamlarınızı bu yana top'ayın.»

«Başüstüne Politruk adamlarınuzı toplayacağız.»

Politruk ha? Kim acaba? Acaba heyecanlı Dordiya mı? Hayır bu onun ses tonu değil. Yeni bir buyruk duyuluyor.

«Gluşkov!»

«Buyur.»

«Şimdilik takımı sen yöneteceksin. Birinci takım Gluşkov'nun yanına. Sağa al. Bir araya toplanmayın.»

Ve yine küfür. Hayır, sıkılgan ve kolayca kızaran Dordiya'dan şimdiyedek böyle sözler duymamıştım. Ve birden ayni ses başka bir tonla konuşuyor:

«Muradov, kepimi görüyor musun?»

«Görmüyorum Yoldaş Politruk.»

«Haydi şuralara aşağılara bir bakıver. Bir yana düşürmüş olacağım...»

Bir. «Ah.» çektim. Herşeye karşın bu yine bizim Dordiya. Kepini kaybetmeyi yine becerebilmiş. Ama o irade o enerji nereden geliyor? Hangi mucize onu bu bir saat içinde değiştirmiş?

Daha çok yaklaştım. Yavaş yavaş inen ışık bombasının aydınlığında sarı saçlı komiseri gördüm. Vahşi rüzgar, kısa saçlarını geriye doğru, sanki tarıyor.

«Dordiya ,bölük kumandanı nerede?»

«Bilmiyorum Yoldaş Kombat. Onu bulamadım.»

«Bölüğün kumandasını sen eline al.»

«Başüstüne. Zaten artık almış durumdayım.»

Arkamızda boğuk bir çıtırdıyla bir mayın patladı. Dordiya ile birlikte yattık. Berbat gevşek bir çamur dirseklerimin altında yayıldı.

Düzlüğün değişik noktalarında kırmızı alevli patlamalar oluyor. Sislerin içinden Muradov belirip Dordiya'nın kepini uzatıyor. Sordum:

Muradov'un sözlerinde kumandanına karşı kalbi buiş nasıl oldu?»

Ufak tefek bağlantı eri cevap veriyor:

«Yoldaş Kombat ben siyasi komiserin yanında yürüyordum. Uzun bir süre yanyana yürüdük. Teğmen, komiser ve ben. Sonra birden baktık ki bölük kumandanı yok... Sanırım o hızla öne geçti, bizse geride kaldık.»

Muradov'un sözlerinde kumandanına karşı kalbi buran bir üzüntü var. Ama bir inancıda yansıtıyor. Bende Panyukov'a inanıyorum. Anlaşılan geride kalanlara aldırmadan bir avuç asker ile köy yakınında siperlenmiş o'acak.

Dordiya, kepini giyerken geriye yatmış saçlarına dokunuyor.

«Hava dona çekiyor Yoldaş Kombat.» Sonra haykırıyor: «Batska.»

Rüzgâr şimdi daha kamçılayıcı olmuş. Dordiya, dağılan askerleri toplamak için bulabildiklerini çevreye gönderiyor. Ama çok insan yok. Şimdilik Dordiya'nın çevresinde top'ananlar otuz-kırk kişi.

Yattığım yerden düşman ateşini gözlüyorum. Mayın atıcıları yine seyrek. Sanırım iki yada üç mayın atıcıları var. Geceyi renkli kamcılarla süsleyerek köyden yelpaze gibi açılan mermiler yükseliyor. Güçlü rüzgarın onların yönünü nasıl değiştirdiğini ayırıyorum. Düşmanın elinde

top yok. Sanırım önümüzdekiler öncü grubu. Aşağı yukarı buraya benim Panyukov'la gönderdiklerim gibi bir şeyler. Düşman ışık bombalarını idareli kullanıyor. İki üç tane attıktan sonra ağır ağır inen ışıkların sönmesini bekliyor. Zaman zamanda renkli sinyal roketleri yükseliyor. Belki Almanlar bizimle karşılaştıklarını bildirerek yardım istiyorlar. Onlara hızla yardımcıların gelmesi olağan. Daha çabuk saldırıya geçmem, düşmanın ateşini bastırmam ve güçlenmesine zaman bırakmadan, bir el bombası uzaklığı kadar sokulduktan sonra son bir hamleyle atılıp köyü almam gerekli? Ama bu saldırıya kimlerle geçeyim? Bölüğün daha yarısı bile Dordiya'nın yanında toplanmamış. Zaev, Zaev, hadi, hızlı davran şu anda bize ne kadar gereklisin...

Birisi koşarak nefes nefese yanıma geliyor. Görmeden, eğilmiş vücudu, sallanan kolları ve şişkin kaputu ile onu tanıyorum:

«Zaev.» diye haykırdım.

O nefes nefese anlatıyor:

«Bölüğü getirdim Yoldaş Kombat.»

«Ağır makineliler yanınızda mı?»

«Onları sürükleyebildik Yoldaş Kombat... Topları Kubarenko'nun yanında bıraktım.»

«Pekiyi Semyon... Almanları köyden atmamız gerekli.»

Zaev, kısık bir sesle cevap verdi:

«Atacağız Yoldaş Kombat.»

Bir süre sustu. Buyruk bekliyordu. Ruhunda karar anında savaş buyruğunun verilmesinin gelip çattığı anda binlerce düşünce ve ayrıntı birden ayaklanıyordu. Bana Panfi'ov yol göstermişti: «Onlara yandan vur, yandan... Bir bakarsın onları güç kaybetmeden püskürtürsün.» Ama Zaev'in bölüğünü sarma için gönderirsem çok zaman kaybederim. Timkovo'dan yine seri halinde roketler yük-

seliyor. Kesin; Almanlar yardım çağırıyor. Saldırıyı iki üç saat geçiktirmem gerekli. Zaev'in sarma yapabilmesi için bu süreye gereği var. Düşman ise bu aradan yararlanıp oraya her türlü gücünü indirecek. Bu arada toplarını da getirecek. Nasıl davranmalıyım? Ne gibi bir buyruk vermem gerekli? Yine Panfilov'u ansıdım: «Ben kesin inançlı değilim Yoldaş Momiş-Uli. Benim kararım yok, ama zamanım da yok...» Zaman yok sözü bir kerpeten gibi kafamı da, göğsümü de sıkıyor.

Sonunda Zaev'e buyruğumu veriyorum:

«Bölüğü yay. Ateş açın. Düşmanı sindirmeye çalışıp sak'anarak yaklaş, bir el bombası atımlık uzaklığa kadar sokul. Onları el bombaları ile oradan atacağız.»

«Anlaşıldı Yolaş Kombat.»

«Dordiya, buradan seni destekleyecek. Dordiya, duyuyor musun? İkinci bölük atağa kalkınca sende adamlarını kaldır. E, Zaev, haydi çabuk davran. Ne kadar çabuk olabilirsen o kadar çabuk davran. Yukarı bırakma onları.»

«Bırakmam bende gevşeme yok.»

Zaev, çamurların içinden, buradan görülmeyen, bölüğüne doğru koştu.

4

Zaev'in ardından yürüdüm. Ne kötü bir durum: Ne bağlantı işaretlerim ne de telefonlarım var. Savaşı nasıl yöneteceğim? Kumandandan kumandana kendim koşmam gerekecek.

Karanlıkta kısık sesle verilen buyuruklar ve çizme topuklarının çarpışları duyuluyor. İkinci bölük savaş düzeninde açılıyor. Saldırıdan önce zincirleme bir düzen. Yakınlara mayın düşmeye başladı. Biri bağırdı sonra inilti.

Yürürken karşımdan iki kişinin geldiğini gördüm: Şiş-

man sağlık eri Kireev, yaralıyı sanki omuzlamış. Onun kırmadan darılıyor:

«Haydi yürü be... Ayaklarını sürü be... Yatma be kardeşim. Haydi ayacıklarınla yürü.»

Yine birinin bağırdığını duyuyorum. Zaev'in yanına vardım. Bir dizinin üstüne çömelmiş, makineliyi beyaz bir şeritle boynuna asmış. Onun sargı bezinden yapıldığı kolayca belli oluyor. Makineli tabancasını yokluyor.

«Zaev ne bekliyorsun?» diyorum. «Boşuna insan kaybediyorsun haydi götür onları.»

Yerinden fırlıyor. Makine'isi beyaz şeritte sallanıyor Otomatik tabancanın dipçiği karnının yanına dayanmış haykırıyor:

«Dikkat! Hep beraber -Sesi boğuk çıkıyor- İleri!»

Köye doğru koşarken ateş ediyor. Ayni anda tüm sıra koşuyor. Bunu görmemden çok kumandan duyusuyla anlıyorum.

Silahlarımız çatırdıyor. Atışların ateşi geceyi aydınlatıyor. Bölüğün ardından çamurların içinden ilerlerken askerlerin koşuşunu görüyorum. Bazıları yatıp, bazıları ise diz üstü çökerek ateş ediyor, sonra yine koşuyorlar Hemen artlarından ağır makineliciler de koşuyor. İri Galinlin iki büklüm makineli sırtında koşarken Murin çatal ayağı taşıyor. Blaha ise şeritleri götürüyor. Birden onlar duruyor ve makineliyi kurup uzun vuruşlar yapıyorlar. Almanlar da cevap olarak ateşlerini güçlendiriyorlar? Roketle, çayırın üzerine ışık saçarak uzanıyorlar. Askerler bir anda gölge yapmayan hayaletler gibi görünüyor.

Ve birden ateşimiz kendiliğinden duruyor. Görmeden anlıyorum? Asker yakında patlayan mayınlar yüzünden kendisini çamurların içine atıyor. Bir az sonra onlar yine çapcanlı yerlerinden fırlıyor ama ateş etmiyorlar. Şimdi ellerindeki uçları süngülü tüfekleri birer ağır sopa. Süngü değil. Namlu çamurla dolmuş, tetikleri çamurla kapan-

mış: Ateş edilemiyor. Zaev'in makinelisi de ateş etmiyor. Bloha'nun taşıdığı şeritlerde çamurla kaplanmış.

Çamur ateşimizi durduruyor. Tüm tüfek ve makineliler ateşe karşı koyuyor.

Yapışkan soğuk yerde, şurada burada erler yatmış duruyor. Ben ayakta açıkça gezmeyi sürdürüyorum. Zaev yanıma geldi:

«Görüyor musun ne oldu Yoldaş Kombat?..» Sesi anlaşılmaz bir şekilde çıkıyor. Göğsünde çamurdan kararmış makineli tabancası sargı bezinin ucunda sallanıyor. Geriye doğru kaymış dipçiğiyle şimdi o bir değnekten ayrıntısız. Tüm silahları savaş alanından çekilip geriye alınması, vadide kuytu bir yerde temizlenip yağlanması gerekli.

«Adamlarını bir yere sakla. Ama tüfeklerini temizlemeden uykuya dalmalarına izin verme. Başlarına nöbetçi koy. Anladın mı?»

Buyruk ona enerji ve düşünme yeteneğini yeniden geri veriyordu.

Zaev:

«Aha.» diyor. «Bilmem yapabilecek miyiz.» Biraz kekeliyordu.

«Yapacaksın.»

Zaev, yine bir gariplik yapmadan duramadı. Keskin bir davranışla makinelisini düzeltti, öylece durup selam verdi ve sisler içinde kayboldu.

5

Timkovo çevresindeki düzlükte herşey durdu Biz ateş etmiyoruz. Almanlar da ateşi kestiler. Roketler seyreldi. Sonra karanlık bastı. Ne bir silah sesi, ne bir ışık, ne de bir haykırış. Uzaktaki yangının ışıkları da körleşti.

Sessizlik. Ya'nız rüzgar uğuldayıp ıslık çalıyor. Ke-

miklerime kadar ıslanmışım. Üşüyorum. Titriyorum. Dişlerim birbirine vuruyor. Panyukov'u düşünüyorum. Nerede acaba? İlerde kesinlikle. Onu bulmam gerekli.

Pusula ile yön alarak batıya, çayırdan, karanlıklara sağlanmış köye doğru yürüyorum. Çizmelerim çamurlara dalarak derin izler bırakıyor. Ayaklarımın ortaya çıkardığı çukurlara hemen sular doluyor. Is'ak pantolonum sertleşiyor. Titriyorum. Katılaşmış dudaklarımla titremelere tempo tutuyorum: «U-u-u-u-ı ı ı»

İkinci bölüğün nöbetçilerini geçtim. Onlarda titriyor. Dişleri takırdıyor. Kimse konuşmuyor, kimse birşey sormuyor. Ben de birşey demiyorum. Herşey açık: Kötü bir gece.

Uzun bir süre düzlükte yürüyorum. Yanımda ne buyruk erim ne de bağlantı sağlayacak kimse var. Hepsi de geride kaldı. Sincenko'da atların yanında. Yürüyorum. Birden karanlıkta yumuşak birşeye takılıp köstekleniyorum. Bir ölü. Kesinlikle birinci bölükten. Demekki bizimkiler burada, yakındalar. Bir sıçrayışta Panyukov'un kumandasında buraya kadar gelebilmişler. Donmuş parmaklarımla cesedi yokluyorum. Elime ince bir apolet geliyor. Alman... Evet Alman. Neredeyim ki? Acaba Alman bölgesine mi girdim? Ya Panyukov, Almanları tepeleyip sırta yerleşmişse?

Ağır ağır o yana doğru sürükleniyorum. Birden ayak sesleri duyuluyor. Sağ yanda birisi yürüyor, sol yanda da başkası. Ürpertilerim yok oldu. İki yandan bana yaklaşıyorlar. Almanlar olabilir. Tabancamı çıkarıyorum. Beni yakalamak için iki yandan kıstırmaya çalışmaları da olanak. Dikkatle makanizmayı çektim. Namluda kurşun var. İleri doğru sanki onlara ilgi duymuyormuşcasına yürüyorum. Eğer Almanca konuşurlarsa durmadan ateş edeceğim. Yaklaştılar ve durdular. Bense onları geçtim. Kimse bir tek söz söylemedi. Karanlıkta kim olduğumuzu ortaya

çıkarmaktan korkuyorduk. Böylece birbirimizi geçtik.

Pekiyi Panyukov nerede? Onun askerleri nerede? Birşey anlıyamadan geriye döndüm.

Bizimkilere doğru yürüyorum. Çizmelerim yağmurdan yumuşamış toprağa batıyor. Onları zorlukla çekiyorum. Saatimin fosforlu yelkovanına bakıyorum. Artık gelmiş olmam gerekli. Nöbetçileri geçmiş olmalıyım. Yürümeyi sürdürüyorum. Bir yamaca geldiğimi anlıyorum. Şeytan alsın neredeyim acaba? Kayboldum mu? Taburu bulamayacak mıyım? Bu düşünce sanki boğazımı sıktı. Nefes alamadım. Taburu kaybetmişsem tüm gece dolaşmam gerekli, tan atarken kendimi uzakta bulacağım.

6

Umudumu kesmiş dolaşıyorum. Sonunda talihim bana acıyor. Karanlıkta bir samanlığa erişiyorum. İçerden sesler geliyor. Dinliyorum. Rusça konuşuluyor. Bizimkiler. Kapıyı açıp giriyorum. Askerler samanların üstünde oturuyor yada yatıyorlar

«Kim o?»

«Ya siz kimsiniz?»

Samanlıkta otuz kişi kadar var. Hemen hemen bir takım. Panyukov'un bölüğünden. Aralarında iki yaralı var. Takım kumandanı Teğmen Ageykin de burada. Önümde «Hazırol»da duruyor. El fenerimi ona tutuyorum. Kalpağına kopmuş samanlar yapışmış.

«Agaykin, bölük kumandanı nerede?»

«Bilmiyorum Yoldaş Kombat. Kaybettik onu.»

«Siyasi komiserle bağlantı kurdun mu?»

«Nerede olduğunu bilmiyorum.»

«Olagan, samanlarda yuvarlanırken hiç bir şey bilemezsin. Siyasi komisere iki asker gönder. Ben nerede olduğunu anlatırım.»

Gücüm ancak Ageykin'in Dordiya'ya göndereceği askerlerle konuşacak kadar yetiyor. Sonunda:

«Ona burada olduğumu bildirin» diyorum.

Ardından kendimi olanca ağırlığımla bir çuval gibi samanların üstüne bıraktım. Sanırım irademi kaybediyorum. Acaba hasta mıyım? Titriyorum, her an artan bir şekilde titriyorum. Beni ısıtacak hiç bir şey yok. Samanlığın tahtalarının arasından rüzgâr uğuldıyarak içeri giriyor. Çizmelerimi çıkarınam; içinde birikmiş suları boşaltmam, bezi değiştirmem gerekli ama bunu yapacak gücüm yok. Gözlerim kapanıyor, ellerimle omuzlarımı bastırarak ürpertilerimi durdurmaya çalışıyorum. Uzun süreden beri ağzıma tek lokma koymadığım halde canım yemek istemiyor. Sadece bir tek şey diliyorum: Sıcak, sıcak ve yine sıcak...

Bir süre kendimden geçercesine dalmışım. Rahimov'un sesi beni yeniden yaşama döndürüyor.

«Tabur komutanı burada mı?»

«Rahimov sen misin?»

İçimden bir hafiflik duyuyorum. Güvenilir uygulayıcı, yetenekli kumandanına bağlı Rahimov, demek buraya gelmiş, herşey düzelecek demektir. Ama bu kez öyle olmadı.

«Filimov nerede?»

«Daha gelmedi Yoldaş Kombat.»

«Panyukov?»

«Bilmiyorum. Bulamadık.»

«Birinci bölük ne durumda?»

«Siyasi yönetici Dordiya kumanda ediyor. Hemen hemen hepsini toplamış. Asker takımlar halinde samanlıklarda dinleniyor.»

«Telefon bağlantısı sağlandı mı? Arabalar geldi mi?»

«Hayır Yoldaş Kombat.»

«Yanımızda bizden komşu birlikler var mı?»

«Daha anlayamadım. Yoklamak için adamlar gönderdim.»

Susuyor ve beni yerimden oynayan titremeyi örtmeye çalışıyorum.

Birden o soruyor:

«Hasta mısınız Yoldaş Kombat.?»

«Git ve buyruklarını ver.»

Bir dakika kadar durup beni süzdükten sonra dönüp sesizce çıkıp gidiyor.

7

Yeniden samanların üzerine uzanıp titriyorum. Yaşantım boyunca böyle insanı sanki delen bir soğuk duymamıştım. Ellerim, ayaklarım kulaklarım, yüzüm, içimde herşeyim donuyor. Düşüncelerimin hepsini; sıcak, beni yakıp kavuran bir sıcak isteği dolduruyor. Olduğum gibi yanayım. İçim alnım her yanım yanıp tutuşsun, kül olana kadar.

Sonunda dalıyorum. Artık ne gerçek ne hayal ayıramıyorum. Telefon görüyorum. Ahizeyi kulağıma dayıyorum. Karşımda Panfilov.

«Yoldaş General Timkovo'ya kadar geldim. Orası düşmanın elinde şimdilik birşey yapamıyorum.»

«Bu büyük bir felaket değil Yoldaş Momiş-Uli. Adamlarını koru sabahleyin savaşa sürersin.»

«Silâhlar ateş almıyor. Çamur bizi silâhlarımızdan etti.»

«Zararı yok, temizlesinler... Şimdi adamlarınızı dinlendirin Yoldaş Momiş-Uli. Uyusunlar.»

«Benim de uykum var.»

«Olmaz, Yoldaş Momiş-Uli sizin uyumamanız gerekli.»

Bu sözler kafama çakılıyor ve durmadan yineleniyor: «Sizin uyumamanız gerekli Yoldaş Momiş-Uli». Ama kal-

kamıyorum. Titriyor ve sayıklıyorum. Dalgınlığımın arasında samanlığa yine birinin girdiğini duyuyorum. Hayır hayır bir değil bir kaç kişiler. Konuşmalar duyuyorum. Samanların üzerine oturdular. Çizmelerini çıkarıyorlar. Hafif bir inleme ve yumuşak bir küfür duyuyorum. Sonra yaşlı bir adam öksürüğü ve bir tükürük.

Öksürüğü tanıdım. Zorlukla dudaklarım kımıldıyor:

«Brezanski?»

Uzun bir süre cevap çıkmıyor... O beceriksiz bıyıklı asker çoktan bir yana sokulabilir, bir saman yığınına gömülebilirdi. Oysa bütün gece dolaşmış, sulara dalıp çıkmış kendi taburun samanlığını buluncaya kadar dolaşmıştı.

İlk önce yine öksürüğünü duyuyorum. Sonra bir iç çekme bir bezginlik. Kesinlikle «Oldu mu ya, yine tabur komutanına çattık.» diye düşünüyor. Sonra sesini duydum:

«Buyur.»

İçim rahatlıyor. Yine dalıyorum... Bazı anlarda bir rahatlık duyuyorum, dilediğim ateş beni sarıyor. Dalgınlığımda da, titreme nöbetlerinde de ateşin kavurduğu sıralarda da dirençle taburu düşünmeye zorluyorum kendimi. Sabahı nasıl bulacağız. Başımıza ne gelecek? Ya hastalığı yenemez, ya kalkmazsam? Zorlanıyor ama kendimi kaldıramıyorum. Dalgınlık içinde bir şeyler duyuyor: Beni özenle bir kaputa sarıyorlar. Gözlerimi açmaya çalışıyorum. Biri üzerime eğiliyor. Taze ve genç bir nefes duyuyorum. Elimi kaldırıp Bozjanov'un sert kısa kesilmiş saçına dokunuyorum.

«Bozjanov, üçüncü bölük nerede?»

«Geliyor Yoldaş Kombat.»

«Güzel... Zaev'in yanına gir. Hayvan çiftliğinde. Makinelileri yerleştirmelerine yardım et.»

«Başüstüne, gidiyorum.»

Yine gerçekle düşler birbirine karışıyor. Bir an atla-

rın saman yerken çıkardıkları sesleri duyuyorum. Biri daha yanıma geliyor ve özenle çizmelerimi çıkarıyor.

«Bozjanov, niye hala buradasın?»

Yanılmamışım. Bozjanov, Sinçenko'nun sesiyle cevap veriyor:

«Benim Yoldaş Kombat.»

Ayağımdan vıcık vıcık çizmelerimi çekiyor, buz gibi ayaklarımı kurulayıp sarıyor. Bütün bunları becerikli davranışlarla yapıyor. Sonra matranın bir bardağa deyişinin çıkardığı sesi duyuyorum. Kuru dudaklarıma bardak değiyor ve burnuma alkolün kokusu geliyor. Verileni bir nefeste içiyorum. Votka gözlerimden yaş getirirken içim bir hoş kızışıyor. Sinçenko, üzerime bir kaput daha örtüyor. Bununla yetinmeyip iki ucunu altıma sokmak için beni bir çocuk gibi çeviriyor. Haykırıyorum:

«Yeter. Defol!»

Aldırmayıp beni sarmalamayı sürdürüyor. Sonra da içtenlikle soruyor:

«Şimdi iyi. Daha ne vereyim size Yoldaş Kombat?»

«Çay. Cehennemden gelmiş gibi sıcak çay.»

Sonrada düşüncemde gülüyorum: Burada çayı nereden bulacak?

Gözlerimi yeniden açtığımda gece bitmişti. İyi kapatılmamış kapıdan duvarın aralıklarından ışık sızıyor. Samanlıkta benden ve Sinçenkodan başka kimse yok. Seyisim içten bir gülümsemeyle bana turunculu mavili bir termosun bardağı ile çay uzatıyor.

«Nerden buldun bunu?»

«Doktordan Yoldaş Kombat. Sivka ile sağlık merkezine kadar uzandım. İzin verin Yoldaş Kombat, bir az daha koyayım.»

Bardağı iki elimin arasına almış çayı zevkle yudumluyorum.

«Sağlık merkezi nereye yerleşmiş?»

«Bizim karargahın yanına... Üretme çiftliğine Yo'daş Kombat. Orası sıcakta.»

«Yaralı çok mu?»

«Yirmi kadar var... Ama ağır yok sanırım. Hepsi yürüyerek gelmiş.»

««Filimov nerede? gelmiş mi?»

«Gelmiş Yoldaş Kombat... Bölüğü şimdilik öteki köyde bırakmış.»

«Panyukov bulundu mu?»

«Hayır, ondan bir haber yok.»

Boşalan bardağı bıraktım.

«Sigara var mı?»

«İşte Yo'daş Kombat buyrun yakın. Yalnız bilin topu topu iki paketçik kaldı. Çok çok ikram etmeyin. Daha doğrusu sigaranız olduğunu söylemeyin çünkü ikramdan size kalmayacak.»

«Peki, peki bıktım senin nasihatlerinden.»

Bir sigara yaktım. İlk nefesi çekincede hastalığın hala sürdüğünü anladım. Sigara dumanı göğsümü tıkıyor ve tiksinti uyandırıyor. Ağzım acılaşıyor. Yine soruyorum:

«Buradakiler nereye gitti.»

«Siyasi komiser Dordiya'nın yanına. O, onları daha geceden yerlerini almaları için çağırtıyordu.»

«İyi. Çizmelerimi ver.»

Daha ıslaklığı tümüyle gitmemiş olan çizmelerimi giydim. Kalkıp gerindim. Mafsallarım ağrıyordu. Dermansızlıktan yine yatma isteği duydum. Zararı yok toparlanacağım. Geceleyin kırışan giysilerimi düzeltip kemerimi sıktım.

«Nereye Yoldaş Kombat. Karargaha mı?»

«Hayır önce Dordiya'nın yanına. Hattı gözden geçireceğim.»

Alacakaranlık henüz açılmıştı. Rüzgâr durmuş, korkunç gece geride kalmıştı.

Yeni bir savaş günü başlıyordu: Yirmiyedi kasım bindokuzyüzkırkbir.

SABAH SİSİ

1

Kasım güneşini örten sis tabakası düzlüğü sarıyordu. Su birikintileri çizmeler altında parçalanan buzlarla kaplanmıştı. Ama buzların altındaki çamur henüz katılaşmamıştı. Şeytan götürsün, çamur yine ateş etmemize izin vermeyecek. Simdi ne yapmalı?

Dordiya'nın yanına giderken bunun cevabını gözlerimle gördüm. Siste kumanda ettiği bölüğün önü, cephenin ilerisi gözüme çarpıyor. Askerler alçak siperlerinde, samanlar üzerinde yatıyor. Önlerine yayılmış. Gözün görebildiği kadar her yere saman serpilmiş. Bütün bunlar, ben olmadan ben buyruk vermeden yapılmış. Gece ben hastalığa yenilmiş, samanlıkta sayıklamalar içinde yatarken yapılabilecek en iyi şey yapılmıştı. Asker gece çalışmış, şimdi kısa aradan yararlanmış yaydıkları samanların üzerinde uyuyor. Yanlarında yağlanmış tüfekleri duruyor, namlular günün ilk soluk ışıklarında parlıyor. Başka'arının altında el bombalarının doldurduğu çantaları, gaz maskeleri ve ötle yanlarında da sırt çantaları. Onların üstünde de askerin küçük serveti: Ufak kazma ve küreği, mermileri ve palaskası.

Dordiya bana doğru geliyor. Daha uzaktan elini kalpağına uzatarak selam alıyor. Güneşin yakmadığı yüzüne bakıyorum: Çiçeğin kaybolmamış izleri görülüyor. Ama Dordiya'nın görünüşünde birşeyler değişmiş, çekik, siyah gözlerindeki çekingenlik yok olmuş.

«Yoldaş Kombat bölük savaş düzeninde. Silahlar tü-

müyle hazır. Asker ve kumandanlara kısa bir süre uyuma izni verdim.»

Dordiya, tekmil verirken tüzüğün buyurduğu sözcükleri kullanmıyor ama en önemli şeye sahip görünüyor: Kesinlik ve güven.

Dordiya kayıpları bildiriyor: Yaralı ve ölülerin dışında bir kaç kişi kayıp. Bölük kumandanı Panyukov'da bunların içinde.

«Buraya saman dökmek kimin aklına geldi?»

Şeytan götürsün, sesim yine sert çıkıyor. Bir türlü yumuşak olamıyorum. Dordiya, sert soruşumu onaylamamam an'amına alıyor. Yanakları ensesi ve alnı pembeleşiyor. Buna karşın gözlerini gözlerimden indirmeden açıkça cevap veriyor:

«Ben buyurdum Yoldaş Kombat.»

Kısaca:

«Güzel.»

Dordiya yeniden kızarıyor. Bu kez mutluluktan.

Birlikte uyuyan askerlerin yattığı siperlerin yanından yürüyoruz. Bir yandan siperleri incelerken bir yandan da Dordiya'yı inceliyorum. Hangi güç bu beceriksiz, sıska ve soluk adamın kumandanlık yeteneklerini ortaya çıkarmış ve kumandanı kaybolan dağılan bölüğü toparlamasını sağlayabilmiş.

Bunu bir ara Dordiya'nın kendisine sorsam fena olmayacak. Şimdi zamanı ve yeri değil. Bir gün elbet gerekli bir zaman bulabilirim.

Sis yavaş yavaş dağılıyor. Uzakta bir yerde top sesi duyuldu. Bir tane daha.. Burada ve orada patlamalar oluyor. En sonunda da bizim üzerimizden tıslıyarak bir mermi geçip patlıyor.

«Topçu getirmişler.» diyorum.

Üstümüzde yeni bir mermi vızıldıyor ve ardımızda çatırdı ile dağılıyor. Almanlar Timkovo'dan görmeden de-

vanlı şekilde önlerindeki araziyi dövüyorlar.

«İşte Dordiya.» diyorum. «Uyanma işareti veriyorlar.»

2

Dordiya ile bölüğün kanadına makinelilerin bulunduğu yere gelince Sinçenko'yu çağırdım. Ardımda atlarla yürüyen Sinçenko hemen yanaşıyor. Lisanka'ya atladım ve sordum:

«Şimdi karargaha gidelim... Göster bakalım yolunu.»

Karargahım aşağıda gri taş bir binaya yerleşmiş. Çevresinde, daha önce ahır olan bir çok bina var.

Karargahın girişinde nöbetçilerin yanında ufak yapılı beyaz Ural cinsi at geviş getiriyor. İki tekerlekli arabada uyuklıyan gözlüklü Murin'i tanıdım.

«Murin neden buralarda sallanıyorsun?»

Murin uykulu uykulu yerinden fırladı ve kendini dengelendirip yere atladı. Kıpırtıdan huylanan at yürümeye başlayınca da iki eliyle yapışıp «Durss» diye bağırdı. Kaputunun eteklerine basıp kösteklendi. Önce dizlerinin birinin üzerine çöktükten sonra toparlandı ve sonunda ayaklarının altında sağlam bir toprak bulunca askerce doğrulruldu.

«Bütün gece makinelilerle uğraştık Yoldaş Kombat ve beceremedik. Şimdi bölük kumandanı işi eline aldı.»

«Makineliciler, arkadaşların nerede? Uykuya mı yattılar?»

«Siper kazıyorlar Yoldaş Kombat... Yalnız şu var...»

«Daha ne var? Neymiş (şu var) sözü?»

Murin'in uzun boynunu kaputu örtemiyor ve başı onun üstünde yükseliyordu. Sapının biri kırılmış gözlüğünü bir telle tutturmuştu.

«Kızmayacak mısınız?»

«Hayır söyle bakalım.»

«Burada dayanabilecek miyiz Yoldaş Kombat?»

Konuşmasını sürdürme yürekliliğini kaybeden Murin bakışlarını bir az önce yapışıp durdurduğu arabaya ve onun küçük beyaz atına çevirdi. Sanki bu bakışlarda fısıldamasını sürdürüyor: «Güvensiz durum.»

İşte askerin düşüncesi. Ya ben? Ben başka türlü mü düşünüyorum? Ama benim içimi sıkan düşüncelerim benim sırrım. Kesin konuştum:

«Sana düşman burada bizi perişan edinceye kadar duracağımızı kim söyledi? Biz onları perişan etmeye çalışacağız.»

Lisanka'dan atladım, dizginleri Sinçenko'ya fırlatıp içeri girdim.

3

Burasının yakın zamana kadar marangozlar tarafından kullanıldığı anlaşılıyor, toprak zeminde kıvrık kıvrık tahta talaşları duruyordu. Kaput, çizme ve Moharka kokusu henüz çam talaşının kokusunu örtememişti. Duvar'a dayanmış çam çerçevelerden birisi devrilmiş, kimse onu kaldırmayı düşünmemişti. Üzerlerinden geçiyor, çizme izleri bırakıyorlardı.

Sağlık merkezindeki askerler kapı dibinde yatıyordu. Bu takımın, genç hatta çocuk yüzlü, her an bir şeyle uğraşır görmeye alışık olduğum kumandanı Teğmen Timoşin, duvara dayanmış ellerini kavuşturmuş duruyordu. İçeri girdiğimde ilk fırlayan o oldu. Bakışlarımla seyyar telefonun kutusunu aradım. Yoktu. Hemen, arabaların henüz Volokolamsk'tan gelmediğini anladım. Binbaşıyı ansıyıncada içimden binlerce küfür geçirdim.

Arkalarından Rahimov'un sesi yükseldi:

«Kalk. Hazır ol.»

Yanına gittim.

Binanın ortasına yığılmış kalaslar masa görevi yapıyordu. Üstünde iki sayfası yapıştırılmış topografik harita Rahimovun çantası ve uçları sivriltilmiş kalemler vardı. Pencerenin önündeki marangoz tezgahında ise sökülmüş durumda makineli duruyordu. Zaev ile Bozjanov onu onarmaya çalışıyorlardı. İkisi de şimdi önümde dikilmişti. Zaev kaputsuz ve kalpaksızdı. Hafif çökük alnında yağ lekeleri vardı. Elleri ise bileklerine kadar simsiyah yağa bulanmıştı. Yanında duran Bozjanovunda parmakları simsiyahtı. Her ikisininde ortak zaafını biliyordum. Onlara, bozulmuş bir silâhı onarmak için verdiğin zaman yemek bile akıllarına gelmezdi. Hele bilmedikleri düşmandan alınmış bir silah olursa, sırrını çözmeye bayılırlar, çalıştırdıkları zaman da sevinçleri görülmeye değerdi.

«Rahat!» dedim.

Zaev ve Bozjanov hemen makineliye döndüler.

Rahimov ise «İzin verirseniz raporumu sunayım.» dedi.

«Verin.»

Bulunduğumuz durumu haritasına geçirmeyi başarmıştı. Geceleyin çamura saplanmış olan toplar çekilip çıkarılmış ve düşmana ateş edebilecek şekilde yerleştirilmişti. Filimov'un bölüğü de gün ağarmadan önce gelip derenin karşı kıyısındaki köye girmişti.

Rahimov:

«Filimov'a adamlarını dört saat uyutmasını buyurdum» dedi. «Sonra bu yana gelecekler.»

Soru dolu bakışlarını bana dikmiş onu onaylayıp onaylamadığını anlamak istiyordu. Ama ben bir şey söylemeden haritasına bakıyordum. Rahimov, komşu birliklerin kanatlarını da işaretlemişti. Sağımız ve solumuzdaki komşularımızla aramızdaki uzaklık aşağı yukarı altı kilometreydi. Bizim, Panfilov'un yedek taburunun, aradaki bu uzaklığı doldurup kapatması gerekiyordu. İki bölükle

bunu yapmam düşünülemezdi. Kanatlarım çıplaktı. İki yandan sağdan ve soldan bir, yada bir buçuk kilometrelik gedikler kalıyordu. Düşman bunu anlamakta geçikmiyecek, buraya dalarak gedikleri kesip, yanlarımıza sarkacaktı. O halde bu zayıf hattı nasıl onarmam gerekir? Kendimi daha da esnetmem olabilir mi? Zayıf zincirimi daha da zayıflatırsam sonra ne olur? Bu sorular içimi kararıtıyordu. Murin'in sözlerini ansıdım: «Burada dayanabilecek miyiz Yoldaş Kombat?»

Pencerenin önündeki tezgahta Zaev ile Bozjanov makineli ile uğraşmayı sürdürüyorlardı. Ara sıra bazı vuruş sesleri hışırtılar geliyor ve Zaev'in fısıltıları işitiliyordu. Anlaşılan o yine bir şaka yapmıştı ki Bozjanov katıla katıla gülmeye başladı. Sinirlenerek döndüm.

Zaev, hiç bir şey olmamış gibi, dikkatle ve ince davranışlarla kocaman elinde bir yayı yerine yerleştirmek için döndürüyordu. Yayın yerini arıyor, kaba parmakları kısılmış, gözlerinin yerine yayın gireceği yuvayı gözlüyordu. Bir anda şaşkınlıkla bu durumda onun köşeli yüzünün güzel göründüğünü ayırdettim. Zaef, içine kapalı yada içten pazarlıklı insanların tüm aksine aklına ilk geleni içini dolduranı sıkılmadan ve kendini zorlamadan söylüyordu. Bizim Kazahlar böyle insanlar için bazı ata sözleri yaratmışlardır. Bunlardan birini pek severdim: «Ağzını açtı mı midesini görürsün.» Şimdi onun yüzünde işinden büyük zevk duyan bir ustanın mutluluğu okunuyordu. İşine dalmış, çevresindekilerin ayrıntısına varmadan çatlamış dudaklarını yaladı. Gülümsedi. Anlaşılan makinelinin onarım işi iyi gidiyordu.

Ben yine haritaya dönerek Rahimov'u dinlemeye koyuldum.

«Şimdilik bütün kumandanlara buyruk gönderdim.» dedi ve yüzüme baktı. «Hattı sağlamlaştırarak düşman saldırısını karşılamaya hazırlanacaklar.»

Susup bekledi. Benim de düşüncelerimde beraklık ve bir karar yoktu. Almanlar, arasıra Timkovo'dan ses veriyorlardı. Mermiler ve roketler zaman zaman yakınlarda patlıyor. Uzaktan atış sesleri geliyordu.

4

Tezgahtan hala Zaev'in fısıldamaları, sönmüş kıkırdamaları geliyordu. Sonunda dayanamadım:

«Zaev.»

«Hıhı».

«Bu hıhı nedir... Kumandana böyle mi cevap verilir?»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

«Ammada konuşuyorsun... Buraya bunun için mi geldin... Daha ne kadar oyalanacaksın.?»

«Çok az kaldı Yoldaş Kombat. Son. Lafın gelişi fırçanın düğmesi. Beş dakika sonra çalışacak.»

Gerçekten birkaç dakika sonra onun telaşla yüzünü silip parlayan çelik silahı geniş omuzuna vurup kapıya doğru yöneldiğini gördüm. Bu kez askerce selam filan vermeyi unutup:

«İzin verin deneyelim Yoldaş Kombat» demekle yetindi.

Başımla sessizce işaret ettim. Bozjanov, koşup Zaev'e kapıyı açtı. Bir az sonra ardlarından bende dışarıya çıktım.

Binaya arkasını dönmüş olan Zaev, Murin'e çıkışıyordu:

«Daha ne kadar sallanacaksın. Gevşemişsin be. Daha canlı ol. Bir ayağın burada ötekisi orada.»

Gülümsedim. Kendi anlatımımı kendi sözlerimi tanıdım. Bozjanov gözü ile beni gösterdi. Zaev bana döndü:

«Gevşemelerini istemiyorum Yoldaş Kombat» dedi.

Makineliyi omuzuna vurmuş, gömlekle ve şapkasız

duruyor, sisi, rutubeti, soğuğu sanki duymuyordu.

Murin çatal ayağı getirip koydu. Bir dakika sonra makinalı üzerine bağlanmıştı. Bozjanov, şeriti taktı. Zaev soğuktan katılaşan yere yattı, ayaklarını da tüm usulünce açtı. Makineli takırdadı.

Yavaşça: «Çalışıyor.» diye mırıldandı.

En yakın su birikintisi üzerindeki buzu ayak topuğuyla kırdı ve çamurlu sularla ellerindeki yağları yıkadı. Islak ellerini koltuğunun altında kuruladıktan sonra ceketi ile kalpağını almak için içeri koştu.

Bozjanov ile Murin, makineliyi arabaya yerleştirdiler.

Binadan fırlayan Zaev, bir solukta arabaya atlayıp dizginleri kavradı ve atı dört nala sürdü.

VOLOKOLAMSK DÜŞMÜŞ

1

Bugünden, yirmiyedi Ekimden değişik görünümler kalmış aklımda.

ölü gibi bindim ata. Eğerde kendimi salmış, küskün oturuyordum. Bu ağırlığım Lisanka'ya da geçiyor. Ayakları ile basacağı yeri dikkatle seçerek başını öne eğmiş gidiyor.

Oraya buraya yönünü şaşırmış havanlar düşüyor. İşte ardımda bir çatırtı. Lisanka ileri bir atılış yaptı. Hemen arkamdan seyisimi taşıyan Sivka geliyor.

Bağırıyorum:

«Sinçenko iyi misin?»

«İyiyim.»

Yine sessizce sürüyoruz. Ben yine Alman silahlarının çaldığı sabah müziğini dinliyorum. Şeytan götürsün, burada yokuşta bir ateş çemberi içindeyiz. Aşağıda, sis-

ler içinde saklanmış Volokolamsk yanlarında silah sesleri geliyordu. Yüzlerce, belki de binlerce. Timkovo'nun tepesinin iki yanında da aynı durum var.

Biz, siperlenmiş iki bölük ve gerimizdeki Filimov'un bölüğü bu ateş çemberi içinde yapayalnızız. Bağlantımız yok, tümenden kopmuşuz.

İçimde yeni bir düşünce doğuyor: Hayır, hayır kopmuş değiliz, her yerde bizimkiler savaşıyor, düşmanın ateşine ateşle cevap veriyorlar.

Haydi eğerden doğrul bakalım Baurdcan. Düşman seni savaştan önce ezmek, korku içinde bırakmak, ruhunu tutsak etmek istiyor. Şu anda senin görevin soğukkanlılığını ve aklını korumak.

2

Lisanka'nın nalları köprünün üzerinde takırdadı. Sivka'nınkiler de onu izlediler. Suyun geceki yükselişinden sonra dere sakinleşmiş, yalnız destekler kara lekeler halinde görülüyor. Şurada burada buz parçaları sürükleniyor.

Sebze bahçelerinin arasındaki çiğnenmiş yoldan köye varıyorum. Gece yürüyüşünden sonra bir kaç saat uyuyan bölüğe artık kalk buyruğu verilmiş. Çitin arkasındaki kuyuda askerler yıkanıyor. Birinin sırtına doğrudan doğruya kovadan su döküyorlar. O doğruluyor, kızarmış göğsünden sular damlıyor. Kurbatov'u tanıyorum.

Bölük kumnadanının yerleştiği eve yaklaştım. Filimov, beni karşılamaya koşuyor .Yeni traş olmuş esmer yüzü parlıyor.

Hemen tekmil verdi:

«Yoldaş Kombat üçüncü bölük...»

«İyi. İçeri girelim Efim Efimoviç. Orada konuşalım.»

Odada gürül gürül bir soba yanıyor. Duvara rahatça

yaslanıp, gözlerimi kapamak istiyorum. Ama kendimi zorlayıp bu isteğimi önlüyorum.

«Otur Filimov: Haritanı çıkar.»

Ona harita üzerinde taburun yerleşmesini ve kanatlar arasındaki birbuçuk kilometrelik korunmayan aralığı ve gedikleri gösteriyorum.

Filimov, asık yüzle dinliyor. Onunla kumandanın düşünceleri ve olanlar üzerinde geniş şekilde konuşmam ve onu iyice aydınlatmam gerekli. Ama benim daha bir planım yok.

«Şimdilik bölüğünü köyden çek» dedim. «Yamaçta yay onları. Siperlen.»

Bu sırada yukardan artan silah sesleri geliyor. İkimizde dinliyoruz. Evet orada bizim silahlarımız konuşmaya başlamıştı. Sık bir ateş açmışlardı. Makinelinin takırtıları da duyuluyordu. Filimov, bekleyiş dolu bakışlarlar bana baktı.

«Bölüğü kıyıya, yamaca yerleştir.» diye yineledim. «Kanatları kavisle. Dört tarafına da bak. Savaş hızlanıyor. Almanlar birden burada görülüp sana saldırıverirler».

«Anlıyorum Yoldaş Kombat.»

Filimov doğruldu, bir ayağından öbürü üzerine geçti.

«Başka neye gereğin var?»

«Ayni şey. Asker daha birşey yemedi.»

«Ateş etsinlerki midelerini düşünmesinler. Yönlerini ayır ve bölüğünün önündeki her şeyi ateşle tara.»

Yukarda silahlarımızın atışı devam ediyordu. Orada kesinlikle önemli bir şeyler oluyordu. İçimi kaygı kemiriyor.

«Her dakika tetikte ol. Anladın mı?»

«Anlaşıldı Yoldaş Kombat. Çekilmiyeceğiz.»

«Şimdi kargaşalıkta kendininkilere de ateş etmemeye dikkat et Ve ben kendi kendime söylediklerimi yineli-

yorum soğukkanlılığını ve akıllılığını kaybetme. Erlerinin kafasına sok: Buyruksuz ateş etmesinler. Tetiği çekmekte acele etme. Bekle.»

Yukarda silahlarımızın bağırtısı sürüyor. Eh, şimdi oraya gideyim.

Bahçede atlarla Sinçenko duruyordu. Eğere atladım. Lisankayı olanca hızıyla sürmek istiyordum. Hayır askerin içine kaygı sokmamak gerek. Atın gemini bilerek kısıp caddeyi normal bir hızla geçiyorum.

Nallar yine köprüde tıkırdıyor. Şimdi hızlandırıyorum Lisanka'yı. Yokuşu dört nala çıkıyoruz.

3

Yukarda artık sis dağılmıştı. Gökyüzü bembeyaz bir bulutla kaplı ama dağın yamacı açıkça görülüyordu.

Killi inişe geliyorum. Burada aşağıda topçuların gözetleme merkezi yerleştirilmiş.

Telefonun başında -Topçuların özel bağlantısı vardı- sigarasından derin nefesler çeken Kubarenko, duruyordu. Kaputuna killer bulaşmış, yüzde çamur içinde kalmıştı. Konuşmasını kesip bana bağırdı:

«Onlara gösterdik, püskürttük Yoldaş Kombat.»

Kubarenko, sözlerine ellerini de katarak anlatıyor. Almanlar, Dordiya'nın bölüğüne karşı saldırıya geçmişler. Askerlerimiz bu saldırıyı ateşle kesmiş. Bunun üzerine Almanlar kanattan dolaşmaya başlamışlar. Buna karşı topçularımız yollarını engellemiş. Düşman geri çekilmiş.

«Kanatlarımızı anlamışlar mı?»

«Anlamışlar **Yoldaş Kombat.**»

Bu sırada sanki bir el gökyüzünün örtüsünü çekip aldı. Hava açıldı. Uzakta ıslak damlar, kuleler belirdi. Uykudan uyanır gibi anlıyorum: Burası Volokolamsk. Bu-

rada biz, ona doğru uzanan yolu tutuyoruz. Bugün onun için çarpışacağız. Gücünü topla, soğukkanlılığını koru.

Kentin içinden geçen ıslak asfalt parçası parlıyor. Bu şose, Volokolamsk şosesi, doğruca Moskova'ya ulaşıyordu.

Gökyüzünde uçaklar belirdi. Alman bombardıman uçaklarının siyah lekeleri görülüyor.

Dalga dalga Vokolomsk'a doğru uçuyorlar. Kentin değişik bölgelerinde uçaksavarlarımız ateş ediyor. Gökyüzündeki kırmızı patlamalar, gözümüze vuran güneş ışığından güç ayrılıyor.

Yanımda duran Sincenko sesle sayıyor:

«Otuzüç... otuzbeş, otuzaltı...»

Atılan bombaların ağır boğuk sesleri geliyor, damların üzerinde orada burada koyu dumanlar yükseliyordu. Sokaklar ıssız, yalnız karşı yanda dört nala yük arabaları gidiyordu. Demiryolu çevresindeki topçu ateşimiz zayıflamıştı. Bu ne demekti? Bundan ne anlamak gerekli?

Durgunluk dakikaları sıralanıyor... Yarı uzanmış durumda, bağlantı erlerinin getirdikleri bilgileri alıyordum. Düşman hala taburun seyrek çizgisini ateş altında tutuyor ama artık saldırıya geçmeyi denemiyor. Muradov'un yanına gelen Dordiya durmadan anlatıyor, bense nöbeti yenmek için; kendimi zorluyor, dinlediklerimi anlamaya çalışıyorum. Muradov birden dikiliyor. Garip bir şekilde açılmış gözleri Volokolamsk'a doğru çevrildi. Sıçrayıp ayni yöne bakıyorum.

4

Şehri boydan boya kesen asfaltın üzerinde iki tank, ağır ağır, Panfilov'un karargahının bulunduğu yöne doğru kayıyor.

Toplarından küme küme dumanlar çıkıyor. Tanklar

şehre doğru ateş ediyorlar. Bunlar Almanlar mı? Volokolamsk'a girdiler mi?

Dürbünü hızla gözlerime götürüyorum. Açıkça Faşist işaretlerini siyah vücutları üzerindeki kıvrık beyaz haçlarını gördüm.

Biliyorum şehirde bizim askerimiz yok. Benim şimdi yamaçlarda siperlenen taburum Panfilov'un tek yedeğiydi. Almanlar şimdi kenti sokak sokak ele geçiriyor. Ve biz altıyüz savaşçı ellerinde tüfek ve makinelileri ile kenarda kalmıştık.

Davranışsızlıktan yanıyor, acı duyuyorum. Düşünceler ise akın akın kafamı dolduruyor.

Neden yaşıyorum? Neden savaşıyorum?.. Moskova kıyılarında bu ıslak, yağmurdan kabarmış sonra da sertleşmiş topraklar üstünde ne işim var? Uzak steplerin oğlu olan ben Asyalı Kazah'ların oğlu niçin Moskova için çarpışıyorum? Babamın, dedemin hiç birinin ayak bile basmadıkları bu toprakları neden savunuyorum? Niçin ben de hiç bir sevgilinin uyandırmadığı bir aşkla bu toprakları seviyorum. Niçin bu ihtirası duyuyorum?

Kazahlar, «İnsan kendisine inandıkları, onu sevdikleri yerde mutludur.» derler.

Bir başka Kazah atasözünü hatırlıyorum: «Başkasına sultan olacağına kendi soyuna tutsak ol.» Sovyet ülkesi benim için öz vatan, onun heryerinde ben mutluluk, eşitlik ve özgürlük duyuyordum.

Ben stepteki milletimin efsaneleri, türküleri ve tarihi ile gururlanan Kazah, şimdi gururla Kızılordu üniformasını taşıyordum. Sovyet askerlerini -Rus, Ukraynalı ve Kazah'lardan kurulmuş- taburu yönetiyordum.

Karşı koymasız tüm buyruklarıma uymak zorunda olan askerlerim benimle eşit insanlardı. Ben, onların patronu değildim. Çocuklarım onların çocukları ile aynı okula gidiyorlar. babalarımız yanyana yaşıyorlardı. Hepimiz

aynı acı ve yoklukları paylaşıyorduk.

Bizde baylar, ağalar yoktu. Biri ne kadar güzel giyinse, ne kadar güzel arabalarda dolaşsa da benim eşitlik duygularımı yokedemezdi Ve ben kimseye «Beyefendi.» demeyecektim.

İşte ben, bunun için babamın, dedemin ayağının basmadığı yerlerde çarpışıyordum.

Ama şimdi ben neden kenarda kalıyorum? Bu davranışsız dakikalardan nefret ediyordum.

5

Kızgın bir haykırış düşüncelerimi kesti:

«Ateş hattı, ateş hattı.»

Yerde yatan Kubarenko çiğerlerinin tüm gücü ile bağırıyor, sanki sesini telefonla değil doğrudan doğruya iletmek istiyordu.

«Ateş hattı!. Bana teğmen Obuşkov'u verin. Daha çabuk.»

Yerimden fırladım.

«Ne diyor Kubarenko?»

«Almanlar Yoldaş Kombat... Yüz kişi kadar.»

«Nerede?»

«Sağda Yoldaş Kombat -düzlüğü işaret etti- Ateş hattı, neden sallanıyorsunuz? Teğmen nerede? Obuşkov sen misin? Almanlar vadiden iniyor. Evet, evet aynı vadide...»

Ve o hızla koordinatları veriyor hedefin yönünü bildirip, bağırıyor:

«Hazırla ve bildir.»

Savunmasız arazide beliren Almanları arıyorum. Dürbünle vadiyi tarıyorum. İşte onlar. Kirli yeşil kaputları sararmış otlarla birleşiyor. Güneşte gezmeye gider gibi yürüyorlar. Önde sadece ceketi olan genç bir subay

var. Şapkasını eline almış sarı saçlarını güneşe açmış yabani gül fidanlarının yanından geçerken bir dal koparıp yakasına takıyor. Bunu yapması doğal. Bugün biryengi daha kazanıp Volokolamsk'a girmişlerdi.

Subayın ardındaki askerler de rahat yürüyorlar. Aşağıya doğru serbestçe ilerliyorlar. Tüfekleri omuzlarına asılmış, bizim için küçümseme duyuyorlardı. Mermilerimizin onlara erişemiyeceğine inanıyorlardı.

Hiçbir savunma tedbiri almadan, savunmasız bölgeye girip, arkamıza doğru ilerliyorlardı... Bizim silahlarımızsa hala susuyor.

Kubarenko haykırıyor:

«Daha çabuk, daha çabuk.»

Bende içimden aynı şeyi yineliyorum.

Sonunda iki top patladı. Titreyen hava dalgası kulak zarlarımızda duyuldu. Vadide yürüyen Almanların yanında iki toprak sutunu yükseldi.

Şimdi onları yatmağa zorlıyacağız. Durduracağız onları. Dört topumuz birden konuştu. Almanlar dört bir yana koşarak dağılıyorlar ve yatıyorlar.

Dürbünde subayın askerlerine birşeyler bağırdığını görüyorum. Elinde salladığı şapkası ile onları yanına çağırıyor ve çimen yamaçta koşuyor. Ardından da ateşten sıyrılan askerler koşuyorlar.

Biz savunanlar, yerlerimize çivilenme zorundaydık. O ise seçme hakkına sahipti, en çıkarlı yerden vuruşunu indiriyor ve kendisine en yararlı yönü seçip saldırıyordu. Ancak savunmanında kendine göre bazı üstünlükleri vardır. Düşman bölgeyi tanımaz O, önündeki hatları yalnız enine tanır, derinliğini ancak haritadan bilebilir. Ben ise hattımın tüm girinti ve çıkıntılarını biliyordum. Savunurken büyük güçlere karşı bu girinti ve çıkıntılardan yararlanıyor onlara küçük güçlerimle karşı koyabiliyordum

Ateşe komuta ediyor, topların yönlerini düzeltiyor-

dum. Top mermilerimiz yine Almanlara erişiyordu. Birden bir dönemecin ardında kayboldular.

E, Filimov dayan. Şimdi doğruca karşına fırlayacaklar. Dayan Efim Efimoviç.

...Çeşitli yönlerden uzaktan ve yakından islah sesleri geliyordu.

Kulaklarım bu sesleri duyuyor ve onları sıralayıp ayırıyor. Garip, bunun dışında herşey sessiz gibi geliyordu bana. Bu hayali sessizlikte duruyor ve aşağıda Almanları karşılayan yönden silah seslerini duymuyordum. Acaba Filimov hazırlanamamış mıydı?.. Bölüğü ezdiler mi?

Makineli takırdadı. Hayır bu ses aşağıdan değil; Zaev'in yanından geliyor. Kesinlikle Almanlar oradan da bizi sarmaya çalışıyorlardı..

Uzaklar ise sessizdi.

Ve sanki birden büyük eller koca bir kumaşı yırttılar. Bu bir tüfek salvosu. Hepsi birden ateş ediyor. Bu beklediğim ve kulağımın karıştırmıyacağı çatırdı.

Aşağıda bir salvo daha duyuldu. Kurşunlarımızın eriştiği Almanların haykırışlarını duyduğunu sanıyorum.

İşte size Volokolamsk! İşte size başarı günü!

İçimden askerlere sesleniyorum: Acımayın! Onlardan hiç biri sağ kalmasın. Volokolamsk'ı ödesinler bize!

6

Dürbünü yeniden gözlerime dayayıp Volokomlamsk a bakıyorum.

Sokakların çukurlarında artık bizimkilere benzemeyen, kamyonlar sallanıyor. Aralarından küçük renkli araçlar geçiyor.

Panfilov'un karargahının bulunduğu yanda hala çarpışmalar var. Hitler'in tanklarının topları ateş ediyor, bi-

zim tanksavarlarımız ateş ediyor ve başka ağır silahlar patlıyordu.

Aklımdan, kenti tutamayan Panfilov, kent kıyısında savunmasını sürdürüyor, şoseyi bırakmıyor, dağılan tümenin toparlanarak Volokolamsk dışında yeni cepheyi tutabilmesi için saatler, dakikalar kazanmaya çalışıyor diye geçti.

Üstüme düşen görevi biliyordum: Şoseye çıkış yolunu kesmiş olan bir avuç askerimize karşı baskı yapan düşmana, yeni yetenekler vermemek ve Almanlardan zaman çalarak Panfilov'un yapmak istediğine yardım etmekti.

...Karargaha uğrayıp vadiye indim. Daha kabaran dereye gelmeden Lisanka huysuzlaşmaya başladı. Başını çeviriyor yana doğru gitmeye çalışıyordu. Dizginleri sıkıp onu yatıştırmaya çalışıyorum. Onun bir özelliğini biliyorum. Lisanka, hızlı, dayanıklı, söz dinler bir hayvan, patlamalara alışmış ama kan kokusuna dayanmıyor. Kan kokusunu duyunca huysuzlanıp kaçmaya çalışıyor.

Daha aşağıya iniyorum. Elimde olmadan atın dizginlerini kastım. Mermiler derenin balçık kıyısında çalıları parçalamış. Ölümün çarptığı yeşil giysili insanlar her yana dağılmıştı. Orada burada dereye doğru giden çizgiler görülüyor.

Bende ağır bir kan kokusu duydum.

Ardımda, Sinçenko Sivka'nın üstünde dimdik duruyor. Lisanka, yeniden dizginleri çekiştiriyor. Cesetlerin arasından ağır ağır geçiyorum. Sarı saçlı genç Alman subayı yüzü gökyüzüne dönük yatıyor. Gümüş sırma işlenmiş, Nazi işaretli kasketi aşağıya yuvarlanmış. Yabani gül dalı kan kırmızı tomurcuğu ise hala yakasında. Geniş alnında kurşunun rasladığı yer açıkça belli oluyor.

İçimde bir acıma duygusu uyanıyor. Kendimi toparlıyorum. Buraya, vatanımıza bizi tutsak etmeye gelenleri

kurşunla karşılayıp ve tepeleyeceğiz. Başka çıkarı yok.

Lisanka'yı yelesini okşayıp ağır ağır sürüyorum. Anlıyorum ki burada bize bir raslantı yardım etmiş. Bu yollada, vadi düşman için bir ateş kapanı olmuş.

Arazinin eğikliği, Filimov'un silahlarını Almanların gözlerinden saklamış ve o da onları da yanlarına gelinceye kadar bekledikten sonra birden ateş açmış.

Bu konuda benim yaptığım hiç bir şey yok. Yalnızca ona daha önce verdiğim buyruk var: «Bölüğün önündeki herşeyi tara. İnsanlar ateş etsinler ki midelerini düşünmesinler.»

İşte Filimov, tam bunu yaparken Almanlar karşısına çıkmış.

Bu zaferi aklımla mı kazandım? Hayır yalnızca şansım bana yardım etmişti. Bu yolla Almanlara bir sürpriz sunmuştuk.

«Sürpriz.» Bu sözle ilk kez karşılaşmıyordum. Panfilov, Volokolamsk'daki geçici kararghında da bu sözcüğü kullanmşıtı: «Düşman artık bu sürprizlerle ilk kez karşılaşmıyor Ve kanıyla ödüyor.»

Evet, Hitlerin üstün ordusu Moskova'ya saldırırken gücünden kaybediyor.

Yoldaki çarpışmlarımızı, bizi çemberden çıkaran salvomuzu ve şaşkınlıktan taşlaşmış Almanları yıkarak cesetlerini çiğneyerek geçişimizi ansıdım. Acaba Moskova önünde çarpışan yalnızca bizim tabur mu? Alman kanıyla ıslanan sadece bu vadi mi?

7

Almanlar daha iki üç saat siperlerimizi dövüyor. Zaev'e yer değiştirerek derenin dışına çıkmasını ve bizi Volokolamsk yönünde korumasını buyuruyorum.

Zaev'in bölüğündeki askerler, öne doğru eğilmiş ya-

maçtan vadiye iniyor, düzlüğü aşıyor, dereye atlayıp kentin dışındaki mezarlığa dalıp, mezar taşları arasına yatıyorlar.

Yarım çember şeklinde bükülmüş taburumuzun iki yanında çarpışmalar sürüyor.

Kentin dışındaki düzlükte köy çiftliğinin tarım aletleri deposu yükseliyor. Alt katı, arazinin eğilimini saklıyor. Yalnız ikinci katı pencereleri ile damı görünüyor. Çatıdan duman duman kırmızılıklar yükseliyor. Almanlar hiç ara vermeden oraya ateş ediyor ve kiremit tozları kaldırıyorlar. Düşman mermileri tuğla binaya yağıyor. Ama bizimkiler orayı dirençle savunuyorlar. Arazinin eğikliği ve taş duvarlar onları koruyor. Oradan tüfek ve makinelilerle ateş ediyorlar.

Hrimov'un alay merkezinin orada olduğunu biliyoruz. Aramızda bir kilometreden fazla uzaklık var. Bu aradan ve öteki boşluklardan yararlanan Almanlar durmadan arkamıza sokuluyorlar.

...Gerimizde atış sesleri duyuyorum. Alman mavzerleri çatırdıyor. Teğmen Brudni'nin komutasındaki yedek gözlem takımını oraya gönderdim.

Takım tam davranışa geçtiği sırada, oraya top mermileri düştü. Mavzerlerin takırtısı kesildi.

Bu kadar yerinde ve zamanında yardımımıza koşan kim acaba? Bu yardım nereden geldi. Birden yolun kenarına, çalılıklar arasına gizlenmiş uçaksavar bataryasını ansıyorum.

Herkesten kopup düzlükte kalmış olan bir kaç uçaksavarcı silahlarını bırakıp gitmemiş. Şimdi çarpışmaya katılıp dövüşüyor ve yerdeki hedefleri döverek bizi koruyorlar.

Artık taş binanın üzerinden toz öbekleri kalkmıyor. Acaba orada ne oldu? Her yanı ateş altında bulunan bu bina bırakıldı mı? Açıklarını kapatmak için buyruğuna ve-

rilmiş olduğum Hrimov'un alayı çekildi mi?...

...Durumu anlamak üzere Brudni'yi Hrimov'un karargahına gönderdim. Bu davranışlı ve becerikli subayımın oraya sokulabileceğine ve mesajımı verip bana buyruk getirebileceğine inanıyorum.

Bizim durumumuz ise hep ayni şekilde sürüyordu. Ateş ediyor ve Almanlara davranış olanağı vermiyorduk.

Akşam oluyor; gölgeler uzamaya başladı. Güneş yine bulutlar arkasına çekiliyor.

...Brudni döndü. Sabah Hrimov'un karargahı olan yerde şimdi hiç kimse yokmuş, çiftlik binasına Almanlar yerleşmiş, orada, onların makinelileri çalışıyormuş.

Ruhumu dolduran bir çok duygunun arasına bir de Hrimov'a karşı kin ekleniyor. Bize haber vermeden, kendisinin buyruğuna verilmiş olan taburu öylece bırakarak nasıl çekilebilmiş.

..Kesin karar veriyorum: Çekileceğim. Bütün bölüklere buyruğumu ulaştırmak üzere bağlantı erleri gönderdim. Toplanma merkezi olarak da çayırdaki çam korusunu gösterdim.

Volokolamsk'ın düştüğü gün, parçalanmış bir savaşın askerleri olan Panfilov tümeninin güçleri böyle parça parçaydı...

ÇEKİLİŞ... SON PAKET BELEMOR.

1

Çekilme buyruğu verildi.

Herkes bir süredir karargah görevi yapan gri taş binayı bıraktı. Yalnız Rahimov, hala kâğıtlarını topluyor bense bir tahta yığınını üstünde oturuyorum.

Rahimov, tabur defterine son notlarını yazıp onu özenle harita çantasına yerleştirip, askısını düzelttikten son-

ra kalpağının kenarlarını indirip bana bakışlarıyla «Hazırım» dedi.

«Gidelim.» dedim.

Binadan çıktık.

Dışarda yine buz gibi bir rüzgar esiyor ve koyu bulutlar, gökyüzünün maviliklerini örtüyordu. Serseri mermiler yakınımıza kadar geliyor ve düşmeden önce «Tüt. tüt.» diye ses çıkarıyorlardı.

Karargah binasının hemen yakınındaki eski veteriner binasına yerleşmiş olan sağlık takımı ağırlıklarını yüklüyordu. Ağır yaralılar cankurtarana yerleştirilmişlerdi. Ayakta durabilecek durumdaki hafif yaralılar sabırla yola çıkma buyruğu bekliyorlar. Bazıları duvarın dibine çömelmiş alçak sesle birşeyler konuşuyordu. Çoğunluğu ise susuyor, mermilerin vızıltısını dinliyor; yada kişisel düşüncelerine dalmış acılarını duyuyorlardı.

Tabur doktoru Belenkov, cankurtaranın yanında sinirli bir şekilde dolaşıyordu. Üşümüş, kaputunun yakasını kaldırarak büzülmüş, burnunu siliyor. Kalçasının üstünde, omuzundan asılı kızılhaç çantası sallanıyordu. Taburun eğitim günlerinde yepyeni olan bu çanta şimdi eskimiş ve üzerindeki tentürdiyot lekeleri uzaktan parlıyordu. Bu lekeler geçen lamba ışığında çalışmasından kalmıştı. Uyumamış, yorgun ve sinirliydi.

Beni ve Rahimov'u görünce, sertçe geriye dönüp sağlık merkezinin açık kapısından içeriye seslendi:

«Kireev, orada ne oyalanıyorsun? Daha çabuk ol. Karargah yola çıkıyor.»

Merdivende şişman ve ağır davranışlı Kireev göründü. Kucağında bir kadın gibi emaye bir leğen, şişe ve paketler taşıyordu. Arkasında da onun gibi kucakları yüklü öteki sağlık erleri var. Bir takım kayışlar taşıyor.

Doktor yeniden Krieev'e çıkıştı:

«Yetişir artık taşıdıkların. Yalnız çöp. Gidiyoruz.»

«Ne çöp Yakov Vasilieviç. Yürüyüşte bu kayışlara gereğimiz var.»

«E, peki o sodaları niye aldın?»

Kriev hiç çekinmeden cevabı yapıştırıyor:

«Örneğin çamaşır için gerekli.»

«Şimdi düşünecek başka işimiz yok... Yeter Kimse sizi bekleyemez.»

«Doktor biraz daha sakin ol» Söze karışmak zorunluğunu duydum. «Sizsiz yola çıkmayız. Krieev, buyrukları neden dinlemiyorsun?»

Sertliğim ihtiyar sağlıkçıyı korkuttu.

«Yoldaş Kombat böyle malı bırakmak günahtır.»

«Şunların ne olduğunu görelim bir.»

Krieev'le birlikte binaya girdim. Binayı acele ile terkeden veterinerin geride bıraktığı bir yığın ilâç görünüyor. Her yana, elle yazılmış yada daktilo edilmiş kâğıt, eski dergi ve gazeteler yığılmış. Parçalanmış paketlerden çevreye değişik renkte tozlar saçılmış ve çizmeler onları iyice dağıtmış. Beyaz bayolı raflarda üstleri latince yazılı kavanozlar sıralanmışlardı. İçleri koyu kahverengi bir mayi ile doluydu.

Krieev, şişelerden birini gösterdi:

«Bu çok kıymetli birşey Yoldaş Kombat... Miğde rahatsızlıklarına karşı çok iyi bir ilaç.» Sonra bana başka kıymetli ilâçlar göstermeye hazırlanıyordu. Onu durdurdum.

«Bu miğde ilacını al ve o kadar. Bir daha da yüzbaşıya karşı koyma?»

Krieev, ilâçları dikkatle kucakladı. Ama birini alamadı. Dönüp bana baktı:

«Yoldaş Kombat, şunu üstüne koyuver.»

Bu görev düşkünü sağlık erinin isteğini yaptım. Krieev, hüzünle raflara bir bakış atıp, başını salladı ve yükü ile geçici sağlıka merkezini bıraktı.

Sonra o arabacıya kendine özgü bir sesle seslendi: «E, tanrıya emanet... Yavaş gidelim.»

Cankurtaran yavaş yola çıktı. Hemen arkasından gruplaşmış bir durumda hafif yaralılar yürüyordu. Bu sırada kimse geride kalmaya cesaret edemiyordu.

Artık vadiden çıkmış köy evlerini geçiyoruz. Önümüzdeki sararmış otlarla kaplı olan ve her türlü ateşe açık ıssız çayırlık uzanıyor.

Bütün bölüklere toplanma noktası olarak bildirilmiş olan bir buçuk kilometre uzaktaki küçük çam koruluğuna gidebilmemiz için burayı geçmemiz gerekli.

Bölükler daha çekilmeye başlamamış. Issız çayırda, rüggar atlar için bırakılmış otları yalpalıyordu. Zaman zaman daha güçle esen rüzgar onları iyice yatırıyor, cankurtaran arabasının tekerlekleri de onları eziyordu.

Bir an durup çevreyi inceledim. Bölüklerin çoktan yola çıkmış olması gerekliydi.

Sanki bu düşüncelerime cevap verir gibi mezarlığa saklanmış olan ikinci bölük çayırlığa fırladı. Askerler gruplar halinde koşuyordu, bazıları daha öndeydi. Aralarından Zaev'i ayırdım. Eğilmiş, dirseklerini göğsüne bastırmış sanki uçuyordu. Tabancası kemerine sokulmuş kaputunun, içleri kesinlikle mermi dolu, cepleri şişkindi. Geri kalanlar önde koşanlara yetişmek için tüm güçlerini harcıyorlardı. Onların arasında Bazjanov'da vardı. Terlemş yanakları parlıyordu. Koşanları, kırmızı sarı ve yeşil bir mermi sürüsü izliyordu. Bu renkli kamçılar sanki koşan askerleri itiyordu. Askerlerin bu vahşi koşudan delicesine çarpan yüreklerinin sesini duyuyor, buğulanmış gözlerini gördüğümü sanıyordum.

Ya Almanlar onları kovalamak için ardlarından dolarlarsa ne olur? Hayır bunu yapmalarına olanak verilmemeliydi.

Lisanka'yı olanca gücü ile sürdüm. Yarım dakika

içinde koşanları geçtim. Atı durdurup karşılarına döndüm. En öndekiler derin derin nefes alarak bana doğru geliyorlardı.

Sert bir sesle bağırdım:

«Dur.»

Disiplinin kökleşmiş etkisi kendini gösterdi, askerler durdular.

«Kaçmayın. Askere yakışır şekilde geri çekileceğiz. Zaev, neden böyle bir kargaşalığa izin verdin?»

Yanıma gelen Zaev, soluk soluğa konuştu:

«Yoldaş Kumandan bizi makineliciler koruyor... Ben düşündüm ki...»

«Ne düşünüyormuşsun? Sen kaçarken aklını da sözünüde kaybetmişsin. Takımlar halinde çekil ve çekilişi yönet.»

Zaev; «Başüstüne» diye haykırdı ve hemen buyruklarını vermeye başladı:

«Herkes yerine, Birinci takım sıralan. İkinci ve üçüncü siz çekilenleri koruyun. Sıralar arası açılsın... Daha geniş... Daha geniş.»

Zaev, sürekli bir şekilde yumruğunu havaya kaldırmış son buyruğunu veriyordu:

«İleri marş.»

Bu anda benim yerim neresi? Baştakilerle çekilsem arkadakiler dayanamayıp yeniden kaçarlar ve diğerlerine de ürküntü getirirlerdi... Küçük bir tümseğin yanına gidip attan atladım. Sinçenko'ya atları ormana götürmesini buyurup tümseğin üstüne çıktım. Şimdi herkes beni görebilirdi.

Yüzlerce renkli sinek, hızlı adımlarla uzaklaşan şekillerin çevresinde dolaşıyordu. Birden belleğimi bir korku kapladı: Şimdi Almanlar takımın yarısını devirecek. Hayır. Hepsi sağlam, şimdilik kimseye mermi raslamadı.

Bir sıra daha kalkıp yürüyor.

Zaev.de bir tümseğin üstüne çıkmış, elleri belinde sessizce bölüğünün çekilişini izliyor.

Sonunda o da, bana bir bakış fırlattıktan sonra, gözleme yerini bırakıp çekilmeye başladı, uzun bacakları ile bölüğün son sırasının yanında yürüyor.

3

Yanımda yalnız Bozjanov, kalmıştı. Sesini duydum:

«Burdan inin Yoldaş Kombat, burası çok tehlikeli.»

Cevabım kesin ve sert oldu:

«Gidebilirsin... Kimse sana burada kalmanı buyurmadı.»

Hayır, Bozjanov beni bırakmadı. Geniş yüzünde bir alınganlık dalgası esti ama çabucak kırılan gururunu unutup dikkatle çevreyi incelemeye başladı.

Çayırın öte yanından Filimov'un bölüğünün koştuğunu gördük. Onlarda, savaş düzenini kaybetmiş yığın halinde koşuyorlar, bazıları kumandanlarının çok önüne çıkmış. Filimov'da bir grubun içinde kendini zorlamadan koşuyor. Birden beni ayırıp yerine çekildi. Ötekiler de çevresine toplandılar. Artık hepsi tabur kumandanını görmüşlerdi.

Öne fırlayanlar adımlarını ağırlaştırdılar. Filimov'un buyruğuyla bölük tümüyle yere yattı. Askerler sürünerek yerlerini aldılar. Takımlar ve mangalar kendilerine karşı yapılan atışa karşı döndüler.

...Ortadan doğru Zaev'in bölüğünden sonra yaralılar çekilmeye başladı. Atışlar, vızıldayan mermiler ve arabacıların sinirli haykırışları atları huysuzlaştırıyordu.

Yaralılar artık cankurtarana sokulmadan düzensiz, dağınık bir şekilde yürüyorlardı. Bazıları topallayarak geri kalıyordu.

Doktor Belenkov, çok ileri gitmişti. Uçan mermiler,

onu büzülmeye, başını yakası kalkık kaputunun içine saklamaya itiyordu. O, önce cankurtaranı beklemek, yaralılarla birlikte gitmek istemiş ama, yüz adım ilerde renkli yılanlar halinde uzanan mermiler onu ormana doğru kovalamıştı. Kızılhaç çantasını tutmuş adımlarını hızlandırmış arkasına bakmadan gidiyordu.

Yaralıları önüne alan Filimov'un bölüğü ilerlemeye başladı. Son sırada yürüyen kumandan, benim hizama gelince başını bana çevirdi ve gözlerini indirmeden tümseği geçip gitti. Kalbim yeniden alevlendi: İşte benim kahramanlarım...

Topçeker atlar yanımdan dört nala geçtiler, tekerlekler hızla dönerken çayırın otlarını eziyorlardı. Öte yandan da makinelilerin yüklendiği arabalar fırladı. Güçlü atların çektiği arabalar hızla geçtiler.

Son olarak Dordiya'nın bölüğü çekiliyor. Düşman hala mermi yağdırıyor. Zincirden biri yıkılıyor ve kalkmıyor. Bir kurban daha veriyoruz. Zincirdekiler eğilip onu alıyor ve beraberlerinde taşıyorlar.

En sonda hantal Dordiya yürüyor. Yanında iki bağlantı eri-ufacık Muradov ile iriyarı Savintski- gidiyor. Birden Muradov, eliyle omuzuna yapışıyor. Dordiya, mermi yiyen askerine doğru koştu ama ben haykırdım:

«Geri kalma. İleri.»

Kaputunun kolunu sıkan ufacık Tatar'da adımlarını çabuklaştırdı. Son üçlü de hızla uzaklaşıyor.

4

Çayırda son yürüyenler Bozjanov'la ikimiziz. Ormana doğru gidiyoruz. Bozjanov, heyecanla bana bakıyor:

«Yoldaş Kombat, koşmamız gerekli. Almanlar bize yetişebilir.»

Ama ben güçlükle sürükleniyorum. Zorla kendimi

hızlandırmaya çalışıyorum. Son saatlerin sinir gerginliği korkunç bir yorgunluğa dönüştü.

«Aksakal, neden bu kadar riske giriyorsunuz?»

Bozjanov bana çok sık «Aksakal» demez. Yalnız çok olaganüstü zamanlarda böyle seslenir.

«Neden bu kadar riske giriyorsunuz? Neden açıkta duruyorsunuz?»

Dcalmuhammet, bu boşuna bir risk değil. Bu benim gerevim. Ben profesyonel askerim, bu da onun borcu...

Düşüncelerimde konuşmama şunları ekliyorum: «Seninle biz asker insanlarız. Şerefli bir mesleğin adamlarıyız. Yaşantımızı kaybetmemiz olagan bir sonuç.. Bu senin ve benim sanatımız.» Ama sesle bir şeyler söylemem gerekli:

«Hiç, en önde gidebilir miydik. Kumandan kaçarsa, askerler onu beş kilometre geçerler.»

«Aksakal, siz bu adamlar için kendinizi korumalısınız. Siz yok olursanız tabur ne olur?»

Gülümsedim:

«Biliyorsun» dedim. «Bu gece ben hasta yattım. Tabur için yoktum. Yine de yerimi tümüyle alabilecek insanlar bulundu.»

Bozjanov, yeniden çevremize bakındı ve sözünü yine ledi:

«Haydi, daha çabuk yürüyelim.»

5

Sonunda ormana girdik. Askerler yorgunluktan oturdukları ağaçların arasından buyruksuz fırladılar.

«Serbestsiniz. Dinlenin.» dedim.

Biri oturduğu kütüğü bana bıraktı. Ağır ağır çöktüm. Ağaçlar arasından geride bıraktığımız çayırlık görülüyor. Orada herşey davranışsız ve boş, yalnız rüzgâr kısacık

otları karıştırıyor. Göğün sonunda sonbahar güneşi bulutların arasında sararıyor. Sinçenko, atları getirdi. Lisanka burnunu elime uzattı.

«Sinçenko bir parça şekerin var mı?»

«Yok Yoldaş Kombat.»

İçtenlikle Lisankanın burnunu okşadım.

«Ekmekte yok Lisanuşkom. Biz de yemek yemedik. Sigara içebilir miyim Sinçenko.»

Sinçenko, bir «Belomor.» paketi uzatıyor.

«Sonuncusu, Yoldaş Kombat.»

Makinelici Murin, Bloha ve Galiulin yanıma geldiler. Garkuşa da onlarla birlikte. Hepsi toz ve çamura bulanmış. Bloha'nın beyazımsı kaşları kararmış, üstleri simsiyah yağlı tozla kaplanmış. Kesinlikle patlamalar sırasında pek çok kez toprağa yapışmışlar.

Karşımda esas duruşa geçen Murin konuştu:

«Yoldaş Kombat izin verirseniz makinelinin parçalandığını bildirmek istiyorum.»

Umursamadan cevaplandırdım:

«İyi... Parçalanmışsa, parçalanmış.»

Çevremizdeki askerler konuşmamızı dinliyorlar. «Belomor» paketini açıp hepsine sunuyorum.

«Haydi arkadaşlar yakalım.»

Bir tek el kalkmıyor. Kimse sigaralarına uzanmıyor. Bloha, istemez dercesine başını sallıyor. Murin'de öyle. Hatta açıkgöz Garkuşa bile, sadece bana bakıyor.

«Yakın be. Garkuşa yak.»

Bir an bir tereddüt geçiren Garkuşa, birden durup gözlerimin içine bakıyor.

«Hayır Yoldaş Kombat. Siz için. Biz çokuz, hepimize yetişmez.»

«Neden yetişmesin? Birer nefes çeksek yine de iyi.»

«Hayır, Yoldaş Kombat.»

Başımı çevirdim ve gözüm, Berazanski'nin sigara du-

manından sararmış bıyıklarına takıldı.

«Berezanski, sigara al.»

«Hayır Yoldaş Kombat.»

Şaşkınlıkla askerlere bakıyorum. Hayır şaşkınlık sözcüğü bunun tam karşılığı değil.

Askere sigara sununca itelemesi güçtür. Ama benim askerlerim iteliyor. Bense onları dinlenmeden yoksun ediyor, yorgunluklarını atmalarına izin vermiyor, mermilerden kaçmalarını önlüyordum. Onlarsa beni bir sigaradan yoksun etmek istemiyorlardı.

«E, nasıl isterseniz.»

Bir sigara çekip dudaklarımın arasına yerleştirdim. Kibriti çaktım. Alevi izliyorum. Ateş parmaklarıma kadar gelip yaktı. Kibrit çöpünü yere attım. Ağzımdaki sigarayı da pakete koydum. Bu sırada bende içemezdim. Bir az daha oturduktan sonra, bir göğüs geçirip bağırdım:

«Bölük kumandanları yanıma.»

Kumandanlar koşarak geldiler.

«Yola çıkalım... Adamlarınızı düzenleyin.»

Momiş-Uli biraz sustu.

«Hayır bu şaşkınlık değilmiş.» Diye fısıldadı. Konuşmasını sanki orada kalmış gibi sürdürdü: «İnsan ruhu çok telli. Yorgunluk, yüreksizlik, acı, askerlerine karşı sevgi -hepsi birbirine örülmüş... Ne diyeyim ormandaki bu küçük olay, son paket Belemor olayı belleğime savaşın en güçlü anısı olarak kazındı. Bu öykümüzün en yüce noktası... Buraya büyük bir nokta koyun.»

BÜYÜK NOKTADAN SONRA

1

Baurdcan Momiş-Uli «Büyük bir nokta koyun» diye yineledi.

Yanımda bir kütüğün üstünde oturuyordu.

Ardarda yapılan çarpışmaların tavsadığı bir sıradaydık ve eskiden olduğu gibi bir siperin karanlıklarında değil sık bir ormanın içinde bulunan Kalininska'ya cephesinde, üstü yosunlarla örtülmüş kumlu bir açıklıktaydık. Geçen yıl kanlı çarpışmaların olduğu Moskova önlerindeki dağlar, ormanlar ve çayırlar bir kaç yüz kilometre geride kalmıştı.

Buralarda çok az süren yaz güneşi Ruza'nın yanındaki Halm ve Stara köylerini aydınlatıyordu. Durmadan, alnıma ve enseme konan sivrisinekleri öldürmek için kendime şaplaklar indiriyordum. Momiş-Uli ise onların sokmalarına aldırmıyordu. İki elini yanından ayırmadığı kılıcının sapına dayamış oturuyordu. Elleri de yüzü gibi sanki koyu renkli bir bronzdan oyulmuş gibiydi. İnce parmakları da sanki ayni şekilde yontulmuştu.

Bir ara şarkı söylemeğe başladı. Kazakça söylediğinden sözcükleri anlamıyordum. Melodisi uzun ve hüzünlüydü.

Şarkısını kesip fısıldadı:

«Yine kopmuştuk. Ekmeksiz, bağlantısız ve mermisiz. Bütün tabur bir paket sigaraya sahipti. Yürüyor... yürüyorduk.»

Sivrisineklerin saldırısını önlemek için ateş yakıyorduk. İçine bir çam dalı attım. Önce koyu bir duman çıkardı sonra alev aldı. Siyah gözleri yarıyarıya kapalı olarak kütüğün üstünde oturan Baurdcan sallanarak yeniden bir türküye başladı. Şimdi Rusça söylüyordu:

«İvane ivane- senin ateşine yanıyorum..»

Yüreklenerek sordum:

«Sizin bir özleminiz var, nedir?»

Momiş-Uli «Stebi ansıdım.» dedi. «Savaş bitince oraya döneceğim. Stepler özgürlük ve bağımsızlık sembolleridir. Kentlerde duygular ölür. Stepte ise kendini salar

salarsın... İçinden gelince de şarkı söylersin. Ben özgür yaşamak için stepte doğmuşum. Ama gördüğünüz bir asker bir subay oldum. Asker ise disiplinin sembolüdür. Bilmem şunu kitabınızda belirtebilecek misiniz?»

«Özgürlük için özgürlükten yoksun kalmak.»

Görünüşte kullandığı sözcükler onu mutlu kılmıyordu.

«İnsanlık için konuşabilmek bakımından sizinle ben çok yetersiziz» diye sürdürdü. «Buna karşın yapacağız. Dünya bizim kim olduğumuzu bilmek istiyor. Doğu da batıda (Hey Sovyet Ülkesinin insanı sen kimsin?) diye soruyor. Bunun cevabını biz savaşta veriyoruz. Bu cevap savaşın ateşten diliyle veriliyor. Biz savaş meydanlarının dışında kendimizi hiç bu kadar güzel anlatamadık... E, Volokolamsk'a dönelim... Yürüyor... yürüyorduk.»

Baurdcan, geçmişe dalıp yine hüzünlü şarkısını tutturdu.

2

Bu hüzünlü türküyü yine kestim.

«Baurdcan, bölük kumandanı Panyukov ne oldu? Nerede kayboldu, bunu söylemediniz?»

«Panyukov mu?» Baurdcan'ın örtülü kirpikleri kalktı. «Uzun süre onun hakkında bir şey öğrenemedik. Zaman zaman içimi, acaba o korkulu gecede bizden ayrılıp bölüğü bıraktı mı, sorusu dolduruyordu. Son konuşmamızı, son dakikayı ansıyordum... O sırada bana korkuyor gibi gelmişti. Az daha ardından «Dur gitmiyeceksin caydım.» diye bağıracaktım...

Hayır. Panyukov'u boşuna suçlamışız. Almanların arasından sıyrılabilen bir er yanımıza geldi. O, bize Panyukov'un Timkovo yakınlarında nasıl öldüğünü anlattı.

Karanlıkta bir kaç erle birlikte bölüğün ilerisinde yü-

rüyormuş. Köye doğru gidiyorlarmış. Birden Almanca bir ses duymuşlar. Kim olduklarını soruyorlarmış... Sonra sürekli atış sesleri duyulmuş... Kesik kesik haykırışlar... Ve sonra sessizlik. Asker uzun süre kıpırdamadan yatmış. Sonra emekliyerek kumandanına yaklaşmış. O artık nefes almıyormuş. Onunla birlikte köye yaklaşmaya çalışanlar, kendisinin dışında, hepsi öldürülmüş...

3

Momiş-Uli, bir süre sustu.

«İşte insan, asker arkadaşlarını birbiri ardından böyle kaybediyor.» dedi. «Bana ise şimdilik mermiler dokunmuyor. Bir kez şöyle bir sıyırıp geçti. Talihim, size taburu anlatabilmem için beni koruyor sanırım.»

Defterime kayan gözleri acı doluydu. Ama o her zaman ki gibi duygularını şakalarla saklıyordu.

«E, bana başka ne sormak istiyorsunuz? Size vicdan sakatlığından söz ettim.»

Baurdcan'ın konuşmaya istekli olduğunu, sevdiği askerlik konularından söz etmek istediğini anlıyordum.

«Ne garip bir deyim kullandınız (Vicdan sakatlığı) ne demek?

Momiş-Uli bu soruma hemen cevap vermedi. Eski anılarına gülümsedi. Keskin çizgileri yumuşadı. Gözlerini çevirdiği zaman bana çocuk, yada delikanlı Baurdcan bakıyormuş gibi geldi.

«Bir zamanlar, çok yıllar önce» diye başladı. «Babam beni ilk kez kente götürdü. Pazardan geçiyorduk. Birden sakat bir insan gördüm. Zorlukla sürükleniyordu. Boynu kocaman başını zorlukla taşıyordu. Karmakarışık saçları vardı. Kafasının devrilmesini önlemek için boynundan geçen tahta kaşıklar gibi destekler bağlamıştı. Adamdan korkup babama sarıldım ve ağlamaya başladım. Ba-

bam beni attan indirip elimden tuttu ve o zavallı adamın yanına götürdü. (Baurdcan bir sakattan korkmam) dedi. (O korkulacak bir şey değil. Dünyanın en korkunç şeyi vicdanı sakat olandır.)

Momiş-Uli yine gülümsedi. Yüzünde yeniden sert asker çizgilerinin belireceğini beklerken bana bakan gözlerinde babasına sarılmış ağlayan ve dünyayı anlamaya çalışan küçük Baurdcan'ın bakışlarını gördüm.

Konuşmasını sürdürdü:

«Alilemizde nenemden sonra en büyük babamdı. Kardeşi de dahil olmak üzere herkes ona saygıdan ötürü (Baba) yada (Ata) derdi. Ufak tefek bir insandı. Cildi esmer, damarları şişti. Çekik gözleri çukurlarında kaybolurdu. Bu özelliği bana geçmiştir-Seyrek ve alacalı bir sakalı vardı.»

Momiş-Uli daha önceleri taburun savaşına bağlı olmayan soruları iteliyordu. Şimdi ilk kez babasını anlatıyordu.

Elleri hala kılıcının sapında, bakışları ilerde, dalgın anılarına kapılmıştı.

4

Baurdcan, yine babasını tanımlıyordu:

«Kendisinin ehlileştirdiği genç bir atı vardı. Hafif, kuru bir hayvan olan atını da kendisine göre seçmişti. Hafif ve güçlü. Bir kez atın arka ayakları tutuldu. Ben o zamanlar artık bir delikanlıydım ve çalışıyordum. Babam atını veterinere götürdü. Beni de yardım etmem için yanına almıştı. Şişman, kırmızı yüzlü bir adam olan veteriner beyaz gömleğini giymiş tarım merkezinin bahçesinde getirilen hayvanları muayene ediyordu. Babam geldiği zaman atlarıyla beklemekte olan Kazaklar ona yol açtılar. O sırada seksenine gelmişti.

«Geçin, geçin Ata; veterinerin yanına önce siz götürün».

Veteriner atı muayene etti.

«Götür. Yapılacak bir şey yok. Atın artık bitmiş.»

Babam yalvarmaya başladı. Para sundu. Doktor kızdı.

«Sen Rusça anlamıyor musun be adam. Tercüman şuna söyle. Bu at iyileşmez. Bitmiş artık.»

Rusça kelimeleri zorlukla bulan babam karşı koyup, doktoru atını iyileştirmesi için kandırmaya çalışıyordu. Doktor tercümana bağırdı:

«Bu ahmana (Kazakça ahmak demek) söyle atını mohan için versin.»

«Mohan İçin» demek kesime demekti. Babam şaşırdı. Hiç cevap vermedi. Topal atını çekip gitti. Bana bile Allahaısmarladık demedi. Ona, ailenin en yaşlısına herkesin ata dediği kişiye oğlunun önünde «Ahmana» demişler, alay etmişlerdi. Oğluda onu savunmayı becerememiş, susmuştu... İki ay kadar geçti. Babam stepte kayboluyor, günlerce görünmüyordu. Bir sabah iş yerinde otururken babamın bir adamı yanıma geldi.

«Ata, haber gönderdi hemen veteriner merkezine gideceksin.»

Evrakları toplayıp gittim. Bildiğim büyük avlu insan ve atla doluydu. Şişman doktor orduya at seçiyordu. Bakındım benim ihtiyar görünürde yok. Kenara çekilip bekledim. Birden, üstünde yepyeni bir beşmet(*), doktorun kesime gönderdiği atının sırtında dört nala içeri girdi. At öyle koşuyordu ki ayaklarının altında toz, duman halini alıyordu. Babamın başına bir de yepyeni kuzu kalpağı vardı. -Aslında da güzel giyinmesini severdi- hızla giden atını birden gemleri kasıp durdurdu. Arka ayakla-

---

(*) Beşmet: Bir cins süslü giysi.

rının üstüne dikip dans ettirdi. At seçimi durdu. Herkes ona bakıyordu. O bana doğru baktı. Sanırım bu sırada oğlunun burada olduğunu görmek istiyordu. Sonra veterinere yaklaştı, yine atı arka ayaklarına dikti ve bağırdı:

«Tercüman, bu ahmana söyle, atı değil onu mohana göndermek gerek.»

Dönüp yine bana baktı. Yengisiyle sarhoş, atını çevirip su kanalını atlayıp uzaklaştı.

Anlaşıldı ki ihtiyar iki ay yalnız bir şeyle uğraşmıştı: Atını iyileştirmek. Ayaklarında keskin bıçağıyla kesikler yapıp kan akıtmış, masaj yapmış, Gece gündüz atıyla berabermiş ve sonunda armağanını almış?

Veteriner merkezinden, işime masamın başına döndüm. İhtiyarı hiç bir yerde göremediler. Akşama doğru doktor yanıma geldi.

Babamı pazarda ihtiyarlarla konuşurken buldular. İnat edip doktorun yanına gitmek istemiyormuş. Zorla götürebildiler. Doktor, ondan en içten bir şekilde özür diledi. Doktorun evinin balkonuna sofra kuruldu, semaver geldi. İhtiyar Momiş, sofranın şeref köşesine oturtuldu o da bundan çok duygulandı. Doktorla barıştı. Bütün gece bardak tokuşturup attan konuştular.

Babam ozandı da, bu olayı da bir türküyle anlattı. Yüksek gönüllü bir insan olduğu içinde sonunda doktoru da övdü.

5

Baurdcan'ın bu öyküsünü zevkle yazdım. Bununla tabur kumandanının ruhundaki bir çizgi daha beliriyordu. İhtiyar Momiş'in oğlunu daha iyi anlamaya başladığımı sanıyordum.

Baurdcan, hep aynı gülümseme ile geçmişteki olayları anlatıyordu:

«Annemi hemen hemen hiç ansımıyorum. Belleğimde

sadece hastalığı ve ölümü kalmış. Uzunca boylu, iyi kalpli ve iri gözlüydü. Güzel olduğunu söylerlerdi. Onu, bana babaannem, babamın üvey annesi anlatırdı. Hiç ismini söylemez «Benim güzelimin gözleri» derdi. Babama karşı duyguları iyi değildi. Bende beğenmediği bir şeyi olduğu zaman «Halı, işte bu babandan geçmiş» derdi. Babama karşı da «O sana güzel çocuklar bıraktı. Halbuki senden çıksa çıksa maymun çıkar» derdi. Babam ona saygı duyar, kırmaz, iğneli sözlerine aldırış etmezdi.»

Rüzgar elimdeki defterin sayfalarını oynattı. Bourdcan bana ve elimdeki kaleme baktı.

«Ta neneme kadar gittik.» dedi. Öfkeli çıkan sesini alçattı: «Bu kısımda tüm söylediklerimi karalayabilir misiniz?.. Nerede kalmıştık?»

«Siz bir şeyler mırıldanıyordunuz... Sanırım İvanka için...»

«Ne?.. Yeni sayfa çevirin. Yeni bölüm başlayacağız.»

ÜÇÜMÜZ KONUŞALIM

1

Baurdcan Momiş-Uli, tabakasını çıkarıp bir sigara yaktıktan sonra anlatmaya başladı:

«Volokolamsk düştükten sonra bizimkilere doğru iki gün süren yürüyüşümüz bana korkunç geliyordu. Hele bir olay varki!..

Görev olarak tekmil verirken onu Panfilov'a anlattığım zaman o, öykünün en dramatik yerinde kahkahayı bastı. Öyle gülüyordu ki gözlerinden yaşlar geldi. Ve durmadan yineliyordu:

(Demek öyle dediniz. Yüksek tıp tahsili ha!..»)

2

Momiş-Uli, «İstemiyorum» dedi. «İvan Vasiliyeviç Panfilov'la karşılaşmamın en küçük ayrıntısını bile unutmak istemiyorum.»

Bizi, tek yedek gücünü Volokolamskda yarma yapan Almanlara karşı gönderdikten ancak beş gün sonra yeniden yanına ulaşabildik.

Volokolamsk şosesinin yanında dört gün dört gece dolaşmış ve çok çekmiştik. Taburu, Moskova önünde yeniden siperlenip hat kuran birliklerin yanına götürmek ve Generalin yanına çıkıp taburun davranışları konusunda kendisine rapor vermek zorunluluğundaydım.

Geldiğimizden bu yana yirmidört saat geçmişti. Gün güzel ve güneşliydi. Ama soğuk artmıştı. Cephe de sakinleşmişti. Arasıra yakından yada uzaktan bir kaç top sesi geliyordu.

Tümen karargahı, Volokolamsk'tan aşağı yukarı elli kilometre uzaktaki Rojdenstveno köyünde bulunuyordu. Tanıdık karargah kumandanları beni öbür dünyadan gelmişim gibi karşıladılar. Bir kaç gün bizden bir haber alamayınca, gönülleri istemeden ruhumuza dua etmişler.

Panfilov, ahşap teneke damlı ama sağlam bir binaya yerleşmişti. Telefon kablolarının tümü o binaya uzanıyordu. Kapının önündeki nöbetçi beni durdurdu. Nöbetçinin çağırttığı, Panfilov'un genç emir subayı teğmen Uşko, beni gördüğü zaman heyecanla haykırdı:

«Yoldaş kıdemli teğmen, biz artık sizi görmekten ümit kesmiştik. -gülümseyerek konuşuyordu- Siz ise... Siz gene canlı, sanki yeniden dirilmiş gibisiniz... Gelin, gelin Yoldaş teğmen. General şimdi sizi kabul edecek.»

Holde az kalsın Albay Hrimov'la çarpışıyorduk. Acaba o mu? Yüzü her zamanki gibi asıktı. İçimde ona karşı bir kin kabardı. Olayların başlangıcında taburum general

tarafından onun buyruğuna verilmişti. Bu günler içinde de Hrimov, iki kez beni geleceğimle başbaşa bırakmıştı. Birliğini çekerken haber vermemişti. Dönüşümüzde, lambası yanan bir kulubede onun kumanda merkezine rastlamıştık. Hrimov'un yardımcısı binbaşı Belopegov, suçlamalarıma karşılık: (Sizi düşünemezdik. Bizi bağışla Momiş-Uli) demişti. Bu içtenlikli ve namuslu itiraftan ötürü duygulanmıştım. Acaba Hrimov'un kendisi ne söyliyecekti? Karşısında esas duruşa geçip:

«Sağlıklar dilerim Yoldaş Albay?» dedim.

Hrimov, durakladı. Sarıya çalan kel kafası kızardı. Ama heyecanını çabuk bastırdı:

«A-a, Momiş-Uli... Seni gördüğüme sevindim. Taburun ne alemde?»

«Yoldaş Albay, bununla, bana haber vermeden yerinizi bıraktığınız zaman ilgilenmeliydiniz?»

«Yoldaş Kıdemli teğmen önce ses tonunuzu biraz değiştiriniz.»

«Başüstüne Yoldaş Albay. Ama buyruklarınızı savaşta yerine getirmek isterdim.»

Hrimov'un kel kafası yavaş yavaş eski rengine dönüyordu. Kızınlıkla surat astı. Ancak bakışlarını gözlerinden kaçırıyordu.

«İkincisi-Hrimov, sesini yükseltti. -görevimi bana öğretmek zahmetine girmeyin. A... Hem siz neden buradasınız?»

«Generalin yanına gidiyorum.»

«Generalin yanına mı? Şuna da bak hele... Tabur komutanı doğrudan doğruya generalin yanına gidiyor.»

Birdenbire kapı açıldı ve eşikte Panfilov göründü.

«Evet Yoldaş Hrimov.» dedi. Her zamanki gibi kısık bir sesle konuşuyordu. «O benim yedek güçlerimin kumandanıdır. Sizin şunu unutmamanız gerekli ki eğer iyi savaş-

saydınız size yedek güçlerimi göndermek zorunluğunda kalmazdım.»

General yine kendine özgü bir şekilde, bağırmadan, küfür etmeden alay kumandanını azarlıyordu.

Generalin önünde, Hrimov'a karşı suçlamalarımı yinelemeyi görev saydım:

«Çekilişinde Albay beni yalnız bıraktı Yoldaş General. Bana haber vermeden kalkıp gitti.»

Hrimov, sinirlenmiş görünmeye çalıştı:

«Yoldaş General nasıl izin veriyorsunuz?»

Panfilov'un ufak zekâ dolu gözleri albaya dikildi:

«Sizinle yanlız konuşacağım Yoldaş Hrimov. Sanırım sizde böylesini dilersiniz... Öyle değil mi?»

Hrimov susuyordu!..

Panfilov: «Gidebilirsiniz» dedi. «Yoldaş Momiş-Uli, geliniz.»

3

Panfilov, odada bana yine sevgiyle bakıp elimi sıktı.

Bizim kısa boylu generalimiz henüz traş olmuş, saçlarını kestirmişti. Almanların değişik yönlerden Volokolamsk'a saldırdıkları sırada karmakarışık olan bıyıkları, şimdi siyah köşecikler halinde düzgün duruyordu. Sırtında yepyeni, sanki ölçüyle dikilmiş gibi bir ceket vardı. Kamburlaşmış sırtı hemen hemen hiç belli olmuyordu. Vucudu dimdikti. Geniş olmayan omuzlarından sanki on yaş birden alınmıştı.

Panfilov'un odasından belleğimde ne kaldı? Zamanla koyulaşmış tahta duvarlar, tavandan sarkan ampul -ki o ceryanını dışardan alamadığı için duvar dibine bir kaç akümülatör sıralanmıştı- köşede gri askeri battaniye örtülmüş bir karyola, büyük bir duvar aynası ve rafında askeri telefon iki masa -biri büyük ötekisi daha küçük- büyüğünün üstünde renkli kalemlerle işaretlenmiş bir hari-

ta, küçüğünün üstünde ise semaver, beyaz çini bir çaydanlık, şekerlik, açık bir cep çakısı ve bitmemiş koyu bir bardak çay.

Panfilov, odada dolaştı ve bozulmaya yüz tutmuş aynanın önünde durdu. Bakındı. Bakındı, parmağını şaklattı ve ökçesi üzerinde döndü. Kendini çok iyi bulduğu, canlı ve güçlü olduğu belliydi.

Sonra telefonun yanına gidip tümen karargah kumandanı Albay Serebrakovu aradı.

«İvan İvanoviç ben çalışmak niyetindeyim... Onun için öteki işleri size bırakıyorum. Akşam üzeri görüşür konuşuruz. Şimdi önemli görevlere başlıyorum. Çay içip geleceği düşüneceğim. Hayır, hayır yanlız değilim. Yanımda yedek güç kumandanı var... Bilmiyorum belki semaveri bir kaç kez ısıtmamız gerekir... Onun için bilmenizi rica ediyorum İvan İvanoviç.»

Bundan sonra konuşmanın şekli değişti. İş konuştular. Panfilov, ahizeyi yerine koyup bana döndü:

«Yoldaş Momiş-Uli, bugün bizi kimse engellemeyecek. Üçümüz rahatça konuşabileceğiz. Şöyle rahatça yerleşin. Şimdi biz sizi dinliyeceğiz.»

Çevreme bakındım. «Üçümüz konuşacağız, biz sizi dinliyeceğiz?» diyordu. «Biz» diye kimden sözediyordu. Odada Panfilov'dan başka kimse yoktu.

Panfilov, «Biz, biz.» diye yineledi. «Ben ve haritam. Onunda sizi dinlemesi yararlı olacak. Ona bakın ve eğilerek selamlayın.»

Masanın üzerine açılmış olan haritanın yanına gittim. Baktım ve hemen çekildim. Onun bana söyledikleri generalin mutlu görünüşü ile uyuşmuyordu.

Bir kaç gün önce Panfilov'un yanında gördüğüm gibi cephenin parçalanmış durumu beni şaşkına çevirdi. Şurada burada sanki birbirlerinden kopmuş gibi kırmızı yuvarlaklar, eşkenar dörtgenler, kavisler. Savaş birlikleri-

miz düşmana karşı oklarla işaretlenmişti. Aralarındaki uzaklık ve geçitler kilometrelerle uzanıyordu ve Almanlara açıktı.

Dönüp kaygıyla Panfilov'a baktım. O, gülümsüyor, gözlerinde ufak kıvılcımlar yanıyordu.

«Yoldaş General anlayamıyorum bizim cephemiz nerde?»

«Bu gördüğünüz bizim cephemiz Yoldaş Momiş-Uli.»

Şunu açıkça belirteyim ki, ben o zamanlar cepheyi bir çizgi gibi düşünürdüm.

«Cephe mi? Ama burada... Burada cephemiz nerde?»

«Cephe mi? Siz çizgi mi istiyorsunuz?» Panfilov güldü. Moskova önlerindeki savaş günlerinde onun ilk kez güldüğünü görüyordum. «Çizgi mi? Çizgi bize ne gerekli Yoldaş Momiş-Uli- Kendinizi düşmanın yerine koyun. Dikkatle bakın. Bunlar dayanak noktalarımız. Savunmamızın düğümleri. Aralar ateşleniyor. O buraya sokulamayacak. Sokulursa sokulsun. Ne arabalarını ne de toplarını geçirtebilir.»

Panfilov benim için de bir sandalya çekip haritayı göstermekten kendini alamadı:

«Dinle bak Yoldaş Momiş-Uli. Dün Rokosovski gelip tüm bunları onayladı. Bilirsiniz o her zaman benim düşüncemi sorar...»

Bizim general kendini övüyordu. Böyleydi.

Birden odanın içinde telefon cınladı. Panfilov ahizeyi kaldırdı.

«Merhaba... Evet, tanıdım. Nasıl tanımam?»

Anlaşılan Panfilov bir övgü daha işitti.

«Teşekkür ederim... Sovyet Rusyaya hizmet ediyorum.»

Birden Panfilov'un esmer yüzü kurnaz bir anlam aldı, ve bana göz kırptı. Sanki davet edip konuşmaya katılmasını söyleyeyim mi demek istiyordu. Sonra saf bir dav-

ranışla konuşmasını sürdürdü:

«Bense, beni yine karışık işlerim için azarlayacaksınız sanmıştım.»

Aha, kiminle konuşuyor şimdi anladım. Zvagin'le. Volokolamsk'daki tümen karargahındaki odanın telaşlı havasını, şişmanca, soluk anlamlı gözleri altında şişkin torbaları olan ordu kumandan yardımcısını ansıdım. Ağır cümleler söylüyor ve Panfilov'u azarlıyordu. Onunla birlikte Panfilov'un asık yüzünü ve inatla dikilmiş kırışıklıklar dolu boynunu ansıdım.

Şimdi ise herşey bambaşkaydı. Ahizenin içinden Zvagin'in kahkahası duyuldu.

Sonra anladığıma göre Zvagin, Panfilov'a bazı buyurularda bulundu. Tümen bölgesindeki ormanlıkta bir tiyatro inşası için bir gurup mühendislerin ayrılmasını istiyordu. Sonra tümen orkestrası ve Kızılordu ve yönetim meclisinden sözettiler.

Sonunda Panfilov: «Başüstüne hepsini yapacağız» dedi.

Konuşmasını bitirip telefonun yanından ayrıldı. Bana heyecanlanmış gibi geldi. Benimle konuşmaya başladığı zaman sesinde bir çatallaşma vardı.

«Bakınız Yoldaş Momiş-Uli neleri düşünüyoruz. Meclisi, tiyatroyu. Bunların hepsi askerin gerekleridir. Yüreklere inmek gerekli. Onları durdurduk. Moskova önündeki tüm cephelerde Almanları durdurduk.»

«Yoldaş General, ben buna inanmaya cesaret edemiyorum.»

«Durdurduk.» Panfilov yineledi: «Şimdi toparlanmaları ve yeni saldırıya geçmeleri için aşağı yukarı iki haftaları gerekli. Ama bizde sizinle uyumıyacağız ya.»

Özür diliyerek inşaat birliği kumandanına telefon ederek tiyatro için mühendis ve asker gönderilmesini söyledi. Sonrada siyasi kısım amiriyle meclis meselesini konuştu.

En sonunda telefonu bırakıp haritanın yanına döndü. Eğilip haritanın üzerine serpiştirilmiş renkli işaretlere baktı.

«Düzensizlik» diye mırıldandı.» O, bazen öyle oluyorki Yoldaş Momiş-Uli, düzensizlik bazen bir düzen ortaya koyuyor.»

Bu sözleri daha Volokolamsk'tayken duymuştum. O zamanlar bundan güvenli değildi. Şüpheyle kendi kendisine sorar gibi söylüyordu. Şimdi onlar düşünülmüş yerleşmiş bir inanç gibi konuşuluyordu.

«Biz bunu şimdi sizinle bir kez daha inceliyeceğiz-Anlıyordum ki benim gibi oldukça küçük derecede bir kumandanla dahi olsa Panfilov için bunları incelemek üzerinde konuşmak enteresandı-Şimdi siz bana taburu anlatın Yoldaş Momiş-Uli.»

Bu arada kaynayan semaverden kendi eliyle çay demledi ve dolaptan bir kaç Alma-Ata elması, tütsülenmiş balık ve bir kavanoz reçel çıkardı.

Çakısıyla ustaca bir parça şeker kırıp ağzına attıktan sonra çayını içmeye başladı.

Timkovo önündeki korkunç geceyi, çamurun ateşimizi durdurmasını ve saldırımızı anlattım. İster istemez hastalığımdan söz etmem ve gece davranışsız kalışımı söylemem gerekliydi. Panfilov, bu durumla çok ilgilendi. Taburun kumandansız kaldığı sıradaki durumunu bütün ayrıntıları ile soruyor, acele etmemi önlüyor, ayrıntıları atlamamı istemiyordu. Arada da durmadan eliyle bardağıma sıcak ve koyu çay dolduruyor, sanki nöbet şu anda beni titretiyormuş gibi içmeye zorluyordu:

«İçin... Çayınızı unutmayın. Sigara da için. Sıkılmayın.»

Panfilov'a Almanların tank ve piyadeleriyle Volokolamsk'a girişini dürbünle serettiğimi söylediğim zaman ilgilendi:

«A, saat kaçta gördünüz bunu Yoldaş Momiş-Uli.»

«Sanırım akşam üstü beşde.»

Panfilov güldü.

«Tam o sırada traş olmaya karar vermiştim. Yoldaş Momiş-Uli durum şöyleydi... Bu gerekiyordu-Panfilov ustura ile kazınmış başında bir yeri gösterdi, işaret ettiği yerde bir kesik vardı, ve göz kırptı-karagahtaki milleti sakinleştirmek gerekiyordu. Berberi çağırttım. Dışarda ise pars, pars... Berber usturayı, fırçayı attı ve püf yok oldu. Ben bağırmaya başladım Yoldaş Dorfman berber kaçtı traşımı tamamlar mısınız lütfen... Ve sakinleştiler. Böylece üç saat daha orada kalabildik.»

«Yoldaş General siz kendinizi hiç korumuyorsunuz.»

«Ziyanı yok... Düşmanın karşısında korku gösterirsen küçük düşersin... Ama siz sürdürün konuşmanızı sürdürün...»

Rastlantının Almanları nasıl ateş kapanına düşürdüğünü anlattım. Panfilov, beni ilgi ile dinliyordu. Taburun durumunu haritada göstermemi istedi. Almanların geliş yolunu, onları vadide biçtiğimiz yeri gösterdim.

Sonra sıra çekilmemizi anlatmaya geldi:

«En sonra Dordiya'nın bölüğü yürüyordu Yoldaş General, o ise en sonda geliyordu.»

Generale bir kaç kez Dordiya'dan söz etmiştim.

«Dordiya mı?» diye sordu. «Hani şu bembeyaz, fırlak gözlü?»

«Evet Yoldaş General.»

«Ne yapıyor şimdi o yetenekli kumandan?»

«O yaralanmıştı... Ve bırakılmıştı.»

«Bırakıldı mı?»

Panfilov'un siyah kaşları yükseldi, aralarındaki kırışık birden derinleşti.

«Evet... Bu şöyle oldu Yoldaş General.»

Taburun sallanmasından sahneler gözümün önünde canlandı. Onları Panfilov'a anlattım.

1

Momiş-Uli, «Can sıkıcı görünümler sürüp gidiyordu?» diye sürdürdü. «Yorgun aç soğuktan büzülmüş ormanda yürüyorduk. Kimse konuşmuyordu. Kızılordunun bıraktığı Volokolamsk'a yaklaşıyorduk. Orman yolu dardı. Top arabalarının tekerlekleri zaman zaman yandaki çam ağaçlarına takılıp kabuklarını koparak geçiyor, cankurtaran-arabası kökler üzerinde sallanırken içinde boğuk iniltiler yükseliyor, ardından da yaralılar yürüyordu. Onların güçlükle yaptıkları yürüyüşe ayak uyduran sıralar uzuyordu. Arasıra, düzlüklere çıktığımızda solgun güneşi görüyor, sonra yine ormanın karanlıklarına dalıyorduk. Ezilmiş çam dallarının ve pürsülerin kapladığı köy yolu bizi bir alana ordan da çakıl döşenmiş daha geniş bir yola çıkardı.

Bastıran alacakaranlıkta otlarla kaplı bu alanı kesip yine ormana girdik.

İki saat kadar sonra iyice çöken karanlıkta Biki köyünün yanına çıktık. Burada bizimkilerin olduğunu anladık. Hrimov'un alayı köye yerleşmişti. Raslantı olarak alay karargah komutan yardımcısı ile karşılaştım.

«A-a iyiki geldiniz.» dedi. «Tam sizi aramaya çıkıyorduk.»

«Bunun için teşekkür ederim.» dedim «İzin verirseniz tümen karargahı ile bağlantı kurayım.»

«Neden? Siz bizim buyruğumuza verildiniz. Bizim alayla birlikte davranışta bulunacaksınız.»

«Ben sizinle birlikte bulunmuştum ama siz ,alçakça ve namussuzca davrandınız. Alay kumandanı nerede?»

«Ormanda; onunla ancak yarın görüşebilirsiniz. Şimdi size savunma bölgenizi gösterelim. Adamlarınızı hemen kaldırıp yola çıkın.»

Savunma bölgemi gösterdiler. Görevim Volokolamsk-Biki yolu üzerindeki köprüyü tutmaktı. Buraya gitmek için aştığımız şose yolu yeniden geçmemiz, geriye dönmemiz gerekliydi. Bu iş yirmiyedi gecesi oluyordu. Tabur ise ayın yirmiüçünden beri geceleri bile uyumamıştı. Son yirmi dört saat içindeyse yemek yememiş, tütünümüz kalmamış, mermimiz azalmıştı.

Ricada bulundum:

«Taburun doyurulmasını buyurun. Sizin alay ikmal kamyonlarınız var. Hiç olmazsa ikiyüzer gram ekmek verilsin.»

Ama karargah kumandan yardımcısı buyruğunda olmayan yiyecek işlerine karışma yürekliliğini gösteremiyordu.

«İlk önce göreviniz başına gidin. Biz oraya herşeyi göndeririz. Gerekirse idari buyruklarda çıkarabiliriz.»

Durumu anlamak istedim ve komşularımızı sordum.

«Sağ yanınızda bizim birinci taburumuz olacak sol yanınızı daha sonra kararlaştıracağız.»

«Demek sol yanımızda kimse yok.»

«Bu konudaki bilgileri de daha sonra size göndeririz. Şimdi oyalanmadan görevinize gidiniz.»

«Madem öyle başüstüne.»

Seyisimi çağırdım. Sinçenko atları getirdi. Sivka'sına büyükçe bir çuval yem yüklüydü.

«Seyislerden sağladım yoldaş Kombat» diye sevinçle konuştu. «Hayvanları canlandıracağız.»

Lisanka, uzun burnunu çuvala doğru uzatıyordu. Elimi boynuna koydum. Hemen başını çekti ve ince dudak-

ları, sanki bana buyruğuma uyduğunu söylemek istermiş gibi oynadı. Hayvana atladım ve asık bir yüz ve buruk bir yürekle köyün kenarına yerleşmiş olan tabura doğru yollandım.

2

Yol hafif bir yokuşla iniyordu. Evlerin yanında cankurtaran arabasına rasladım. Ayın kırmızımtrak ışığı, yorgunluktan bir çift ata vuruyordu. Hayvanlar, büyük bir güçlükle, tekerlek demirleri çakıllardan parlamış arabayı yukarı doğru çekiyorlardı.

Arabanın önünde güçlü adımlarla Yüzbaşı Belenkov, yürüyordu. Harita çantası ile sağlık çantasının kayışları göğsünde çaprazlanıyordu. Dinç yürüyüşü beni şaşırttı içimden onu övdüm.

«Doktor nereye gidiyorsunuz?»

Yaralıları taşıyorum.»

«Bunu sessizde yapabilirler. Taşıma işi Krieev'in görevi. O nerede?»

Doktor sorumu hemen cevaplandırmadı.

«Sanırım geride.»

Bilmem neden sesi yavaş çıktı. Bağırdım:

«Kireev?»

Araba geçmişti. Ardından hafif yaralılar yürüyorlardı. Karanlıkta sargılı başlarla, sargılı eller belirsiz bir şekilde beyazlanıyordu. Sıranın kuyruğunda yorgun Kireev sallanıyordu. İkinci haykırışımda duydu ve nefes darlığını yenmeye çalışarak yanıma koştu. Uzun suratlı, uzun boylu doktorla, şişman sağlık memuru şimdi yanyana duruyorlardı.

«Kireev,» dedim. «Yaralıların taşınması ile uğraşın. Yanınıza da iki yardımcı alın. Kalanlar geri dönsün. At-

ları doyurun. Sabah gün ağarınca tabura dönün. Bizi yolda köprünün yanında bulacaksınız. Anladınız mı?»

«Anladım... Herşey yapılacaktır Yoldaş Kombat.»

«Gidin.»

Kireev, arabaya yetişmek için koşarken doktor sordu:

«Ya ben?»

«Tabura dönün. Bize savunma görevi verildi. Şimdi toparlanıp yola çıkacağız.»

«Nasıl olur öyle?.. Nasıl olur?..» Heyecanlanan Belenkov «Nasıl öyle... Nasıl böyle...» den başka laf edemiyordu. «Yoldaş Kombat ben hiç yoksa insan gibi yıkanmayı; hiç yoksa ellerimi şöyle bir ovmayı düşlüyordum.»

«Ellerinizi yine yıkayabilirsiniz. Orada küçük bir dere var.»

Doktor beklenmedik bir şekilde sızlanmaya başladı.

«Ben yorgunum... Oraya kadar gidemeyeceğim.»

Ona çıkışmak, bağırmak, azarlamak ve soğukkanlılığını yeniden sağlamak istiyordum. Ama bununla beraber; o, kendisine yaraşır şekilde görevini yaptı, inlemelere, kan görmelere doydu, yaralıları zamanında sardı en güç koşullar içinde ameliyat yaptı» diye düşündüm. Bağırmamam gerkliydi. Eğerden atladım.

«Doktor siz Lisanka'ya binin, ben yürüyerek giderim. Durun size yardım edeyim. Özengiyi tutayım.»

Özengiyi tutmak bizim Kazak geleneklerimize göre saygı gösterişidir. Belenkov, Kazakistan'da doğduğu ve Alma-Ata'da yaşadığı içinde bu geleneği bilirdi. Utandı ve mırıldandı:

«Ama nasıl olur, nasıl olur?»

Ben saygılı başımı eğdim. Doktor yatıştı. Ayağını özengiye koyup Lisanka'ya atladı.

Sonrada «Teşekkür ederim» diye mırıldandı.

3

Bir dakika sonra uzaklaşan atların ardında yürüyor ve ay ışığında Sivka'nın kıçını ve Lisanka'nın beyaz ayaklarını görüyorum. Birden bir ses duydum:

«A bak... Bu bizim babalık değil mi?»

Garkuşa'nın hızlı konuşmasını ayırdettim. Oh ne ala o artık baba «babalık» diyor. Konuşmasına cevap veren sesi duydum:

«Ta kendisi onun atı.»

Garkuşa'nın yanındaki kim acaba? Onun da sesinden çıkardım. Bu bizim memleketli bir Kazak. ...Kim acaba? Kazak konuşmasını sürdürdü.

«Haydi bölüğe gidelim. Bir bakarsın yola çıkmışlar.»

«Biraz bekle. Şu kapıyı bir çalalım. Belki birşeyler verirler.»

Seslendim:

«Garkuşa yanındaki kim?»

Bir sessizlik oldu. Düşkırıklığının ortaya koyduğu bir iççekmesi duyuldu. Sonra tüfekleri sırtlarında, taşları ellerinde iki şekil önüme dikildi. İri yarı olanı tanıdım. Büzülmüş sanki göze çarpmak istemiyordu. Buna karşın yine Garkuşa'nın tepesinden bakıyordu.

«Evleri dolaşmanıza kim izin verdi?»

Galuilin susuyor, Garkuşa ise aldırmıyordu.

«Bu canavar midelerimiz suçlu Yoldaş Kumandan. Dünkü iyilikleri hatırlamıyor.»

«Sus bakayım. Tabura marş. Görüyorum ki teğmen Zaev sizi gevşetmiş. Evlerden yiyecek dilendiğini ona rapor edin. Sizi biraz çiğnesin.»

Galuilin erkek bir sesle:

«Biz yalnızca kendimize almıyoruz, arkadaşlarımıza da veriyoruz.» dedi.

«Daha çok konuşmadan yaylanın.»

Bağışlandıklarına inanan Garkuşa ve Galuilin, koşarak uzaklaştılar.

4

Düzlükte dinlenmekte olan taburun yanına çabucak vardım. Ay ışığının aydınlattığı çayırlık oturan, yada yatan askerlerle doluydu. Ancak oturanlar azdı: Yorgunluk ve açlık çoğunu yıkmıştı.

Beni Rahimov, karşıladı.

Yumuşak adımlarla yanıma koştu. Savaşın gerginliği, uykusuzluk ve acımasız uzun yürüyüş sanki onu ezmemişti. Kulağımın alışık olduğu buyruk çayırlıkta çınladı:

«Kalk. Hazır ol.»

«Bırak.» diyemedim. Sanki hepsi bu buyruğu bekliyorlardı. Önce kumandanlar fırladı. Ardından erler ahlamalar inlemeler ve oflamalarla sanki kendilerini yerden kopardılar. Rahimov, tekmil verdi: Tabur istirahatteydi. Olağanüstü bir şey olmamıştı. Aldığım buyruğu ona bildirdim ve taburu köprünün yanına götürmesini söyledim.

Rahimov, oyalanmadan ve fazla soru sormadan; şu anda herkesin kinle karşıladığını bildiğim buyruğunu verdi:

«Sıralanın.»

Ama disiplin gergin yayı çalıyordu. Hemen yinelenen buyruklar duyuldu. Hepsinden önce Zaev, haykırıyordu:

«İkinci bölük sıralan.»

Ona, Dordiya'nın çınlayan sesi eklendi:

«Birinci bölük sıralan.»

Kubarenko, buyruğu topçulara; Filimov, üçüncü bölüğe; Brudni, gözlem takımına; Timoşin de bağlantı takımına iletti. Sesler birleşti. Erler ağır ağır sıralandılar. Koyu şekillerin üstünde süngüden bir orman yükseldi.

«Hizaya gir!»

İçim biraz hafifledi. Tabur canlıydı. Sıralanıyor, düzenleniyor, açlığa, insan için dayanılmaz olan uykusuzluğa ve yorgunluğa karşı askerliğini unutmuyordu. Askerin görünmez bayrağı olan disiplin üstümüzde dalgalanıyordu.

Bağırdım:

«Rahimov, taburu götürün.»

5

Bir saat sonra, bir kaç adım genişliğindeki derenin üstünde uzanan köprünün yanına ulaştık. Gökte zaman zaman bulutların kararttığı ay parlıyordu. Derenin düşman tarafına bakan kıyısı hafifçe yükseliyor sanki bir yamaç halini alıyordu Derin yatağı çakıllarla kaplıydı. Çayırlıkta saman yığınları görülüyordu. Her yanı orman kaplıydı. Topografik haritamız Moskova önlerindeki bu kısmı tam bir yeşil boya ile kapatılmıştı.

Bölük kumandanlarını çağırıp savunma bölgelerini gösterdim.

«Askerleri uyumaya bırakınız. Hemen savunma tedbiri almaya başlıyacağız. İnsan gücünden kazanmak için nöbetçi koymayınız, bu görevi sizler yapacaksınız.» diye buyurdum.

Bu arada Rahimov, derenin yanındaki küçük bir vadiyi karargah yeri olarak seçti. Orada çabucak bir kulübe inşa edildi. Sinçenko, Lisanka ile Sivka'yı kulübenin arkasına bağladı. Doktorla birlikte buraya bizden önce gelmiş olan Lisanka en yakın saman yığınından getirilmiş olan otu yerken mutluydu. Yanından geçerken bana başını uzattı; bende burnunu okşadım.

Küçük karargahım kulübeye yerleşti: Rahimov, Bozjanov ve Timoşin.

Onlara «Arkadaşlar» dedim. «Madem nöbeti bizler tutuyoruz o halde bölükleri dolaşacağız.

Bozjanov bir yana gitti ben de ikinci bölüğün yerleştiği yere yollandım. Zaev'in kumandasındaki bu en deneyli bölüğü en tehlikeli bölüme, komşumuzun bulunmadığı ve tabur kumandanının boşlukla kesiştiği yere yerleştirmiştik. Öteki uçta hemen yanımızda Biki köyü bulunuyordu. Ve sözgelişi dirseğimizin ucunda bulunan Hrimov'un alayının olduğu yere de Filimov, yerleşti. Dordiya'nın bölüğü cephenin merkezini, köprünün hemen önünü tutmuştu.

Derenin yanındaki yamaçta dolaşıyordum. Birden ay ışığının altında gözlerimin önünde şen bir görünüm belirdi: Sırık gibi upuzun bir adam olan Zaev, makineli arabalarını çeken ufak tefek beyaz atın üstüne eyersiz olarak kurulmuştu. Ayakları hemen hemen yere değiyordu. Uykusuzluğuna karşın dimdik duruyordu. Hayvan kuru otları kemirirken sırtındaki ağırlığa dayanıyordu. Birden ilerdeki bir saman yığınına doğru fırlayınca Zaev, az daha yuvarlanıyordu ama hayvanın yelesine yapışarak yerinde kaldı. Dayanamayıp sesle güldüm. Birden tehdit dolu sesi yükseldi:

«Dur! Kimsin?»

«Eh Zaev.» dedim. «Biraz seni seyrettim. Ata iyi yerleşmişsin bakıyorum.»

Utanarak beceriksiz bir davranışla attan indi ve yanıma geldi.

«Yalnız bu beni kurtarıyor. Uyku fena bastırıyor, adamlar yerlerinde kestiriyorlar...»

Bölüğün yerleştiği bölüme yaklaştık, askerler zincir gibi yayılmış uyuyorlardı. Kimse kıpırdamıyordu, eğer yanlarından geçerken kuvvetle horladıklarını duymasa insan bu vücutların ölü olduğunu sanırdı.

Tanıdığım bir erin yanından geçerken, yükselen ho-

rultusunu duyunca:

«E, bu Simeon ne rüya görüyor acaba?» dedim. Zaev, soruma hiç beklenmedik bir soru ile karşılık verdi:

«Sizin beyaz eldivenleriniz var mı Yoldaş Kombat?»

«Beyaz eldiven mi? Neme gerek?»

«Benim var.»

«Hangi şeytana giydireceksin onları, sana ne gerekli?»

Zaev, önce bir duraksadı sonra mırıldanarak cevap verdi:

«Berlin için saklıyorum.»

Kaputunun yan cebinden bir çift beyaz eldiven çıkarıp gösterdi.

«Nerden buldun onları?»

«Volokolamsk'daki askeri kantindeydi. Kimse yüzüne bakmıyordu, ben aldım. Berlin'e girdiğimizde görsünler bizi. (O! Rus'a bak! Beyaz eldivenli.) desinler.

Sonra titreyen bir kahkaha yayıldı çevreye ve ekledi: Onları Alma-Ata için saklamıyorum. Orada gülerler bana.»

Ben de güldüm:

«Zaev, onların bu kahkahalarından eldivensizde kurtulamayacağız...»

Bana doğru eğildi:

«Siz nasıl düşünüyorsunuz Yoldaş Kombat, acaba bu dünyada biz birşeyler yapabilecek miyiz?»

Tam bu sırada şeridi takılınış makinelinin yanından geçiyorduk. Onlarda uykudaydılar. Gözlerim Galiulin'i aradı. Hayır, o burada yoktu. Onların makinelileri parçalandıktan sonra Bloha ile birlikte bölükte tüfekli er olarak görev almışlardı ve şimdi bir başka yerdeydiler.

«Zaev, disiplin sende biraz topallıyor» dedim. «Sen bir takım saçmalar düşünürken askerin biraz gevşemiş.»

Şaşkınlıkla:

«Nasıl olur?» dedi. «Benim bölüğümde en ufak bir kıpırdanma yok.»

«Kötü! Nasıl görmedin? Hem Garkuşa ile Galiulin sana kabahatlerini rapor etmediler mi?»

«Ne yapmışlar ki?»

«Köyde dolaşıp, dileniyorlardı.»

«Dolaşıyorlar mıydı? Şimdi kulaklarını çekeceğim.»

Zaev, belki de beni yansıtarak titizliği ve sertliği seviyordu. Bir tek hatayı cezasız bırakmıyordu. İki erinin davranışını duyunca hemen uyuyan erlerinin içine daldı ve onları aramaya koyuldu. Az sonra Galiulin'i buldu. Elleri iki yana açık arkaüstü yatıyordu.

Zaev: «Galiulin!» diye seslendi.

Cevap olarak sadece aralıksız olarak horlamalar duyuldu. Zaev bu kez eğilip kulağına bağırdı.

«Galiulin!»

Asker kıpırdamadı bile, horlaması da durmadı.

Zaev, onu çevirdi ve kucaklayıp kaldırdı. Askerin göz kapakları aralandı. Bir anda irkildi ve kumandanı gördü. Ellerini hemen yanına yapıştırıp yalvarırcasına mırıldandı:

«Özür dilerim.»

Ve hemen yeniden uyumaya başladı. Zaev'e dayanmış, horluyordu. Benim bağış tanımayan yüreğim bile yumuşadı: «Bırak» dedim. Zaev askeri yere bıraktı. Uyanmadı, taburun kahramanı horluyordu.

6

İkinci bölükten kumanda merkezi olan kulübeye döndüm. Rahimov, boş bir mermi sandığının üstünde oturuyordu.

«Uyumuyor musun?»

«Yarı gözle uyuyor, yarı kulakla dinliyorum Yoldaş Kombat.»

Birden yerden bitermiş gibi Sinçenko belirdi. Anlaşılan bana çok bağlı olan seyisimde yarı gözle uyumuştu.

«Yoldaş Kombat, buraya sizin için bir çul serdim. Kaputunuz da burada. Çizmelerinizi çıkarmayacak mısınız?»

«Hayır. Yat sen. Canımı sıkma yine.»

Uzandım. Başımın altınada çantamı koydum. Zaev'in beyaz eldivenleri aklıma gelince de gülümsedim. Eh, Zaev, Zavallım... Atların haurp - haurp ot çiğneyişini birkaç dakika daha duydum. Dalmışım. Stepler, çocukluk dücelerim, düşlerimi doldurdu. Orada da taliganın içindeyken (bir nevi at arabası) yada çadırda böyle atlar haurp-haurp ot keselerdi. Bu ses beni o günlerdeki gibi uykunun hoş derinliğine çekip götürdü.

Bir dürtmeyle irkildim. İçerde ateş yakılmış, çalılar çatırdıyor, duman kulübenin tavanına yayılıyor çoğunluğu da kapı olarak bırakılmış aralıktan ve tavanın boşluklarından çıkıyordu. Beni Rahimov uyandırmıştı. Ateşin hafif alevleri tanımadığım bir subayı aydınlatıyordu.

Rahimov:

«Yoldaş Kombat sizi arıyorlar.»

«Albay Hrimov'un karargahından geliyorum.»

Doğrulup çulun üstüne oturdum.

Yüzbaşı selam vermeden sordu:

«Taburun kumandanı siz misiniz?»

«Benim.»

«Bu feci duruma nasıl izin verdiniz? Herkes uyuyor.»

«İyi ediyorlar. Uyumaları için ben buyruk verdim.»

«Bunu yapamazsınız... Bu tüzüğe aykırıdır. Suçtur.»

Ardından da veryansın etti. Daha sonraları bu yüzbaşıyı yakınen tanımam olanağı doğdu. İyi yürekli, na-

muslu ama yetenekleri sınırlı bir subaydı. Bu geceki tanışmamız hiçte iyi olmamıştı.

Dinledim dinledim, sonunda Rahimov'a dönüp konuştum:

«Rahimov, ben yatacağım. Yüzbaşı incelemelerini bitirince beni kaldır.»

Yüzbaşı alındı:

«Bu ne küstahça cevap.»

«Havadan söz dinlemeyi sevmiyorum. Azarlarınızdan usandım. Sahi siz kimsiniz?»

«Yüzbaşı Sinitsin. Alayın kimya bölüm kumandanı.»

«Onun için böyle kokuyorsunuz... Buraya neden geldiniz?»

«Alay kumandanı size verilen görevi anlatmak ve taburun savaş hazırlığını denetlemek için gönderdi.»

«Hepsi bu kadar mı? Ya durum hakkında bilgi, ya komşularımızı anlatmayacak mısınız?»

«Size söyledim görevim bu. Göreviniz aslında size bildirilmiş.»

İşte tepem o zaman gerçekten attı.

«Bu gelişiniz, sizi getiren atın terlemesine değmemiş.»

Yüzbaşı kızgın dudaklarını büktü. Ben artık kendimi tutmadan küfrediyor, kumandanlığa yaraşmaz kötü alışkanlıklar edinmiş, buyruğuna verilmiş ama kendi alayından olmayanları mermisiz bırakan kumandanlara veryansın ediyordum.

«Sizin kumandanınız, buyruğundaki taburun geleceğine beş para vermiyor -artık haykırıyordum- Benim askerlerimin aç kalışına aldırmıyor. Bize mermi vermiyor. Bari onu gönderseydi. Eğer yarın bizi burada tavuk gibi boğazlarlarsa, sizin kumandanınız kılını bile kıpırdatmayacak.»

Yüzbaşı gitgide daha bozuluyor, daha çok surat asıyordu. Sonunda konuşmamı kesmeye çalıştı:

«Hakkınız yok kumandanınız hakkında böyle konuş...»

Onun cümlesini tamamlamasına izin vermedim:

«Şimdi siz tabur bölgesinden defolun ve kumandanınıza bana verilen görevi yapacağımı iletin. Hem söyleyin ki kemiklerimizi, burada bırakmak karşılığı bile olsa görevimizi yapacağız. Sizinle de daha çok konuşmak istemiyorum? Rahimov, misafiri geçirin.»

Başka tek sözcük söylemeden yattım. Kaputu üstüme çekip, sırtımı döndüm.

Benim yaptığım yapılır şey şey değildir. Ona daha başka davranmalıydım. Kendime hakim olamadım. Bu kusurdur. Savunmak için hiç bir şey söylemiyeceğim. Yahutta şöyle diyebilirim: Eğer, hatasız, kusursuz ve herşeyi en üstün bir adamı ararsanız, boşuna tüm zamanınızı harcamış olursunuz.

Albay Hrimov'un adamının gittiğini belirten nal seslerini duyduğum halde sinirlerim hala gergindi. Yavaş yavaş sinirlerim yatıştı, yorgunluk üstün geldi ve yeniden uyudum.

7

Gün doğarken Hrimov'un alayından bir araba geldi. Alay karagahı bize bir kaç sandık mermi ile iki kova pişmiş et göndermişti. Mermilere sevindim, ancak, etlere umutsuzlukla bakıyordum. İki kova, bütün tabur, beşyüz aç boğaz için iki kova et ne yapardı.

Rahimov çakısını çıkardı ve eti bölmeye başladı. Bölük kumandanlarına gelmeleri için erler gönderildi.

İlk önce Zaev'le Bozjanov geldiler. Bildiğime göre Bozjanov geceyi benden sonra Zaev'in yanında geçirmiş ve onunda uyumasını sağlamıştı.

Gelenler bu bir kaç porsiyonluk ete şaşkınlıkla bakıyordu.

«Zaev» dedim. İşte bak bütün bölüğün için.»

«Tüm bölük için mi? Bunun hepsini ben yiyebilirim.» Çıkıştım:

«Saçmalama. Etleri dağıt ve askerlere tabur komutanının elinde başka bir şey olmadığını anlat. Rahimov'un adaletli olmak için nasıl çalıştığını görüyorsun.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Dağıtacağım.»

«Gidip adamlarınızı kaldırın. Zamanı geldi. Siper kazmaya başlayın, olabildiği kadar da derin olsun. Mermi alması içinde seçeceğiniz adamları gönderin. Bugün sıkışık olacak.»

Zaev sözümü yineledi:

«Bugün sıkışık olacak.» Sonra selâm aldı ve ekledi: «Başüstüne Yoldaş Kombat.»

AYIN YİRMİSEKİZİ

1

Volokolamsk'ın düşüşünden sonraki gün şöyle ansıyorum:

Gözetleme merkezi olarak seçtiğimiz çalılıklı tepede yatıyordum. Bölüklere telefon bağlantım olmadığı için durumu erlerle yönetiyorum. Tepe yüksek olmadığından cephemizin yalnız Dordiya tarafından korunan merkez bölümü görülüyordu. Köprüyü saran bu bölgedeki siperlerin çıkıntıları oradan buradan yolunup getirilmiş çimlerle örtülmüş durumdaydı.

Siperin ön kısmında topraklar uçuşuyor... Almanlar burayı anlamış, ormandan ateş ediyorlardı.

Herkes dikkat kesilmiş, sinirler tümüyle gergin. İçi-

mizde düşmanın saldırıya geçmesi kaygısı var. Kesin bu, saldıracak ama nereden? Acaba doğrudan doğruya köprüye doğru mu bir atak yapacak; yoksa soldan dolaşıp korumasız yanımızdan mı sarkmaya çalışacak?

Cephemizi örten otlar köksüzlükten sararmış, renklerini kaybetmişler; ilerde görülen mermi çukurları çürük dişler gibi kararıyor.

Düşmanın ateş baskısı artıyor. Tekli siperlerde bekleyen askerler için şu anda durum hiçte kolay değil. Ama biz bu durumu görüp geçirmişiz. Yakın patlamalar artık askerin aklını karıştırmıyor, onlar içinde bulundukları siperin ve ellerindeki tüfeğin değerini biliyorlar? Tüm bunlara karşı çekilen birliklerin içini dolduran eziklik duygusundan sıyrılamıyoruz. Sanki görülmeyen bir dalga askerin acısını, korkusunu ve karamsar duygularını bana iletiyor.

Benimde içimi; korku; taburun geleceğine karşı duyduğum kaygı ve saldırıyı bekleyiş yiyor.

...İlerde gördüğüm şey ne? Bir gölge, bir oyuktan ötekine koşuyor. Bazjanov'u tanıdım. Kaputu kusursuz beli kalınlaşmış, onun soyundakilerin hepsi şişman. Yolunu şaşırmadan akıllıca koşuyor. Şimdi zik-zak'lar yapıyor, şimdide eğildi... Koştu! Bir sipere taş gibi düşüp kayboldu.

Biraz sonra siperin kenarından iki şapka yükseldi. Biri askerin ötekisi siyasi komiser Bazjanov'un. Morali bozulmayan Bazjanov'un gelişi ile sipere şaka ve erkeklik de gelmiş. Birden siperin kenarına dayanmış tüfeğin namlusu oynuyor. Bir omuza dayanmış dipçik, hedefe, belki de sadece akıldan geçen düşmana karşı nişan alınıyor. Bazjanov'un bir kaç el ateş edeceğini anlıyorum. Bu onun tutkusu, ateş etmeyi seviyor.

Bir süre sonra Dordiya'nın yanından haberci gelerek bölüğün kayıplarını ve cephe önünde görebildikleri ayrıntıları bildirecek. Bundan sonra da Rahimov, anlatılanların hepsini ya bir kâğıda yada tabur defterine yazacak. İlerde onlar benim vereceğim buyruklara dayanak olacak. Rahimov, hareketsiz oturuyor; Bazjanov ise bölükten bölüğe gidiyor sonra yanıma gelecek.

Almanların ateşi arttı. Bu bir saldırının habercisi olmasın?

Evet. Almanlar göründü. Bu sıra yeşil kep ve kaput bizim siperlere doğru koşuyor. Alman havanları ve öteki silahları sustu. Şimdi sessizlik var. Yeşil kaputlar koşuyor. Karınlarına dayadıkları mavzerleri ile şekilleri kararıyor. Bizimkiler de ateş etmeye başladı. Almanpların koşusu sürüyor, yaklaşıyorlar. Acaba, acaba dayanamıyacak mıyız? Biz dayanamazsak onlar kazanacak. O zaman, ateş eden Rus'un tüfeği susacak ve tabanları yağlıyacaklar. Mavzerlerinden üstümüze kurşun akıtıyorlar. Biliyorum bu an savaşın kritik anı. Sanki nefes alamıyorum. Göğsümü bir kerpeten sıkıyor.

Birden köprünün yanına gizlenmiş olan iki topumuz gürlemeye başladı.

Almanlar yattı, biraz sonra da çekilmeye başladılar.

...Saldırı püskürtüldü. Ama bunun karşılığını ödememiz gerkliymiş. Ateşle yerlerini belli eden topçular yer değiştirme yeteneğini bulamadan Alman topçu ateşi üstlerine yağdı.

Az sonra bir irtibat eri acı haberi getirdi. İki topta parçalanmış ve topçular kayıp vermişler. Batarya kumandanı Kubarenko'da ölmüş.

Elveda Kubarenko, elveda silah arkadaşım.

...Filimov'dan da haber geldi. Almanlar onun bölge-

sinde de saldırıya kalkmış ve onlarda aynı şekilde püskürtülmüşler.

Düşman şimdilik soldaki Zaev'e dokunmamıştı.

...Tümsekte yatmayı sürdürüyorum. İlerde köprüyü, siperleri ve uzaktaki ormanı görüyorum.

Cephe hattı üzerinde biri koşuyor. Tabancası iyi sıkılmamış kemerinden sarkıyor. Kaputu kısa boyundan uzun, etekleri ayaklarına dolanıyor. Geleni tanıdım: Dordiya. Tüm bu çapulculuğuna karşın görevine bağlı ve her yanında patlayan mermilere aldırmadan, erlerinin içini doldurmuş olan korkuyu atmak ve onları deminki başarılarından ötürü kutlamak için bölük çevresinde koşuşuyor.

Timoşin, çalılıkların arasından sıyrılarak yanıma geldi.

«Zaev'den geliyorum Yoldaş Kombat.»

Nefes nefese idi. Ama yanık kahraman yüzünde bir kaygı yok. Yalnız dudaklarının kenarları fazlaca sıkılmış. İyi bir habere işaret değil bu.

«Ne ayakta duruyorsun. Yat!.. Ne var oralarda?»

Timoşin, Almanların Zaev'in yanından dolaşarak bizi yandan kapana aldıklarını bildirdi. Zaev kavislenmiş olan kanadını germiş ama Almanlar, daha ötelerden ilerliyor.

Bu haberi umuyor ve bekliyordum. Şimdi üzerimize inecek balyozun daha ağır ve ucunun sivri olacağını anlıyorum.

İleri baktım. Dordiya'nın cephesinin önünde patlamalar sürüyor. Yamaçtan dereye doğru yavaşça bir yaralı kayıyor.

Timoşin'e «Zaev'in yanına git.» dedim. «Bir süre sonra bende onun yanına gitmeye çalışacağım. Gidebilirsin.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Timoşin doğruldu, elini kalpağına götürdü. Aynı anda başının yanında bir mermi vızıldadı. Kaputuna değen incecik dal budanmış gibi düştü. Timoşin'i aşağıya çektim. Sararmaya bile zaman bulamadı.

«Gereksiz dikilme böyle!» diye haykırdım. «Yürü.»

Eğilip çalılıkların arasından zik-zaklar çizerek koşmaya başladı. O'na gelen ne acaba? Serseri bir mermi mi, yoksa bizim yerimizi mi buldular?

Arkamda Sinçenko emekliyor.

«Ne istiyorsun?»

«Hiç bir şey yanınızda olmak istedim.»

Biraz sustu, sonra ekledi:

«Siz sanırım Zaev'in yanına gideceksiniz. Atlar hazır yoldaş Kombat.»

Cevap vermedim.

Sinçenko; «Buyruğunuzu bekliyorum.» diye sürdürdü.

Azarladım:

«Çağırılmadan işime burnunu sokma.»

Seyisim alınganlıkla soluklamaya başladı.

«Ben küçük çayırdan geçeceğim. Sen atlarla burada kal.»

«Siz bilirsiniz... Siz daha iyi bilirsiniz.»

Sinçenko, son sözü kendisinin söylemesini severdi.

«Dırdırlandığın yeter.»

...Bazjanov ve bağlantı erim Tkaçuk'la birlikte derenın kenarından Zaev'e doğru yürüyorum. Çamurlu kıyı soğuk rüzgârda donmuş. Sağlık merkezine doğru giden bir kaç yaralı eri geçtik. İşte bir tane daha. Yüzüne kan içinde bir paçavra bastırıyor. Bezden süzülen kan damlacıklar halinde kaputuna damlıyor. Kendi kendine yürüyebilecek durumda ama iki asker tüfeğini almış ve koluna

girmiş onu götürüyorlar.

«Dur hangi bölüktensiniz? Filimov'dan mı?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Siperi neden bıraktınız?»

«Yaralıyı götürüyoruz Yoldaş Kombat.»

«Kendi gitsin.»

Sanırım. «O görevini yaptı, ya siz» diye eklemem gerekli. «Siz bu çıkardan yararlanmak istiyorsunuz» demeliyim. Ama buna gerek kalmadı. Bakışlarımdan ne söylemek istediğimi anladılar.

Bağırdım:

«Koşar adım yerlerinize. Marş!»

Buyruğa uyan erler geriye koştular.

Yaralıya bakıyorum. Gözleri garip bir şekilde yuvalarından fırlamış. Bakışları hâlâ kaputuna damlayan kanlarda, içini kaplayan korkuyu yansıtıyor.

Bozjanov onu avutuyor:

«Doktor çok yakında. Şimdi orada seni güzelce bakıp sarar, sonra bir kahraman olarak geriye gidersin. Orada kızlara bizden selâm söyle.»

...İleriye yürüyoruz. Sağlık merkezinin çadırı beliriyor. Yanında gece iyice yıkanmış cankurtaran arabası parlıyor.

Çadırda biri inliyor. Küçük bir de ateş yakmışlar. Çevresinde yirmi kadar yaralı var. Kimi yatmış, kimi oturuyor. Birçoğunun kaputu omuzlarında, sargılı ellerini ilerde tutuyorlar. Kafasından yada suratından yaralananlar da az değil. Zaman zaman içlerinden biri kan tükürüyor.

Birden ardımdan bir ses duyuyorum. Sanki savaşta değilmişiz gibi sakin ve kendinden güvenli ihtiyar bakıcı Krieev:

«Bir çay içmez misiniz yoldaş Kombat. Biraz da şekerciğimiz var?»

«Teşekkür ederim Krieev... Zamanım yok. Yanındakiler ne durumda.»

«Yol buyruğuna göre hazırlanıyorum.»

«Ne buyruğu? Nereye gidiyorsunuz?»

«Yoldaş Rahimov, tüm hafif yaralıların kendi başlarına yavaş yavaş yürüyerek köye gitmelerini buyurdu... Şimdi çocuklara çay vereceğim sonra yola çıkacaklar...»

«Çocuklar...» Bu sözcüğü sevmem, ama bu kırçıl saçlı sağlık memurunun ağzında tam yerini buluyor. Kireev, kendi kendine mırıldanırken aklım Rahimov'a kaydı. O benimle bağlantısı olmadığı sırada, telefonla beni bulamadığına göre bazı şeyleri kendi başına görmeye başlamış. Tüzüklerin ve buyrukların nerede ne şekilde uygulanacağını sezerek, buyrukları vermiş. Küçücük karargahımda işler tıkır tıkır gidiyor.

Rahimov'un kararını bir baş işareti ile onaylayıp, yolumu sürdürdüm. Bozjanov ile Tkaçuk ardımdan geliyorlar.

Kaput içinde birini sağlık merkezine taşıyorlar. Sallanan açık sarı saçlı başını gördüm. Yüzüde sapsarı. Dudakları cansız gibi. Sanki biri onları beyaz boya ile boyamış. Benimle karşılaşan askerler bir an durdular. O gözlerini açtı. Biraz fırlamış siyah gözler: Dordiya.

Beni ayırınca kımıldadı, alnı pembeleşti. Dudaklarını sıkıp kalkmaya çalıştı. Omuzunu tutup bastırdım.

«Yapma Dordiya, yapma!»

«Yoldaş Kombat... Göğsümden vuruldum. Sargım yapılmadı. Bölüğü teğmen Terohin'e bıraktım.»

«Yat sen... Sağlık merkezine götürün onu. Şimdi arabayla seni Biki'ye göndeririz.»

Dordiya gayretle biraz doğruldu. Bana dikilen gözlerinde yalvarış okudum. Belki de bu sadece acıydı.

«Yoldaş kombat sizden bir ricam var.»

«Söyle... Söz sana, yerine getireceğim.»

Biraz oyalandı:

«Ben dayanırım... Çok iyi yapabilirim. Beni bir yere göndermeyin Yoldaş Kombat... Böyle anda.»

Yardımsız, yaralı Dordiya, bu korkunç günde bizimle kalmayı savaşın güçlüklerini bizimle sürdürmeyi istiyordu. Ama kafasında bir şey yapamayacağı düşüncesi geçtiki kendini zorlayıp ekledi:

«Belki bana böyle de gerek olabilir?»

Ve gene yalvarışla baktı.

«Siz... Siz yoldaş Kombat, beni bırakmayacaksınız değil mi?»

«Seni hiç bir zaman bırakmayacağım» dedim. «Pek iyi Dordiya, istediğin gibi olsun.»

Gözlerini kapadı. Askerler onu kaputuna iyice yerleştirdiler. Dudakları ölü gibi beyazdı. Yalnız görünüşünde bir sakinleşme vardı.

Yaralı Dordiya'nın içine bu anda sukûneti kim sokmuştu? Bunun cevabını verebilirim: Bu inanıştı... «İNANÇ» tı. Bu kelimeyi büyük harflerle yazın.

...Bozjanov'a döndüm:

«Dordiya'nın bölüğüne geç. Bir süre oraya sen kumanda edeceksin. Geçici süre ile seni oraya kumandan atadım.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Kumandayı alacağım.»

Savaşın gerginliği, kan ve tüm olanlar doğaldır ki onu da etkilemişti. Ama şu anda, tükenmeden, canlılığını kaybetmeden buyruğu içtenlikle kabul etmişti.

...İleriye doğru gittim. Dere küçük kavisler çiziyor. Kıyıyı bırakıp Zaev'in bölüğüne gitmek için düzlüğü dikine kesiyorum. Şurada burada saman yığınları yükseliyor. Birinin yanında durup çevreyi dinledim.

Almanlar nefes almaya zaman bırakmadan aralıksız dövüyorlar. Yalnız Filimov'un bölüğünün yerleştiği yer sakin. Önceden bildirdiğim gibi Hrimov'un alayının bir taburu Biki köyünü tutuyor. Patlamalar, köyün dışına kadar geliyor. Bu kanat için aşağı yukarı güvenliyim. Almanlar, boş araziye yüklenmişlerdi. Onlar boşluktan yararlanıp Zaev'in bölüğünü sarmak istiyorlar. Saldırıyı o yönden beklemeli.

Düzlükte yürümeyi sürdürdüm. Uzakta biri göründü. Arkamızdan sınırımız olan orman yönünden geliyor!.. Yalnız değil, bir atla geliyor hayvanın dizginlerini tutmuş ardından yürütüyor. Eğerde de bir yük var. Ona doğru yürüdüm. A, a bu Timoşin.

Atı ve yükünü de ayırdettim. Yeleleri kırpılmış doru at iki Alman yapısı telefon yüklü. Yanlarından da iki kangal da tel sarkıyor. Timoşin heyecanlı!. Kalpağı yana kaymış, yüzü kızarmış ve dudaklarında bir gülümseme bir belirip bir kayboluyor.

«Timoşin, nerden geliyorsun? Bunlar da ne?»

«Alıntı yoldaş Kombat.»

«Nerden buldun?»

Açıkladı: Ormanın kıyısında yürürken iki Almana raslamış, ormanın içinde telefon bağlantısı kurmaya çalışıyorlarmış. İkisini de tepeleyip yüklerini almış.

«Şimdi de sizin yanınıza gelmek için acele ediyordum.»

Hâlâ geçirdiği olayın etkisi altında; bana ne derece önemli bir haber getirdiğini anlayamıyordu. Kulaklarıma inanamıyarak ikinci kez sordum:

«Onlara nerede rasladın?»

Timoşin, eliyle arkasını gösterdi:

«İşte orada. Ormanda...»

«Bizim gerimizde ha. Filimov'a söyledin mi?»

«Evet yoldaş Kombat.»

Susuyorum. Elimdeki iki ağır makineliyi Zaev'e vermiştim. Onun bölgesinin en tehlikeli olduğunu düşünüyordum. Şimdi al sana... Tehlike arkadan geliyor. Orman, ardında korkunç bir şekilde kararıyordu. Demek ki Almanlar ormanın iki yakasına da ulaşmışlardı... Başıma gelen korkunç şeyi kavramam için bir dakika geçmesi gerekti.

Timoşin'e buyurdum:

«Alıntıları hemen buraya yık. Ata atla ve doğru Zaev'e giderek durumu anlat. Olanca hızıyla makinelileri alıp arkayı korusun anlaşıldı mı?»

«Anlaşıldı yoldaş Kombat.»

«Ben karargaha gidiyorum. Sür.»

Timoşin fırladı. Geriye karargaha doğru koştum.

Gökyüzünde bulut kümelerinin ardında beyazımsı güneşin yuvarlağı görünüyordu. Şeytan alsın. Bu gün ne kadar da ağır geçiyor. Ama en kötüsü önümüzdeydi.

3

Çeyrek saat sonra başıma gelene bakın:

Hiç bir şey yapamadım. Bağırmayı bile beceremedim.

Karargahın bulunduğu kulübeye erişemeden düzlükte hızla giden Zaev'in iki tekerlekli makineli arabalarını gördüm. Arabayı gece bindiği beyaz at çekiyordu. Araba-

ya oturmuş bir elinde dizginler, öbür elinde bir sopa tutuyordu. At hızla koşuyor, araba kambur kambur arazi üzerinde sıçrıyordu. Ayaklarını iki yana açmış olan Zaev, kendisini güçlükle tutuyor ve vahçice haykırırken sopayı sallıyordu.

Makineliyi yüklenmiş, beni yada Rahimov'u görüp durum hakkında bilgi ve buyruk almak için karagaha gitmekte olduğunu anladım.

Daha sonra olanlar bana bir saniye içinde geçmiş gibi geldi. Almanlar tepedeki gözetleme noktamı çoktan anlamış ve azar azar yaklaşa yaklaşa orayı dövmeye başlamışlardı. Şimdi altılık mayınları orada patlıyordu. Almanların bu silahı ile o güne kadar daha tanışmamıştık. Gök yüzünde korkunç bir uğultu duyuldu. Arka arkaya düştüler. Patlamaları sanki kulakları sağırlaştırdı. Altı mermi birden patladı. Bana sanki tümsekte patlamalar ve uğultularla bir volkan çıktı gibi geldi.

Tozlar daha yatışmadan; Almanlar, ayni yere bir solvo daha indirdiler. Yine gümbürtüler yine altı patlayış İlk kez görmeme karşın bu silahın insan vücudunu ve ruhunu yok edici kudretini kavradım.

Tepenin yanındaki toz bulutu içinden çılgın gibi Lisanka fırladı. O yön gözetmeden derenin içinden geçip düzlükte koşmaya başladı. Üzerinde yelesine yapışmış Sinçenko, vardı. Lisanka'nın bana doğru koştuğunu sandım. Suratını ve sarı dişlerini gördüm. Beyaz akıtması kanla kaplanmıştı. Sinçenko'nun da görünüşü karmakarışıktı. Kulağı ve yanağı kan içindeydi. Bir eliyle dizgini çekiyor, öbür eliyle yeleye yapışıyordu.

Bir an sonra Lisanka artık uzaktaydı. Yalnız onun siluetini ve koşan ayaklarını görüyordum.

Birden altı mayinlik bir salvo daha duyuldu. Patlamalar Zaev'in yanında bir yerde oldu. Ya çömeldi yada arabanın içine düştü. Dizginleri bıraktı sanırım. Şaşıran at korkunç patlamalardan korkup Lisanka'nın ardına düştü. Taşlaşmış gibi duruyordum.

Bir dakika sonra ormandan ata doğru çatırtılar başladı. Araba bir dönüş yaparak düzlüğün ardında kayboldu. Şimdi makinelilerimizin çatırdamasını bekliyordum. Hayır beklediğim yerden de Alman mavzerlerinin sesi geliyor.

Boş söz değil: Felâket yalnız gelmez. Bunun en gerçeği savaşta görülür.

Teğmen Obuşko'nun kumandasında son iki topun Zaev'i desteklemek için saman yığınlarının birinin yanında saklanmıştı. Koşan Lisanka'yı ve ardından da bölük kumandanını gören Obuşkov, çok beklemeden «koş» buyruğunu vermiş ve topçu tüm ağırlıklarıyla ormana dalmıştı.

Ardından da Zaev'in bölüğünün piyadeleri koştular. İkinci bölüğün erleri en sağlam ve en kahramanları da koşuyordu. Savunma çökmüş müydü?..

4

Savunmamız çöktü mü? Tabur yok mu oldu?

Neden bilmem Kondratiev'in toplama alayı aklıma geldi. Sanki biri onu kamçılamıştı. Yanağında kırmızı bir şişlik vardı. Alayı kaçmıştı. Tüm sorumluluk onun, kumandanın üstünde kalmıştı.

Hayır, eğer taburumun kaçışını görme acısıyla karşılaşırsam bu durumu üslerine bildiren ben olmayacağım. Kendi cezamı, kendi ellerimle vereceğim...

5

Timoşin, alıntı ata binmiş, cepheyi bırakan bölüğe çayırın ortasında yetişti ve onları durdurdu.

Bende o yana doğru koştum. Askerler bir saman yığınının ardına gizlenmiş duruyorlardı. Yaklaşınca hepsine baktım.

Gözlüklü Murin, başını omuzlarının arasına saklıyarak yere baktı. Örnek bir asker olan Bloha'da bakışlarını kaçırdı.

«Evet ben tabur kumandanınızım.» dedim.

Hepsi susuyorlardı. Önümde alıntı bir mavzerle duran Timoşin'e buyruk verdim:

«Timoşin bölüğün kumandasını al.»

«Başüstüne yoldaş Kombat.»

«Mavzerin dolu mu?»

«Dolu.»

«Şimdi sana yeni bir hat göstereceğim. Eğer biri kaçmaya yeltenmek değil, geri bakarsa o korkağı hiç düşünmeden vur. Anlaşıldı mı?»

«Anlaşıldı yoldaş Kombat.»

Yeniden askerlere döndüm:

«Her yanımız Almanlarla çevrili. Şimdi çember savunması durumu alacağız. Sonra ya hepimiz, ölülerimizi gömecek, yaralılarımızı alarak çıkacağız, yada hepimiz öleceğiz.»

«Doğru» diye bir ses duyuldu.

«Onaylamanızı istemedim. Ona gereğim yok. Timoşin, görevini al.»

6

Gökyüzü hâlâ kış bulutları ile kaplıydı. Sanki daha ağırlaşmış ve daha da alçalmışlardı. Ardında kalan güne-

şin solgun tekerleği artık görünmüyordu. Ama havanın tüm kararmasına bir iki saat kadar daha vardı. Şimdi Almanların gözleri önünde çekilip sıyrılamazdık.

Bizleri ateş altında tutmayı sürdürüyorlar. Zaman zaman da gruplar halinde yaklaşmaya çalışıyorlar. ama her kez püskürtülüyorlar. Onlar kesinlikle «Rus ateş edecek, ateş edecek sonra ellerini kaldıracak» diye hesap ediyorlardı. Hayır bunu göremeyecekler. Hava daha çabuk kararsa. Ah bir kararsa.

Karargah kulubesinde Rahimov, yere bağdaş kurmuş oturmuş, yana devirdiği mermi sandığının üstüne haritasını sermişti. Beni görünce yerinden fırladı.

«Yoldaş Kombat izin verirseniz durumu rapor edeyim.»

«Evet.»

Karargah kumandanı herşeyi biliyordu. Zaev'in kaybolduğunu, Obuşkov'un iki topunun ormanda yok olduğunu. Haritada da durumu işaretlemişti. Renkli kalemler Almanların Biki köyünü almış olduklarını, ilerleyiş yollarını ve Filimov'un bölüğünün çember savunmasına geçişini gösteriyordu.

Rahimov, hiç saklamadan ve heyecanlanmadan taburun çevresinin sarılışını anlattı. Yalnız esmer yüzü grileşmişti. Ne yapabilirdi. İnsan böyle günlerde kendi yüzünün rengini koruyamazdı.

Rahimov'dan olayın günahsız suçlusu Lisanka konusunda da bilgi aldım. Bu kadar korkunç olan altılı havan ateşlerinden kimse ölmemişti. Tek kurban Sivka olmuş. Bir şarapnal boyun damarını parçalamış. Fışkıran kan yanındaki Lisanka'nın boynuna ve yüzüne gelmiş. O da bağını koparıp fırlamış. Sinşenko, ona ateş etmeyi becerememiş.

Rahimov: « O da şaşırmış.» diye fısıldadı.

Almanların korkunç yangın mermilerinden çayırdaki bir kaç ot yığını tutuştu. Bunların ateşi çevreyi aydınlatıyor, çekilmemize olanak vermiyordu. Saklı tek yolumuz köprü altındaki vadiydi.

Bu vadi Volokolamsk'tan da, Volokolamsk şosesinden de uzağa bir orman bölgesine uzanıyordu. Bölükler belli etmeden dereciğe doğru emekliyerek sıyrıldılar. Su, yanan otların alevinden kırmızı görünüyordu. Üstünde sallanan alevlerin dilimleri yansıyordu.

Sessizce sıralanan Brudni'nin kumandasındaki gözlem birliği öncü olarak yola çıktı. Elimizde kalan tüm at ve arabaları yaralılar için ayırdık. Arabalar, cankurtaranla birlikte, bölüklerin arasında yeraldılar. Bazı yerlerde çalılıklar tekerlekleri suya itiyor, atlarda sığ suya basıyorlardı.

Sonunda taburun dip kısmıda köprünün altından süzüldü. Herkesin ardında son bölük kumandanı Filimov yürüyordu. Traşsız ve çökük yanakları parlayan saman alevinde görülüyordu. Tabancasını Zaev'in yaptığı gibi göğsüne sokmuştu.

Bir an için bu yürüyenin uzun bacaklı Zaev olduğunu ve hemen şimdi birşeyler yumurtlayacağını sandım.

...Birden belirsiz lekeler halinde parçalanmış toplar gözüktü. Kubarenko'yu burada kaybetmiştik. Atış hattının bir siperi ona mezar oldu. Acele sabit kalemle parçalanmış silahların dipçiklerine yazılan isimler bu kahramanların mezar taşlarıydı.

Dere kenarında yürüyor ve karanlığa dalıyorduk. Saman alevleri ardımızda kaldı.

Dere içindeki bu sessiz ve saklı yürüyüşümüz iki saat kadar sürdü. Kimseye raslamadan ormana daldık.

...Karanlıkta ıssız orman yolunda yürüyoruz. Taburu Rahimov götürüyor. Karanlıkta kedi gibi gördüğünü biliyorum

Birden bir yeraltı sığınağı gördük. Rahimov'la birlikte içeri girip baktık. Kimse yok. Gaz lambası yanıyor. Unutulmuş büyük bir emaye matra yere yuvarlanmış. Yer köknar dalları ile kaplı. Şurada burada kâğıtlar var.

Birkaçını alıp baktım. Bunlar Hrimov'un karargahına gönderilmiş buyruklar. Demek burası onun karargahıymış. Biz seninle yine karşılaşacağız albayım. Bakalım vicdanın yüzüme bakmaya izin verecek mi? Buradan çıkmak için çok acele etmişsiniz sanırım. Kâğıtları kaldırıp lambayı söndürecek zaman bulamamışsınız. Bize haber vermeden, taburu düşman saldırısı altında bırakıp, onlara yol vererek gitmişsiniz.

İçimde büyük bir acı ile kaba tahtalardan çakılmış peykeye oturdum. Rahimov'a da kararımı bildirdim.

«Bölükleri gecelemek için yerleştir. Gün doğarken yola devam edeceğiz. Nöbetçiler çıkarılsın. Bölük kumandanları da yanımıza gelsinler. »

...Kumandanlar geldiler. Bozjanov ölen Sivka'nın semerini karıştırırken bir matra votka bulmuştu.

«Oturun.» dedim.

Kim nereyi bulduysa yerleşti. Rahimov bağdaş kurarak köknar dallarının üzerine yerleşti. Yanına da sıska Filimov oturdu. Bugün çok daha zayıflamış, gözleri öylesine çökmüştüki seyrek kaşları sanki birbirine girmiş gibi çatılmıştı. Henüz bölük kumandanlığı görevine alışamayan Timoşin, sırtını duvara dayayarak durdu. Geçirdiğimiz korkunç felakete karşın kendisini zorlayarak şakalaşmak için Bozjanov çaba sarfediyordu. Bir elinde matra öteki elinde dikkatle ölçüp doldurduğu bardak titriyordu.

«Size bir ziyafet veremeyeceğim ama votka var» dedim.

Aklımdan «ziyafet» diye yineledim. Bunun üzerinden yalnız iki gün mü geçmişti? Arkadaşlık için içmeyi öneren artık aramızda değildi. Koca gözlü Dordiya'da yanımızda değil. Onu cankurtaran arabası içinde gittiğimiz yere taşıyoruz. Köprünün yanına gömülen Kubarenko'da yok. Alay komiserinin yanına çağrılan ve bizi kaybeden Tolstunov'da yok. Zaev'de yok...

Bozjanov, Votkayı uzattı:

«Yoldaş Kombat ilk yudum sizin.»

Gözlerimin önünde bardak yerine teneke maşrabayı kaldıran Zaev, canlandı: «Bir tek yol var önümüzde, biz sarılmışız tüfeğe» diyordu. Ah Zaev... Zaev.

İçki boğazımı yaktı, vücudum sıcak ürpertilerle sarsılırken başım bir anda dumanlandı. Votkayı herkes kardeş kardeş içti.

Moskova önündeki savaşımızın ondördüncü günü bitti.

YÜKSEK TIP TAHSİLİ

1

Gün daha ormanın içine girmemiş, başımızın üstündeki dallar henüz belirmeye başlamıştıki biz yola çıktık. Çevre kara görünüyordu. Toprak ayazdan katılaşmıştı arabaların tekerlekleri ve nallar kabuklaşmış dökük yapraklarda iz bırakıyor, çizmelerimizin altında ince bir buz çıtırdıyordu.

Savaşın ezdiği taburum, Volokolamsk şosesinden uzaklaşmıştı. Almanların şu anda nerede olduğunu da, Tü-

menin yerini de bilmiyorduk. Günlerdir, bir an önce akşamın olmasını istemiştik, bugün ise günün bir an önce açılmasını bekliyordum. Umudum günle birlikte başlayacak top atışları ile yönümü bulmaktı. Bu seslerle tümenin değişen cephesini hesaplıyacaktım.

Sabah köknar ağaçlarının tepesini aydınlatmış ama top atışları için daha boru çalmamıştı.

İşte, ilk ses Volokolamsk yönünden duyuldu. Ardından ikincisi, bir süre sonra da onu izleyen üçüncüsü. Aralıklı bir atış başlıyordu.

Şimdi gitmekte olduğumuz yönde de bir patırdı başladı. Bunlar acaba kim? Bizimkiler mi, Almanlar mı? Kulağımı dikmiş bir süre atış seslerini bekliyorum. İşte bir tane daha. Kaygı yok, bunlar Moskova'ya doğru gönderilen mermiler. İşte bir tane daha. Evet! Almanlar, araçlara yüklenmiş toplarını geniş yoldan geçirerek bizim ilerimize kadar götürmüşler. Biz ileri Alman birliklerinin gerisinde kalmışız.

Topçular uyandı. Başka yönlerden de silah sesleri geliyor. Ancak patlamalar sık değil. Rahimov'la birlikte önde yürüyorum. Köy aralarına açılan ıssız yolları seçmeye çalışıyoruz.

Don gevşemeye başladı. Yer yumuşuyor. Başımızın üstündeki bir saat önce donmuş kırağıların billurları çözülüp küçük damlalar halinde düşmeye başladı. Çizmelerimizi çamurdan zor söküyoruz.

Taburun yürüyüşü ağırlaştı. Ara sıra duruyor ve zorlukla kımıldayan sıraların önümden geçişine bakıyorum. Ancak artık bu yürüyüş kolu düzeni içinde değiliz. Bazıları kaya maya yoldan ayrılmıyor. Bir kısmı ise hiç yoksa yapraklar üzerinden giderek çamurla boğuşmamak için ormanın içinden yürüyor. Herkes kendi yükünü taşıyor.

Bir kaç günden beri içine yemek girmemiş olan aş kapları sırt çantalarının içine sokulmuş.

Ben, askerlerime bakıyorum. onlarda bana bakıyorlar. Kimse dik yürümeye çalışmıyor, kimse dinçlik gösterisinde değil. Herkesin bakışlarında insanın içini karartan bir bezginlik belirtisi var.

Taburun şarkıcıları, neşeli insan olan sağlam yapılı Golubsov ile Kurbatov ayaklarını zorlukla yapışkan çamurdan kurtarıyor. Galubsov'un başı önüne düşmüş, yanımdan geçerken bile kaldırmıyor, Kurbatov ise gözucuyla bakıyor ve alışkanlıkla doğruluyor. Onun da bakışları elem dolu.

2

Yine yorgun sıraların başına geçip Rahimov'la birlikte yürümeye başladım.

İçimi karamsar düşünceler kurcalıyor. Neden, neden çekiliyoruz? Savaş bizim için neden bu kadar ağır bu kadar başarısız geçiyor?

Halbuki bu facia yılının mayıs ve haziranında her yana dövizler asmıştık :«Bize dokunurlarsa; savaş, bizim topraklarımızda olmayacak.»

Savaş öncesi yayınlanan beşyıllıklarda ordunun morali «İleri, daima ileri» diye özetleniyordu. Çekilmeden hiç söz edilmiyor; biz yalnızca baskın konuları okuyor çekilmenin taktik ve teorisinden söz bile etmiyorduk. Hatta benim subay olduğum senelerde «çekilme» kelimesi askeri tüzükten çıkarılmıştı.

O halde neden?.. Neden çekiliyoruz?
Dövüyorlar bizi... Ama bizde -bu solgun sıralarda

ardımdan yürüyen insanlar- düşmanı dövmüş, Almanların sırtını görmüş ve ölüm haykırışlarını duymuştu.

Bizi dövüyorlar... Ama Sovyet ülkesi henüz yenilmedi. Yenilmeyenler arasında benim küçük ülkem -dört yüz vatandaşlık- taburum, Panfilov'un yedek gücü de var. Biz tüm asker şerefi ile inançlarımızı birlikte taşıyoruz. Sancağımız, ihtilale olan bağlılığımız ve şerefimiz ayakta.

Bilmem neden kulaklarıma yine Zaev'in «şerefe içelim.» diyen sesi geldi.

Ah Zaev, Zaev!..

3

Yürürken o kadar derin düşüncelere dalmışım ki Rahimov'un seslenişini hemen duyamadım.

«Yoldaş Kombat, yoldaş Kombat.»

«Hı... Ne var?»

«Yoldaş Kombat bakın güneş tepede öğle oldu. İzin verirseniz bir saatlik mola verelim.»

«Evet. Zamanı... Buyruk verebilirsin.»

Rahimov, selam verip keskin bir hareketle döndü sonra pek yüksek olmayan bir sesle komutunu verdi:

«Tabur dur!»

Tüm taburda tek dinç kalan insan bir dağcı olan Rahimov'du. Hemen ardından gençlik dolu bir ses. Timoşin'in gücünü kaybetmeyen sesi duyuldu:

«İkinci bölük. Yerlerinizde sıralan.»

Ardından başka komutlarda duyuldu. Bizim küçük hükümetimiz, gevşemiz yol üstünde ve Almanlar tarafından alınmış toprakların ortasında bir orman adacığının içinde dahi Sovyet düzenini sürdürüyordu.

Birden aklımdan geçen «dahi» sözcüğüne takıldım.

Ben, tabur komutanı, ben de bu sözdeki kaygıyı duyuyordum. Ben de mi ürküyorum? Eğer öyleyse tabura nasıl komuta edecek, askerlerime zorlukları nasıl altettirecektim.

Tabur dinlenmek üzere yol kenarına yerleşti. Rahimov, «Bakın güneşe artık öğle» demişti. Gerçekten, güneş güçlenmiş ve kalın yapraklardan sızmaya başlamıştı. Islak toprak üzerinde ateşler çatırdadı. Askerler çukurlardan su alarak kaplarında ısıtmaya başladılar. Aç miğdeler hiç yoksa sıcak su ile aldatılacaktı.

Bir kütüğe oturmuş düşüncelere dalmıştım. Biri yaklaştı. Gözlerimi kaldırdım. Önümde Murin duruyordu. Kaputunun yakası açık etekleri çamura bulanmıştı. Sivri çenesini koyu bir sakal örtüyordu. İnce, biraz kambur burnu daha çok sivrilmişti. Bir sapı kırık gözlüğüne, iplikle bağlanmış kibrit çöpü destek oluyordu. Murin, kaşlarının altından bakıyordu. Gözlerinde başlangıçta anlamını çıkaramadığım garip pırıltılar vardı. Doğrulup selam vermesini bekledim. Ama yapmadı.

Bir süre sustuk. Sonunda:

« Ne istiyorsun» dedim.

«Yemek istiyorum.»

«Tabur komutanının karşısına bu şekilde çıkmaya nasıl yürek buluyorsun kendinde? On adım geri çekil, toparlan, sonra yine gel.»

Murin, bir şey söylemek istedi, sonra uydu ve uzaklaştı. Bir süre sonra yanıma döndü. Çizmelerini bir su birikintisinde yıkamış, kaputunu toplamıştı. Bir asker gibi önümde dikildi. Omuzlarını dikip başını kaldırdı:

«Yoldaş Kombat birşey söylememe izin verir misiniz?»

«Söyle.»

«Yoldaş Kombat biz yemek istiyoruz.»

«Siz... Sen sözcü müsün?»

«Sözcü değilim ama biz hepimiz... Güçsüz kaldık... Hepimiz açız?»

«O zaman herkese bildir: Bugün askerlerime verecek hiç bir şeyim yok. Beni parçalasanız bile yok. Anlaşıldı mı?»

Murin cevap vermedi.

«Beni parçalayın.» diye yineledim. «Açlığınızı ancak böyle giderebilirsiniz. Başka bir şeyim yok.»

Murin, tereddütle biraz durdu.

«İzin verirseniz ben gideyim.»

«Git... Herkesede söylediklerimi blidir.»

Murin gitti... İçim şimdi daha kaygılı daha sıkkındı.

Üzgün ve yorgunluktan bitkin askerler nereyi bulduklarsa serildiler.

4

Bozjanov, yanıma yaklaştı.

«Aksakal» dedi. Kazakça konuşuyordu. «Kötü bir şey oldu.»

Yüzü iyice çökmüş, önceleri üstü kırmızı olan elmacık kemikleri dışarı fırlamıştı. İyimser yüzü karmakarışıktı. Yeni bir felâkete mi uğramıştık?

«E... Ne var?»

«Yaralılar bırakılmış.»

«Nasıl bırakılmış. Nerden biliyorsun?»

«Şimdi doktorla konuştum. Cankurtaran geride kalmış ve kaybolmuş. Doktor ve bir kaç hastabakıcı taburla birlikte yürümüşler.»

Yerimden fırladım. Nasıl olurdu bu? Bir bu eksikti?

Taburum alçaklık yapmıştı. Biz yaralılarımızı bırakmış, onlara teslim etmiştik.

Neşesiz, bazıları çatırdıyan, bazıları sönmüş ateşin yanında yatan, sıranın ortasına, dağlık takımının yerine doğru yürüdüm. Ardımdan Bozjanov, geliyordu.

Daha uzaktan Belenkov'u gördüm. Yere oturmuş sırtını bir ağaca dayamıştı. Ellerini kenetleyip göğsünün içine sokmuştu. Sanki uyukluyordu. Hayır yüzü gerilmişti. Kesinlikle bana bilgi vermesi gerektiğini biliyordu. Bunun içinde beni görmüş ama hiç şeklini değiştirmemiş, ayrıntısına varmamış gibi davranmayı uygun bulmuştu. Seslendim:

«Belenkov!»

Bir sinir spazmı boğazını sıkmıştı. Ona «Doktor» demeye yada «Yoldaş» diye seslenmeye kendimde güç bulamamıştım. Kıpırdamadan bana doğru baktı. Sıkma gözlüğünün camı parladı. O zaman bütün gücümü toplayıp haykırdım:

«Kalkınız!»

Bildiğiniz gibi Belenkov'un rütbesi yüzbaşı, benimkisi ise teğmendi. Ama anlaşılan sesim o derece korkunç çıkmıştı ki doktor dediğimi uygun buldu. İsteksiz doğruldu ama terslendi:

«Bana bağırmamanızı rica edeceğim.»

Korkuyordu. Göğsünden çıkardığı elleri onu ele veriyordu. Parmakları titriyordu. Bunu önlemek için yumruğunu sıktı.

«Yaralılar nerede?» diye sordum. «Cankurtaran arabası nerede?»

«Ben arabacı değilim... Bilmiyorum...»

«Bilmiyorsunuz. Size emanet edilen yaralıların nerede olduğunu bilmiyorsunuz.»

«Bilmiyorum.» Belenkov'un sesi birden ağlamaklı oldu. «Araba geride kalmıştı... Biz önden yürüyorduk... Bize yetişeceklerini sanıyordum.»

«Ne zaman oldu bu?»

«İki saat kadar oluyor.»

«Neden bana bildirmediniz? Siz şerefinizi lekelediniz. Sizin için kanını döken arkadaşlarınızı düşmana teslim ettiniz.»

Çevremizi saran kumandanlar ve askerler bizi dinlemeye başladılar. Bırakılan yaralıların öyküsü artık tabura yayılmıştı. Arkamda büyük bir asker kalabalığı vardı. Belenkov, destek bulmak umuduyla cevap verdi:

«Kimseyi düşmana teslim etmedim... Siz kendiniz... Siz kendiniz, bizi nereye götürdüğünüzü bilmiyorsunuz? Asker artık yürüyecek durumda değil.»

Birden sırtımda kırk elli kadar itme duydum. Askerler beni bakışlarıyla dürtüklüyorlardı. Baktım hepsi beni seyrediyorlardı. «Bizi yok mu edeceksin, yoksa kurtaracak mısın?» Bakışları sözlerden iyi konuşur. Dcilbaev'in dar, Berezenski'nin solgun, Palzunov'un ciddi bakışları ve onlarca çift göz üzerimdeydi ve bana soruyorlardı: «Ne yaptırıyorsun bize, neden böyle bir yığın halinde sürüklenmemize izin veriyorsun? Neden bizlerin asker olmasını istemiyorsun?»

O anda karar verdim:

«Tüm birliğe duyurun. Bölük kumandanları buraya. Bozjanov, yanıma gel.»

Rahimov, daha buyruğumu almadan yanıma koşmuştu. Bir dakika geçmeden tüm bölük komutanları -Filimov, Timoşin, Brudni- yanımdaydılar. Sözlerimi duymak isteyenler de sokuldular.

Konuştum:

«Arkadaşlar. Yüzbaşı Belenkov yaralıları bırakmış. Araba gerilerde, ormanda bir yerlerde kalmış, Şimdi geriye, yaralıların olduğu yere döneceğiz. Hep birden yürüyeceğiz. Gücümüzü bilmemiz gerekli. Bölük kumandanları, yolda bırakılmış zavallı arkadaşlarımızın yardımına gittiğimizi açıklayın. Teğmen Brudni.»

Brudni, kalabalığın içinden sıyrıldı.

«Buyur.»

«Brudni öncü olarak yola çık. Arkadaşlar, koşar adım. Bölüklerinizi düzenleyin.»

5

Kendi izlerimizden geri dönüyoruz. Her an Almanlarla karşılaşabiliriz. Herkes bunu biliyor. Sıralar şimdi daha sık aralar daha keskin beliriyor.

Gökyüzü yine asık. Yağmur atıştırıyor, orman karanlıklaşmış.

Karanlık insanın içini sıkıyor ama biz Almanlardan kopmuş ormanın içinden yürüyoruz. Bizim topraklarımızda yürüyoruz. Bizim topraklarımızda yürüyor, ama her adımda Kızılordu'dan uzaklaşıyoruz. Bizden ötede bir yerlerde gözlem takımı yürüyor. Şimdilik onlardan bir haber yok.

Bir buçuk saat kadar yürüdükten sonra karşımda bağlantı eri Samarov'un koştuğunu gördüm. Yüzü sevinçli.

«Yoldaş Kombat?» diye başladı. «Bölük kumandanı gönderdi beni.» Sonra tekmil verdiğini unutup haykırdı:

«Bulundular!»

Az sonra dalların ve ağaçların arasından cankurtaran arabasını gördüm. Yoldan çıkmış bir düzlükte duru-

yordu. Çözülmüş atlar başını iri bir demet ota sokmuşlardı. Arabanın yanında ateş yanıyor, üstünde altı litrelik bir çaydanlık sarkıyordu. Yere çakılı, çatallı iki sopaya geçirilmiş bir dala takılmıştı. Ateşin çevresindeki çam dallarında askerler yatıyordu. Bu yalın rahatlığı kimin sağladığını anlamak zor değildi. Arabadan ateşe doğru, beline küçük bir balta sokmuş ellerinde çay kupaları tutan Krieev, kendine özgü bir şekilde yürüyordu.

Onu çağırdım:

«Neden geri kaldın?»

Suçlu suçlu cevap verdi:

«Atlar yoruldular Yoldaş Kombat... Bittiler.»

«Ne yapmayı düşünüyordun?»

«Atları doyuruyordum yoldaş Kombat. Yaralılara bir şeycikler içirecektim. Tanrıya şükür daha çayda var şeker de. Sonra da yola çıkacaktık.»

«Ya Almanların eline geçseydiniz?»

«Herşey olabilir... Ben böyle düşünüyorum Yoldaş Kombat. Görev sonuna kadar yapılmalıdır... İnsanın vicdanı rahat etmeli sonunda ne olursa olsun. Oysa bakın ne iyi oldu.»

«İyilik uzakta...» dedim.

Sağlık memuru ile bir daha konuştuktan sonra arabaların yanına gittim. Gözlerim Dordiya'nın siyah gözleri ile karşılaştı.

Fısıltıyla konuştu:

«Yoldaş Kombat biliyordum... -durup nefes aldı- Döneceğinizi biliyordum.»

Onunla daha çok konuşmak için zamanım yoktu. Bütün isteğime karşın yapamadın.

6

Rahimov'a bütün komutanları düzlükte toplamasını

buyurdum. Aralarında doktor Belenkov'da vardı. Kamburlaşmış, sıkma gözlüklerinin altından bakıyor, onu bağışlamayacağımı biliyordu.

«Belenkov, sıradan çıkın.» dedim.

Karşı korcasına iki yanına bakındı ve bir adım ileri attı? Sinirli bir davranışla sağlık çantasını düzeltti.

Kesin ve üstüne basarak konuştum:

«Korkaklığınız, şerefinizi koruyamadığınız, yaralıları bıraktığınız için Belenkov ,sizi görevinizden atıyorum. Siz, Sovyet kumandanlığı, Sovyet doktorluğu niteliklerine layık değilsiniz. İşaretlerinizi ve sağlık çantanızı çıkarın.»

Karşı koymayı denedi:

«Siz... Siz... Siz...»

«Susunuz! Kirieev. Buraya gelin. Tüfeğinizi Belenkov'a verin. Siz Krieev, sağlık takımına siz komuta edeceksiniz. Bu göreve layık olmayan adam da yalnız yaralılara bakacak. Belenkov, buyruğu yerine getirin, işaretlerinizi sökün.»

Belenkov karşılık verdi:

«Benim... Benim yüksek tıp tahsilim var. Sizin bunu yapmaya hakkınız yok. Beni yalnız milli komiser bu ünvanlarımdan edebilir.»

Gerçekten tüzüğe göre buna hakkım yoktu. Daha çok da Belenkov'un benden üst rütbede bulunuşu bunu yapmama engeldi. Ama ben ona doğru bir adım attım ve gözlerinin içine bakarak en sert cevabı verdim:

«Buna yetkim var. Biz dörtyüz elli er ordudan koparıldık. Taburumuz düşmanın aldığı topraklar içinde bir ada durumunda. Bu adada da en büyük yetki bende. Tabur kumandanı olarak, burada tüm Sovyet Rusya yönetimini temsil ediyorum. Burada ben... artık tutturup gittim- burada ben tüm genel kumandanım. Bu küçücük toprakta, sağda solda ardımızda ve önümüzde düşman var burada benim... -sözcük bulamıyordum- Ben... Ben

Sovyet Yönetimiyim. İşte kimmişim ben, kendi ordusundan koparılmış taburun kumandanı. Sen ise; zavallı bir korkak, hakkın ve yetkin yok diyorsun. Yalnız rütbeni almaya değil, seni kurşuna dizmeye, kurşuna dizmeye değil, parça parça etmeye bile yetkim var.»

7

Heyecanlanmış elimde olmadan sandalyadan fırlamış, general Panfilov'un önünde aynı söylevi yineliyordum. Ve işte bu en dramatik anda o gülmeye başladı:

«Aynen böyle (Ben Sovyet Yönetimiyim) mi dediniz?»

«Evet yoldaş general.»

«Ben genel kumandanım, dediniz mi?»

«Evet.»

«Oh, yoldaş Momiş-Uli, at dozu...»

Bir an şaşırıp kaldım. Henüz sizin defterinize geçmeyen bir sözcüğünü bile anlatamadığım öyküyü Panfilov, acaba biliyor muydu?

«Yoldaş general siz bunu biliyor muydunuz?»

«Neyi.»

«At dozuna ait öyküyü...»

«Hiç bir şey bilmiyorum... Nedir sözünü ettiğin?»

«Çok önemli değil... Şimdi açık yüreklilikle söyliyebilirim Yoldaş General, bunu size anlatmayı düşünmüyordum.»

Ama Panfilov ilgilendi.

«Anlatın bakalım neymiş... Ama acele etmeyin. Acele etmenizi istemiyorum. Şimdi biz seninle ormandaki düzlükteyiz, yine güldü: «Acaba sahiden doktorunuzu parçalayabilir miydiniz?»

Bu anda bende güldüm.

«Hayır Yoldaş General... Yapamazdım.»

Panfilov, bir süre birşeyler düşündü sonra içtenlikle sordu:

«E, yüksek tıp tahsilliye ne yaptın, bu işi nasıl sonuçlandırdın?»

«Yoldaş general, yüksek tıp tahsili için ona (sen hastabakıcı olacakstn dedim. Bir sağlık eri gibi davranacaksın. Ateş hattından yaralıları çekeceksin. Namusunla görevini yapmayı öğreneceksin. Ondan sonra yüksek tıp eğitimine kavuşabilirsin. Yüzbaşı işaretlerini çıkar ve erlerin yanına git. Yüksek tıp eğitimini orada kazan) Ve bana inanın yoldaş general ona acıyordum.»

Panfilov bana gülerek bakıyordu. Öykümde, fikirlerinin benimkilere uyuşmasına sevindiğini anlıyordum. Bunu açıklamak istercesine konuştu:

«Olabilir yoldaş Momiş-Uli, siz hâlâ bu öykünün önemini anlamayabilirsiniz. Raporunuzu yazın. Ben de onu ordu kumandanına gönderecek ve kabul etmesi için kendi düşüncelerimi de ekleyeceğim. Ama daha buna zaman var.»

GORKİ KÖYÜ

1

Belenkov, kumandanların bakışları arasında rütbe işaretlerini söktü, harita ve salğık çantasını indirdi. Hepsini Krieev'e teslim edip tüfeği alıp ağır ağır düzlüğün öte tarafında duran hasta arabasına doğru yürüdü.

Kumandanlara içinde bulunduğumuz durumun ciddiyetini anlattım ve disiplini bozucu her davranışın ölümle cezalandırılmasını buyurdum. Kendi birliklerimize ulaşıncaya kadar öteki tüm cezaların yerini bu almıştı.

Sonra taburun sıralanması buyruldu.

Askerler düzlükte sıralandılar. Bir çok kez olduğu gibi kendimde ve taburumda yeni bir güç duydum.

Askerlerime seslendim:

«Biz dörtyüzelli silahlı Sovyet vatandaşı, düşman tarafından yağma edilmiş bir toprakta bulunuyoruz. Görevimiz bizimkilere ulaşmaktır. Ancak bu görev yalnızca buradan sıyrılmak değil, aynı zamanda düşmana zarar vererek ilerlemektir. Bundan başka açlıkla da savaşmamız gerekiyor. Şimdi direncimizi yenmeye çalışan bir başka düşmanımız daha var o da açlık. O, kudurmuş bir kurt gibi üzerimize atılarak görev borcumuzu, millet hizmetini önlemeye çalışıyor. Tüm bunlara karşı en büyük gücümüz disiplindir.»

Bundan sonra Belenkov'a uyguladığım cezayı bildirdim ve şöyle sürdürdüm:

«Kumandan ve asker arkadaşlarım. Bu koşullar altında her buyruğa karşı gelmeyi ölümle cezalandırmaları buyruğunu verdim.»

Sözlerimi bitirdikten sonra dörder kişilik sıralar yapmalarını söyledim ve komut verdim:

«Ardımdan ileri marş!»

2

İşte bir gün daha geride kaldı. Volokolamsk'da alarm buyruğu alarak davranışa geçtiğimizden bu yana, dört gün dört gece geçmişti. Bu dört gün dört gece içinde küçücük et kıymıklarından başka hiç bir şey yememiştik.

Otuz kasım gecesinide ormanda geçirdikten sonra sabah gün doğmadan yürüyüşümüzü sürdürdük.

Sonunda bizimkilere ulaştık.

Taburun önünde Rahimov'la yanyana yürüyorduk. Hep öncü olarak ilerde giden Brudni koşarak geldi ve sert bir selam verdi.

«Yoldaş Kombat izin verirseniz size bir buyruk ulaştıracağım.»

«Ne buyruğu? Kimden?»

«Yarbay Hrimov'dan.»

Brudni'den bana doğru hafif bir alkol kokusu geldi.

«Sen bir yerlerde votkaya raslamış olmayasın.»

«Yalnız bir bardak Yoldaş Kombat, daha fazlasını kendim içmedim. Yoldaş Kombat biz tümenin bulunduğu bölgedeyiz. Bir buçuk kilometre ilerde Gorki köyü var. Bizim ilk engelleme birliği oraya yerleşmiş?»

«Sen de orada yuvarladın değil mi?»

«Başka nerede olabilir ki Yoldaş Kombat. Oradan Hrimov'a gelişimiz haberini ilettim. O da köye yerleşmemiz buyruğunu verdi.»

Rahimov'a taburu köye götürmesini buyurdum. Bende Bozjanov'la birlikte Hrimov.un karargahını aramaya koyuldum.

Vıcık çamurla kaplı bir köy yolunda bir kaç kilometre gittikten sonra köye yerleşmiş karargaha ulaştık. Nöbetçi subayı bir raslantı olarak köprünün yanında.i kulübemize gelen yüzbaşıydı. Bizi şaşkın bakışlarla karşıladı. Anlaşılan taburun geldiğinden bilgisizdi ve yalnızca ikimizin sağ kaldığını sanıyordu.

Hrimov yoktu. Merdivenlerde beklerken yanımıza alay karargah amiri binbaşı Belopegov geldi.

«Momiş-Uli seni görebileceğimi hiç sanmıyordum. Telefonla söylediler ama inanamadım. Gir... Bir...»

Asık bir suratla söylendim:

«Bize yiyecek verin.»

«Şimdi doyururuz seni. Haydi gel.»

«Beni değil taburu doyurun. Bu işler sizin aracılığınızla oluyor ya...»

«Kaç kişi sağ sıyrıldınız?»

«Dörtyüzelli. Sizse bizi düşüncelerinizde gömmüştünüz değil mi?»

«Ne yalan söyliyeyim Momiş-Uli gömmüştük. Ve üstelik size verilecek birşeyimiz de yok. Sizi iki gün önce kuvveden düştük.»

«Oh ne güzel... Önce bizi bırakıp gittiniz... Şimdi de kuvveden düştünüz.»

Karargah kumandanı sustu, ama ben bırakmadım.

«Bana cevap vermenize gerek yok değil mi?»

«Hayır! Sizi düşünecek durumda değildik Momiş-Uli.»

O, bunu içtenlikle söyledi ve kendini haklı çıkarmaya çalışmadı. Evet bizi düşünecek durumda değillermiş. Lambayı söndürmeden fırladıklarını ansıdım. Gerçek kalbime yumruk gibi oturdu. Kavga etmek istemiyordum.

Bir dakika kadar susan Belopegov, ilk sözünü yineledi:

«Haydi Momiş-Uli, girin yemek yiyelim - Bozjanov'a bakıp destek aradı. Yoldaş siyasi komiser girelim.»

Ben iteleyip yineledim:

«Önce taburu doyurun.»

«Yok, ne yapayım Momiş-Uli?»

Bir bana bir Bozjanov'a yalvarırcasına bakıyordu. Kestirip attım:

«Haydi! Burada bizim işimiz yok.»

Ve «Allahaısmarladık» demeden yürüdüm.

3

Gorki köyüne kadar güçlükle sürüklendim. Bozjanov'da bitmiş, yirmi adım kadar peşimden geliyordu.

Köyün kenarında bir kova su taşımakta olan Murin'e rasladık. Beceriksizce kovayı bir elinden ötekine aktarırken bir kısmını yere döktü. Neşeyle selam aldı.

«İyi işaret Yoldaş Kombat sizi dolu karşılıyorum.»

«Onu nereye götürüyorsun?»

«Yıkanacağız yoldaş, temizleniyoruz -boş eli yakında ki bir evi gösterdi- Bütün günahlarımızdan temizlenmemiz gerekli.»

Neşeli konuşmasını güler yüzle destekledim:

«Tabur karargahı nerde?»

Bilmiyordu. Birden kovayı yere bıraktı, boynunu dikti ve kendini yüreklendirmeye çalıştı. Bana yemeği soracağını anladım.

Öyle de oldu.

«Midelerimiz büzüştü Yoldaş Kombat.»

«Yiyeceğiz» diye kısa kestim. «Yürü!»

Köy sokağına girişte bir kaç askerime daha rasladım. Ama hiç biri karargahın yerini bilmiyordu. Askerler evlere yerleştirilmişlerdi. Şurada burada, çitlerin ardındaki bahçelerde acele yıkanmış asker donları, gömlekler ve hatta pantolonlar kurutulmaya asılmıştı. Samanlığın yanında biri kaputsuz ve kalpaksız odun yarıyordu. Bir başkası odunu götürürken, öteki baltasını sallayıp duruyordu.

Bir başka evin merdiveninden ayakları çıplak, tertemiz sivil bir gömlek giymiş bir başkası çıktı ve bahçede bulunan ev sahibine seslendi:

«Anne, biraz patates verecek misin?»

«Vereceğim evlat, vereceğim.»

Şeytan götürsün, köye sanki burası ön hatlar değilmiş gibi büyük bir rahatlık içinde yerleşmişlerdi.

Yorgunluktan ölüyor, adımlarımı güçlükle atıyordum. Sonunda Rahimov'u buldum.

«Rahimov!»

«Buyur Yoldaş Kombat.»

«Niye nöbetçiler koymadınız. Buradaki düzensizlik ne? Erler neden siperlenmediler?»

«Bağışlayın Yoldaş Kombat, karargahın yerleştirilmesiyle uğraşıyordum. Yapamadım.»

«Burasının ön hat olduğunu göz önünde tutmamışsınız. Bunu size düşmanın ansıtmasını mı istiyorsunuz?»

4

Aç, yorgun ve sinirli bir durumda Rahimov'la karargahın yerleştiği eve girdim. Geniş bir oda, evin öteki odalarından bir sundurma ile ayrılmıştı. Pencerenin önündeki masanın üzerine sivriltilmiş kalemler konmuş, temiz bir kâğıt serilmiş ve harita açılmıştı. Geniş yatağın üstüne özenle bir branda gerilmişti. Yere kilim yerine çam tahtaları döşenmiş, duvarlardaki çivilere temiz havlular asılmıştı. Bunların tümünde Rahimov'un titizliği görülüyordu. Benim ise kapının önünde ayaklarımı silecek gücüm yoktu. Son bir direnişle çizmelerimdeki çamur topraklarını döküp içeri girdim ve kaputumu çıkarmadan ağır ağır yatağın üstüne oturdum. Yerde ölen Sivka'nın semeri duruyordu. -Onu cankurtaran arabası ile getirmişlerdi-. Semerin yanında Krieev'in hayvan çiftliğinden alınmış, ağızları mumla kaplı ilaç şişeleri vardı. Hemen yakınlarına konulan bazı ilaç paketlerinden de yaralıların geriye taşınmadan önce buraya kondukları anlaşılıyordu.

Rahimov'un raporundan köyün çevresine yerleştirilen takımın alındığını onun yerine bizim konulduğumuzu öğrendim. Şimdilik olağanüstü bir durum yokmuş.

«Kolhoz başkanını çağırın» dedim. «Sonrada tüm bölük komutanlarını buraya toplayın.»

Kolhoz başkanı sıska ihtiyar bir adamdı. Onunla kısa konuştum. Taburun düşman çemberinden çıktığını ve dört gündür birşey yemediğini anlattıktan sonra sordum:

«Askeri doyurmak gerekli, ne verebilirsiniz?»

Kolhoz başkanı, ellerindeki tüm hayvanları başka yere taşıdıklarını yalnız bir dananın kaldığını söyledi:

«Kesin.» dedim. «Kesin ve eti ev sahiplerine dağıtın onlar da erlere çorba kaynatsınlar.»

Başkan sızlandı:

«Yoldaş kumandan, o sonuncusu.»

«Canım «Ne diyorsam onu yap.» diye bağırmak istedim. Ancak kendimi tuttum:

«Sonuncusunu da vermek gerekli» dedim. «Bu yapılan vatan savaşı... Anlıyor musunuz vatan savaşı.»

İhtiyar şaşkınlıkla başını kaldırıp yüzüme baktı. Bilmiyorum ona duygularımı anlatabilmiş miydim?.. Bu eski çoban, bu göçebe adam, bu Kazak ona iki kelime ile herşeyi anlatabilmiş miydi?. Bana anladı gibi geldi.

«Keseceğim.» dedi.

5

Bölük komutanları toplanmaya başladılar. Önce Filimov geldi. Traş olabilmiş, ıssız yollarda yürüdüğümüz sırada çamur içinde olan kaputu temizlenmişti.

Filimov, içeri girdiğinde askerce topuk vurdu.

«Buyruğunuzu alıp geldim.»

«Otur.» dedim.

Ve kendi çamurlu çizmelerime baktım. Ne haldeydim. Kamburlaşmış, yorgun, sinirli, üstbaşı çamur içinde, bir karış sakallı bir adam? Bu durumda buyruğumdaki insanlarla nasıl konuşacağım. Bir zamanlar Murin'e tabur komutanının yanına giderken, aşık olduğun kızın yanına gider gibi, gitmesini buyurmamışmıydım. Kumandanlarım bunu bilmiyorlar mıydı?

Herşeyi anlayan Rahimov, düşüncelerimi okudu:

«Yıkanmak istemez misiniz Yoldaş Kombat? Musluk bahçede; göstereyim mi?»

«Teşekkür ederim.» dedim. «Bulurum.»

Havlu ve sabun alarak avluya çıktım. Rutubetli bir

rüzgâr insanı sanki kavuruyordu, gökyüzünü kaplayan alçak bulutlardan soğuk ve sinsi bir çisenti iniyordu. İnce tipi şeklindeki kar yerde hemen eriyordu. Br-r-r-r-r. Kötü hava beni hemen içeri sıcak odaya kovuyordu. Kafayı vurup yatmak, sıcak kürke sarınmak ve herşeyi unutarak hiç olmazsa bir kaç saat uyumak için dayanılmaz bir istek duydum.

Hayır Baurdcan, hayır! Bunu yapamazsın.

Hızla yarı belime kadar soyunup, soğuk göğün altında çıplak kalınca sanki derime binlerce iğne batmış gibi ürperdim. Kendimi sıkıp, ellerimi vücudumda dolaştırdım. Kaburgalarım bir ihtiyar at gibi sayılıyordu. Karnım sanki bel kemiğime yapışmıştı.

Havluyu boynuma dolayıp çite asılmış olan teneke musluğa doğru yürüdüm. O anda sundurmada ev sahibi kadındı. Kabalaşmış ellerinde bir kova ile bir peştemal vardı.

«Bekle» dedi. «Suyu ben dökeceğim sana.»

Kalpağını çıkarıp bir çubuğa geçirdim.

«Haydi dök... Başıma ve sırtıma.»

«Üşüyeceksin. İçeriye gel.»

«Dök!»

Soğuk, yakarcasına soğuk, su art arda başıma ve sırtıma dökülmeye başladı. Koşucuların dedikleri gibi «ikinci bir soluma» ile nefes alıyordum.

Ev sahibine teşekkür ederek havluyla silinmeye başladım.

«Aslanım sen acıkmışsın ...Senin kartallarını doyurdum ama sadece lahana çorbam var. Yalnız lahana çorbası içer misin?»

«Teşekkür ederim içerim... Ama biraz sonra. Önce işimi bitireyim.»

Ceketimin kemerini sıktım. Saçımı tararken kadın sordu:

«Nerelisin? Kırgız mı?»
«Kazak... Alma-Ata'dan.»

6

Yıkanmış temizlenmiş, saçları taranmış, ceketi düzgün çizmeleri çamurdan arınmış olarak geri döndüm. Tüm bölük komutanları gelmişlerdi. Hepsi ayağa kalktılar. Masaya serilmiş olan haritanın yanına gittim.

«Buraya gelin.»

Kumandanlar masanın çevresini sardılar.

«Buyruğumu dinleyin. Askerler hemen evlerden çıkarılacak ve nöbetçiler konulacak.»

Haritada herkese savunma bölgesi gösterdim. Sundurmanın kapısının açılma sesi duyuldu. Birisi çizmelerindeki çamurları siliyordu. Konuşmamı sürdürdüm:

«Kolhoz başkanı bizim için dana kesti. Et, evsahiplerine dağıtılacak. Onlarda askerler için çorba pişirecekler. Öğleye kadar siper kazılmasını buyuruyorum. Yemek yalnız diz boyu siperini bitirmiş olanlara dağıtılacak. Bu kadar kazmamış olana işini bitirinceye kadar yemek yok.»

Kapı yavaşça açıldı ve tanıdık bir ses duyuldu:

«Kombat yemeğe biraz geciktim.»

Herkes donup kaldı. Eşikte kıdemli siyasi komiser Tolstunov duruyordu.

«Sizden bir saatliğine ayrıldım.» diye sürdürdü. «Oysa dört gün dört gece geçmiş.»

Tolstunov'un sesinde ve sertleşmiş yüzünde, kumandanların arasında Zaev ve Panyukov'u görememenin şaşkınlığı yoktu. Anlaşılan buraya gelirken yolda tabura ait herşeyi öğrenmişti. Yavaşça kaputunu çıkarıp bir çiviye astı ve yatağa oturup çizmelerini çıkarmaya koyuldu.

«Kombat senin burası biraz soğukça, ateş yakmak gerekli.»

İnsan onun bu konuşmasına bakınca, taburdan hiç ayrılmadığını yada sahiden bir saatçiğine gittiğini düşünebilirdi.

Kumandanlara gitmelerini söylediğim zaman Tolstunov, söze karıştı:

«Beklesinler Kombat. Ben tütün getirdim. İzin verde birer tane yakalım. Sende itelemezsin sanırım.»

Acele etmeden çantasını açıp bir kaç paket Moharka çıkardı? Kumandanlara dağıttı. Sonra da masaya bir paket «kazbek» koyup içmeleri için herkese sundu. Tütüne acıkmış olan herkes Moharkayı tercih etti. Kalın sarılmış sigaradan dumanlar tavana doğru yükseldi. Aç mideliydik ve uzun bir süreden beri sigara içmemiştik. Tütün kafamıza vurdu. Oda sallandı, ayaklarımız bir hoş dalgalandı. Herkes susuyor ve zevkle çekiyordu.

Kapı açıldı ve içeriye Bozjanov girdi. Kaputunu çıkarmış, yıkanmış ve eski neşesini bulmuştu. Moharka'nın kokusunu kuvvetle içine çekti. Elinde bir yengi kazanmış gibi, bir tabak lahana turşusu taşıyordu. Turşunun üstü kızılcıklarla süslenmişti.

«Yoldaş Kombat, herkese ikram etmeme izin verir misiniz?»

7

İkinci sigarayı içmek için çok süre gerekmedi. Ev sahibinin sunduğu lahana çorbasını içip Tolstunov'un getirdiği kuru abur çuburdan da atıştırınca kendimi bıraktım.

Yarı uyku içinde Bozjanov'un sundurmada semaveri hazırladığını duyuyordum. Tolstunov'da getirdiği bir kucak odunu sobayı yakmak için inceltiyordu. Rahimov ise kalemini hışırdatarak raporunu yazıyor, arasıra çağrıldığı yere gidiyor sonra sessizce dönüyordu.

Birden kapının sertçe çarptığını duydum. Bozjanov, yanıma geldi beni uyandırıp uyandırmamakta karar veremiyor.

«Ne var?»

«Yoldaş Kombat Lisanka bulundu...»

Başımı kaldırdım

«Nerede? Nasıl bulunmuş?»

Bozjanov bir süre sustu. Sonra:

«Sinçenko, getirdi onu...»

«Sinçenko mu?»

Belleğimde Lisanka'nın sarı dişleri, üzerinde yelesine kan yapışmış Sinçenko, canlandı. Yataktan iyice doğruldum.

«Buraya gelsin.»

8

Sinçenko, eşikte göründü. Yanakları solgun. Kaşlarının altından bana bakıp gözlerini indirdi.

«Neden geldin?» diye sordum.

«Getirdim...» dedi. Nefesini güç topluyordu. «Lisanka'yı getirdim.»

«Neden vurmadın onu?»

«Nasıl olur? Neden vuraydım?»

«Neden kaçtın?»

«Ben kaçmadım... Hayvan huysuzlaştı Yoldaş Kombat. Dizgini kopardı... Hiç bir şey yapamadım.»

«Neden vurmadın onu?... Tabancan yok muydu?»

«Vardı Yoldaş Kombat.»

«Neden kulağına ateş etmedin? Yerinde niçin vurmadın onu?»

Sinçenko susuyordu.

«Neden çevirmedin? Neden dönmedin?»

«Ben Yoldaş Kombat... Ben düşündüm ki...»

«E, ne düşündün? Öldüğümü değil mi? Niye yüzüme bakmıyorsun?»

Başını zorla kaldırdı.

«Cevap ver, benim öldüğümü düşündün değil mi? O zaman neden cesedimi almayı düşünmedin?»

Sorularımla onu sanki kamçılıyordum. Sinçenko ise susuyordu.

«Defol!» dedim. «Taburdan defol!»

«Nereye gideyim Yoldaş Kombat?»

«Nereye istersen git. Madem çarpışma sırasında bizleri bıraktın. Madem geri dönmeye kendinde yürek bulamadın, o zaman nereye istersen oraya git.»

Sessizce dönüp çıktı. Karargahta çıt çıkmıyor, sadece sobada yanan odunların çatırtısı işitiliyordu. Bozjanov, sobanın açık kapısı önünde durmuş ateşi gözlüyordu. Tolstunov, elindeki sigarayı ezdi.

Bir süre sonra kapı yavaşça açıldı. Bozjanov, dışarıya çıktı. Bir dakika sonra da döndü.

«Bahçede duruyor» dedi.

Ses çıkarmadım. Yine çıktı ve kısa bir süre sonra yine döndü.

«Lisanka'yı bağlamış. Ona ot verdirtebilir miyim Yoldaş Kombat.»

«Ver.»

Bozjanov, sundurmaya uzandı. Anlaşılan. Ara kapı açık bırakılmıştı. Seslendi:

«Sinçenko, Lisanka'ya ot ver.»

Bense susuyordum. Bozjanov, bana bir tek sözcükle karşı koymadan, seyisimin geleceğini kurtarmaya uğraşıyordu.

Yine bir süre sustu, sonra.

«Gidip nasıl yediğine bakacağım.» dedi.

Yine bir dakika kadar kayboldu. Dönüncede bilgi verdi:

«Zayıflamış... Beni hemen tanıdı -yüzünü bana dön-

meden konuşuyordu- Yolda elinden pek çok kez atı almak istemişler ama o buraya getirebilmiş.»

Bu sırada Tolstunov, masanın üstüne bardakları sıralamış, çantasından bir paket çay çıkarıyordu. Bozjanov, yine sundurmaya doğru yürüdü.

«Semaver hazır Yoldaş Kombat getirebilir miyiz?»

«Olur.»

Tolstunov, yanıma yaklaştı.

«Kombat, neden bu kadar terssin? İzin ver de çizmelerini çıkartmana yardım edeyim.»

Cevap beklemeden çizmeme yapışıp becerikli bir şekilde çekip aldı. Birden rahatladım. Kaç zamandır ayağımdan çizmelerimi çıkarttığımı ansımıyordum. O sırada Sinçenko, semaveri getirdi.

Tolstunov: «Koy» dedi. Sonra seyise seslendi. «Nikolaşa, kumandanın ayak bezlerini al, kurut... Çizmelerini de yıka.»

Sinçenko'nun, sessizce kir ve terden ıslanmış bezleri ve çizmeleri alışını seyrettim.

Bozjanov, ardından daha rahatlamış bir sesle bağırdı: «Nikoloşa, odun getir.»

9

Sinçenko ,bir kucak odun getirdi ve sobayı kurcalamaya başladı. Isıdan yanakları kızardı.

Tolstunov:

«Sinçenko.» dedi «Görmüyor musun kumandan yalınayak oturuyor. Yün çorap bulamaz mısın?»

«Bulurum.»

Bir dakika sonra bir çift yün çorapla geldi ve onları yatağın kenarına bırakıp, sobaya döndü.

Biraz sonra görev vermek üzere çağırdım keşif takımı kumandanı Brudni geldi ve topuklarını çarparak selam verdi.

Birden geçmiş bir olayı ansıdım:

Siperde oturuyordum, Sinçenko bana doğru eğilmiş «Yoldaş Kombat... Teğmen Brudni dışarda... Sizi bekliyor.» diyordu.

Seyisim, taburun önünde onu yargılayıp kovduğumu biliyordu.

O gün «Girsin...» demiştim.

«Girsin...» On gün önce -yalnız ongün önce mi?- Şimdi ayni esmer teğmen buyruğumu bekliyordu.

«Otur Brudni» dedim. «Al bakalım sana bir paket Moharka... Sinçenko, teğmene çay koy...»

Bozjanov'un hafifçe göğüs geçirdiğini duydum. Seyisim bağışlanmıştı. Bunu artık hiç konuşmayacağız. Bağışlanandan söz edilmez. Yasamız bu.

10

Ayni gün gökten yıldırım düşercesine taburun başına bir bela daha geldi.

Dört gün açlıktan sonra, karnımızı tıkabasa doyurmanın cezasını çektik. Asker miğde ağrısından kıvranıyordu. Tabur savaş gücünü kaybetti. Nöbetçiler, siperdeki askerler, kumandanlar, hepsi, hepsi hastalandılar.

Ne yapayım? Aksilik çevrede doktorluktan anlayan kimse yok. Sağlık takımı, yaralıları geriye götürmek için cezalı Belenkov ve Krieev ile birlikte gitmişti.

Birden aklıma yere konulmuş uyuşturucu maddeli ilan şişeleri geldi. Şeytan götürsün bunların mide ağrıları için olduğu söylenmişti ya.

Bir tanesini açtık. Önce ben denedim. İlaç boğazımı alkol gibi yaktı. Sonra Bozjanov, denedi. O, birden bire dikti ve yüzünde bir mutlu gülümseyiş belirdi. İlaçtan Rahimov'da çekti. Gerçekten etkisini gösterdi. Mide ağrıları dindi.

Şişelerin bölük kumandanlarına dağıtılmasını buyurdum.

«Askerler ilacı alsınlar. Herkese kardeşce pay edilsin, tümü çeyrek bardak alacak.»

Tedavi bittikten sonra uzandım. Biri dürtüyordu. Az önce dönmüş olan Krieev, beni çekiştiriyordu.

«Yoldaş Kombat ne yapmışsınız?»

Uyku sersemi birden anlıyamadım. Daha sonra yavaş yavaş anlattıklarını kavradım. Korkunç bir şey yapmıştım. İlaçtan onlara on onbeş damla vermem gerekirken ben onlara at dozu uygulamışım. Hepsi yatıp uyumuşlar. Şimdi herkesi kaldırmamız gerekliymiş. Çünkü hiç uyanamayabilirlermiş.

O geceki duygularımı anlatamıyacağım. Bir kaç kumandan ve sağlık eri onları teker teker uyandırıyorduk. Ama onlar tekrar yuvarlanıp yuvarlanıp uyuyorlardı...

Genede tabur sabahleyin yıkanmış gibi dipdiri uyandı -Tıpkı bu yüzden korkunç olaylar olduğunu öğrendim- Ama asker midesi buna da dayanmıştı.

İşte «At dozu» öyküsü buydu ve işte yalpalamamız bununla bitti.

TÜMEN KUMANDANI GÖREVDE

1

Bütün bunları Panfilov'da anlattım. Ama size olduğu gibi tüm ayrıntılarıyla değil. O bir çok kez sözümü sorularla kesiyor, işin ayrıntılarını öğrenmek istiyordu.

«Çarpışmalarda yaralananların listesini yapamadınız mı Yoldaş Momiş-Uli?»

«Yapıldı Yoldaş General. Bu sabah o işi tamamladık.»

«Peki nerede? Verin o listeyi bana.»

Harita çantamdan yaralıların ve başarılı, üstün kumandan ve erlerin listesini de çıkarıp verdim. Panfilov, çolak bir davranışla onu alıp incelemeye başladı.

Siyasi Komiser Dordiya için yazdıklarımı başını sallıyarak okudu: «Bölük kumandansız kalınca, düşünmeden kumandayı eline aldı ve karanlıkta dağılmış olan bölüğü topladı.»

Panfilov listeyi bırakıp bana baktı. Gülümsüyordu. Gözlerinde kurnaz bir anlam okunuyordu.

«Kumandasız kalmış...» diye yazdıklarımı yineledi. «O, kendiliğinden düşünmeden bölüğü...»

Sonra ekledi:

«Bu tam çivi Yoldaş Momiş-Uli... Yada çiviçik.»

Ben, bu bir Rus değimi olan «Sorunun çivisi» değimi ni biliyordum. Bu en önemlisi, en enteresanı demekti. Ama bu kez, general neyi belirtiyordu. Dayanamayıp sordum:

«Neyin çivisi?»

«İşte burada. Bunun -Panfilov çay bardaklarını sıralandığı masadan dönüp sabahleyin dehşetle baktığım haritalı masayı gösterdi «Burada bunun çivicikleri»- bir kez daha yineledi. Sonra sanki kahverengi boyaya batırılmış gibi olan esmer elini uzatıp gösterdi: «Yeni taktiğimizin, savunmamızın yeniden kurulmasının. Anladınız mı?»

«Hayır yoldaş general anlayamadım.»

«Anlamışsınız... Siz kendinizi bunu bana açıkladınız Yoldaş Momiş-Uli...»

«Neyi açıklamışım?»

Yine haritaya baktım ve bir çok yerde parçalanmış olan çepheyi gördüm. Bunlar sanki şöyle bir savrulmuş çemberler gibiydi. Almanlar tabura saldırdıkları zaman bir çok kez bize bunu yaptırıyorlardı. Tabur parça parça olup kalıyor sonra birleşiyordu. Ama neden biz, durup dururken, kendimiz düşmana yardımcı oluyorduk. Panfilov,

neden bunu yapmıştı? Üstelik şimdi benimle bıyık altından alay ediyordu. Niye saklıyayım. Gülümsemesi beni kırdı.

«E, haydi bunun analizini yapalım» dedi. «Oturun bir bardak çay daha içmez misiniz?»

Yine telefon çaldı. Panfilov ahizeyi aldı.

«Evet, İvan İvanoviç dinliyorum... A-a Yüzbaşı Dorfman'ın eseri. Daha bugün gönderilmesi gerekli. Hımm... Hım... Çok başarılı. Okuyacağım. Yapabilirim, İvan İvanoviç yalnız bir saat sonra. Evet Yoldaş Dorfman'a söyleyin bir saat sonra gelsin?»

Kısa konuşmasını bitiren Panfilov bana döndü

«Sizden saklamayacağım Yoldaş Momiş-Uli.. Beni İsa önünde günah çıkarmaya zorluyorlar. Volokolamsk neden bırakılmış? Özel bir komisyon kurmuşlar. Açıklamalar yazıyoruz Tanrı dilerse bora geçer».

Bir süre susup bana baktı: «Ne düşünüyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli. Bu bora geçer mi gerçekten?»

«Bundan güvençliyim Yoldaş General.»

«Hım... Bu tatlı sözleriniz için teşekkür ederim.»

Sesinde yine bir inca alay belirmiş gibi geldi, ama birden ciddileşti.

«Haydi görelim bakalım Yoldaş Momiş-Uli bu bir kaç gün size ne öğretmiş?

2

Panfilov'un bir gün «Benim askerlerim benim akademimdir, sizin taburunuz da sizin akademinizdir.» dediğiğini duymuştum. Şimdi o bende taburun savaşlarının analizini yapmamı istiyordu. Neden bilmem göğüs geçirdim. Neden bilmem diyorum! Çünkü neden göğüs geçirdiğimi bilmiyorum. Panfilov, bana dikkatle bakıp, beklenmedik bir anda konuştu:

«Kesinlikle siz şöyle düşünüyorsunuz : Ben ona bütün içimi açtım, tüm kaygılarımı paylaştım, o ise bir çarpışmanın analizi ile işi atlatmak istiyor, böyle değil mi?»

Belki de Panfilov, benim kendi kendime dahi açıklıyamadıklarımı anlamıştı. Sessizce onu onayladım. O da sürdürdü:

«Şöyle düşündüğünüzü biliyorum: Onun bana bunları sorması değil; neden gerilediğimizin cevabını vermesi gerekli. Almanlar neden bizi bu kadar kovalıyorlar? Neden onları Movkova'ya bu kadar yaklaşmaya bıraktık? Bunları söylesin bana. Öyle değil mi?»

Dosdoğru çekinmeden:

«Evet.» dedim.

Panfilov ayağa kalktı. Sonra sanki kulağıma söylermiş gibi bana doğru eğildi. Bıyıklarının altında alaycı gülümseyişi ayırdım.

«Size söyliyeceğim Yoldaş Momiş-Uli» sesinin tonunda bir saklama vardı. Bense içtenlikle bekliyordum: «Söyliyeceğim. Bilmediğimi söyliyeceğim.»

Yüzümdeki anlamın değişikliğini gören Panfilov, gülmeye başladı. Hiç bir zaman onu bu kadar neşeli görmemiştim.

«Ama o kadar da değil» diye düzeltti. «Biz sizinle bir kaç önemli şeyi biliyoruz.»

Sonra askeri başarısızlıklarımız için bir sürü bahaneler sıraladı. Bunları bende biliyordum: Alman ordusu savaşa tüm hazırlıkla ve gereçleri tam olarak başlamıştı. Avrupadaki savaşlarda da kendine güven ve büyük bir deney kazanmıştı. Tank ve hava gücü bizden üstündü.

«Birde.» diye ekledi. «Birden saldırı.» Kelimeyi uzattı. «Birden saldırı, ama neden ona bunu yapması için izin verdik? Neden gerçeği görmedik?»

Panfilov, bu soruları kendine soruyordu. Bana bakmıyor ve cevap beklemiyordu. Yalın olarak onun iç dünya-

sına girmeme izin veriyor ve içtenlikle cevaplıyordu. Kesinlikle daha pek çok şey söyleyebilirdi. Ama kendini tuttu. Bir an için sessizlik oldu. Sonra bana döndü:

«İşte Yoldaş Momiş-Uli, kanımca biz birşeyi saklıyoruz: Gerçeğe karşı ihmalkarlık yaptık. O da böyle bir şeyi bağışlamıyor. Beni anlıyor musun?»

Panfilov, kaynaması duran semavere parmaklarıyla vurduktan sonra kapıyı açıp seslendi:

«Yoldaş Uşko. Semaverimizi sıcak suyla doldurmalarını sağlayın.»

Yine bana döndü:

«İşte böyle anlaşmaya varacağız sizinle Yoldaş Momiş-Uli. Bilmediğimizi bilmiyoruz. Bir gün tarih bunun cevabını bulacaktır... Ancak tümenin davranışı biliniyor. Bu konuda bir fikrimiz olması zorunluğu var.»

3

Panfilov haritanın başına geçip bir süre baktı. Ensesini kaşıdı ve parmaklarını havada çevirdi.

«Belki de bazı yerlerde daha çok sıkışmamız hiçte fena olmayacak. Bu tarafı sıkıştıralım. Ne dersiniz Yoldaş Momiş-Uli?»

Bana düşüncemi sorarkan sesinin tonu o kadar doğaldı ki bence ayni içtenlikle cevep verdim:

«Evet bir az daha sıkışalım. O zaman belki içimiz daha rahat olur.»

Bu sözleri henüz bitirmiştim ki bana gülünç ve safça göründü. Ama Panfilov gülmedi.

«İçimizin rahatlığı? mı Evet bunu dikkate almak gerekli. Gerekenin ne olduğunu biliyor musunuz?»

Konuşması ayni içtenliği koruduğu için ben de şaka yoluyla cevap vermek yürekliliğini buldum.

«Bu sorunuza cevabı ne Muhammedin yüz aklın üs-

tünde olan düşüncesinde nede dört dinin kutsal kitabında bulabiliriz. O zaman ben ne söyliyebilirim.»

«Hayır, hayır yoldaş Momiş-Uli siz onu çok iyi biliyorsunuz. İnsan gücü çarpışma sırasında en güçlü silahtır. Öyle değil mi?»

Başımı eğip onayladım. Panfilov, yine haritaya bakıp bir kaç kez «hımınm.» dedi. O da tümenin kesin yerleşiş şeklini henüz tamamlıyordu ve bu sona ermemişti.

Konuşmaya başladığı sırada sanki bazı düşüncelerinin cevabını veriyordu.

«Sorunun çivisine döndük sanırım...»

Sandalyasını yanıma çekip oturdu. Generalin konuşmak istediği duyduğunu anladım. Onu nasıl dinleyeceğimi görmek duygularımla kabul edebilecek miydim? Onu anlamak istiyordu.

«Çiviye döndük...» diye yineledi. Onları başka türlü düşünmeğe zorluyordu. Almanlar ne düşünmüşlerdi. Sovyetler halkı irade ve isteklerine karşın, zorunlukla kıstırılmıştır ve buyruklara, zorlamalarla boyun eğmektedir. Savaş ise neyi gösterdi?»

Aslında Panfilov, bu soruları kendi için soruyor, başka bir deyimle sesli olarak düşünüyordu. Bugün ben de generale raporumu tüm içtenlikle açıklarken, ben de Sovyet vatandaşı hakkında basma kalıp sözlerin dışında bir şeyler bulmak istemiştim. Şimdi ayni konuya Panfilov, değiniyordu.

«Savaş neyi gösterdi? Almanlar hatlarımızı yarıyorlardı ve bunu pek çok kez yaptılar. Bu sırada birliklerimiz ayrı ayrı bölükler hatta takımlar halinde bağımsız olarak kaldılar. Bazıları tutsak oldular ama kalanlar direndiler ve çarpışmayı sürdürdüler. Bu şekilde yönetimsiz direnme düşmana o kadar çok kayıp verdirdi ki bunun hesaplanması olanaksızdır. Kumanda kademesinden koparılmış kendi halinde kalmış olan kişi -parti eğitimi gördüğü için-

kendi kendine kararlar alıyor, kendi gücü ve içgüdüsü ile davranışa geçebiliyordu. İsterseniz örneği kendi taburunuzdan alınız. Siyasi yönetici Dordiya'ya kim buyruk verdi?»

Panfilov, kendisine takdir edilmeleri için verdiğim ve içinde Dordiya için iyi şeyler yazmış olduğum kâğıda uzandı.

«Kumandansız kalmış ve düşünmeden kumandayı eline alarak karanlıkta dağılan bölüğü toplamış...»

Panfilov, kâğıdı evirip çevirdi sonunda parmağı ile vurdu:

«Bazıları bunda ne olağanüstünlük var diyebilirler. Evet bu şekilde binlerce olay olmuştur. Ama çivi işte bunda saklı. Bizim Timuşin'i ansıyın. Tek başına savaşa girmişti. Ya yaralılarla tek başına kalan sağlık memuru, ona kim vermiş buyruğu, kim yönetmiş onları? Hangi gücün baskısı ile böyle davranmışlar? Yalnız içgüdü ve inançla. Ya siz, kişisel olarak kendiniz Yoldaş Momiş-Uli?»

Panfilov gülümsiyerek başını salladı.

«Siz de bir general gibi rütbeler aldınız, ve de nutuklar çektiniz.»

Panfilov, söz arasında beni düzeltiyor, yumuşaklıkla, sanki şöyle küçük parmağıyla işaret edermişcesine hatalarımı gösteriyordu.

4

General, yerinde fazla oturamıyordu. Yine ayağa kalktı ve haritaya yaklaştı. Bende doğruldum.

Soruları birbiri ardını izliyordu.

«E, yeni savaş düzenimizin başarısının esası nedir? Neye dayanıyor?»

Ben ne cevap vereceğimi düşünürken emir subayı Dorfman'ın geldiğini bildirdiler.

Panfilov, saate bakıp bakışlarını bana çevirdi.

«Hayır, hayır Yoldaş Momiş-Uli gitmeyiniz. Şimdi Yoldaş Dorfmanla uğraşacağım, sizde bu sırada burada olun. Üstelik bu sorun sizi de ilgilendirir.»

«Beni mi?»

«Evet. Volokolamsk için hesap vermem gerekli. Daha doğrusu yedek gücümü yerinde mi kullanmışım... Siz bu sorun hakkında ne düşünüyorsunuz ha?..»

«Yoldaş General ben bu konuda kolay cevap veremem.»

«Kolay değil.» Panfilov, cevabımda saklı bir düşünce yakalaması gibi canlılıkla konuştu: «Doğru olan doğrudur... Söylenmesi kolay değil.»

İçeri giren yüzbaşıya döndü:

«Buyrun, buyrun Yoldaş Dorfman.»

Dorfman yumuşuk adımlarla masaya yaklaştı. Yana ayrılmış, düz, kahverengi saçları hafifçe parlıyordu. Yepyeni ceketinin içinden temiz gömleğinin yakası görünüyordu. Volokolamsk'ta, en çetin günlerde, karargah subayı olarak tükenmez bir enerji ile görev yaptığı sırada da onu böyle intizamlı görmüştüm. Bana yine o günkü gibi gülümüsüyordu. Koltuğunun altında da değişmeyen siyah dosyayı tutuyordu.

Panfilov, oturun» dedi. «Verin bakalım yazdığınız raporu.»

«Yoldaş General, onu ben yaptım denemez. Ben sizin görüşlerinizi toparladım yalnız. Bundan başka kurmay başkanı da...»

Panfilov, onun sözünü kesti.

«Evet, evet usulü koruduk... Şimdi işe başlayalım.»

Dorfman, dosyayı açtı ve daktilo edilmiş bir kaç sayfayı generale uzattı. Panfilov, yine, Dorman'a oturması için işaret etti ve pencerenin ışığına eğilerek okumaya koyuldu.

Masanın üzerinde tek tek okunan kâğıtlar birikiyordu. Bir kaç dakika sonra Panfilov, başını kaldırmadan masaya uzanıp bir kalem aldı ve bir şeyler işaretledi. Kalem bir kere daha kâğıda deydi ve tamamladı. General, sivriltilmiş kalemle ensesini kaşıdıktan sonra kâğıdı ve elindekini masaya koydu.

Son sayfaya sadece bir kaç kelime yazılmış olmasına karşın Panfilov gözünü ona dikmiş bakıyordu. Anlaşılan okuduklarını düşünüyordu.

«İnandırıcı» dedi. «Söz edilmez inandırıcı. Bana büyük yardımda bulundunuz Yoldaş Dorfman.»

«Elimden geleni yaptım Yoldaş General.»

Panfilov, pencereden bakıyordu.

«Gerçek bu» dedi. «Bizde bir suç yok. Volokolamsk için kahramanca çarpıştık... İnatla direndik. «Dorfman'a döndü. «Bunu çok iyi belirtmişsiniz Yoldaş Dorfman. Kaleminiz önünde eğilirim.»

Generalin kaşları bu iyimserliğinin tam aksine her zamankinden çok çatılmıştı. Bunun ayırımına varan Dorfman kaygıyla sordu:

«Yoldaş General, bu fikirleri dün siz kendiniz söylemediniz mi?»

Panfilov buna doğrudan doğruya cevap vermedi. Yine sesli düşünüyordu:

«Kenti bıraktıktan sonra Almanlara inatla direndik ve onları yola çıkarmadık. Cepheyi Volokolamsk'tan bir kaç kilometre yazmışsınız Yoldaş Dorfman. Sonuç ne şimdi?»

«Yanılmıyorsam dava sonuçta arşivlere kalkan bir dosya olur.»

Panfilov, hafif bir baş eğişiyle Dorfman'ı onayladı.

«Peki en sonunda ne çıkıyor bundan? -eliyle Volokolasm'ı işaret etti- Orada korkmuşuz Dorfman ve kenti kaybetmişiz... Şimdi de burada korkuyoruz...»

«Nasıl? Nerede yoldaş general?»

«Burada...» General okuduğu kâğıtları gösterdi. «Burada da ayni eksiklikler ayni kararsızlıklar var.»

«Yoldaş General ben de istemiyor muyum?»

«Biliyorum Yoldaş Dorfman, anlıyorum sizi ve suçlamıyorum. Ama söyleyin bana, işi neden böyle yürütelim? Neden vuruştan kaçalım? Neden yıldırımlardan korkalım. O, vursun bizi.»

«Yoldaş General, onu üstümüze çekemezdim...»

«Bilyorum Yoldaş Dorfman, eğer hatalarım yüzünden değiştirilir yada cezalandırılırsam bu hoşuma gitmiyecek. Ama herşeye karşın erkeklik gösterelim ve onlara her şeyi açıkça konuşalım ki, takibat açılması için karar almaya güçleri yetmesin ve sonunda (Yapılacak birşey yoktur.) desinler. Biz savaş verelim Yoldaş Dorfman. Ne dersiniz?»

Dorfman, yerinden doğruldu. Kahverengi gözleri inançla parlıyordu.

«Buna karşı koymam Yoldaş General.»

«Ben de bundan şüphe etmiyorum.»

5

Panfilov, odada gezinirken düşünüyordu. Sonra:

«Volokolamsk'taki hatamız neydi» diye konuştu. «O da şu: Ben elde edilen deneylere karşın hat taktiğine yaslanıyordum.»

Dorfman, karşı koymaya çalıştı:

«Tümüyle böyle değil Yoldaş General.»

«Evet haklısınız... Tümüyle değil... Biz onu artık bilerek değiştiriyorduk. Bunun hakkında örnekler az değil. İsterseniz örnek olarak yedekleri kullanma kararımızı alalım.»

General bana döndü:

«Görüyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli size kadar geldik... Ben sizin taburunuzu kente hakim olan tepeyi almak üzere gönderdim. Bu artık hattın kurulmasından ayrılmaktı. Ama bu kararsızlıkla ve yarım bir kanı ile yapılıyordu. Çünkü hattın yarılmasına karşın sizin taburu kentte bırakıp onun savunmasını yapmanızı buyurmalıydım. Hem şimdi inanıyorum ki siz orada hala çarpışır olacaktınız... İşte Yoldaş Dorfman bunun yazılması gerekliydi.»

«Başüstüne Yoldaş General.»

«Sert olsun eleştiri, siz bunu yapabilirsiniz. Açık ve belirli bir şekilde yazın: Hata yapılmıştır. Ama şunu belirtin, aslında sadece tüzükte pekte açıkça yazılmamış olan askerî savunmada yerleşme tam uygulanmamıştır. Bunu öyle yazın ki... Dava sonuçsuz kalmasın. Ama buna karşı görüşlerimizi de açıkça belirtin. Ama inatla direnmeye çarpışmalara gelince, burada kesin olun hepsini savunun. Beni anladınız mı?»

«Anladım çarpışmaları belirteceğiz.»

«Tümüyle öyle... Artık kentleri teslime paydos diyoruz. Madem bırakmışım onun cevabını ver. Neden ve nasıl? Biz yanıltıcı cevaplarla uğraşmıyacağız değil mi Yoldaş Dorfman?»

Panfilov, taburla ilgili örnekle yetinmiyerek Dorfman'la bir süre daha Volokolamsk'a dair konuştu. Sonunda Dorfman:

«Anlaşıldı Yoldaş General.» diye fısıldadı. «Akşama kadar bitiririm.»

«Hayır acele etmenize gerek yok. Aslında sadece düzelteceksiniz' Gece yaparsanız daha iyi olur. Sabah yine gelin. Evrak bir gün gecikirse ne olur sanki... Bunun için başımızı kesmezler ya... E, Yoldaş Dorfman başarılar.»

6

Yine ikimiz kaldık.

«Görüyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli yeni bir sayfa açıyor ve oraya çarpışma ekliyoruz. Tüzükler, deneyler meydana getiriyor. Var olan tüzük geçen savaşın deneylerinden doğmuş. Yeni savaş onun değişmesini zorluyor. Çarpışmalar sırasında umutsuzluğa düşen kumandanlar, onlara uymuyor ve değiştiriyor. Sizde Yoldaş Momiş-Uli, siz de onu değiştirmişsiniz.»

Panfilov dırakladı, bakışlarını bana dikerek karşı koymam için bir süre sustu. Bense dinlemeyi sürdürüyordum.

«Değiştiriyor, sonra da bana rapor ediyorsunuz. Ben de ordu kumandanına rapor veririm. O da yüksek makamlara gönderir. Yeni tüzüğün yazılmasından önce binlerce kumandan çarpışmalar sırasında onu ortaya çıkarırlar.»

Bu sabah beni şaşkına çeviren haritaya yaklaştı ve incelemeye başladı.

«Hım... Hım... Şunu -bunu değiştireyim diyorsunuz » Kendi kendine konuşuyordu. Bense susuyordum. «Evet zayıf güçlerle çarpışıyoruz. Tanrıya şükredelim, sizin taburunuz yeniden ortaya çıktı. Yine benim yedeğim olacaksınız. İkinci savunma hattı.»

«İkinci hat. Sadece benim taburum mu?»

«Biraz eksiklerinizi gidermeye çalışacağım. Belki de araçlarla desteklerim sizi. Ama elimde fazla birşey yok. Bir avuç kırıntı...»

«Peki ama nasıl olacak Yoldaş General? Nasıl yapabiliriz? Bir tek tabur, bir kaç yüz tüfekli insan ne yapabilir? Hele tank tümenlerinin saldırısı karşısında. Ordumuz nerede, teknik gücümüz nerede?»

Ben Panfilov'un karşısında yine içimi dolduran kaygılar üzerinde konuşuyordum. Başka bir komutan karşısında bu kadar içtenlikle konuşamazdım. Ama Panfilov'un

tutumu, buyruğundakilerle konuşma meyli, onların önünde sesle konuşmaktan çekinmemesi ve fikirlerini danışması insanı içtenliğe itiyordu. Şimdi bile beni kızarak değil, ilgi ile dinliyordu.

«Konuşun, konuşun Yoldaş Momiş-Uli, siz benim yedek güçlerimin kumandanısınız sizinle anlaşmamız gerekli.»

Yine sordum:

«Acaba bu ikinci hat...»

Panfilov sözümü kesti.

«Hat değil Yoldaş Momiş-Uli, hat değil... Bu sözden caymanız gerekli. Bu sözden kurtulmak için daha cesur davranın, şu eski tüzük tabirlerinin tutsaklığından kurtulun.»

«İkinci hat yerine yalnızca benim taburumu mu koyacağınızı söylemek istiyorsunuz Yoldaş General?»

«Gerçek bu... Yalnız şu var ki gerekli anda gerekli yere yetişmeniz şart. Volokolamsk bize ders olsun. Eğer bütün bu bölgeyi incelerseniz -Panfilov haritada geniş bir yer gösterdi- ve eğer generaliniz yine iplerin ucunu kaçırmazsa, o zaman bir tabur bile düşmanı çaldığı hava ile oynatabilir. bizim yayımızı ansıyın. Düşmanın kendini düzenlemesi için zamana gereği var. Bu kez onun yolunu bir takım değil koca bir tabur engelleyecek. Siz kendinizi bir an düşman sayınız. O zaman sorarım size. (Rica ederim bay Alman kumandanı söyler misiniz bana; eğer şosede, genel saldırı yolunda bir taburla karşılaşırsanız ne yaparsınız?)

Bir süre Alman kumandanı rolüne girdikten sonra açık konuşmak zorunda kaldım:

«Doğal bu. Tabur onları bir kaç gün geciktirecektir.»

«Belki de daha çok Yoldaş Momiş-Uli...»

«Ya sonra... daha sonra Yoldaş General.»

«Daha sonra... Gerektiği kadar, biraz geri çekileceğiz.

adım adım İstraya kadar çekileceğiz. Bunu size söylememem gerekliydi Yoldaş Momiş-Uli. Ama en önemli birliğiğin kumandanı olarak bunu size açıklıyorum. Çekilme savaşı yapacağız, yaylar halinde. Dikkatinizi çekerim Çeçilme Yoldaş Momiş-Uli. Kaçma değil. Bu savaşın en zor usulüdür. Herkes çekilmeyi beceremez. Bize verilen görev, düşmana süratli davranış yeteneği vermemek ve onu yıpratmaktır. Motorize güçlerinin geçeceği yolları tutacağız -bakınız- bu tip yol çok değil Eğer bir akıllıca çekilirsek, o -burada düşmanı tanımlıyordu- Istra'ya asıl savunma hattımıza gelinceye kadar bir bir buçuk ay kaybedecektir. E, şimdi ne diyeceksiniz doğru değil mi?»

Haritaya bakıyorum. Generalin kalemini izlerken, henüz daha kesin olmayan yalnızca kaba hatları belirtmiş olan Panfilov planını kavramaya başlıyor ve ona güven duyuyordum. «Yolları tutacak... Bir birbuçuk ay kazanacağız.» Bu sözler bende artık şaşkınlık yaratmıyor, tam aksine büyük bir görevin işareti oluyordu.

Panfilov konuşmasını sürdürdü:

«Sanırım biz dörde hatta beşe karşı bir olarak dövüşmek zorunluğunda kalacağız. Bu bizim için, sizin için ilk kez olmayacak... Bir birbuçuk ay sonra ise yedek güçlerimiz gelecek. Onları azar azar ve hesaplı olarak kullanacağız. Zaman gelecek, ben öyle düşünüyorum, biz ordumuzun teknğimizin nerede olduğunu göreceğiz.»

7

«E, bugünlük bu kadar yeter.» General sözlerini bitirdi. Ayrıntılar üzerinde başka kez konuşuruz. Bugünlerde taburunuzu daha yakına aktaracağım. Güçlendirme birliğiniz geldiği zamanda yanınızda olacağım. O zaman yeni yerinizi kutlamak için beni davet edecek misiniz?»

Önünde saygıyla eğildim.

«Buyurunuz.» dedim. «Sizi Kazak töresiyle karşılayacak pilavlı et pişireceğiz. Yalnız bir kaç gün önceden bildirin.»

«Peki aşçıbaşınızın keyfini bozmayacağım. Şimdi bakın ne var Yoldaş Momiş-Uli size yeni bir görev: Taburun bütün çarpışmalarını geniş bir rapor halinde yazın ve planları da ekleyin.»

«Başüstüne Yoldaş General.»

«Olayları hafifletmeyiniz. Acıyı tümü ile yeniden tadınız, Bu arada eksiklerinizi de giderinz. Bunlar için kaç güne gereğiniz var?

«Üç günde tamamlayabileceğimi sanıyorum.»

«Hayır üç günde bitmez. Bir hafta olsun. Koruyucu meleğiniz buna izin veriyor.»

Şaşkınlıkla ona baktım. Bu «Koruyucu melek» de ne demekti?

Panfilov, açıkladı:

«Kendini savunanın koruyucu meleği zamandır. Bu sözleri kimin söylediğini biliyor musunuz. Tanınmış bir Alman» Panfilov düşündü sonra yineledi «Alman milleti... Siz Yoldaş Momiş-Uli Almanlardan ırk olarak kin duymuyorsunuz değli mi? O kadar alçalmadınız değil mi?»

«Hiç bir zaman.» dedim. «Eğer kırık haçlı esaret bayrağı altına kardeşim Kazak girip otururşa ondan nefret ederim».

Panfilov, birden ansıdı:

«Ben size Lenin'in çekilme konusundaki sözlerini söylemedim değil mi? O çekilme sanatının, saldırı kadar önemli olacağını düşünüyormuş... «Çekilme deneyinin elde edilmesi gereklidir.» diye yazmış. Anladınız mı Yoldaş Momiş-Uli»

Bana elini uzattı. Ayrıldık.

Panfilov'un yanından çıkarken saatime baktım. Üçe gelmişti.

Bir kaç gün önce de Volokolamsk'ta Panfilov'un evinden ayni saatlerde çıkmıştım. Yağmur yağıyor, toplar gürlüyor, her yer yanık kokuyor ve çevre gri bir kundağa sarılmış gibi duruyordu.

Şimdi ise altın bir sonbahar akşamı oluyordu. Rüzgârda dalgalanan su birikintisinde güneş ışınları yansıyordu.

Dudaklarımda bir savaş türküsü, eyerde oturuyordum. Lisanka, canlı bir tırısla beni eve -düşüncelerimde tabura bu ismi veriyordum- götürüyordu.

KİM OLSAN

1

Gorki köyündeyim... Sokağın bir yanı gölge, öte yanında camlar güneş ışığında yanıyor.

Buraya daha dün Almanlarla çarpıştıktan sonra ulaşabilmiştik. Bir çitin altında gezici mutbağın dumanları yükseliyor. Aha, tabur demek donatılmış. Mutbağın yanında bölüklerden ayrılmış erler odun kırıyor, patates ayıklıyordu. Sokaklar boş. Bölükler savaş hattına gönderilmiş. Karargah olarak yerleştiğimiz evin önüne gelince attan indim. Sinçenko koşup geldi ve Lisanka'nın dizginlerini aldı.

İçeriye telefon bağlanmış ve başına bir de nöbetçi koymuşlar. Masadaki topoğrafik haritaya taburun savunma hattı çizilmiş bile. Raporu hazırlayan Rahimov, haritanın yanına bölüklerin er sayısını ve durumu gösteren bilgileri taşıyan bir kâğıtta koymuş.

Gözden geçirdim. Ama artık rapor olmadan da biliyorum: Tabur yeniden toparlanmış olarak buyruğuma ha-

zır. Artık yatağıma uzanıp bedenen ve ruhen dinlenebilirim. Bende öyle yaptım. Yatağın üzerindei bırandanın üstüne serildim. Başımın altına yastığı çekip yakamı çözdüm.

«Otur Rahimov, ne var ne yok...»

Hoş bir rahatlı içinde Rahimov'u dinlerken pencerenin önünde doğan bir gürültü dikkatimi çekti.

«Ne oluyor orada Rahimov?»

Rahimov yavaşça dışarı çıktı. Bir dakika sonra da döndü. Heyecanlı olduğu açıkça belli. Ortada bir şey yok ama onun bu durumu beni de sarıyor. Yüreğim sanki trampet çalıyor.

«Yoldaş Kombat izin verirseniz bildireyim.»

«Ne var?»

«İki tekerlekli makineli arabasıyla Zaev, gelmiş.»

«Zaev mi?»

Beleğimde bir süre önce olan olayları canlanıyor. Patlamayan havanlar, Lisanka'nın uzaklaşan gölgesi, iki tekerlekli arabada elinde sopası ile Zaev. Bir an ve bir araba Zaev'le birlikte Lisanka'nın ardından kaybolan makineli, ve ancak. İki gün sonra bana ulaşabiliyorlar.

Yerimden fırladım. O gevşeklikten hiç bir şey kalmadı.

«Nerede o?»

«Avluda.»

«Ya makineliciler?»

«Onlarda orada.»

Kendimi tuttum, Şakaklarımda artık trampetler çalmıyor. Yakamı düzeltip kapıyı açtım.

2

Avluda iz bırakan iki tekerlekli çamurlu araba samanlığın yanında duruyordu. Zaev'le birlikte savaş ala-

nından kaçan dört er tekerleklerine yaslanıyordu. Yalnız arabacı Garkuşa işe koyulmuş ata ot yediriyordu. Beyaz at, uzun bir süreden sonra soğuklardan donmamış otları yerken, sanki yeni yeşermiş ot kesermiş gibiydi.

Zaev nerede? Saklanıyor mu? Bana bakmağa mı korkuyor? Hayır saklanmıyor. Samanlığın duvarının yanında en göze çarpan yerde durmuş, bana bakıyordu. Kalpağı gözlerinin üstüne doğru yıkılmıştı.

Bozjanov'da avluya koşmuştu. Zaev'in yanında duruyordu. Beni görünce haykırdı:

«Hazır ol.»

Askerler esas duruşa geçti. Garkuşa'da elindeki otu yere atıp doğruldu. Yalnız Zaev, dikilmedi, omuzlarını germedi. Ellerini yanna sarkıtmış, başı önüne eğik öylece durmayı sürdürüyordu.

«Korkaklar» dedim. «Siz geride gezinti yaparken namuslu arkadaşlarınız çarpışıyordu. Şimdi neden geldiniz? Arkadaşlarınızın suratına ne yüzle bakacaksınız? Vicdanınız var mı?»

Hepsi düşünce içinde dinliyorlardı. Dört erin arasında bir kaç gün önce generale övünçle söz ettiğim Polzunov'da vardı. Onun ciddi ve pırıl pırıl gözleri gölgelenmişti.

«Senin vicdanın var mı Polzunov?»

Kendinde cevap verecek gücü buldu:

«Yoldaş Kombat bizi nasıl karşılayacağını biliyorduk. Buna karşın geldik.»

«Ya neden çarpışmaları görünce hemen arkadaşlarınızın yanına dönmediniz?»

Zaev, susuyordu. Garkuşa karşılık verdi:

«Almanlarla karşılaştık Yoldaş Kombat. Başka yana döndük, oradada kıstırıldık.»

«Sonra?»

«Sonra artık size sokulamıyorduk. Dönmeye çalıştık, Alman geçirmiyordu.»

Buyruğumu verdim:

«Zaev, karargaha gelin. Siz gezicilerle sonra hesaplaşacağız?»

Ağırlaşmış bir yürekle dönüp içeri girdim.

3

Çok beklemedim. Biraz sonra Zaev'in ağırlığı altında tahtalar gıcırdadı. Ardından da Bozjanov, içeri girdi.

«Buyruğunuz üzerine geldim Yoldaş Kombat.»

Bu sözleri eski konuşma özelliği ile yine hızlı bir şekilde söylemişti.

Oturdum. Güneş ışığı yatay bir şekilde üstüne geliyordu. Ancak onun şimdi çok derli toplu olduğunu gördüm. Bundan önce hiç böyle olmamıştı. Bugün tabura, kumandanınca yargılanacağını bildiği için böyle gelmişti. Traş olmuş, kaputunun kemerini düzgün bağlamış, yani cepheye geldiğimizden bu yana yapmadıklarını yapmıştı. Göğsünün içinde her zaman silahını soktuğu yer bugün şişkin değildi. Kaputunun düğmelerinin hepsi sıkı sıkı iliklenmişti. Kulaklıklı kalpağının her zaman çözük olan uçları bağlıydı. Pencerenin önünde profili açıkça belli oluyordu. Çökük şakakları, çıkık elmacık kemikleri, sonra yine çökmüş yanakları ve geniş alt çenesi açıkça görülüyordu.

Zaev, tokasını açıp kemerini çözdü ve silahını masaya bıraktı.

«Yıldızınızı çıkarın, rütbe işaretlerinizi sökün.»

Zaev, bütün bunların olacağını kesinlikle biliyordu. Ama buna karşın yine yüzünden bir gölge geçti. Dudakları sıkıldı, gür kaşları daha çok çatıldı. Ama çatlamış kuru dudakları kımıldamadı ve bağış dilemedi. Bana di-

kili, derine kaçmış gözlerinde bir yakarış yoktu. Buyruğumu sessizce yerine getirdi. Kırmızı yıldız ve apoletlerinden sökülen kırmızı dörtgenler masanın üzerinde yatıyordu.

«Apoletleri de koparın» dedim.

Kapı vuruldu ve Tolstunov, girdi. Kendine özgü hafif ve salınan yürüyüşüyle, üzerinde askerliğin şerefine ait işaretlerin durduğu masaya gelip oturdu.

4

«Apoletleri» diye yineledim.

«Yoldaş Kombat belki yalnız onların kalmasına izin verirsiniz.»

«Hayır. Koparın.»

Zaev, bakışlarını gözlerimden kaçırmadan, geniş kemikli elini kaldırdı... Pras, pras... iki apolette koparılıp masaya atıldı. Bu anda Zaev, artık yalın bir er bile değildi. Ben onun askere özgü son işaretlerini de atmıştım.

«Ceplerinizi boşaltın. Hepsini masaya koyun.»

Buyruğa uyan Zaev, cebindekilerin hepsini boşaltmaya başladı.

Masanın üstüne, sargı bezi paketi, pamuk, tentürdiyot ampulü, çengelli iğne sıralandılar. Sargı bezi kullanılmıştı. Onun bu bezi bölüğünü Almanlara karşı saldırıya geçirdiği sırada makineli tabancasını boynuna asmak için kullandığını ansıdım. İşte, oda buradaydı, çamurlanmış ve simsiyah olmuştu. Zaev, onu da cebinden çıkardı. Pantolonunun cebinden de mendil, kibrit, açılmış bir sigara pakedi, boşalmış kırmızı bir tütün kesesi, büyük tahta saplı bir cep bıçağı. Eli ceketinin cebine gidince durakladı.

«Bunlar kişisel Yoldaş Kombat.»

«Hepsini çıkar.»

Zaev, cebi kapayan düğmeyi çözdü ve bir demet eski mektup çıkardı. Mektuplarla birlikte bir kaç da resim saklamıştı. En üstte altı-yedi yaşlarında bir çocuk resmi vardı. Sandalyaya oturmuştu, boğazına kadar kapatılmış düğmeli gömleğinin beli iyice sıkılmıştı. Çocukta Zaev'in tüm durumu beliriyordu. Ayni çökük şakaklar ve fırlak elmacık kemikleri. Kalpağında bir kızılordu yıldızı parlıyordu, çocuk eli onu beceriksizce sulu boya ile yapmıştı. Resme yalnız kaçamak bir bakış attım. Zaev'in eli aceleyle onu tersine çevirdi. Onunla birlikte bir başkası da döndü ve ortaya bir yazı çıktı. İri harflerle yazılmış ithafı okudum: «Arkadaşım Rus kardeşe.» Yazı bana yabancı gelmedi. «Rus kardeşe.» Kim yazmıştı acaba? Bu kez resmi ben çevirdim. Yaz günlerinde Kazahistan steplerinde çekilmişti. Geride belli belirsiz Tiyan -Şan'ın yamaçları önünde iki adam duruyordu. Sıska, bir şeye kızmış gibi başını yana çevirmiş, kaşları çatılmış Zaev ve ondan bir baş daha uzun, kahramanca göğüs kabartmış, gülümseyen tombul yanaklı Bozjanov. Birbirinden ayrılmayan kumandan ve siyasi yönetici.

«Mektuplar kimden?» diye sordum.

«Karımdan».

«Sizi temin ederim Zaev, onlara kimse dokunmayacak, kimse okumayacak.»

«Hepsi bu kadar mı?»

«Hayır Yoldaş Kombat.»

Kaputunun iç cebinden saydam kâğıda sarılı bir paket çıkardı. İçinde beyaz eldivenler görülüyordu. Zaev'in bana, Berlin için beyaz eldivenler alıp sakladığını anlattığı geceyi ansıdım. Atın üstünden yere değen ayaklar ve bana «Ne dersiniz Yoldaş Kombat, bu dünyada bir şeyler daha yapabilecek miyiz?» diyen adamı ansıdım.

Hayır, anılar beni yumuşatmayacak. Seninle hesabım tamamlandı Zaev. Sen şerefini kaybettin, savaş ala-

nından kaçtın seni suçluyorum. Sessizce cezanı çekmekten başka yapacağın bir şey yok.

«Her şey tamam mı?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

Nerde senin sık sık azarlanmana yol açan «ıh.» yada «aha» sözcükleri.

«Tütünü alabilirsin.»

Zaev, sigara ve kibriti cebine yerleştirdi. Sonra bütün düğmelerini özenle ilikledi. İri kemikli eli titremiyordu. sakindi.

5

Odada çıt çıkmıyordu. İçimden «kurşuna dizdirmek» kararını. vermiştim. Ama düşünmek için kendime biraz daha zaman ayırdım.

Masaya bıraktıklarına bakıyordum -Zaev'in makineliyi tamirde kullandığı tahta saplı bıçak, çamurlu sargı bezi, Berlin için aldığı eldivenler- Hepsi tek tek benden bağış diliyorlardı.

Ama yüreğime ateşle savaşın yasası yazılmıştı: «Korkaklık yaparsan, hainlik edersen bağışlanmayacaksın, ne kadar bağışlanmak istensen de... Daha önce ne kadar sevilmiş olsan, övülsen de bu suçundan ötürü bağışlanmayacak ve korkaklığının cezasını yaşamınla ödeyeceksin.»

«Evet ne olsan da...» Düşünme zamanın bitti.

«Rahimov.»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Gidin ikinci bölüğü değiştirin. Onunla gelen askerleri değiştirin.»

«Onlar yemek yiyor Yoldaş Kombat.»

«Nasıl yemek yiyorlar. Kim izin verdi?»

Tolstunov cevap verdi:

«Ben izin verdim. İnsanlar aç.»

Sonunda boşandım:

«Biz aç kalmadık mı? Onlar gerilerde gezinirlerken sen kaç gün aç kalıp kaç gece aç yatmadın mı?»

Tolstunov:

«Peki Kombat, bırak yemeklerini bitirsinler» dedi.

Kendimi tuttum:

«Pek ala. Bekleyeceğiz. Şimdilik Zaev, eşizine mektup yazabilirsiniz. Başka hiç bir şey. Siz bölüğün önünde kaçtığınız erler tarafından kurşuna dizileceksiniz.»

«Yoldaş Kombat...» Zaev kısık sesle mırıldanır gibi konuşuyordu. «Bana olanak verin namuslu şekilde öleyim. Bölükte er olarak ölmeme izin verin.»

«Hayır.»

«Yoldaş Kombat biliyorum... Ölümü hak ettim. Ben bu cezanın yerine getirilmesini sağlayacağım. Bu duruma bir saniye yol açtı, her şeyimi yaşama isteğimi bile aldı. İzin verin şerefimle öleyim. Gözlemde, çarpışmada bir düşman mermisi bana raslasın. Sizin taburda kaçmayı, bir başka tabura sığınmayı, cezadan kurtulmayı bir an bile düşünmedim. Önlerinde rezil olduğum erlerin yanına gönderin beni. Orada er olayım. Dürüst bir asker gibi öleyim. Bunu benden esirgemeyin Yoldaş Kombat.»

Zaev, ilk kez konuşkan olmuştu. Güçlü ve inandırıcı konuşuyordu. O derece çökmüştü ki, sanki tümüyle değişmişti. Eski şakacı garip Zaev gitmiş, onun yerine başka bir Zaev, gelmişti. Tereddüt içinde olduğumu anlıyorlardı. Amma birden kestirip attım.

«Hayır, hayır! Yeter. Yanımızdaki eve gidin ve karınıza son mektubunuzu yazın.»

Zaev, boğuk bir sesle cevap verdi:

«E, öyle olsun... Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Ve o savaşçı dostluğundan atılmış bir kişi olarak, selam vermeden, şerefsiz, kemersiz, yıldızsız ve apoletsiz çıkıp gitti.

Arkadaşlara, Tolstunov, Rahimov ve Bozjanov'a baktım.

Zaev'i yargılarken, hiç biri konuşmak için kendilerinde yürek bulamamıştı. Şimdi de kimse söz etmedi. Ama bakışları konuşuyordu. Zaev'in tutumu, erkekliği, kendini suçlaması, konuşmasındaki güç -ki nereden geldiği anlaşılmayan bu güçle o şerefiyle ölmeyi dilemişti- Herkesi duygulandırmıştı. Üç çift göz «bağışla onu, yaşamını bağışla.» diye yalvarıyordu. Hayır kim olursan ol... Hayır arkadaşlar, hayır!»

Uzayıp giden sessizliği Bozjanov, bozdu.

«Haydi yemeğe gidelim .Herşey hazır.»

«Ne acele ediyorsun. Sonra...»

Ama Bozjanov, buyruk vermeyi sürdürüyordu:

«Masayı kurun, Ben şimdi...»

Bana bakmadan evin öte yanına sobada yemeğin piştiği yana geçti.

Rahimov, çabucak masanın üstünü temizledi. Her zaman olduğu gibi maharetle bir bezi açıp Zaev'in ötberisini içine yerleştirdi. Karargâhta kıt olan beyaz kâğıtlara esirgemeden apoletlerini sardı, kızıl yıldızı, subay uşaretlerini kendi çantasına koydu. Sonra mektup ve resim çıkınına göz attı ama onları almaya cesaret edemedi. Özenle sarılıp iğnelenen çıkın odanın köşesinde duran sandığın içine atıldı.

Bozjanov, çorba tenceresini getirmişti.

«Bozjanov, sonra daha sonra,» dedim.

«Nasıl olur Yoldaş Kombat herşey tamam.»

Tolstunov, Bozjanov'u destekledi.

«Yemeğimizi yiyelim Yoldaş Kombat. O, mektubunu yazıncaya kadar zamanımız var. Sinçenko. Tabakları koy, Ekmek kes.»

Sinçenko'nun ne zaman odaya girdiğinin ayrıntısında değildim. Sessizce tabakları dizip ekmeği kesti. Ses çıkarmamaya çalışarak yere bakıyordu. Suçlu çocuklar gibiydi.

Sessizliği yine Tolstunov bozdu:

«Kombat, birer kadeh rakıya izin verir misiniz?»

«Gereksiz.»

«Neden gereksiz olsun? Bizim suçumuz ne Kombat? Neden bize karşı haksızlık ediyorsun? İzin ver yemekten önce birer kadeh atalım.»

«Pekala için... içebiliyorsanız.»

«Sizde bizimle tokuşturun Kombat. Sinçenko matra nerde?»

Sinçenko uzattı. Tolstunov, bardaklara koydu. Hepsi sessizce içtiler.

«Biliyor musunuz neye gülüyorum Yoldaş Kombat.»

«Neye?»

«Onunla biz resim çektirmek için durup poz verdik. Birden o bölüğün durduğu yönde bir kız gördü. Ve haykırdı. Bende varım. Ama bu önemli değil... Yoldaş Kombat o her zaman temiz kalmış bir insandır... Bir çoklarından daha temiz...»

Zaev, sorununu kapamak için «Bu beni ilgilendirmez.» dedim.

Ama konuşma sürdü:

«Dinle Kombat» dedi Tolstunov. «O, askeri mahkemede yargılansa daha iyi olacak. Şimdi çarpışma içinde değiliz.»

«Nasıl olur. Önümüzde düşman var.»

«Evet ama herşeye karşın, şimdi dinleniyoruz. Çarpışma yok. Onu mahkemeye gönder. Olayı orası incelesin.»

Susuyordum. Tolstunov, sürdürdü:

«Kurşuna mahkûm ederlerse, yargılanmadan sonra

yine bunu taburun önünde yaparız. Eğer bağışlarlarsa er olarak günahını temizlesin.»

Kendimi tutamadım.

«Neden kaygılanıyorsunuz? Savaş alanından kaçtığı için doğal olarak ölüme mahkûm edilecek. Başka bir şey olması düşünülemez.»

Bozjanov:

«Doğru Aksakal» dedi. «Ama mahkeme versin kararı.»

Cevap vermedim. Karnımızı doyurduk. Sinçenko masayı topladı.

«Rahimov» dedim. «Zaev'i çağırın.»

Bir kaç dakika sonra Zaev elinde bir kâğıtla içeri girdi.

«Karına mektubunu yazdın mı?»

«Evet Yoldaş Kombat.» Zaev'ın sesi sert çıkıyordu. Gözümün içine sızlanmadan, korkmadan bakıyordu: «Bir utanç dakikası içinde yaşamımı kaybettiğimi yazdım. Bu bir dakikanın cezasını şimdi şerefimi kaybederek ödediğimi yazdım. Yalnız oğluma, ona acıyıp bunu söylememesini bildirdim. Çocuğumun, babasının savaşta öldüğüne inanması gerek.»

«Pek ala. Oturun. Rahimov, Zaev'e zarf ver.»

Zaev, oturdu. Mektubu zarfa koyup, adresini yazdı.

«Kapatın mektubunuzu okumayacağım.»

Mektubu kapatıp uzattı. Bundan sonra ekledim:

«Rahimov bir kâğıt alın... Ve yazın:

Tümen mahkemesine, Taburumdan ikinci bölüğün sabık komutanı Zaev'i size gönderiyorum. 30 Ekim günü Biki köyü yakınlarındaki çarpışmalarda alçakça kaçmış ve bölükten bir kısmını da ardından sürüklemiştir. Vatan haini olarak sadece taburun önünde kurşuna dizilme cezasını haketmiştir. Mahkemenin davaya bakarak, verilecek ceza ile birlikte geri gönderilmesini rica ediyorum.»

«Yazdınız mı?»

Kâğıdı alıp okudum. Tarih ve imza attım.
Yazı Zaev'le birlikte tümen mahkemesine gönderildi.

NEDEN NİÇİN GELDİ?

1

Ertesi gün, öğleden sonra hiç beklenmedik bir anda Panfilov çıka geldi.

O sıralarda, generalin görev olarak verdiği taburun çarpışmalarını belirten raporumu yazıyordum. Rahimov ve Sinçenko, benim için, evsahibinden ricada bulunmuş ve sıcak bir bölümü çalışma yeri olarak hazırlamışlardı. Nereden buldularsa bulmuşlar küçük bir masayı pencerenin önüne yerleştirmişlerdi. Ev sahipleri beni rahatsız etmemek için ellerinden geleni yapıyor, kendilerini bana duyurmuyorlardı bile.

Yazıya dalmıştım. Birden donmuş yolun üzerinde nal sesleri duydum. Soğuğun kamçıladığı yanakları kızarmış, bıyıkları buz tutmuştu. Üzerinde dizlerine kadar gelen beli kemerle iyice sıkılı bir kürk vardı. Yaka ve omuzlarındaki deri kırışmış ve Panfilov'un çökük göğüslerine doğru sarkmıştı.

Karşılamak üzere yerimden fırladım. Panfilov, elini uzatarak selam almamı önledi ve el sıkıştık.

«İzin verirseniz biraz ısınayım.»

Mendilini çıkarıp bıyıklarını sildi. Kemerini çözerkende evsahiplerimin ayrıntısına varıp kendisini selamladı.

«Bir çay içer misiniz, semaveri hazırlayayım mı?»

«Niye olmasın doğrusu itelemem.»

Ev sahibi semaveri alıp çıktı.

«İşler nasıl gidiyor Yoldaş Momiş-Uli? Tabur dinle-

nebildi mi? Gereçleri sağlayabildiniz mi?»

«Evet Yoldaş General.»

«Giyecek eşya durumu nasıl? Çizmeler, kaputlar?»

«Yalnız fanilalar gelmedi Yoldaş General.»

«Bunları bizim levazım amirliğinden almanız gerekli. Daha doğrusu onların göndermesi gerekliydi. Eğer yarın Strokovo'ya uğrarsanız onları bir güzel haşlayın. Kılıcınızı takın ve onları ezin.»

Bildiğime göre Strokovo köyüne tümenin ağırlıkları yerleşmişti. General daha sonra, askerin yaşayışı hakkında bazı sorular sordu.

Sonra :

«Çarpışmaların tarihi nasıl gidiyor?» dedi.

«İlerliyor Yoldaş General. Siz geldiğinizde ben de onunla uğraşıyordum?»

«Yazdıklarınızı okuyun bakalım.»

Tam bu sırada yaşlı ama dinç bir adam olan ev sahibim bir kucak odunla içeri girdi. Odunları sobanın yanına koyduktan sonra generali selamladı.

Panfilov, yerinden kalkıp elini sıktı. Adam nasırlaşmış ve kararmış eline bakıp:

«Pek temiz değil.» diye mırıldandı.

«İş kiri, kir değildir. Oduncu musunuz?»

«Bıçkıcıyım... Çevredeki tüm evlerin tahtalarını ben biçtim. İsteyen olursa oyalanmak için hala yapıyorum.»

«Güzel... Sanırım askerlik yaptınız.»

«Doğal... Askerlik yaptım.. Bağışlayın adınızı bilmiyorum.»

«İvan Vasilyeviç... Ya sizin?»

«O, biz adaşmışız. Benim ki de İvan Petrov.»

«Bizimle oturmaz mısınız İvan Petroviç? Tabur komutanı bana çarpışmalarına ait notlarını okuyacak. Biz eski askerler de onu dinliyelim. Hem eleştiririz de.»

«Sizinle sevinerek otururum ama başka kez. Siz şim-

di işinizle uğraşın. Ben bakıyorum bu kumandan durmadan yazıyor. Ne yazdığını bilmem. Şimdi benim bulunmam olmaz.»

Ev sahibim avucunu açıp ekledi:

«Şimdi olanlar katran gibi, olmayanlar da su gibi.»

Odunları sardığı ipi omuzuna atıp yürüdü.

Panfilov ardından seslendi:

«Çay içmeye gelir misiniz?»

«Çay içerim... Zamanı gelince siz seslenirsiniz.»

2

Kapı kapanınca:

«Evsahibiniz enteresan bir kişi» dedi. «Değil mi?»

Cevap vermedim. Evsahibim için bir şey bilmediğimi söylemek istemedim. Panfilov, duraksamamı anladı ama hiç ses çıkarmadı.

«E, Yoldaş Momiş-Uli okuyun bakalım. Yoldaki çarpışmalarınızla helezoni davranışlarınızı yazdınız sanırım.»

«Evet Yoldaş General. O bölüm bitti.»

«Hah, iyi. Tam oradan başlayın.»

Panfilov yanıma oturmuş, ayırdığım kâğıtları ilgi ile izliyordu. Gereklileri ayırınca, yolda yapılan çarpışmalarda Prusni ve Donskih'in takımlarının eylemlerini okumaya başladım. Başlangıçta, Panfilov'n söylediği gibi az güçle üstün düşman güçlerine karşı yapılan davranışlardan söz ediliyor daha sonra başarılara ve başarısızlıklara değiniyordum.

Panfilov, dikkatle dinliyordu. Belki de savaşın derslerini nasıl kavradığımı denetliyordu. Son satırları bitirdiğimde gözlerimi kaldırdım. Panfilov, gülümsüyordu. Gülerken, yanak ve şakaklarındaki kırışıklıklar daha açık bir şekilde beliriyordu. Beğendiğini anladım.

«Novlanse önünde takımlarınıza yay çizdirmek zorun-

luğunda kalmışsınız. Şimdi bunu tabura uygulayacaksınız. Önce askerlerin ardında olacaksınız, sonra ise önünde. Bunun nasıl ve nerede olacağını bilemem. Ama biz birbirimizi anlamalıyız Yoldaş Momiş-Uli. Önemli olan bu. Biz bazan bir sözcükle hatta yarım sözcükle anlaşalım. Hatta, hatta sözcüksüz.»

Generali anlıyordum. Kendi düşünceleri ile yaşıyor, onlarla yanıyordu. Bu yeni bir savaş türü, yeni bir savunma düzeniydi. Durup durup oraya dönüyordu. Bu durumu nasıl adlandıracağımı bilmiyordum. Bir kitapta okumuştum, böyle bir şeye «Unutulmaz düşünce» diyordu. O yöneticiydi. Bizim için son noktaydı. Ölüm ve kalım buyruğu ondan çıkacaktı. Durmadan ölçüp biçiyor, hesaplıyor, bütün olanakları tek tek önüne koyuyor düşünüyor, düşünüyordu. Şöyle olursa, böyle olur; böyle olursa, şöyle olur. İşte bu yüzden de bu tip bir kumandan herşeyi kendi denetlerdi. Diretir, karşısındakine bıkkınlık vericesine buyruklarını yineler, sonra da görevi verirdi.

Görevin anlaşıldığını görünce de sevinirdi.

3

Ama, zaman zaman generalin düşünce yumağının ipliklerini kaçırıyordum.

Birdenbire sordu:

«Polzunov nasıl? Sanırım makinelici olmuş?»

Ona Polzunov'un cezalı olara görevden uzaklaştırıldığını söyledim.

«Suç mu işledi? Ne yaptı?»

«Zaev'le birlikte kaçtı Yoldaş General.»

«A-a... Zaev'le mi...» General şaşmış görünüyordu. Ama başka bir şey söylemedi. Sonra henüz bitirdiğim ama okumadığım kâğıtları alıp incelemeye başladı. Brudni'nin bölümüne gelince de durdu:

«Ya Brudni nasıl? Bölük kumandanlığı yapıyor mu?»

«Evet Yoldaş General.»

«Becerebiliyor mu?»

«En iyi subaylarımdan biri Yoldaş General.»

«Peki siz onu... Siz onu... Şey yapmamış mıydınız? Ansıyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli?»

Hemen sordum:

«Bunu da yazmam gerekli mi?»

«Yo hayır, neden yazacak nuşsınız?» Bir süre sustu. «Herşeyin kâğıda geçmesi gerekli değildir Yoldaş Momiş-Uli...»

Yine başka şeylerden sözetti:

«Şey usuma geldi de sorayım» dedi. «Çarpışmalara dair şemalar da hazır mı?»

«Bununla Rahimov uğraşıyor. Sanırım bitirmek üzere. İzin verirseniz bakayım.»

4

Rahimov'un üzerinde çalıştığı şemalar daha bitirilmemiş, düzeltilmesi ve boyanması kalmıştı.

Bunu generale ilettim. Üzerinde çaydanlığın fokurdadığı semaver hazırlanmıştı. Sinçenko bardakları hazırlıyor, içeri çağrılan evsahibi de bir taburede oturuyordu.

Panfilov:

«Bırak Rahimov, onları tamamlasın.» dedi. «Beklerim bu sırada da ev sahibinle çay içip söyleşeceğiz.»

Bu kez Rahimov'a gidip generalin sözlerini ilettim. Onunda bir sürü yapılması gerekli işleri vardı. Geri bırakılması olanaksız, buyruklar yazılacak, davranışlar tabur defterine geçirilecekti. Generalin istediklerinin yetişmesi düşünülemezdi.

«Sen yazılacakları bana ver.» dedim. «Yalnızca çizmeye bak.»

Rahimov:

«Niye gelmiş?» diye sordu.

«Anlayamadım. Benimde usum ermiyor. Sözüne bakılırsa ısınmaya gelmiş.»

Bazı kâğıtları alıp generalin yanına döndüm. Ev sahibiyle semaverin başına geçmişlerdi. Önlerinde kırılmış şeker topakları duruyor, onlardan bir parça ağızlarına atıp çay içiyorlardı.

«Yanımıza gelin Yoldaş Momiş-Uli. Çay içer misiniz?»

«Teşekkür ederim generalim... Çalışmak için izninizi dileyeceğim.»

Gözlerimiz bir an için karşılaştı. Panfilov'un düşünceleri okuyan gözleri canlılıkla parlıyordu. Sanki bana «Hiç uğraşma kardeşim sen benden dayanıklı çıkamayacaksın.» diyordu.

«Rica ederim... Çalışın, çalışın.» diye mırıldandı. «Bana aldırmayın. Taburun işlerini tamamlamanız gerekli değil mi?»

Elimde olmadan, getirdiğim kâğıtlara bir göz attım. Acaba General bunları okumuş muydu? Ama buna olanak yoktu,. O, bu sırada ne ile uğraştığımızı kesinlikle biliyordu. Bütün bunların ötesinde bir soru beynimi kurcalıyordu: Neye gelmişti? Sonra neden gitmiyor, neden oturuyordu? Şemayı mı bekliyor? Peki onu da yapacağız?..

Nedenini anlayamadığım sinirliliğimi yatıştırdım. Pencerenin önündeki masaya yerleşip kâğıtları önüme çektim ve gerekli olan buyrukları karalamaya başladım. Kulağıma arasıra generalle evsahibinin konuşmaları geliyordu. Ev sahibim artık generalle senli benli konuşuyordu.

«Ben sana birşey söyliyeyim İvan İvanoviç. Ama bak da yüreğimden geçeni söyliyeceğim: Siz partililerle yaşamak zor iş.»

«Doğrudur» Panfilov yeni dostunun sözlerini içtenlikle onaylıyordu. «Biz kominstler zor insanlarız.»

Göz ucuyla baktım. Ne göz kenarlarında, ne de dudaklarında bir gülümseme yoktu. Garip, o insanlara karşı yumuşak iyi kalpli ve cana yakın kişi olan adam kendisi için «Zor insan.» deyimini kullanmıştı. Hemen açıkladı:

«Lenin, daha halk savaşının ilk günlerinde bu sözleri yazmış: Biz, köylüler için zor insanlarız... O günleri anısıyor musunuz İvan Petroviç?»

Konuşmanın ana konusu geriye döndü. Zaman zaman dinliyordum.

Panfilov'un her zamanki kısık sesi duyuluyordu:

«E, doğal ben bu inançla doğmadım. Ehe, o günlerde neler olmuştu... Onyedi yılında genceciktim. Sallanıyor, duraksıyorum. Elimde silah var ama onunla ne yapayım? Kime ateş edeyim?»

Evsahibinin sesi yükseliyordu: O da ayni yıllarda askermiş, onunda elinde silah varmış. O da başta silahını kime doğrultmaya gerektiğini anlayamamış. Kendimi zorluyor, işime dalmaya çalışıyordum ama Panfilov'un sözleri dinlemekten kendimi alamıyordum. Şimdi o da asker yaşantısının bir sayfasını açmış anlatıyordu:

«Savaşın sonuydu... Bir gün tüfeği attım... E... Şeytana kadar yolun var...»

Ev sahibi sözünü kesti.

«Ama bu güzel değil.»

«E, doğru... Ama ben atıp yürümüştüm... Sonra birden bir utanç beni durdurdu. Askercik sen ne yapıyorsun. Hemen geriye döndüm. İşte İvan Petroviç, benim askerlik yaşantımda ne korkunç anlar olmuştur bir bilsen?»

«Elimde olmadan yine generale baktım «Yaşantı anlarım?» demişti. Niçin bu sözleri kullanıyordu. Ama Panfilov bana bakmıyordu. Sanırım görüyor ama görmemezlikten geliyordu. Yazmayı sürdürdüm. Ama olmuyor yeniden dinliyorum.

«Bir şey daha var . Panfilov'un sesi yine duyuluyor-

Birliğimi kaybettim. Tüm gece gezdim, bizimkileri bulamadım. Açıkça söyliyeyim: Ağladım Kumandan değil miyim!.. Nasıl yapacağım? Nasıl ortaya çıkıp, ne diyeceğim?»

Çok garip Panfilov bu sözleri niçin söylüyor? Kimin için konuşuyor? Benim için değil mi? Taburunu kaybedip, karanlıkta dolaştığım saatleri anlatıyor sanki.

Sıcak çay generalin esmer ensesinde boncuk boncuk terler ortaya koyuyor. panfilov, iki bardak daha doldurdu. Çay içimi sürüyor. Bir ara başını bana doğru çevirdi:

«Siz çalışın, çalışın Yoldaş Momiş-Uli. Rica ederim bize aldırmayın.»

5

Yine sinirlendiğimi anlıyordum. Neden buradaydı? Niçin gelmişti? «Bunları düşünmeyeceğim.» Kendimi zorluyorum. İşime dalmaya çalışıyorum.

Çaydanlık takırdadı. Semaverden su sesi geldi. Panfilov iki badark daha doldurdu. Çay içimini sürdürüyorlardı.

Anladığıma göre konu büyük sorunlardan uzaklaşmıştı. Şimdi general bıçkıcının tahtanın fiatına dair yaptığı açıklamaları ilgi ile dinliyordu.

Sonunda Rahimov, şemaları getirdi. General şöyle bir inceledi. Mutlu görünüyordu:

«Yoldaş Momiş-Uli bunları alabilir miyim?.. Bazılarını tabur karargâhında evrakın nasıl hazırlanacağına dair örnek olarak göstereceğim.»

Rahimov, araya girdi:

«Yoldaş General onlar tümüyle tamamlanmadı daha...»

«Size göre tümüyle bitirilmeden kumandana gösterilmez değil mi?»

«Tümüyle bitirilmesi gerekli Yoldaş General.»

«E, peki bitirin öyleyse.»

Panfilov, yazıları bir kez daha eline alıp inceledi. Sonra sanki kendi düşüncelerini kanıtlamak istercesine konuştu:

«Bakış yönleri ayni...»

Benim şaşkınlığımı anlayınca da ekledi:

«Ansıyor musunuz acaba, sizinle birlikte bir resim çektirmiştik. Fotoğrafçı nasıl benzerliğimizi bulmuştu. Aslında benzemiyor muşuz da bakışlarımızın yönü birmiş... İnsan boş söz der. Yada bir raslantı ile buldu bunu. Ama sonra biz sizinle Sovyet halkı üzerinde konuşurken, düşüncelerimizin yönünün de bir olduğunu bulmuştuk. O kişiler üzerinde düşünürken bu söz usuma geldi. Bakış yönleri ayni... Öyle değil mi Yoldaş Momiş-Uli. Beni anladınız mı?»

«Tümüyle değil Yoldaş General.»

«Nasıl şey o öyle. Bak, daha eski kuşak, kendi kendilerinin geleceğini yapan insanla sizin aranızda ayrı bir görev anlayışı var. Onların kime karşı dövüşeceklerini bulmak için düşünmeleri gerekiyordu. Siz ise... Siz bizim çocuklarımızsınız... Birbirimize benzemiyoruz ama bakış yönlerimiz bir, bizimle düşünüp bulduğumuz yöne siz önceden çevrilmişsiniz. Yani bakış yönlerimiz ayni. Öyle mi Yoldaş Momiş-Uli.»

6

Sundurmada ayak sesleri duyuldu. Açılan kapıdan soğukla birlikte Tolstunov, girdi.

«Merhaba Yoldaş General... Kıdemli siyasi yönetici Tolstunov.»

Panfilov, mutlu bir şaşkınlıkla konuştu:

«A, Yoldaş Tolstunov. Tamda bugün sizden sözettik.

Evet evet siyasi kısım amiri bugün bana uğradı ve sizden sözetti.»

Tüm dikkat kesilen Tolstunov, generalin sözlerini dinliyordu.

«Hakkınızda kötü söz edilmedi. Serbest olun, rahat olun Tolstunov, rahat olun.»

Bana, generalin bu «rahat olun.» sözlerinde özel bir dikkat var gibi geldi. Sözlerin üstüne basarak iki kez yinelemişti. Ama o hemen başka şeylerden söz etmeye başladı. Konuşması ilerki günlere aitti. Sivil halkla ilişkilerden, taburun savaş hazırlıklarından söz ediyordu.

«Tabur kumandanına yardımcı olun Yoldaş Tolstunov. Herşeyde ona yardım edin. Onun otoritesini güçlendirin. Beni anladınız mı?»

«Evet Yoldaş General.»

«Hele bir yerleşin yeni merkezinizi ziyaret için söz verdiğim gibi yine geleceğim. Ev sahibi ile hanımı nerede? Onlarla vedalaşmak istiyorum.»

Generali geçirdik. Kapıyı kaparken uzaktan atının nal sesleri geliyordu.

İçeri girince Tolstunov, kaygıyla sordu:

«Kombat, neden gelmiş o?»

Kaba görünüşlü yüzünde içtenlik vardı. Birden içimden geldiği gibi konuştum:

«Bana, bunu sen, benden daha iyi biliyorsun gibi geliyor?»

«Ne söylüyorsun sen Kombat? Ben nerden bileyim.»

«Eh, o halde bende bilmiyorum. Isınmak ve bir çay içmek için uğradı. Hepsi o kadar...»

7

Ancak gece, bize düşünme yeteneği vermeyen işlerimizi bitirip, ev sahiplerimiz yattıktan sonra, taburun çar-

pışmalarına ait raporumu tamamlamak üzere masanın başına oturduğum zaman generalin bugünkü gelişinin nedenini düşünmeye başlamam elimden kalemi bırakmama yol açtı.

Sahi neden, neden gelmişti?

Belki taburuma vereceği görevi düşünerek bizi son bir kez denetlemek istemişti? Eğer böylese, yani herşeyi bir kaç kez denetlemek amacı ile davrandıysa, düşünceleri benimkine ne derece yakındı. «Birbirimizi yarım sözcüklerle bile anlamalıyız...» Sanırım bu günkü iki kez yinelemişti.

Polzunov'u sordu... Zaev'in adından söz edilince ise sustu... Brudni.yi ansıttı: «Siz onu ansıyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli?..» Önüme nasıl Alman tüfeklerini atmış olduğumu anlatmıştım... Sonra yaşantısı çok önemli bir dakikayı anlatmıştı... Gücünü nasıl yitirdiğini anlatmıştı.

Şeytan götürsün acaba Zaev için mi gelmişti. Hayır, sanmıyorum. Zaev için verdiğim kararı nereden bilecek? Acaba Tolstunov yoluyla öğrenmiş olamaz mı? Önceki gece Tolstunov, geç saatlere kadar yatmadı ve oturup uzun bir rapor yazdı ve dün de gönderdi. Acaba Zaev için mi yazmıştı? Evet, şimdi anlıyordum. General, herşeyden haberliydi.

Düşünüyorum... Panfilov, bir kez olsun ne bir buyruğumu nede bir kararımı değiştirmemişti... Ve bugün Tolstunov'a ne dedi: «Tabur komutanına yardım edin, onun otoritesini destekleyin. Aslında generalin bir yazı ile Zaev hakkındaki davayı durdurmaya kesin yetkisi vardı. Ayrıca mahkeme ölüm kararı verse bile onu da durdurma yetkisine sahipti. Ama yanıma geldiğinde iki kez yinelemişti: «Yarım sözcükle bile anlaşalım.»

Evet anlıyordum.

Sandalyeye asılı çantamdan Zaev'in karısına yazmış olduğu mektubu çıkardım... «Bir dakika, Bu dakikayı na-

mus ve yaşantımla ödüyorum...» Zarfı elimde çevirdim... Hayır açmayacağım. Bir insanın yaşantısının son anlarında yazdığı ve bana ait olmayan şeyi okumaya hakkım yok. Zarfı yine çantama koydum. Cebinden çıkan paketin üstündeki resmi ansıdım. Kızgın bakışlı, becerikli Zaev ve üstünlük örneği Bozjanov.

Hayır, yürek parçalayan bu trajik sahneler sona ermeli. Çekimserliği şeytan alsın. Savaş alanından kaçan kurşuna dizilecektir...

Neden geldiğni anlıyorum Yoldaş General, ama bunu yapmayacağım. Mahkemeye gönderdiğim yazıyı geri çekmeyeceğim. Hainin yaşantısını siz kendiniz, buyruğunuzla savunabilirsiniz. Benden böyle bir şey beklemeyin.

ONBEŞER DAMLA

1

Ertesi gün Rahimov, taburun ihtiyaç listesini verdi.

Liste uzun: Çok şeye gereğimiz var. Ota, arabaya, silah yağına, el bombasına, mermiye, sargı bezine, ilaca sabuna, çizmeye, kaputa -ki bir gün önce Panfilov değinmişti- fanileye, pek çok şeye gereksiyoruz.

Ancak o bana söz arasında bir öğüt vermişti: «Strokovo'daki levazım subaylarına baskın yapıp... Kılıcınızı alın ve onları ezin...»

Sanırım tümüyle bunu yapacağım.

«Sinçenko atları hazırla.»

2

İlerde Strokovo'nun evleri sıralanıyordu. Köye tü-

menin geri hizmet birlikleri yerleşmişti. Kolhoz samanlığının önüne yanaşmış kamyonlardan erler savaş malzemelerinin bulunduğu sandıkları taşıyorlardı. Köyün öbür ucuna doğruda, balık kokan fıçılar, ot balyaları, kâğıt çuvalları doldurulmuş peksimet götürülüyordu.

Evlerin birinin önündeki odun yığını üzerinde, kuş sürüleri gibi, pırıl pırıl kaputlu, kemerleri gıcır gıcır, genç teğmenlerin sıralanmış olduklarını gördüm. Kimseye sormadan bunların bizi desteklemek üzere geldiklerini anladım. Okuldan yeni çıkmışlardı. Kulaklarında daha kurşun vızıltılarının sesleri yoktu. Sanırım bunlardan bazıları benim taburuma da geleceklerdi. Eh, Moskova için beraber çarpışacağız.

Tümenin levazım amiri Siromolotov'un yanına gittim. Gerçekten, insanın onu ezmesi gerekli. Elinde bulunan gereçleri elden çıkarmakta hiçte acele davranmıyor. Bana, eşya için alay kumandanına başvurmam gerektiğini söyledi, çünkü bir taburun gerekleri alay kanalı ile karşılanırmış. Kendisine taburumun tümenin yedeği olduğunu bildiren yazılı buyruğu gösterdim. Siromolotov, yine de direniyor. O herşeyin yüklenip alaya gitmesini orada indirildikten sonra yeniden yüklenip bu kez geriye bana yedek tabura dönmesinde diretiyor. Bu direnmeyi kırıncaya kadar kan ter içinde kaldım. Sonunda listemi incelemeyi kabul etti. En sonunda da onay imzasını attı. Yarın gelip alacağız.

3

Levazım merkezinden ayrılıp sokağa çıktım. Sinçenko, Lisanka'yı getirmişti.

«Yoldaş Kombat.» dedi. «Zaev'i gördüm.»

«Nerde?»

«İşte şu evde.»

Sinçenko, camları kırık bir ev gösterdi. Kapının önün-

de bir nöbetçi geziniyordu. Onun ilerisindeki tahta evin kapısında da bir nöbetçi var. Oraya da tümenin adli amirliği yerleşmişti.

Evin önünden geçerken durdum. Lisanka'dan atlayıp adli amirliğe gittim. Nöbetçi yolumu kesti. İsteğim üzerine de nöbetçi subayını çağırdı.

«Kimi arıyorsunuz Yoldaş Kıdemli Teğmen?»

«Zaev adlı subayın davası hakkında bilgi almak istiyorum. Şu ana kadar niçin sonuçlanmadı?

«Biraz bekleyin şimdi araştırırım.»

Bir kaç dakika sonra yanıma sorgu yargıcı geldi. Elinde tuttuğu kahverenkli bir dosyanın üzerinde «Dava» yazıyordu.

Kendimi tanıttım.

«Zaev'in davasına bakılmadı mı?»

«Geldiğiniz çok iyi oldu Yoldaş Teğmen. Sizin raporunuza göre davaya başlamak olanağı sağlanamıyor.»

«Neden?»

«Önce evrakı numarasız ve mühürsüz göndermişsiniz...»

«Aslında taburun **mührü yok.**»

«İkincisi; yargıç hiç anlamamış gibi sürdürdü, mahkemeye göndermek için alay kumandanımızın onayı gerekli.»

«Yani hiç bir şey yapmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz.»

«Hemen hemen hiç bir şey... Sadece tutuklunun ifadesini aldım. Aslında ifadeyi de kendisi yazdı ve her şeyi açıkladı. İsterseniz görebilirsiniz...»

Şöyle yazmıştı:

«Suç işledim. Savaş alanından kaçtım.» Bunu izleyen satırlarda geniş bilgi vermişti ve şöyle sürdürüyordu: «Makineliler için kullanılan iki tekerlekli araba ile kaçtım. Erlerin kaçışı konusunda da ben suçluyum.» Zaev,

tüm ifadesinde kendisini savunmuyor ve yazısını şöyle bitiriyordu: «Suçum için bağış yoktur...»

En sert savcı bile onu daha ağır bir dille suçlayamazdı. O kendi cezasını kendisi imzalamıştı.

Tutukluların durduğu eve baktım ve birden pencerelerin birinde Zaev'i gördüm. Kırmızı sakalları uzamıştı. Başını camsız pencereye dayamış gözlerini bana dikmişti.

Ve birden, bir dakika öncesine kadar yapabileceğime inanmadığım şeyi yapıp dosyanın içindeki iki kâğıdı da en küçük parçasına kadar yırttım. Kâğıtları atınca da rüzgâr onları savurdu:

«Zaev!» diye haykırdım.

Birden dondu. Parmakları çerçeveye sarıldı. Bakışları parladı.

Sorgu yargıcı kendini kaybetmiş bakıyordu.

«Ne yapıyorsunuz. Yasaları çiğniyorsunuz. Size göstereceğim.»

«Yoldaş yargıç izninizle onu serbest bırakacağım.»

«Doğal bu. Şimdi onu tutuklamak için bir neden kalmadı.»

Bir kaç dakika içinde Zaev, özgürlüğüne kavuştu. Nöbetçiye kâğıdı verip haykırdım:

«Zaev, tabura git.»

Hemen evden fırladı.

«Başüstüne Yoldaş Kombat, tabura gidiyorum.»

Buyruğu bir kez daha yinelememe gerek bırakmadan bir ere yaraşır şekilde döndü ve yürümeye başladı.

Bir süre sonra evlerin yanından dönerek gözden kayboldu.

4

Bozjanov, beni evin bahçesinde karşıladı. Gözlerinde

kurnaz ışıklar parlamasına karşın endişeliymiş gibi bir sesle sordu:

«Yoldaş Kombat ne oldu? Zaev buraya döndü.»

«Biliyorum.» dedim.

Yapmacık kaygısı hemen kayboldu. Sevincinden kumandan olduğumu ilk kez unutarak benden önce eve koştu.

Ardından bende karargah odasına girdim. Bütün subaylar oradaydı. Zaev, yıkanıp tıraş olma olanağını bulmuştu. Esmer derisinin altında sanki bir lamba yanıyordu. Kemersiz ve apoletsiz karşımda esas duruşta bekliyordu.

«İşaretler nerede?» diye sordum.

Bozjanov hemen sandığa koştu, özenle sarılmış paketi alıp açtı.

«Zaev, herşeyini yerli yerine tak. dedim.

Tolstunov, Bozjanov, Sinçenko, Zaev'i düzene sokmak için sanki üzerine saldırdılar. Rahimov, hemen bir iğne iplik bulup işaretleri yerli yerine dikti.

Bozjanov, mektup ve resim demedini cebine yerleştirdi. Tolstunov kemerini takıp düğmelerini iliklediği. Sinçenko'da bir fırça ile çizmelerini parlatmaya başladı.

Zaev, şimdi eskisi gibi subay olmuştu.

«Yine ikinci bölüğe komuta edeceksin.» dedim.

«Başüstüne Yoldaş Kombat, ikinci bölüğe komuta edeceğim.»

Çantamdan Zaev'in karısına yazdığı mektubu çıkarıp uzattım.

«İşte karına yazdığın mektup» dedim. «Onu yırtabilirsin.»

Zaev, mektubu aldı ve biraz düşündü.

«Hayır onu yırtmayacağım...»

Çevresinde bulunanları gözden geçirdi. Sonra bakışlarını yere indirmeden konuştu:

«Onu suçumu satın aldıktan sonra yırtacağım.»

5

Savunma hattını bizi değiştiren birliğe bıraktıktan sonra gece yürüyüşe geçerek ikinci savunma hattına doğru yola çıktık.

Yolumuz köyün içinden tümen karargahının bulunduğu yerden geçiyordu.

Erler, taburun keder ve sevincini paylaşmış erler, düzgün sıralar halinde yürüyorlardı. Onları seyrederken onları bekleyen geleceği düşünüyordum.

Düşman saldırısı durdurulmuştu. Ama o buraya Moskova'ya doğru yeni güçler gönderiyordu. Asker, Panfilov tümenin yedek gücü olduğumuzu biliyor ve taburu yeni ağır savaşların beklediğini anlıyordu.

Köye girdik. Pencerelerde bir tek ışık yoktu. Her yerde -damlarda, yol kenarlarında- yeni yağmış kar beyazlanarak çevreyi aydınlatıyor, yol açıkça görülüyordu. Lisanka'nın üstünde sıraların başında yürüyoruz. Birliğin uzunluğu aşağı yukarı bir kilometre kadar.

Birden Panfilov'un emir subayı yanımda belirdi ve Generalin beni çağırdığını bildirdi:

«Yoldaş Teğmen, General bir dakika uğramınızı rica ediyor.»

Panfilov, benim iyi bildiğim, sıcacık ve güzelce aydınlatılmış odasında tümen topçu kumandanı Albay Arseniev'le birlikteydi. İkisi de ayakta, haritaya doğru eğilmiş, yelpaze şeklindeki topçu atış yönlerini ve yerleşmeleri inceliyorlardı.

«Yoldaş General buyruğunuz üzerine geldim... Teğmen Momiş-Uli.»

Panfilov biraz sustu ve sonra haritaya bakarak konuştu:

«Albayla düşmana bir kaç sürpriz hazırlamak için çalışıyoruz... Ve kısmende sizin deneylerinizden yararlanıyoruz... Düne kadar olan savaşta raslantı olanı, yarın mantıkla uygulayacağız.»

General beni sanırım bunları söylemek için çağırmamıştı. Şimdi beni azarlamadan önce (Acaba bunu Albayın önünde mi yapacak bu kadar küçülecek mi?) yine de benim başarılarımdan söz etmekte gerek görüyordu. Bu ona özgü bir şeydi «İyi savaştın... Senin deneylerinden yararlanıyoruz...» diyecekti.

«Ve herşeyi çok iyi hesaplıyoruz Yoldaş Momiş-Uli,» diye konuşmasını sürdürdü. «Siz topçuymuşsunuz ateş toplanmasının ne olduğunu biliyorsunuz. Bu hesapların tüm yapılması demekti. Yani herşeyin iyi olması çok düşünülmesi demekti. Siz bunu biliyorsunuz. Doğruluğun ne olduğunu anlıyorsunuz... Eğer karşı koymanız yoksa sizinle bir kadeh tokuşturmak istiyorum. E, siz beni anlarsınız.»

Albay araya girdi:

«Evet Yoldaş General bende buna katılmak isterim.»

«Hayır, Bu kadeh tokuşturma sizin için değil. Bu yalnızca onlar için...» Sonra ekledi: «Bunu tabur komutanı anlayacak. Siz Yoldaş Uşko bize bardak ve ecza çantasını verir misiniz?»

Masaya iki bardak ve üzerinde «sefer için» yazılı cilalı tahtadan yapılmış büyücek bir kutu kondu. Panfilov bardaklara su doldurdu, sonra da kutuyu açıp içinden koyu renkli bir şişe çıkardı. Etiketinde «uyuşturucu» yazıyordu.

O anda askerlerin tedavisi için uğraşırken, onlara at dozu içirdiğimi, az kalsın taburu zehirleyeceğimi ansıdım.

Panfilov'un bu öyküden haberi vardı. Şişeyi açtı ve sayarak damlatmaya başladı:

«Bir, iki, üç... Onüç, ondört, onbeş... E, bu kadar yeter... Onbeş damla...»

Sonrada öteki bardağa onbeş damla koydu...

«Buyurun Yoldaş Momiş-Uli tam doz. Tam bir çekimlik. Haydi kadeh tokuşturalım. Beni anladınız mı?»

General bardağını benimkine vurup içti. İster istemez benimde içmem gerekliydi.

Albay şaşkınıkla bize bakıyordu. Sonunda dayanamadı:

«Bu sizin içişiniz çok garip» dedi. «Bu işin ne olduğunu bana açıklamayacak mısınız?»

«Hayır, bu bizim sırrımız. E, gidelim Yoldaş Momiş-Uli. Taburunuzun geçişini göreceğim.»

6

Ceketini omuzuna atan general dış merdivene kadar çıktı. Basamakları inerken yanından geçtim. Beni gören Sinçenko, atları getirdi.

İçimde bir sıcaklık duyuyordum. Onbeş damla. General bana ders vermişti.

Karın beyazlığının aydınlattığı karanlıkta askerler uygun adımla yürüyorlardı. Makineli arabalarının ardından ikinci bölük yürüyor; başta, bir az öne eğik durumda, uzun boylu Zaev, ellerini sallıyor onun yanında da kısa boyuyla Bozjanov gidiyordu.

Sanırım Lisanka'nın beyaz ayaklarını ayıran ve generalin de orada olduğunu anlayan Zaev, gür sesiyle haykırdı:

«Bölük, Uygun adım.» Ve saymaya başladı:

«Bir, ki... Bir, ki...»

Merdivenlerle ayni sıraya gelince sesi yine yükseldi:

«Dikkat sola bak.»

Kendisi de kesin bir davranışla Panfilov'a döndü. Kumandanına bağlı bölük, generalin önünden ayak vurarak geçiyordu.

«Gitmeme izin verir misiniz?» diye sordum.

General, geçenleri sessizce seyrediyordu. Sonra yüksek sesle konuştu:

«Hayır. Düşman Moskova'ya giremiyecek. Göremiyecek Moskova'yı.»

Karanlıkta gülümsediğini duyuyordum:

«Bakışın yönü babanınki ile ayni.» dedi. Sonra ekledi: «Rica ederim, gidebilirsiniz. Allahaısmarladık Yoldaş Momiş-Uli.»

PANFİLOV'UN YEDEKLERİ

KADIN SIRAYI TERKETSİN

1

Yine siperde, öykümüzün kahramanının yanındayım.

Momiş-Uli, tavana yakın olan pencereden gecenin karanlığını gözlüyordu. Neler düşünüyor acaba? Düşünceleri onu nereye götürüyor. Alçak sesle bir türkü mırıldanmaya başladı:

«Verin içelim, sevgili arkadaşım,

gençlik günlerimden...» (*)

Tanıştığımızdan bu yana geçen süre içinde çok içten bir arkadaş olamamamıza karşın onun müziğe karşı büyük yeteneği ve geniş kültürü olduğunu anlamıştım. Çok şarkı, eski romanlar ve opera aryaları biliyordu. Zaman zaman düşüncelerine uygun şarkılar söylemeyi severdi.

«Baurdcan, bu kadar çok şarkıyı nerden biliyorsunuz»

Sorumun karşılıksız kalmasını bekliyordum. Kendisine özgü bir şey sorduğum zaman Momiş-Uli sürekli olarak bu şekilde davranırdı. Ama bu kez sigarasından derin bir nefes çekerek alçak bir sesle konuştu:

«Bir zamanlar beni tiyatro ve konserlere götüren

(*) Kış gecesi -Puşkin

Rahil adında bir kız vardı. O sıralarda Leningrad Üniversitesinde öğrenciydim.»

«Leningrad'da mı?»

«Oraya nasıl gittinizdi?»

«Evet.»

«Bu uzun bir öykü.»

Baurdcan, bu konu üzerinde daha çok konuşmamak isteğiyle sustu. Bense direttim.

«Bana bu Leningrad'lı kızı anlatın.»

«Neden?»

«Yazar olarak bilmem gerekli. Sizi tüm ayrıntıları ile tanımak istiyorum.»

«Ben bu öyküyü sizin için anlatmıyorum.»

«Bana değil mi?»

«Hayır size değil. Gelecek kuşaklara. Öyküme kendi yaşantımın girmesi saçmalık olur.»

Göğüs geçirdim. Bu inatçı adamı, bu direncinden nasıl caydırabilirdim.

2

Baurdcan:

«Neden kadınlardan söz açtık?» dedi. «Siperlerde anlatılan açık saçık fıkralar yerine Kızılordu'daki kadın ve kızlardan söz edelim.»

Moskova önlerindeki savaşlarda, tabur kumandanı olarak ben bu problemi şu şekilde çözümledim: Kadının yeri çarpışma alanları değildir. Açık ve yalın, bütün sorunlar kılıçla kesilmiştir.

Bizim taburumuzun savaşlarına asla kadın katılmadı, aramıza adım atmadı... Yalnız bir kez...

Bu öyküye daha önce, Volokolamsk'a çekilişimizi anlatırken yer vermeliydim. Ama o görünüşü hiç te hoş olmayan yürüyüşümüze dönmekte çekinilecek ne var?

...Tipide tabur bölükler halinde yürüyordu. Topuklarımızı vıcık vıcık çamurdan zor söküp alıyorduk. Önde asker gidiyordu. Onu toplar, makineli arabaları ve gereçlerin yüklü bulunduğu arabalar izliyordu. En sonra yine askerler vardı.

Çemberden kurtulan biz bu bölgeyi bırakırken sağımızda solumuzda köyler kalıyordu, bunları yüreğimiz yanarak düşmana bırakıyorduk.

Heryerde düşman vardı. Elimizde yalnız dar bir geçit kalmıştı. Tüm amacımız gecenin karanlığından yararlanarak bu geçidi izleyip, tümenin öteki birliklerine varmaktı.

Birliği Zaev götürüyordu. Bölüğü en başta yer almıştı. Ellerini iki yana açmış yorulmadan yürüyordu. Siyasi yönetici Bozjanov, çarpışmalarda, dağılan, kumandansız kalan sonra bizim tabura alınan birliğin askerlerini götürüyordu.

Atın üzerinde taburun geçişini gözlüyordum. O da ne öyle? Bir eteklik görüyorum. Olamaz. Olanağı yok. Bana öyle gelmiş olacak... Hayır. Erkek vücutları arasında çizmeler arasında botlu bir ayak yürüyor, bir etek savruluyordu.

«Dur.» diye haykırdım

Sıra durdu.

«Kadın sırayı terketsin.»

Çekingenlikle sıradan ayrılıp yanıma geldi. Yine «Birlik ileri marş.» Buyruğunu verdim.

«Kimsin sen?»

Karanlıkta kadının sesi çınladı:

«Sağlık memuru... Soyadım Zaovrajina...»

Tolstunov ekledi:

«Vasilievo köyünden Kombat. Almanlardan kaçıyor.»

«Bu ne biçim iş. Neden bana bildirmediniz? Tabura yabancı bir kişinin alınmasına kim izin verdi?»

Bozjanov birşeyler söylemek istedi ama sözünü kestim.

«Susun. Yerinize.»

«Ya ben?» diye sordu kız. «Beni Almanlara mı bırakacaksınız?»

Cep fenerimi çıkarıp düğmesine bastım.

Karanlıkta, ışık, toparlak geniş delikli bir burnu, çukur çenesi olan bir Rus kızının yüzünü ortaya çıkardı. Bir anda bana tüm ciddiyetle bakan gri gözler gördüm. Işıktan rahatsız olan kirpikleri kırpışmaya başladı. Feneri aşağıya doğru indirdim. Işık siyah bir kordonla omuzuna asılmış sağlık çantasını aydınlattı. Sonra uzun çoraplarını ve kesinlikle su çekmiş olması gereken kısa konçlu botları aydınlandı. Bir kez daha bakışını görmek istedim. Yine onların ciddiyetiyle karşılaşınca şaşırdım.

Evet onun için en ciddi an gelmişti. Vatan limanı bırakılmış, onu yurduna bağlayan ipler sanki baltalarla koparılmış alelacele hazırlanmış torbası ile son çekilen birliğe ayaklarında su çeken botları ile katılmıştı. Kutsal savaş onu da çağırmıştı. Gözlerinde geleceği ait bir korku yoktu.

Feneri söndürüp sordum:

«Küçük adınız ne?»

«Varya.»

«E-haydi bakalım Varya, seni, seni de götüreceğiz. Bizimkileri nerede bulursak oraya kadar seni de götürürüz. Oraya yerleşirsin.»

«Sizinle kalamaz mıyım?»

«Bizimle olmaz.»

3

Dolgorukovko köyünün dışında -biz onu dolaşmıştık- bizi karargah komutan yardımcısı Teğmen Kurganski se-

vinçle karşıladı. Onun görünmesi bizimkilere ulaştığımız anlamındaydı.

Kurganski, iki araba dolusu taze ekmek armağan getirmişti. Branda beziyle örtülü arabaların taşların parlattığı tekerleklerindeki demir çemberlere bakarak içimden sevinçle şarkı söylüyordum: «Bizimkilerin yanındayız, bizimkilerin elindeki topraklardayız.»

Varya'da askerlerle birlikte ormana doğru yürüdü. Siyah kaputu, siyah beresi ve sırtında torbasıyla. Onu sıradan yine yanımıza çağırdım. Yaklaştı ve dönüp uzaklaşmakta olan sıraya baktı, bakışlarını bana çevirdi. Şimdi sabahın alacakaranlığında yüzünün çizgileri- iri kalın dudakları, açık alnı, düz saçlarının keskin ayrımı-gece feneri ışığın ltındaki çizgilerden daha ince görünüyordu. Kabaca olan bu çizgiler sonra, eğitimle okumayla, ruhi yaşamla inceltimişledi. Vucudunda köylü gücü, emekçi kökü ve yalın bir insanlık vardı. Elleri geniş ve güçlüydü.

«E, Varya işte yol gidebilirsin.»

Bana dikilmiş koyu gri gözler yaşla doldu. Ben kadın gözyaşlarından pek etkilenmem ama bu kız sanırım sık sık ağlamıyor. Titrek bir sesle sordu:

«Yalnız mı?»

Ona acıdım. Sahi bu sis içinde yalnız başına gitmesi doğru olmazdı.

«Pek ala Varya. Biraz daha bizimle yürüyeceksin.»

«Sizinle kalsam olmaz mı?»

«Hayır Varya. Biz askeriz, eğer orduya hizmet etmek istiyorsan seni geriye göndeririz. Taburda kadına yer yok.»

Onu sağlık takımına, bizim sağlık memuru Kireev'in yanına götürdüm.

«Kireev bu kızı sana emanet ediyorum. İsmi Varya Zaovrajina, kaç yaşındasın Varya?»

«Ondokuz.»

Kireev:

«Benimde tam bu yaşta bir kızım var» dedi.

«Biliyorum... Sen bir babasın. Onun içinde onu sana emanet ediyorum. Volokolamsk'a kadar bizimle olacak. Onu sıkı koru. Kızın gibi.»

Varya'ya da «allahaısmarladık» yerine nasihatta bulundum:

«Sende dikkatli ol. Burada kimse ile aşka kalkışma. Namuslu bir Rus kızına yakışır şekilde davran.»

Kızardı. Bakışlarında «Bana neden böyle kaba davranıyorsun» dediğini okuyordum.

4

Ondan sonra olayların nasıl geliştiğini ansıyacağınızı umut ediyorum. Cimrilik göstererek, saklı silah ve cephaneyi Almanların burnunun dibinden çekmek istedim. Bozjanov'a boş olan çekicilerle bıraktıklarımı alıp getirmesini buyurdum. Bozjanov erlerle gitti. Saklandığımız ormanın değişik yerlerinden atışlar başladı. Top atışları durmadan artıyor silah sesleri ile birleşiyordu. Biz Bozjanov'u bekliyorduk. Onsuz kıpırdanamıyorduk Askere çember savunması için siper kazmaları buyruğunu vermek zorunda kaldım.

Rahimov'la bölükleri dolaşıyordum. Sonra Karargahın yerleştiği kulubeye döndüm. Sağlık takımı da oradaydı. Ağaçların arasından neşeli gülüşler duydum. Nedir bu? Yaralılar böyle gülemezdi.

Seslerin geldiği yöne doğru yürüdüm. Küçük derenin yanındaki düzlükte ateş çıtırdıyor, bir kazanda su kaynıyordu. Bir ipe yeni yıkanmış, önlükler, sargı bezleri, peçeteler, çarşaflar serilmişti. Dürüst olmak için söyleyeceğim: Çamaşırların beyazlığı göz alıyordu. Eski sarılıklar uçmuş, kan lekeleri ilaç izleri yokolmuştu.

Bütün bunları Varya yapmıştı. Hala burada hemen derenin yanında çamaşır yıkıyordu. Paltosunu çıkarmış yerine bir gömlek giymişti. Kısa botlarının yerini artık, bir iyilikseverin sağladığı asker çizmeleri almıştı. Bir kütüğün üstüne koyduğu leğeni karıştıran, kızarmış elleri arasından sabun köpükleri saçılıyordu.

Kızın çevresini, öykümüzde adı geçen kahramanların hemen hemen tümü mıknatısla çekilmiş gibi sarmışlardı. Başta traş olmuş Tolstunov ile hiç birşeyden geri kalmayan Brudni ateşte çizmelerini kurutuyordu. Aralarında disiplin örneği saydığım birinci bölük komutanı Filimov bile vardı!..

Hayır, kadının savaş alanında yeri yoktur, prensibini boşuna koymamıştım. Her yandan ateş sesleri geliyor, sarılmamız an sorunu olabilirken burada kumandanlar bir eteğin çevresinde toplanmışlardı. Varya beni görünce gülümsedi. Beyaz dişleri göründü. Gözlerinin içi parlıyor ve «işte görüyorsunuz ya ben işe yarıyorum, bana gereğiniz var.» diyordu.

Biraz sıkılan kumandanlar esas duruşa geçtiler. Sağlık arabalarının yanında Kireev'i görüp seslendim:

«Kireev, yanıma gel. Kıza böyle mi ilgi gösteriyorsun? Bu aslanların buraya toplanmasına neden izin verdin?»

«Yoldaş kumandan ben onlarla nasıl başederim. Onlar kumandan bense...»

«Sen babasın. Ben sana onu bir baba gibi teslim ettim. Her yaklaşanı baba hakkı ile kovalıyacaksın.»

«Hata ettim Yoldaş Kombat. Cesaret edemedim.»

«Bir kez daha hata etmek yok. Söz dinlemeyenleri bana bildireceksin. Anladın mı?»

Rahimov'a dönüp buyurdum:

«Tüm bu kahramanlar ve kızı bana karargaha gönderin.»

Dönüp yürüdüm.

5

Çağırdıklarım hemen ardımdan beni izlercesine karargah kulübesine geldiler. Onlarla birlikte Varya'da siyah kaputu, siyah beresi ve ayaklarında çizmesiyle gelmişti. Hepsi kaygılıydı. Yalnız Tolstunov gülümsemeye çalışarak kendisini sakin gösteriyordu.

««Tolstunov, tabur kumandanın yanına girerken neden sırıtıyorsun?»

««Kombat yine neler düşünüyorsun? Neden üzerimize saldırdın? Yani biz...»

Daha çok konuşturmadım:

«Siz Yoldaş kıdemli siyasi yönetici, siz benim buyruğumda değilsiniz. benimle tartışmayı diliyorsanız lütfen bu taburu bırakınız.»

Tolstunov sustu.

«Ya sen Filimov? Bölük mü yönetiyorsun yoksa bayanla orman gezmesine mi çıktın?»

Filimov, kendisine başkaları önünde yapılan azarlamalardan son derece duygulanır ve çekinirdi. Bildiğiniz gibi o eski bir sınır subayıydı ve onun düşüncesine göre de tüm görev yapanlar sınır subaylarıydı. Sözlerimi dinlerken bazan kızarıyor, bazan sararıyor, yanakları titriyordu. Konuşmamı sürdürdüm:

«Sizi beğendiğim için hoşgörmemi istiyorsunuz? Görmiyeceğim. Sen bir eteğin çevresinde dolaşıyordun.»

«Yoldaş Kombat bu ilk kez oldu...»

«Sus. Durumu kavrayamıyorsun. Her yan Almanlarla dolu ve sen onların her an bir yanlardan çıkacağını düşünmüyorsun. Herkesin görevinin başında olması gerekli.»

Brudni'de paparayı yedi. Hepsini sıradan geçirdikten sonra buyruğumu verdim:

«Gidiniz... Ya sen Zaovrojina... Bu ne biçim davranış?»

«Tanrım nasıl?»

«Kendin biliyorsun. Bu erkekleri niçin çevrene topladın?»

«Ben toplamadım. Böyle şeyi asla...»

«Neden gülücükler sunuyordun onlara? Kafana şunu koyki en ufak bir kırıtışın için seni şu kütüğe kor, kılıcımla parça parça ederim. Seninle birlikte sana kur yapanları da. Anladın mı? Soruyorum anladın mı?»

Fısıldadı:

«An...ladım...»

Sonunda Volokolamsk'a ulaştık. Taburun önünde yürürken, yol kenarında alay sağlık merkezi kumandanı doktor Greçişkin'i gördüm. Yanına gidip bir kaç sözcük konuştuk. Sağlık arabalarının geçişini bekliyordum. Arabaların birinde, yağmur altında siyah paltosu ve Varya oturuyordu. Arabayı durdurdum.

«Varya in aşağıya. Doktor işte size cepheden bir armağan. Namuslu ve çalışkan bir kız. Geleceğin doktoru. Bizimle beraber Almanlardan kaçtı. Size yardımcı olur, hastalara bakar. Bana şikâyette bulunmayacağınızdan güvenliyim.»

Doktor, Varya'nın elini sıktı.

«Bizim tabur kumandanından tavsiye almak hiçte kolay bir iş değildir. Sizin için bir yer bulacağız Varya.»

Kız, veda için bana baktı. Gözlerinde teşekkür ve kızgınlık okunuyordu. Varya'nın sert bir davranışla elini sıktım.

6

Tümenin yedeği olan taburumuzun sonraki savaş yolunu biliyorsunuz. Volokolamsk'ın önünde çarpıştıktan

sonra bizimkilerden kopmuş, sonra Almanların arasından sıyrılarak yine bizimkilere ulaşmıştık.

Sonunda tabur dinlenmeye girdi. Panfilov'un yedekleri olarak cepheden beş altı kilometre geriye ikinci hatta alınmıştık. Bölükler bir çayırlığa yerleştiler. Hemen yeraltı sığınakları kazıldı. Tabur karargahı ile özel birlikler Rojedestveno köyüne yerleşti.

1941 kasımının başında soğuklar birdenbire bastırdı. Moskova önünde uzanan tüm cephe boyunca davranış olarak bir duraklama vardı. Kendilerine Moskova yolunu açmayı başaramıyan ve bizim direncimizi kıramıyan Almanlar yeni bir saldırıya girişebilmek için durmadan yeni takviye birlikleri alıyordu. Bu sırada savaş yalnızca topçular arasındaydı. Kulaklarımız, onların aralıksız sürüp giden monoton seslerine alışmıştı. Düşman zaman zaman bizim köyümüze de ateş yağdırıyordu. İçtenlikle söylemeliyim ki Almanlar bize rahat huzur vermiyorlardı. Geceleri insan açıkta bir sigarayı bile rahat içemiyordu! Bazıları bir kibrit veya bir sigara ateşine yirmi roket mermisi birden gönderiyorlardı. Herşeye karşın ağır ve güç çarpışmalardan sonra yine de dinleniyorduk. Yine de ayın yedisinde, ihtilalin yirmidördüncü yıldönümünü kutlayabildik. Bayram dolayısile armağan olarak bize Kazahistan'dan ünlü Alma - Ata elmaları ile şeker ve şarap gönderilmişti.

Ayrıntısına varmadan bu kısa süreli rahata alıştık ve birbirimize konukluğa bile gitmeye başladık.

Söz konusu edeceğim gecede ben yine defterime eğilmiş taburun savaşlarını yazıyordum. Bütün küçük karargahım ayni yere toplanmıştı. Tolstunov ile Bozjanov geniş bir yatakta kardeş kardeş yanyana uyuyorlardı. Rahimov, en sevdiği işi yapıyor benim notlarımla ilgili şemaları çıkarıyordu.

Kapı açıldı:

«Yoldaş Kombat izin verir misiniz.»

Eşikte sağlık memuru Kireev duruyordu. Bana yüzünde şeytanca bir anlam var gibi geldi. İyimserlik dolu dudaklarını bir anda bir tebessümle aralanmasını bekliyordum. Sesini alçalttı:

«Bir olay var Yoldaş Kombat.»

Uyanmış olan Tolstunov yatağın içinde doğrulup oturdu. Yarı uyanık bir halde Bozjanov, gözlerini aralayıp başını kaldırdı. Yüzü uykudan pembeleşmişti.

«Ne olayı?» diye sordum.

«Kızın mı? Senin ki mi?»

«Benim Varya Zaovrajina. Unutmadınız ya?»

Burada belirtmek gerek. Oda birden davranışla doldu. Tolstunov, çıplak ayaklarını yere indirdi. Bozjanov kendisine battaniye görevini gören kaputunu savurarak, uykulu durumunu üzerinden attı. Hatta Rahimov bile elindeki kalemi bir kenara bıraktı. Sordum:

«Nerede?»

«Sizin yanınıza girmek istemedi Yoldaş Kombat.»

«Bak hele korkmuş mu?»

«Hayır... Davet bekliyor.»

«Oo... Gurur ha?»

«Gurur.»

«Haydi davet et. Onu gördüğüme sivinirim. Uzakta mı?»

«Burada... Evin önünde.»

Hemen buyurdum:

«Subay arkadaşlar çevreyi düzene koyun.»

Ancak buyruk gereksizdi. Lafımı bitirmeden Tolstunov çizmelerini giymeye başlamıştı. Bozjanov çizmelerini giymeye başlamşıtı. Bozjanov, canlılığını bulmuş, kaputu duvardaki çiviye asılmıştı. Yatağın üzerindeki kırışık örtü sanki kendiliğinden düzeldi ve Bozjanov'un kıvırcık

saçlarında bir tarak dolaştı. Rahimov, süpürgeyi almış çöpleri topluyordu

«Kireev, konuğu davet et. Kızı bekletme... Sinçenko.»

Sundurmadan sesi geldi:

«Buradayım.»

«Misafirimiz var. Semaveri koy.»

«Kaynıyor bile.»

7

Biraz sonra Varya, babalığın eşliğinde odanın eşiğinde göründü. Üzerinde askeri bir üniforma vardı. Palto yerine vucuduna oturmuş bir kaput, ayaklarında ona armağan edilmiş ağırlarının yerine ölçüye göre yapılmış hafif çizmeler vardı. Tüzüğe göre, saçlarının içinde toplandığı kalpağında bir kızıl yıldız parlıyordu. Varya bana selam verdi:

«Yoldaş tabur kumandanı, çağrınız üzerine geldim. Askeri sağlıkçı Zaovrajina.»

«Yoldaş sağlıkçı» diye cevap verdim. «Askerler kumandanlarının yanına tüzük gereğince iki kez çıkabilirler. Biri yeni atanmalarında, ötekisi ise izin dönüşü. Anlaşıldı mı?»

«Evet.»

«Şimdi Varya, üstünüzdeki zırhtan sıyrılabilirsin, Konuğumuzsun otur.»

Varya yine elini kalpağına götürüp selam verdi. Üniformasiyle selam vermekten mutlu bir kez daha gülümsedi. Ancak hemen dudaklarını kastı. Gülümsemesi mermiyle vurulmuş gibiydi. Hemen kayboldu.

«Varya bu ne biçim iş» dedi Tostunov. «Gülümsemeye korktun.»

Çekinmeden cevap verdi:

«Sizin komutanınızdan korktum. O yasak etti. Buna

cesaret edersem beni kütüğe koyup kılıcı ile doğrayacak.»

Bazan yaşlı, bazan sevinçli, bazan ciddi gri gözlerinde gülümseme gördüm. Bozjanov'un gülmesini zor tuttuğunu farkedince ona sertçe döndüm ama, insanın her zaman ciddi olmaması gerektiğini, bazan şaka etmesini de bilmesini düşünerek kahkahayı bastım:

«Bu savaş anındaydı. Şimdi konuk Varya için yasak kaldırıldı. Gel seninle anlaşalım. Bundan böyle vahşiliklerimden söz etmek yok.»

Buna karşın bana bir kere daha saldırı oldu. Bu kez başka yandandı.

«Yoldaş Kombat.» diye seslendi Sağlık memuru Kireev: «Onu size emanet ediyorum.»

Şuna bak benim sözlerimle bana dokunduruyor. Ama ne yapalım. Dayanmam gerekli.

«Pek ala. Gidebilirsin. Kızına göz kulak olurum.»

8

Varya, kalpak ve kaputunu çıkardı, elini saçlarından geçirdi, omuzları ve yakası büyük gelen gömleğini çekiştirdi. Buna karşı, askeri usullere göre dikilmiş olan etekliği düzgündü. Yanıma yaklaştı.

«Yoldaş Kombat...»

Sözünü kestim:

«Varya, ben senin için Kombat değilim. Bana Kıdemli Teğmen diyebilirsin.»

Bir süre sustu. Gri gözlerinde ciddi bir ilgi vardı:

«Peki rica etsem... Size Kombat demem için yine izin vermez misiniz?»

«E, Peki» kabul ettim. «Konuğun isteği geri çevrilmez.»

«İzninizi geri almayacak mısınız?»

«Hayır Varya. Bir söz vardır: Kapıyı kapatırsan onu bir daha açma, armağan verisen geri alma.»

«Doğru.» Varya, birden yine karşımda esas duruşa geçti. «Madem öyle izin verin Yoldaş Kombat kendimi tanıtayım. Gelmek değil tanıtmak.»

Bu davranışıyla yanımıza atanma dileğinde bulunuyordu.

«Bak hele, neler de çıkarıyorsun... Hayır. Bu konuyu kapatalım Varya. Otur... Sinçenko, semaver ne durumda?»

Kız üzülerek sustu. Ama Sinçenko semaveri getirip te hazırlığa koyulunca davranıp yardıma koyuldu. Porselen çaydanlıkta kullanılmış çay vardı. Sinçenko çaydanlığı almak istedi:

«Ver dökeyim.»

Varya: «Neden?» diye karşı koydu. «Bu toza karşı en iyi çaredir.»

Sonra ıslak yaprakları yere serpiştirdi. Bozjanov, biraz kırgın araya girdi:

«Yoldaş Rahimov, daha yeni süpürmüştü.»

Varya, yalnız başını sallamakla yetindi. Sonrada kış nedeniyle çevresi kâğıtlar yapıştırılarak tıkanan pencereye baktı.

«Yoldaş Kombat birinin daha içeriye girmesine izin verir misiniz?»

«Kim o?»

«Temiz hava.»

Herkes güldü ve pencere açıldı. O anda içerinin çok daha aydınlanması üzerine camların ne derece kirli olduğunu anladım. Dışarda erken gelen bir Rus kışı vardı. Açık pencereden içeriye giriyor ve hemen eriyordu.

Varya, çamaşır yıkarken olduğu gibi istekle ortalığı düzenledi. Sonunda her taraf derlenmiş, camlar silinmiş, kapılar temizlenmişti. Ortalıkta toz yoktu.

Masaya oturduk. Soframız zengindi. Çay içerken birşeyler de yiyecektik. Masaya serilmiş gazete kâğıdının

üzerinde kalıp halinde yağ, salam, konserve, bisküi ve hatta iki parçada çikolata vardı.

9

Tam çaya otururken bir konuk daha geldi. Teğmen Muhammedkul İslamkulov.

İnsanı kabalaştıran askeri alışkanlıktan ötürü kaput ve kalpağı ile içeriye dalmamıştı. Bunları sundurmada çıkarıp içeri girmişti. İri yapılı yakışıklı Kazah'ın herşeyi göz okşuyordu. Geniş, biraz yuvarlak omuzları, dimdik bir boynu, güzel yapılı bir başı, açık alnının üzerinde benimkilerden daha siyah geriye taranmış saçları vardı. Siyah iri gözleri üzerinde kaşları kıvrımlanıyordu. Elmacık kemikleri çıkık değildi. Dolgun yanakları soğuktan kızarmış parlıyordu.

Size bir kez daha anlatmıştım sanırım:

Eskiden Kazahlar üç soya ayrılırlarmış. Savaşçılar, İşte ben bunlardanım. Sonra hekimler soyu. Bunlar biraz şişmandırlar. Bozjanov onlardandı. Ve sonuncular siyasiler. İslamkulov, vucut yapısını ve güzelliğini bunlardan almıştır.

İçeri girince eğilerek selam verdi. İki hafta önce onunla Novlanska köyü yakınlarında dirsek dirseğe savaşmıştık. Almanları birlik kovalarken ve üzerimize mermiler yağarken kardeşleşmiştik. Şimdi bize konukluğa gelen İslamkulov'un tüm bu nedenlerle kollarını açarak bana gelmeye hakkı vardı. Ancak o mütevazi bir şekilde eğilip selam vermekle yetinmişti.

Onu sevinçle karşıladım ve ince biçimli ellerini içtenlikle sıktım. Sonra da Varya'nın yanına götürdüm.

«E, Yoldaş sağlıkçı...»

Kız hemen hafif bir selam verdi.

«Sana İslamkulov'u tanıştırayım. Kendisi bir bölük

kumandanıdır. Yüksek eğitimli olup bizim Kazahishan'ın aydınlarının temsilcisidir. Benim vahşiliklerimi eleştirir ve katı yüreklilikle suçlar. Söz aramızda komutanlığı sert değildir.»

Varya cevap vermedi, yalnız kızardı. Anlaşılan onu yine kırmıştım.

«Baurdcan» dedi İslamkulov «Uzun bir süredir bunu söylemek istiyordum ama çarpışmalar arasında zaman kalmıyordu... Çoktandır söylemek istiyordum: Sen haklısın Aksakal.»

Son üç sözcüğü Kazahça söylemişti.

«Aksakal» yani «Baba-İhtiyar...» Üzerinde basarak söylediği bu sözlerle aramızdaki tartışmaları kesmek istiyordu. Ondan beş-altı yaş daha gençtim. Ama o Kazah aydını, eski törelerimizi pek tanımayan İslamkulov. Alma-Ata'da yaptılarının tüm aksine davranmıştı. Bana şimdiye kadar hiç «Aksakal» dememişti. Önceki tartışmalarımızda birbirimize karşı daima sert olmuştuk. Ama şimdi konukluğa gelen, o bir tabur kumandanına karşı Kazah töreleri içinde davranıyor ve bizim «akın»ların diliyle cevap veriyordu (*).

Teşekkür karşılığı başımı eğdim.

10

Masa başında içten sıcak bir konuşma başladı. İslamkulov'a bakıyor, kendi için, bölüğü için anlattıklarını dinlerken, karşılaşmalarımızı, söyleşmelerimizi ansıyordu. İslamkulov, fikirler bulup tartışmayı, kanıtlar ileri sürmeyi sever; karşısındakini azarlarken bile inandırıcı olmaya çalışır, sözlerini tartardı.

(*) **Akın: Halk ozanı ve şarkıcısı.**

Geçmişte, çok kez beni içtenlikle eleştirmişti. Bir kez Alma-Ata'da iki yedek kumandan bir toplantıda biraraya gelmiştik. Dağda yapılan ve tüm gün süren bir eğitimden dönüyordum. Atlar da, bataryanın erleri de yorgundu. Kamp yerine yaklaşırken erlere şarkı söylemelerini buyurdum. Yorgunluk o derece büyüktü ki kimse ağzını açmadı. «Sağa çark.» diye bağırdım ve bataryayı yeniden dağa götürdüm. İki saat daha eğitim yaptık. Geriye ancak karanlıkta döndük. Bataryanın, emre uymadığı yerde yine ««şarkı söyle» buyruğunu verdim. Bu kez söylendi.

İslamkulov, gece çadırıma geldi.

«Böyle olmaz Baurdcan» dedi. «Sen çok acımasız ve sert davranıyorsun.»

«Hayır» dedim. ««Her buyruk yerine getirilmeli. O sanki kana girmeli. İkinci bir alışkanlık olmalı.»

O zaman İslamkulov, bunu kabul etmiyordu. Şimdi ise bir çok savaşlardan sonra, onların acılarını duyduktan sonra: «Sen haklıymışsın Aksakal.» sözleriyle içeri giriyordu. Benimde ona bazı şeyleri açıklamam gerekiyordu. Onunda haklı olduğu yanlar vardı ama o gece bunlar bende saklı kaldı.

Bu arada akşam karanlığı çöktü. Gaz lambasını yaktık. Sinçenko; karartma gereğine uyarak pencereyi sıkıca örttü. Böylece masanın çevresinde ve ışığın ölgün dalgasında sanki daha içtenlikle toplanmıştık. Birer bardak rakı içtik. Sonra bir kez daha.

Rakıyı tatmayı dahi iteliyen Varyaya bardağına çay koyarken takıldım.

«İslamkulov, sana bir şey soracağım. Bu kız onu taburuma alınam için yalvarıyor. Bense kadının yeri birliğin içi değil diye düşünüyordum. Yanılmıyorsam, zamanımızın önderleri de benim gibi düşünüyorlardır. Senin düşüncen nedir?»

İslamkulov cevap verdi:

«Bana kalırsa sen iç savaşı unutmuşsun. Bu büyük savaş ta çok şeyi değiştiriyor. Daha önce düşünülmesi bile anlamsız olan şeyler şimdi gerek oluyor.»

11

Kapı yine açıldı ve tabur nöbetçi subayı olan teğmen Timoşin girdi. Delikanlılık çağını yeni atlatmış olan bu çocuk temiz kalpli ve utangaç bir insandı. Sıkılgan bir şekilde başını bize çevirmiş konuşuyordu:

«İzin verirseniz bir şey söylemek istiyorum. Bir evde pencereler iyi maskelenmemiş, kendilerine pencereyi örtmelerini söylediğimde bana «Küstah» dediler.»

«Kim bu?»

«Genç bir kadın... Ben de bir şey yapamıyorum.»

«Bir şey yapamıyor musun? Dadıya mı gereğin var?»

Timoşin başını indirdi.

«İki asker al.» diye buyurdum. «Bu kadını al buraya getir. Evde kim varsa buraya getir. Anladın mı?»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Biz çay içmeyi sürdürdük. Kadının yeri konulu konuşmamız unutulup başkasına geçildi.

Onbeş dakika kadar sonra Timoşin, odaya dudakları rujlu, güzel bir kadını içeriye soktu.

«Güzelim sen neden genel buyruklara uymuyorsun. Sonra bir de kumandanı kırıyorsun?»

Gürültü koparmaya kalktı.

«Güzelim ne demek? ne biçim konuşma bu?»

«Oho ama da yürekli... Timoşin. Yanında kimse var mıydı?»

Biraz gecikmeyle karşılık verdi:

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Kim?»

Teğmen rahatsızlık duyuyordu. Anlaşılan onda iyi

yüreklilik yine davranışa geçmiş, herkesin içinde ad vermekten çekinir olmuştu. Sustu...

«Onu buraya getirdin mi?» diye sordum.

«Evet. Dışarda Yoldaş Kombat.»

«Getir buraya. Güzelim, şimdi de seni koruyanı görelim bakalım.»

Bir dakika sonra karşımıza dikilenin kim olduğunu sanırsınız. Bölük kumandanı Efim Efimoviç Filimov. Asık bir yüzle içeri girdi. Rüzgârın çatlattığı yanakları herzaman kırmızıydı. Şimdi ise ensesine kadar kızarmıştı. Onun için hiçte uygun olmayan anda bir asker gibi davranmayı başardı. Topuklarını birbirine çarparak sıkı bir selam aldı.

Masada bir kahkaha koptu. Gözucuyla çok yakın günlerde Efim Efimoviç'in kur yaptığı Varya'ya baktım. Varya eliyle ağzını kapattı. Gülümsemesini örtmeye çalışıyordu.

Filimov'un yanağında bir kas gerilip seyirmeye başladı. Artık onu cezalandırılmış sayıp «Haydi git» diyebilirdim. Hayır, hayır disiplini gevşetemem.

Boyalı kadın hala yüreklilikle direnip söylenmesini sürdürüyordu.

Sertçe ona dönüp buyruğumu verdim:

«Siz cephe bölgesinde düzeni bozuyorsunuz' Garnizon nöbetçisinin de buyruğuna karşı gelmişsiniz. Toparlanmanız için size iki saat süre veriyorum. İki saat sonra bu köyde olmayacaksınız.»

Yine karşı koymaya kalkıştı.

«Susunuz.» diye bağırdım. «Filimov.»

«Buyrun Yoldaş Kombat.»

«Hanımı Golubsovo köyüne kadar götürüp orada bırakacaksınız. Buyruğun uygulandığını da bana bildirin.»

Filimov, kaşlarını daha çok çattı ama cevabı tam askerceydi:

«Başüstüne.»

«Ahbabını da sakinleştir.»

Bin an oyalandı. Üst dudağını ısırdı. Buyruğu değiştirmem için ricada bulunmak istiyordu. Ama disiplin üstün geldi ve caydı.

«Gidelim.»

Ses tonu sertti. Kadın ses çıkaramadı.

Onların çıkışından sonra odaya sessizlik çöktü. Tolstunov ile Bozjanov sanırım bazı günahlarını ansıyarak bakışlarını tabaklarına dikmişlerdi. İslamkulov, konukluğa yaraşır bir tutumda işlerimize karışmadı. Sonunda Tolstunov başını kaldırıp gülümsedi ve Varya'ya döndü:

«Zaoravjina, acaba herşeye karşın, bu acımasız kumandanın buyruğu altına girmek ister misin?»

Varya, kısaca ama yalın bir karşılık verdi:

«İsterim.»

«Hayır Varya.» dedim. «Taburun içine kadın sokmayacağım. Bu konuda daha çok konuşmayalım.»

Kararım böyleydi. Kısa ve kesin. Kılıçla kesilmiş gibi.

Kadınlar konusundaki masallarım yeter sanırım yazar arkadaş. Gerçekten dinlenirken bunlara izin verilir. Ama taburun bu büyük savaş içinde bir sigara içimliği kadar süren dinlenmesi sona eriyordu...

PANFİLOV BİR ÖĞLE KONUĞUMUZ OLUYOR

1

Bir gece Panfilov, beni aradı.

«Merhaba Yoldaş Momiş-Uli nasılsınız? Yaşam nasıl geçiyor?»

«Teşekkürler ederim Yoldaş General. Tüzüğün buyur-

duğu şekilde normal bir yaşam içindeyiz.»

«Şimdi ne ile uğraşıyorsunuz?»

«Defterimi gözden geçiriyor ve bazı yerlerini düzeltiyorum Yoldaş General. Bana verdiğiniz görevi bitiriyorum.»

«Bitiriyor musunuz? Başardınız mı? Buna çok sevindim Yoldaş Momiş-Uli... Yarın öğleyin size geleceğim.. Bana verdiğiniz sözü unutmadınız değil mi?»

«Hangi sözü Yoldaş General?»

«Etli pilav yapmayı. Sizde bunu iyi yapabilecek kişi var sanırım.»

«Evet var.»

İçimden Generalin bu merakına şaşarak cevap verdim:

«Siyasi yöneticimiz Bozjanov. O, yemek pişirmeyi seviyor. Milli yemeklerimizin ustası.»

«Tadarız bakalım.. O zaman beni yarın öğle yemeğine bekleyin Yoldaş Momiş-Ulu.»

Geceki telefon konuşmamız böyle bitti. General benimle çok iyi tanıdığı bir dostu gibi konuşmuştu: «Nasılsınız, ne yapıyorsunuz? Öğleyin bekle beni...» Eski bir sigara tiryakisi gibi kısık kısık çıkan sesinde en küçük bir buyruk tonu yoktu.

Gece birdenbire uyandım. Tolstunov ölçülü bir sesle uyuyor, Rahimov'da belirsiz bir şekilde nefes alıyordu. Dışarısı sessizdi. Savaşa ait bir çıt bile duyulmuyordu. Düşüncelerimde birden «Başardınız mı?» sözü belirli. General neden böyle demişti? Bununla ne demek istemişti?

2

Sonraki gün kararlaştırılan saatten biraz önce geldi. Kızağın kapı önünde durduğunu odamda çalışırken gördüm. Başında kalpağı, üstünde uzun kaputu ile Panfi-

lov donup taşlaşmış ve üstü karla örtülmüş yere hafifçe atladı. Hızla üstümü düzeltip onu dışarıda merdivenlerde karşıladım.

«Yoldaş General Talgar alayının birinci taburu, Şimdi Tümen kumandanının yedeği olarak bulunuyor.»

«Yürüyelim, yürüyelim.» diye sözümü kesti. «Yazda değiliz üşüyeceksiniz.»

Sundurmaya girdi ve bize mutbak görevi yapan odanın kapısını ardına kadar açtı. Tam o sırada Bozjanov önünde pekde temiz olmayan bir önlükle fırından bir tencereyi çıkarmıştı. Tabur aşçımız ihtiyar Vahitov'da denetlemesini yapıyordu. Dinlenme süremiz içinde Bozjanov biraz şişmanlamıştı. Fırının ateşinden aydınlanmış yüzü parlıyordu. Bir an bizi görünce şaşırdı. Hızla elindekini yana koyup önlüğünü çıkarıp attı ve önümüzde esas duruşa geçti.

General :

«Merhaba Yoldaş Bozjanov» dedi. «Yemek pişirmede ne derece usta olduğunuzu göreceğiz. Hem rica ediyorum sizde bizimle birlikte yiyin.»

Panfilov kapağın altından yükselen buhara bakıp kokuyu içine çekti.

«Güzel kokuyor... Epeyi pişirdiniz mi bari?»

Bozjanov neşe ile cevap verdi:

«Çok Yoldaş General. Yeter de artar bile. Ama bir saate daha gereğimiz var.»

Panfilov, cep saatini çıkarıp baktı ve saatin camını parmağı ile okşadı:

«İki de olabilir» dedi. «Yoldaş Momiş-Uli bu arayı bölük kumandanları ile konuşmaya ayırdım. Bir karşı koymanız olur mu?»

«Başüstüne. Şimdi toplarım onları.»

Hemen, bizim sessiz ve göze çarpmayan tabur karar-

gah kumandanını çağırmak için geri döndüm. Ama o artık yanımızdaydı.

«Rahimov, bölükleri ara ve kumandanları çağır.»

Panfilov araya girdi:

«Hayır şöyle yapalım.» dedi. «Yoldaş Rahimov benim kızağımı alın ve bölük kumandanlarını siz buraya getirin.»

Rahimov, sessizce çıktı.

«Onlar gelinceye kadar biz sizinle çalışalım Yoldaş Momiş-Uli.. Çalışma masanız nerde?»

3

Generali odama götürdüm. Soyundu. Omuzundaki kayışı çözdü ve iyice kamburlaşarak masaya yaklaştı. Masanın üstünde savaşlarını yazdığım defterim bir hayli yıpranmış saldırılarımı ve savunmalarımı gösteren harita duruyordu. Panfilov onlara ilgi ile baktı. Esmer ve kırışıklarla dolu eli kırmızı kaplı tüzük kitabına uzandı. Bir an onu açmak ister gibi yaptı ama caydı. Bir Kazbek pakedi çıkarıp, sigara aldı, bana da sundu. Ceplerini karıştırıp çakmağını buldu. Bir kaç kez çaktığı halde fitil ateş almadı. Kibrit vermek için acele ettlm. Panfilov sigara içmeye koyuldu. Biran elindeki çakmağa bıkkınlıkla bakıp onu cebine attı.

«Oturun Yoldaş Momiş-Uli. Yanıma oturun.»

Harita çantasından kendisine ait haritayı çıkardı. Onda Tümenin Volokolamsk savunmasının aralıklı zinciri belirdi. Harita üzerindeki çizgiler iki hafta önce alınmış olan kentin bir kaç sokağını kesiyordu. Çizginin içinde kalan yerler, istasyon yanında uzanan sokaklar, aralıklı köyler, kasabalar, kahverengi ile belirtilmiş tepeler, yeşil adalar halinde ormanlar. Zikzaklı köy yolları, küçük göller, düzlükler, dereler ve sonu da Moskova'ya uzanan Volokolamsk

şosesi... Burası yeni savaşları bekliyordu. Bizim kırmızı savunma çizgimiz heryerde birbirine değmiyordu. Şurda burda yol olmayan yerlerde aralıklar vardı. Ben bu boşlukların ateş altında olduklarını biliyordum. Topçuların bulunduğu yerler kırmızı kubbecikler halinde görülüyordu. **Moskova için yapılacak savaşı düşününce,** on gün önce generalin haritasıyla ilk karşılaştığımda olduğu gibi yüreğim sıkıştı. Ön hattın gerisinde, topçu siperlerinden ve karargâh savunmasından sonra yalnızca benim taburumun siperleri işaretlenmişti.

Dikkatle bakınca haritada ardında bulunduğumuz Rojdestovono köyünden çeşitli yönlerden cepheye doğru kurşun kalemle yalın çizgiler konmuş olduğunu gördüm.

Panfilov gözlerimin kaydığı noktayı görünce konuştu

«Buraya sizin göreviniz işaretlendi Yoldaş Momiş-Uli.»

General, yelpaze gibi açılan çizgilerden bir bir parmağını geçiriyordu.

«Sizin taburunuz benim tek yedek gücümdür. Düşman nereden saldıracak bilmiyoruz Her gediği kapamaya hazır olmalıyız. İşte size beş yön. Bu beş bölümü kendi haritanızda işaretleyin.»

Henüz hiç kullanmadığım ve savaşlarda yıpranmamış yeni bir harita çıkardım. Panfilov, kalemi eline alıp bu beş yönün son noktasını kendi eliyle işaretledi. Bunu yaparken, de, düşman şurdan yada burdan saldırırsa ne olur diye düşüncelerini belirtiyordu. Herzamanki şakacılığı yoktu. Tüm bir ciddilikle konuşuyordu.

«Bütün yolları incelemeniz gerekli. Bu sorun üzerinde düşünüp taşının. Anladınız mı?»

«Evet Yoldaş General.»

«Bir şey sizi sıkıyor mu?.. Bu soruma cevap hazırlarken kendinizi düşman yerine koyun ve öyle düşünün.»

Kendimi Alman kumandanının yerine koyup bildiğim tüm kurnazlıkları uygulamaya başladım. General gücümü bir noktada toplayıp başka bir yönden bir gösteri saldırışı yaptı ve bir süre sonra Panfilov'un yedek gücünü de buraya geçirdikten sonra asıl gücünü çevirip artık engellenmeyen ve bana Moskova yolunu açacak olan Volokolamsk şosesine yüklendim.

Panfilov, beni dinlerken başını sallıyordu. Anlaşılan bu olacakları bir çok kez usundan geçirmişti.

«Öyle, öyle» diye mırıldandı. «Birden, saklı ve anlaşılmadan... Eh arkadaş... Bunu bildiğin için suçlusun... Bay kumandan buyruk verin bakalım askerlerinize başkalarının bakışlarının giremiyeceği ormanlara yollansınlar. Buna hazır mısınız? Kışlık giysileriniz var mı? Yıldırım savaşı sözü verdiğimiz askerleriniz için her türlü olanağı hazırladınız mı? Sobadan ve sıcak evlerden uzaklaştırmak için askerlerinizi hazırladınız mı? Bu buyruğu verme yürekliliğiniz var mı? Bu dediğiniz davranışı yapmaya hazır mısınız?»

Alman kumandanı sanıyla açıklamada bulunmak zorunluğundaydım.

«Hayır bu konuda kesin karar veremem.»

«Önemli değil» Panfilov, alaylı bir sesle beni avuttu. «Bay düşman zamanı gelir, buna da hazır olursunuz...»

Sonra bana, ben olarak seslendi:

«Savaş bütün gerekleriyle kabul edilmeli Yoldaş Momiş-Uli. Düşmanı olduğu gibi görmeli. Bunlar ahlakı bozulmuş bir haydut ordusu. Rahat içinde savaşmaya alışmışlar. Yağmacılığa, ellerine geçenleri evlerine paketlemeye alışmışlar. Doğaldır, onlar başka şekilde savaşmayı da deneyeceklerdir.»

Sonra yine beni Alman kumandanı yerine koyarak sordu:

«Ama şimdi... Buyruğunuzu verin bakalım. Kumanda edin güçlerinize ve beni atlatın.»

Düşmanın yerine davranışta bulunmayı sürdürdüm. Panfilov'da davranışlarımın eleştirisini yapıyordu.

Birden durup dışarıyı dinlemeye başladı. Uzakta bir yerde toplar gümbürdüyordu.

«Duyuyor musunuz? Alman, topçumuzu dövmeye çalışıyor. Belkide yeni ulaşım yolu açmaya çalışıyor? Eğer dinlemeyi becerirsek...»

Cephe yönünden yine atış sesler geldi.

Panfilov, yineledi:

«Eğer dikkatli dinlemeyi becerebilirsek.»

Birden çalak bir davranışla bana döndü ve gözlerimin içine baktı.

«Çekinmeyin, dilinizde Ya Volokolamsk sorusu dolaşmıyor mu?»

Anlamıştı. Açıklamak zorunluğundaydı. Oradan benim taburum, Panfilov'un yedek gücü, çekilmek zorunda kalmamış mıydı?.. Bunu belirtmek zorundaydı.

Madem dediklerim doğru o halde sizin genarali nasıl aldattılar orada değil mi?»

İlgiyle cevabını bekliyordu.

«Cephe parçalanmıştı Yoldaş General.»

«Evet cephe hattı. Bu konuda sizinle karşılıklı konuşmuştuk sanırım. Hat ipnotize etmesin sizi. Eski hat taktiğinden ciddi şekilde kurtulmamız gerekli. Yalnız benim değil sizinde Yoldaş Momiş-Uli. Anlaştık mı?»

Yeni haritaya baktı. Eli asker usulu oldukça kısa kesilmiş saçlarına gitti ve ensesini kaşıdı.

«Herşey olabilir. Tek yedek taburumuz beş taburun koruması gerekli yeri tutuyor. Tüzüklerde olağan böyle bir şey yok.»

Kırmızı kitapçığı aldı ve karıştırdı.

«Bulamıyacağız Yoldaş Momiş-Uli... Tüzüklere savaş

gerçek şekliyle yazılmamış. Herşeye karşın... Eh güzel sözdür.»

Panfilov elindeki kalemle yalın çizgilerle düzlüğü karalarken yüksek sesle okumasını sürdürdü:

«Düşmanı yok etme amacında hedefe ulaşmayan değil, sorumluluk korkusuyla davranışsız kalan ve elindeki tüm gücü gerekli sırada kullanamayan cezalandırılmayı hakeder...»

Biraz düşündü ve bu kez kendisinden konuştu:

«Sırası gelince Almanlar bizim burada denediğimiz, çekilme savaşlarına başlayacaklar... Ama burda...» Panfilov düzlükten bir kaç kalem daha geçirdi. «Bunu nazi makanizması yapamıyacak. Ukalalar bunu yapamaz. İnsiyatifi elinde tutmamaktansa davranışsız kalmak daha iyidir. Onlar bunu beceremezler... Biz ise...»

Dışarıda nal sesleri işitildi. Anlaşılan generalin kızağı dönmüştü. Panfilov pencereden bakıp cümlesini tamamladı:

«...Bizim için ise insiyatif kanunu gereksiz. Bizim için insiyatif...» Sözcüğü ararken parmaklarını havada döndürüyordu. «O bir... Eh, siz beni anlıyorsunuz.»

4

Rahimov, odaya girerek bölük kumandanlarının geldiklerini bildirdi.

«Pek iyi çağırın onları buraya» Ayağa kalkıp odayı gözden geçirdi. «Hepsine sandalya yetecek mi Yoldaş Rahimov?»

Acele etmeksizin haritasını katlayıp çantasına yerleştirdi. Masada Panfilov'un kalemiyle orası burası çizilmiş benim haritam kaldı.

Birbiri ardından üç tegmen içeri girdi ve generalin önünde dimdik durdular. Brudni'nin canlı sesi duyuldu:

«Yoldaş General, buyruğunuz üzere geldim. Bölük kumandanı Brudni.»

Ufak tefek Brudni ötekilerden daha rahat görünüyordu. Ardından Zaev kendini tanıttı. Köşeli yüzünde çökmüş yanakları yeni traş olmuş gibi parlıyordu. Saçları sıfır numara kesilmişti. Daha önceleri hiç umursamadığı gömleğinin yakası tertemizdi. Sıra Filimov'a gelmişti. Omuzlarını germiş, göğsünü şişirmiş durumda, belirli sözcükleri söyledi. Konuşurken güçlü boynunda bir damar şişiyordu.

Bu arada Rahimov, odadaki sandalyaları tamamladı.

Panfilov:

«Arkadaşlar ben hepinizi tanıyorum.» dedi. «Sizde beni tanıyorsunuz. Oturun şöyle birer sigara içelim.»

Kazbeh paketini çıkardı, bense kibrit çakmak için acele ettim. Herkes bir sigara yaktı. Ama odada heyecanın azalmadığını anlıyordum. Panfilov, cebinden çakmağını çıkardı.

«Bunu bana Alma-Ata'da armağan ettiler. Ama neden bilmem nazlanıyor... Atarsam hoş olmayacak. Haydi siz de bir bakıverin Yoldaş Zaev ,yanılmıyorsam sizin elinizden bu işler geliyor.»

Zaev, pırıl pırıl çakmağı aldı ve çarkını çevirdi, beyaz kıvılcımlar parladı ama yanmadı. Kabalaşmış parmak bir kez daha davrandı yine olmadı.

Zaev:

«Aslında ben daima siyasi yönetici Bozjanov ile birlikte çalışırım» diye mırıldandı.

Panfilov hemen atıldı:

«Evet, ya Bozjanov nerede? Siz onu karargaha almadınız mı Yoldaş Momiş-Uli?»

«Bana yardım ediyor.» diye cevap verdim.

«Yalnız mutbakta değil, değil mi?»

Generalin şakası herkesi güldürdü. Bağırdım.

«Bozjanov, generalin yanına.»

Panfilov, şaşırmış gibi çevresine baktı ve ortaya sordu:

«Neden bu kadar sert bu? Zavallıcık orada korkusundan bayılmış olmasın.»

Bu yeni şaka ortadaki gerginliği biraz daha azalttı.

Bozjanov koşarak içeri girdi ve esas duruşa geçti. Dimdik başına, siyah hafif kıvırcık saçlarına baktım. Ve yine her kez olduğu gibi «ok.» diye düşündüm.

General:

«Yoldaş Bozjanov burada sanırım sizin yardımınıza gerek duyuluyor» dedi.

Başıyla kemikli avuçlarının içinde çakmağı tutan Zaev'i gösterdi.

«Ne oluyor Zaev beceremiyor musun?»

«Almıyor.»

Bozjanov şöyle bir göz attı.

«Hele biraz.»

Zaev bir süre onu elinde evirip çevirdi sonra çarkı hafifçe çevirdi. Fitil ateş aldı.

Bozjanov bilgi verdi:

«Çok yalın Yoldaş General. Benzin biraz ağır. Hava soğuk ondan. Kavda temiz değil Elde biraz ısınması gerekli.»

Belirsiz bir mutluluk kaba çizgilerini güzelleştiriyord.

«Kusuru yalnızca bu mu?»

Sonra eline alıp kendi yaktı. Söndürdü, birkez daha yaktı.

«İş görecek... İş görecek.» Mutlulukla konuşuyordu. «Teşekkür ederim oğlum. Elimde tutup biraz ısıtmamı söylüyorsunuz?... Enteresan çok enteresan...»

5

Panfilov, sonra sorularına geçti:

«Askerin giysisi iyi mi? Çizmeleri tamam mı? Banyo yapabiliyor ve iyi dinlenebiliyorlar mı? Yemeklerden memnunlar mı?»

Kumandanlar cevap veriyorlardı.

«Şimdi arkadaşlar» dedi Panfilov. «Haritaya biraz daha yaklaşın. Şimdi geleceğimiz için konuşacağız. Görüyor musunuz bu tümen cephesi...»

Kurşun kaleminin bir kaç davranışı ile alayların kabaca yerlerini çizdi. Ve biraz önce bana anlatmaya başladığı düşüncelerini açıklamaya koyuldu.

«Düşman saldırıya hazırlanıyor. Tümen cephesinin bir yerinden şoseye çıkmak için genel bir saldırıya girişecektir.» Panfilov, kaleminin açılmamış yanını Moskova'ya doğru uzanan çizgiden geçirdi. «İkinci savunma hattı yok. Siz arkada ikinci cephesiniz. Sizin göreviniz ne olacak? Almanların yolunu engelleyecek ve çekilen birlikler yeni bir hat kuruncaya kadar onları oyalayacaksınız?»

Yine haritaya döndü ve kalemi yine oynamaya başladı.

«İşte şoseye uzanan yollar, Ben yarmayı ayırınca sizi öne süreceğim. Ama bunun nerede olacağını şu anda kestiremem. Bu bu beş yönden birinde olacak. Onun için ben size beş yol işaret ettim.»

Artık benim bildiklerimi anlatıyordu. Ama sözleri yeni ayrıntılarla aydınlanıyor, görev açıkça beliriyordu. Tüm bunları düşünüp hazırlanmıştı. O en yetkili kaynaktan savaş düşüncesini kumandanlara ulaştırmak istiyordu.»

Alışkanlıkla sordu:

«Beni anladınız mı?»

Odada bulunanlara baktı ve onu dinlediklerini gördü.

«Arkadaşlar, şimdi ilk yolu inceliyelim.»

Birinci yol tümenin sağ kanadından Avdotino köyüne doğru gidiyordu.

«Yoldaş Filimov, siz tabura komuta ediyorsunuz.»

Filimov ayağa kalktı.

«Size cephe gösterildi. Avdotino köyü. Köprü, tepe. Yola çıkın ve bölükleri yerleştirin.

Filimov, «Başüstüne» diye kısaca cevap verdi.

Özenle taranmış sarı saçları altındaki alnında iki üç derin kırışık belirdi. O çok doğru olarak öncüler gönderdi, taburu sıraladı. bölükleri savunma bölgesine getirdi... Ve zorlandı. Kekeledi...

«Çember savunması mı?» diye sorup bilgi almaya çalıştı.

«Evet, her yandan korunmanız gerekli. Ben size hiç bir şeyle destek olamam.»

Filimov, generalin gösterdiği bölgede savunma çemberini işaretledi. Panfilov, düzeltti: «Siperlerde değil, savunma düğümlerinde tutunmamız gerekliydi.»

«Yoldaş Brudni, şimdi siz yerleştirin.»

Brudni, hemen generalin düüncesini kavradı. Bölüklerini yerleştirdi ve yerin koşullarından yararlandı. Bölükler birbirlerinden bir buçuk iki kilometre ayrı kaldılar.

Panfilov, bu yerleştirilişi onayladı ve bölükler arasındaki uzaklığın önemli olmadığını yineledi. Aralarda yol olmadığı için de Alman motorlu birliklerinin geçemiyeceğini bir kez daha belirtti.

«Düşman genel vuruşa kalktığı için artık yönünü değiştiremez. Bu şekilde o sizi bir ikinci cephe gibi karşısında bulacak. Geri dönüp dolaşması güç. Yol açması gerekli... Yoldaş Zaev, tabur kumanda merkezini nereye yerleştireceksiniz?»

Zaev biraz düşünüp cevap verdi:

«Köye.»

«Neden köye? Neden tepeye değil? Orası daha güvenli değil mi? Köy düşman saldırısına en önemli hedef olmayacak mı?»

«Karargahın yeri de tam orası.»

«Doğru, doğru oğlum.»

Zaev, ikinci kez bu tatlı kelimeyi işitiyordu. Panfilov, kendisi daima karargah için cepheye en yakın yeri seçer, bununla askerlerin dayanma gücünü sağlardı.

«Ya taburun yönetimi? Bölüklere nasıl komuta edeceksiniz Yoldaş Zaev?»

«Telefonla.»

«Telefon hatlarını parçalarlar.»

«O zaman bağlantı erleriyle.»

«Ama aranıza düşman sokulmuş olacak o sıralarda. Burada her yerde Almanlar dolaşıyor olacak.» Panfilov, parmağı ile haritayı gösterdi. «E, nasıl yöneteceksiniz?»

Zaev, susuyordu.

«Kim cevap verecek?»

Kimse ses çıkarmıyordu. General bana baktı, ama bende kendimi darda buldum. Taburda radyo araçları yoktu. Sahi nasıl yöneteceğiz?

6

General, yeniden hepimizi gözden geçirdi. Rahimov, elindeki kâğıda aceleyle birşeyler karalıyordu.

«Yoldaş Rahimov, ne çiziyorsunuz? Oturun, rica ederim oturun.»

«Şema, Yoldaş General. Şu beş yolu.»

«Gösterin bakayım.»

«Şimdilik yalnızca işaretledim.»

Panfilov, kâğıdı alıp dikkatle baktı, ve onayla konuştu:

«Hızlı çalışıyorsunuz; uçak gibi doğrusu.» Eskizi bir kez daha inceledi. «Yoldaş Rahimov, neden beş yol var?»

Panfilov, sabırsızlanıyordu. Rahimov, cevap verdi:

«Düşman cepheyi bir yerden yarıp bu yollardan birine çıkacaktır, bizimle onun önüne dikilmemiz gerek.»

«Doğru.»

Panfilov, mutluydu. Ufak kırışıklıklar şimdi dudaklarının kenarında daha açık belli oluyordu.

«E, arkadaşlar, hiç bir bağlantınız yoksa bölükleri nasıl yöneteceksiniz?» Bir az oyalandı. «Her şeye karşın yönetim olacak. Ve ne ile biliyor musunuz? Görevi açık ve tam anlamakla. Görevi anlıyor musunuz?»

Sanki kumandanlardan biri cümlesini sürdürecekmiş gibi bir an yine durakladı.

Filimov:

«Görev açık.» dedi.

Bildigime göre Panfilov, büyük lafları sevmezdi ama bu kez kabullendi.

«Evet sanırım burada bu söz yerinde olacak... Ne yapmak zorunda olduğunu bilirsen yönetim de olacaktır. Eğer görevin ne olduğunu bilirseniz ayrı guruplar halinde de çarpışabilirsiniz. Telefon olmasın, bağlantı olmasın, savaş yine de yönetilecektir... Beni anladınız mı arkadaşlar?»

Panfilov, yine sorular ortaya atarak dersi sürdürdü. Makinelileri, topları nereye yerleştirelim? Yeniden ve yeniden göreve dönüyordu: Yol düşmana ve onun motorize birliklerine kapatılmalıydı. Onun şoseye çıkmasına asla izin verilmemeliydi. Bana sordu:

«Tank yoketme birliği kurdunuz mu?»

«Hayır Yoldaş General.»

«Hım. Kurmamız gerekli. Bu işi kim üstüne alabilir?»

«Ben.» Zaev haykırdı.

«Ben.» Brudni, haykırdı.

«Ben...» İlgi çekici gülümsemesi ile Bozjanov konuştu.

«Ben...» Ağır ve acele etmeden Filimov konuştu.

Dördüde -herkes kendine özgü bir şekilde- «Ben» dedi. Onlara hayranlıkla bakıyordum.

«Hayır arkadaşlar. Sizi bırakmıyacağım.» dedi Pan-

filov. «Bölük kumandanlığı yapmak kolay değildir. Tanka bombayla saldırmaktan daha kolay değildir. Sonra siz Yoldaş Bozjanov, siz tabur komutanına da gereklisiniz. Bu sorunu biraz daha düşüneneceğim. Belki size bir yolla yardım edebilirim. Size gelince arkadaşlar, askerlerinizi tanklara karşı savaşa çalıştırınız.»

Sonra herkese sigara sundu. Çakmağını cebinden çıkarıp bir süre avucunda tuttu. Parmağının bir davranışı... Fitil yandı. Gülümsedi ve herkese ateş tuttu.

«Neden öyle» diye sordu. «Ağır şeylerden konuşuyoruz.» Panfilov, haritaya baktı, kalemle çizilmiş, belki de yarın yada öbürgün belirecek olanları gözden geçirdi. «Ağır şeylerden konuşuyoruz.» diye yineledi. «Ama ruhumuz hafif. Neden?»

Kimse bizim kamburlaşmış ama yürekli generalimizin sözünü kesmek istemiyordu.

«Çünkü size inanıyorum arkadaşlar. Herbirinize ayrı ayrı inanıyorum. Siz de bana inanıyorsunuz. Bakın bir şey var. Ölmek o kadar güç değil... Ama yaşamak gerekli.»

Yerinden doğruldu ve bıyıklarına dokundu. Kumandanlarda kalktı. Panfilov, gitmelerine izin verdi. Çıkarken hepsinin ayrı ayrı ellerini sıktı.

Onlarla sundurmaya kadar çıktım.

Zaev, kalpağını indirirken:

«Öncü adam.» dedi.

Panfilov'a taktığı bu san bana çok uygunsuz göründü. Başımı salladım. Zaev, aldırmadı.

7

Generalin kızağı kumandanları götürdü.

«Yoldaş General, yemeğe buyrun.»

Sevinerek: «Çoktandır Kazah usulü etli pilav yememiştim.»

Masaya oturmadan, kapı açıldı ve Tolstunov girdi. kaputunun omuzlarına ve kürk kalpağına biriken kar odanın sıcağında hemen su oldular. Kıdemli siyasi yönetici Generali selamladı.

Panfilov; «Soyunun Yoldaş Tolstunov.» dedi. Ve ilgilendi: «Neredeydiniz? Neler yapıyordunuz?»

«Kolhozocuları toplayıp onlarla konuştum Yoldaş General?»

«Anlatın anlatın ne konuda görüştünüz?»

Tolstunov anlatmaya başladı.

Bozjanov, dayanamayıp, ricada bulundu:

«Yemek soğuyor Yoldaş General.»

«Oho, yazarın sesi... E, haydi soyununuz. Burada yeriniz neresi? Oturun.»

Sonunda masaya yerleştik, Matrayı sağlamış olan Bozjanov, herkese yarımşar bardak votka koymaya başladı. O sırada artık adam başına yüz gram votka almaya başlamıştık.

Yüzündeki her kırışığın sanki gülüyormuş gibi bir duygu bırakan aşçımız Vahitov, üzerinde nar gibi kızarmış etler bulunan, havuçla süslenmiş ve mis gibi bir yağla demlenmiş olan pilav dolu tepsiyi getirdi. Masada tabaklar, kaşıklar sıralanmıştı. Tolstunov, eline bir kaşık aldı:

«İzin verirseniz Yoldaş General, tabağınıza koyayım.»

Panfilov bir kaşık aldı. Bir an yemeği damağında tuttu. Sonra yağlanmış dudaklarını şapırdattı ve sanki haykırdı:

«Çok lezzetli.. Ne kadar da hoş olmuş. Şeytan alsın.»

Yemekten sonra semaveri getirdiler. Herkes sigarasını yaktı. Panfilov, defterimi karıştırmaya başladı.

«Durumunuz ağırmış.» diye mırıldandı. «Son eriniz için bile kahraman demek gerekli Yoldaş Momiş-Uli. Öyle değil mi?

Evet, böyle bir kuşak yetiştirdikten sonra ölmek artık güç değil... Ama daha yaşayacağız, savaşacağız ve Almanı Moskova'nın önünden kovacağız. O zamanlar arkadaşlar, beni yine etli pilav yemeğe çağırmayı unutmayın?»

Bir bardak çay daha içtikten sonra gitmek için davrandı. Yola çıkmadan önce yine görevden söz etti:

«Yarın Yoldaş Momiş-Uli, sabahtan yolları incelemeye başlayınız. Bölük kumandanlarının herbiri bir yere gitsin. Adımlarla ölçsünler... Hatta birer takım alsınlar.»

«Hayır sabahleyin gitmeyin. İlk önce alarm sırasında toplanacağınız yeri bir yoklayın. Askerlerin cephelerini denetleyin. Silahları düzgün mü? Bir bakarsınız, birinin kemeri kopmuş ötekinin çizmesi delinmiştir. Bunlarla uğraşılacak zaman şimdi. Dönmenizden önce askerin toparlanması gerekli. Kayışlarını diksinler, çizmelerini yamasınlar, mermilerini alsınlar. Sonra yine yoklama...»

Buyrukları yine herzamanki gibi pratikti. O askerlik yaşantısının en küçük ayrıntılarını bile düşünürdü. Benim «Başüstüne» mi duyunca da kaputunu giyip vedalaştı.

Generali geçirdik. Bozjanov, uzun süre kaybolup giden kızağın ardından baktı.

DÜZGÜN TRAŞ OLMANIN SIRRI

1

Birkaç gün içinde görevi uyguladık. Beş yönde de takımlar yürüdüler. Yol adımlarla ölçüldü. Hesaplarla dolu bir plan hazırladık. Toplanmak için ne kadar davranış ve yayılma için ne kadar süreye gerek olduğunu yazdık.

Soğuk ama sâkin bir sabah gün doğarken bu planı tü-

mene götürmek için Lisanka'ya atladım. Köy yolunda atın ayakları altında donmuş kar çıtırdıyordu.

Panfilov'un karargahının bulunduğu Şişkino köyüne geldiğim zaman bana, raporumu kişisel olarak generalin istediğini söylediler. Generalin kaldığı eve gittim.

Yaşlı bir asker, beyaz bir gömlek giymiş, tümen komutanını traş ediyordu.

Panfilov:

«Giriniz, şimdi bitiyor.» dedi. «Yoldaş Zayçenko çabuk olun.»

«Makineyle yalnızca ensenizi alayım... Arkadan biraz gençleştireyim sizi.»

«Hayır, hayır. Gelecek sefere.»

Berber onaylamaz bir sesle mırıldanıyordu. Gerçekten Panpilov'un esmerleşmiş ensesini kırlaşmış kıllar bürümüştü. Öyle sanıyorum ki, bu duraklamanı ilk günlerinde onu tertemiz traşlı görmüştüm. Evet dinlenmekte olduğumuzdan bu yana iki haftadan çok zaman geçmişti.

Berber hafif bir hışırtıyla Generalin yanaklarındaki köpükleri topluyordu. Ağzının çevresindeki derin kırışıklıklar belli oldu. Yavaş yavaş keskin ve çıkık çenesi köpükten arınıyordu. Berberin bir davranışı ile çenesindeki çukur ortaya çıktı.

Berber:

«Sizinle ne zaman şöyle ciddi bir şekilde uğraşabileceğim.» diye sordu.

«Size söz veriyorum, Gvardeyska olduğumuz zaman size kendimi istediğin gibi bırakacağım.» (*)

Panfilov, şakalaşıyordu. Ama şakada bir cins ruh açıklığı vardı. Kızılordunun bazı başarılı tümenleri yakın zamanda «Gvardeyska» sanı almışlardı.

(*) Kahramanlık gösteren birliklere verilen bir san. Anlamı Hassa Alayı gibi bir şey.

Panfilov:

«Sizde bana söz verin.» diye sürdürdü. «Böyle birgünde, ki o gün gelirse, sizde beni traş etmeden bırakmıyacaksınız. İsterse yer yerinden oynasın.»

Panfilov, kurnazca gözlerini kıstı. Bir zamanlar Volokolamsk'a Almanlar girdiği sırada düşman tümen karargâhına yaklaşırken berberin kaçmış olduğunu anlattıklarını ansıdım.

Panfilov, bana anlatmaya başladı:

«Durum şöyleydi Yoldaş Momiş-Uli: Karargahtakileri sakinleştirmem gerekliydi. Traş olmaya karar verdim, berberi çağırttım. Birden sokakta gürültüler ve atış sesleri duyuldu... Berber usturayı, fırçayı attıv pır... Her neyse orada üç saat daha dayandık.»

Sonra berbere baktı:

«Ve Yoldaş Zeyçenko adınızı temize çıkarmanız gerekli.» (**)

Berber, küskün bir davranışla usturasını indirdi:

«Yoldaş General siz yine ismime kadar geldiniz.»

«Hayır siz beni anlamadınız. Ben adınızı temize çıkaralım dedim. Gerçekte tavşan erkek yüreği taşıyor. Yoldaş Momiş-Uli, hiç duydunuz mu çöl tavşanı kartalın saldırısına karşı kor.»

«Evet ben çöl adamıyımdır. Duydum bunu.»

«Görüyorsunuz ya uydurmamışım. Bana şöyle anlatmışlardı. Kartal, yukardan tavşanı gördüğü bakışlarıyla dalacağı yönü kararlaştırır ve hayvanın üzerine dalarmış. Eğer tavşan bu sırada kaçmaya kalkarsa süzülür ve onu yakalamış. Ancak çöl tavşanı kartalın onu gördüğünü anlayınca durur beklermiş. Kuş da gözleriyle nişan alır, bir

---

(**) Zayçenko: Tavşancık. (Yazar burada bir kelime oyunu yapıyor).

taş gibi sanki onun üzerine düşermiş. İşte hayvan o anı, kuşun artık yön değiştirmek için zamanı kalmadığı anı kollar, o zaman tabanları yağlarmış. İşte tavşancık böyle. Ne var bunda alınacak?»

Traş bitti. Generalin kolonyalanmış yanakları parlıyordu.

Berber takımlarını topladı. Panfilov, aynada kendisini seyrediyor, yeni traş olmuş yüzünü elliyordu.

«Dümdüz, çok güzel..» Bana döndü: «Güzel traş olmanın sırrını biliyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli? Bunun sırrının yalnızca keskin ustura olduğunu sanmayın. Ustasına soralım bakalım.»

Berber öksürdü, ama konuşmadı.

«Sabunlanmanın önemi büyüktür. Bunu daha ilk savaşta askerler öğretti bana. Köpürt, daha köpürt ve yine köpürt.»

Berber söze karıştı:

«Litva'da ise şöyle derler: Usta sabunluyor, sonra parmaklar okşuyor.»

«Okşuyor mu?» Panfilov gülmeye başladı. «Duyuyor musunuz Yoldaş Momiş - Uli? Ha...»

Yine çenesini okşadı. Yakasını düğümledi ve kalktı. Ben de doğruldum.

«Bir sözcükle başarı kazanılıyor. Traştan önce, usturanın ilk dokunuşundan önce yüz hazırlanıyor. Köpürt. Beni anlıyor musunuz?»

Çok olagan onu anlıyordum. Neden konuşursak konuşalım düşüncesi savaşa dönüyordu. Düşünmek durmadan, tüm ayrıntıları ile savaşı düşünmek... Panfilov'un içinde bulunduğu durumu anlatmak için başka sözcük bulunamazdı.

Berbere döndü:

«E, nasıl söz veriyor musunuz? Kabul... Teşekkür ederim. Gidebilirsiniz.»

Panfilov'la yalnız kaldık.

«Sanırım siz de düzenlenmişsiniz.» dedi.

Gerçekten ben de yeni ve belime oturan bir ceket giymiştim. Her zaman üstümde görmeye alışık olduklarından çok ayrıydı.

«Bilmem siz de ayırdınız mı?» diye sürdürdü. «Son zamanlarda kumandanlarımız süslenmeye başladılar. Bu iyiye işaret. E, yazıları getirdiniz mi?»

Raporu ve plânı uzattım. Açıp uzun uzun baktı.

Masanın üzerinde açık bir sigara paketi duruyordu. Ali uzanıp bir sigara aldı ve onu parmakları arasında çevirmeye başladı. Sonra birden irkilip bana da bir tane uzattı.

Ceketinin cebinden parlak çakmağını çıkarttı.

«Şimdi benzin de birinci sınıf» dedi. «Ama bazen yine nazlanıyor.»

Çakmağı bir süre avucunun içinde tuttu ve okumasını sürdürdü. Sonra yaktı. Sigaralarımızı içmeye başladık.

«Son noktalarda gözlemler yaptınız mı?»

«Evet Yoldaş General.»

«Kim yaptı?»

«Öncü bölük kumandanları. Dördüncü ve beşinci yöne kendim de gittim.»

General, bir kaç soru daha sorduktan sonra omuzuma vurdu. Anlaşılan beyenmişti. Daha açık belirtilebilirim planı onu mutlu etmişti. Buyruğundaki, düşünceni anlamış ve hesapladıklarını yapmışsa; bu büyük mutluluktur.

«Planı karargaha vermeme izin verecek misiniz?» diye sordum.

«Hayır.» dedi. «Başka türlü davranacağız.» Sonra te-

lefonu açıp karargah hareket dairesini istedi. Karşısına çıkana da:

«Yanıma gelin. Size bir planın nasıl hazırlanacağını göstereceğim.» dedi.

Generalin övgüsü böyleydi. Sonra sordu:

«Tank savunma birliğini hazırladınız mı?»

«Evet. Bir takım.»

«Takım mı? Tümü mü? Demek erleri seçmediniz.»

«Takım içindekiler birbirleriyle anlaşmış durumdalar. Arkadaşlarına inanıyorlar.»

«Sanırım haklısınız... Kumandan kim?»

«Teğmen Şakoev.»

«Delişmen motosikletçi mi?»

Cevabım yalın bir «Evet.» oldu. Alma-Ata'da beden eğitimi enstitüsünde öğretmen olan Şakoev, at ve motosiklet yarışlarında ün yapmış bir kişiydi.

General:

«İnanırım ki uygundur» dedi. «Asker adam biraz dik kafalı olmalı. Bir gün için ona yardım etmek üzere bir uzman göndereceğim. Ama yalnız bir gün için. Onu bekleyin Momiş-Uli.»

«Başüstüne!»

«Şimdi bakın.» dedi. «Yarın size takviye gelecek. Az; elli kadar asker. Hepsi genç, hepsi taptaze.» Panfilov, kulağının ardını kaşıdı. «Tüm korkum onları eğitme için olanak bulamayacaksınız. Onları iyi karşılayın. Bunu iyi düzenleyin. Taburun töresini duysunlar. Sizinle bizim törelerimiz var artık Yoldaş Momiş-Uli. Anlıyor musunuz?»

Konuşmamız bir hayli uzamıştı.

«Anladım Yoldaş General. Gitmeme izin verir misiniz?»

«Evet, evet gidin. Benim de sizin de daha bir yığın işimiz var.»

3

Ertesi gün Rahimov, takviyelerin geldiğini bildirdi. Taburu çevresi kapalı bir yere, ormanın ortasındaki boş alana sıralamasını, yeni gelenleri de ortaya götürmesini söyledim. Sonra yaptığı işin önemini bilirmiş gibi kulaklarını diken Lisanka'ya atlayıp oraya gittim.

Geceki soğuk biraz kırılmış, kar yumuşamış, şurda burda toprak belirmişti. Ağaçların dallarından sular damlıyordu.

Bölükler ormanın kenarına sıralanmıştı. «Hazırol!.» komutunu veren Rahimov, tekmil için koştu. Sıralara, yüzlerce süngünün parlayan sivrilerine bakıyordum. Boğazımda geçen günler içinde duyduğum bir heyecan düğümleniyordu. «Benim taburum.» Sanki içimden geçen bu haykırışı duyan tabur tek ağızla «Ben.» diye cevap veriyordu. Panfilov'un yedekleri. Buyruk aldıkları zaman Almanların yolunu kesmek üzere davranışa geçecek olan güç. Kayba uğramış, çok kez kan ve ölüm görmüş, kayıplarını gömmüş sıralar uzanıyordu. İnsanlar ve sonra brandaların altında duran gereçler. İşte mermi sandıkları. Sırası gelince erlere 120 şer tane verilecek mermiler. Sıralarım seyrekleşmiş mi... Hayır tabur verdiği kayıplardan sonra, sanki daha çok sıklaşmış, daha doğru bir deyimle kenetlenmiş.

Gelenleri gördüm. Yana sıralanmışlardı. Hep çocuksu yüzler, kaputları daha açık renkte. Henüz siper çamuruna bulanmamışlar. Sıranın sonunda daha yaşlıca biri duruyor -sanırım kırkında var- Kolunda daha solmamış bir kırmızı yıldız var: Siyasi yönetici bana doğru yürüdü. Yürürken oldukça büyük gelen kalpağı geriye kaydı ve başındaki çıplaklık ortaya çıktı. Kaputu, kalın kemeri, kısa konçlu çizmeleri herşeyi onda kaba görünüyordu. Şu anda açık havada bile yanaklarının sarılığı belli oluyor acemice adım

atıyordu. Gri bakışlarını bana dikip durdu. Elli kişi ile buyruğuma verildiğini bildirdi ve kendini tanıttı:

«Siyasi yönetici Kuzminiç.»

Elim siperlikte onu dinledim.

«Ne kadardır ordudasınız?»

«İkinci ayımdayım»

«Daha önceki göreviniz neydi?»

«Ekonomi enstitüsünde bilimsel araştırmacıydım.»

«Sizinle birlikte kumanda katından gelen var mı?»

Anlaşılan «Kumanda katı» sözcüğü onun için daha pek yeniydi. Sordu:

«Subaylar ve siyasi yöneticilerden mi?»

«Evet.»

«Hiç kimse yok. Yalnızım.»

Sonra sanki bir iç çekişle taburun sıralarına baktı. Kayıplarımız, yetersiz, çok yetersiz bir şekilde doldurulmuştu. Birinci bölüğün yanında esmer Brudni duruyordu. Bir zamanlar bu yer, çevik ve yakışıklı Panyukov'undu, sonraları ise sarışın Dordiya'nın olmuştu. Onlar artık bizimle değillerdi. Donskih, Servükov ve Kubarenko'da yoktular. Belleğimde ot yığınları üzerinde yükselen alevler ve parçalanan topların yanındaki kardeşlerimizin mezarları tüm canlılığı ile duruyor.

Brudni'nin biraz ötesinde uzun boyuyla tank savunma birlikleri kumandanı Şakoev, duruyor. Bu birlikteki erlerin hepsini tanıyorum. Elli yaşındaki sarkık bıyıklı Berezanski, iri yapılı Prohorov, kısacık Abil Doilbaev, Kemerlerinde uzun saplı tank bombaları sarkıyor. Bunlardan öteki bölüklerde de birkaç tane var.

Sıranın ortasında ikinci bölük duruyor. Bu bölükte yalnız seksen er kalmış. Aşağı yukarı bir bu kadarı aramızda değil -ölü yada yaralı- Bölüğün başında sırık gibi Zaev yükseliyor. Ötede Polzunov'un bakışıyla karşılaşıyorum. Eski kaputu ve teçhizatı herşeyiyle düzgün.

Az kalmışız. Gönderilenler bunun yanında, büyük bir değer taşımıyor. Yine de bir güçüz. Adı tabur olan bir güç.

«Yoldaş siyasi yönetici adamlarınızı buraya getirin.» diye buyurdum.

4

Geleceğimizi paylaşacak olanlar ikişerli sıra halinde yaklaştılar.

Kalpaklarının altındaki genç yüzler rüzgârdan kızarmıştı ve biraz şaşkındılar. Bu yeni erlerin içinden geçenleri çok iyi anlıyordum. Geride yapılan kısa bir eğitimden sonra onları cepeye sürmüşlerdi. Ama neden burası sessiz ve sakin? Düşman nerede? Savaş ne zaman? Bu küçücük «savaş» sözcüğünde ne gibi bir sır saklı? Evet onlar korku ve felâket görecekler, ateş altında erkekleşecekler. Şimdi bu savaş öncesi tabur kumandanlarının belki en acımasız olanı, ben, onların morallerini nasıl destekliyeyim? Savaşa kadar bunlar için ne yapabilirim?

Yeni gelenlere yüksek sesle seslendim:

«Arkadaşlar, bugün kumanda ettiğim taburda er olacaksınız. Nasıl bir aileye alındığınızı bilmeniz gerekli. Bir kumandana kendi erlerini övmek yakışmaz ama ben söyliyeceğim. Çocuklarımız ve torunlarımız bizim için kahraman insanlar diyecekler. Askerlerime bakınız. Bu andan sonra onlar sizin birer ağabeyiniz. Yalnız pek az önce onlarda cephenin yenileriydiler.»

Sonra onlara kısaca taburun geçirdiği günleri özetledim:

«Onlar, bu erler, saldırıları ateşle püskürttüler. Kendilerini kovalamaya kalkışan Almanları bozmuş, öldürmüş, düşman işgali altındaki köylere girmiş, cesetlerini çiğnemişlerdir. Bu askerler, düşman mermileri altında dü-

zenlerini bozmadan çekilmiş, üç kez sarılmış, üç kez de çemberi yarıp düşmana ağır kayıplar verdirerek bizimkilere ulaşmışlardı. Bu insanlar sizleri şimdi savaş kardeşliğine almaktadırlar.

Orman kenarında sıralanan bölüklere baktım ve bağırdım:

«Muratov yanıma. Dcilbaev, Kurbatov, Berezenski, siz de yanıma.»

Önce Muratov geldi. Ardından Kurbatov koştu. Adaleli boynu üstünde duran başını dikti ve sanki dondu. Ufak tefek Dcilbaev, biraz gecikti. Ötekilerin yanında nefes nefese durdu. En son olarak Berezenski geldi. Önce öksürdü, sonra göğsünü gerdi.

Hep ayni şekilde yüksek sesle konuşuyordum. Sesim ormanda yankılanıyordu.

«Bu bölük kumandanının bağlantı eri Tatar Muratov. Bakın o da sizi gibi bir insan. Elinden yaralı, tedavi için geriye gidebilirdi ama bizim yanımızda kaldı. Kahraman değil midir? Onun yanındaki Kurtabov. O subaylığa aday gösterildi. Yakışıklı çocuk, Ama o yakışıklı olduğu için değil askerlik şerefini koruduğu için kumandan olacak. Bu Berezenski... Ağır kaldığı için onu ne çok azarlamıştım. Çarpışmada bir düşman kurşunu kumandanını devirince onun yerini almasını buyurmuştum. Yerini bırakmadı. Görevini yaptı ve düşmanı püskürttü. Bu da kahraman değil mi? Hepsi -elimle taburun sıralarını gösterdim.- hepsi böyledirler. Arkadaşlar, sizler de onlar gibi olacaksınız.»

Bakışlarını bana diken Abil Dcilbaev merakla hakkında neler söyleyeceğimi bekliyordu. O ne gibi bir kahramanlık yaptığını ansıyamıyordu.

«Bu Dcilbaev,» diye sürdürdüm. «O ufak tefek bir adam çok kez onı azarlamışımdır. Bir kez onu vurmama ramak kaldı; ama o da bizimle kahramanlık sınırını aştı.»

Dcilbaev, çocuk gibi gülümsedi.

«Neden böyle oldular. Çünkü vatan borcu, asker şerefi ve vicdan ne; onu biliyorlar.»

«Vatana karşı borcum bu...»

Bir an için durakladım. Ve yüreğimin sesini dinledim. Evet tüm içtenliğimle söylemeye yetkim vardı:

«Görev askerin en kutsal şeyidir.»

Söylevim şöyle sürdü:

«Sizlerden neler istiyeceğim. Şımartmaya niyetim yok. Benden hoşgörülük beklemeyin. Askerin zorunluluklarından bir tekinin ihmali cezalandırılacaktır. Düşmana karşı kininiz ne kadar güçlü olursa olsun silahsız bir şey yapamazsınız.»

Sözlerim genç yüzlerdeki şaşkınlığı silmedi.

«Onlar sizlere yardımcı olacaklar.» Yine taburu gösterdim. «Usta askerler, söyleyin arkadaşlara yardım edecek misiniz?»

Bölükler hep birden haykırdı:

«Edeceğiz.»

Bu hep birden verilen cevap onlara sanki güç verdi. Üstümden bir yük kalkmış gibi gülümsedim. Sonunda yeni gelenlerden bir kaçı da sessizce güldüler.

Berezanski alçak sesle:

«Yardımcı olacağız Yoldaş Kombat» dedi.

Kurbatov, sessizce başını salladı. Askerin duygularını anlayan tek başına ben değildim. Asker de benim ruhumun içindekileri anlıyordu. «Sizlere tekekkür ederim arkadaşlar.»

«Rahat.» komutunu verdim. Sonra Rahimov ve Kuzminiç'in yardımı ile yeni gelenleri bölüklere dağıttım. Taburun sıraları içine girip, bizimle birleştiler. Açık renkli kaputlar sıralar arasında sırıtıyordu.

5

Gece yemeğe hazırlandığımız sırada karargâh odası-

na üstüne eski ve pis bir ceket giymiş bir teğmen girdi. Güçlü ışık gözlerini kamaştırdı ve eliyle burnunu sildikten sonra kendini tanıttı:

«Generalin buyruğu ile çalışmaya geldim. Teğmen Ugrinov.»

Şaşkınlıkla ona bakıyordum. Çalışacakmış. Generalin buyruğu ile gelmişmiş. Sarışın, iri çilli yüzlü ve üstünde bu eski ceketli adam onyedi onsekiz yaşlarında arsız bir delikanlıyı andırıyordu. Kalın üst dudağının yukarsında seyrek çıkmış otlar gibi bir bıyığı vardı. Konuşurken tüm alt dişleri ortaya çıkıyordu. Sigarasının sararttığı dişlerinden biri de kırıktı. Yaka işaretlerini görmese insan onun subay olduğunu anlayamazdı.

Konuşmasını:

«Tank tahrip grup kumandanı... Bir gün için buyruğunuzdayım.» diye tamamladı.

Açık ve rahat konuşuyordu. Bu tutumu dış görünüşünün tam tersiydi.

«Oturun, rahat edin Yoldaş Teğmen.»,

Oturdu:

«Sigara içebilir miyim »

«İçebilirsiniz.»

Ugrinov kalpağını çıkarıp yanına koyduktan sonra, cebinden bir gazete ile tütün kesesini çıkardı. Moharko'dan kalın bir sigara sardı. Tırnaklarının altında kalın bir çizgi vardı. Parmaklarının uçları da siyah ve çatlaktı. Bu parmakların, sırtındaki ceket gibi günde bir çok kez yere yapıştığı anlaşılıyordu.

Ve birden Ugrinov'u ansıdım...

Bir süre önce bana bir teğmenden ve onun işlediği bir suçtan söz etmişlerdi. Bir gözlem sırasında, Almanlar bizim tümenin hatlarını yardıkları sırada, takımını ormanın içinde bırakıp köylü kılığına girerek Almanların işgali altındaki köye girmiş ve orada gözlemini yaptıktan sonra

dönmüş ama takımını bulamamış. Bu nedenle de görevinden uzaklaştırılmış. Panfilov, ne biçim bir adam seçmiş ve tank imha grup kumandanlığını ona bırakmış?!..

Uğrinov, tütün dumanlarını zevkle içine çekiyor, sonra da bunları ayni zevkle ağzından ve burnundan çıkarıyordu. Bu derece güçlü bir tütün tiryakisine raslamamıştım.

Yemekte pirinç lapası vardı. Aşçı Vahitov, tabaklara dağıtıyordu. O, çelimsiz konuğumuza koymadı.

Vahitov, teğmene neden yemek koymuyorsun?»

Ugrinov şaşırdı.

«Teşekkür ederim ben yemeğimi yedim Yoldaş kıdemli Teğmen.»

«Zara yok yine yersiniz.»

Ona da lapa getirdiler. Gaz maskesi çantasından kendi kaşığını çıkardı ve sigara içmesindeki zevkle lapayı atıştırmaya başladı. Kaşığı ağzına her sokuşta bir kez yalıyordu. Lapayı bitirdikten sonra nazlanmadan masadaki peksimet tabağına uzandı. Tütünden sararmış dişleri, onları olağanüstü bir şekilde parçalıyordu.

Çayı da itelemiyen konuğumuz, yine kalın bir sigara sararak içmeye koyuldu.

6

Sabahleyin Şokaev'i çağırdım. Atlet yapılı Şokaev, generalin gönderdiği uzmanı görünce alayla dudak büktü.

Akşam üzeri tank savunma takımının çalışma yerine gittim. Dün gece yeniden karla kaplanmış düzlükte tank makedi duruyordu. Şurda burda kazılmış toprak ve daracık siperler göze çarpıyordu.

Askerler yol kenarındaki tümseklere oturmuş tüm dikkatleriyle Ugrinov'u dinliyorlardı:

«Gücünle onları geçemezsin» diyordu. «Soğukkanlılığını koruyabilirsen başarırsın.»

Yine de bu ciddi ve güçlü sözlerin bu tüysüz çocuğun ağzından çıktığını duymak insanı şaşırtıyordu.

BEŞİNCİYE GÖRE HAZIRLAN

1

Bir gün, sonra, bir gün daha geçti. Ansıdığıma göre cumartesiydi. Dinlenme bizi şımartmıştı. Artık cumartesileri pazarları ayırdediyorduk Öğle yemeğine, iki gece önceden çağırdığım İslamkulov'u bekliyordum. Bu benim ilgi çekici ve örnek yutdaşımla karşılıklı konuşmak biraz felsefe yapmak istiyordum.

Tümen karargahından telefon edip saat onikide generalin beni istediği buyruğunu bildirdiler.

Bir süre ısınmış olan hava yine kışlamış ve iyice soğumuştu. Rüzgâr sürekli yağan karı küçük bulutlar gibi savuruyor, Lisanka'nın ayakları artık kırılamayacak kadar sertleşmiş buzda takırdıyordu.

Belirtilen saatte generalin yanına girdim. Odada hiç bir değişiklik yoktu. Gözüme yine telefon, oymalı büfe, duvar aynası ve harita çarptı. Ama Panfilov'daki değişikliği hemen ayırdım. Konuşmadan önce onun uzunca bir süre bana acıyan bir içtenlikle baktığını sandım. Şimdiye kadar bana böyle baktığını hiç ansımıyordum.

«Merhaba Yoldaş Momiş-Uli.»

Her zamankinin aksine «oturunuz.» diye eklemedi. Gülümsemedi. Ayakta konuşuyorduk.

«E-e, sessizce yaşadık, dinlendik... Bu iş bitti.»

Gözlerimin anlatımı, şaşkınlığımı sanırım ortaya koy-

du. Nasıl olur? Her tarafın sessiz olduğu, yalnızca arasıra bir top sesinin duyulduğu şu sırada bundan nasıl söz edilebilirdi; Ben yemeğe konuk çağıracak kadar kendimi rahat bulurken General, «Bitti.» diyebiliyordu.

General:

«Elimizde ciddi kanıtlar var.» diye sürdürdü. «Düşman yarın, yani ayın onaltısında saldırıya geçecek.»

O, «Onaltı.» diye kesin konuşuyordu.

«Şimdi yola çıkın yoldaş Momiş-Uli. Yedeklerimi önceden göndermek zorundayım. Ancak bu yolla siper kazmaya olanak bulabileceksiniz. Sanıyorum ki yanılmıyorum.»

Anlaşılan hâlâ bazı tasaları vardı. Ama konuşması kesindi.

Panfilov:

«Beşinci yol.» dedi. Sonra haritaya yaklaştı. Ben de onu izledim.

Haritada, kırmızı kalemle bizim savunma hattımız, mavi kalemle de düşman ön hatları işaretlenmiş ve bizim hedeflerimiz gösterilmişti. Alman tümenlerinin isimleri, numaraları açıkça gösterilmiş, bulundukları yerler belirtilmişti. Koyu mavi ile gösterilen düşman tank birlikleri ve motorize güçlerinin bizim tümenin sol yanında birikmiş olduğu görülüyordu.

Beşinci yol da oraya uzanıyordu. Generalin, bir kaç gün önce bana verdiği plana göre taburumun görevi Volokolamsk şosesinin üstünde bulunan Görünü köyünü almaktı. Bu köyün yanındaki tepecikte çok önemli bir dört yol ağzı vardı. Tren yoluda burada asfaltla kesişiyordu.

«Bu sizin bölgeniz. Orayı biliyor musunuz?»

«Evet.»

«Bunu genişletmek gerek. Haritada 131,5 la kotlanmış yeri de almanız gerekli.»

Generalin kalemi ormanlar içinde kaybolan köyler

arası bir yol düğümünü gösteriyordu. Bu şekilde taburun savunma alanı daha derine ta tümenin sol kanadına kadar iniyordu.

«Böylelikle.» dedi General. «Siz Görünüye giden tüm yolları engelleyebileceksiniz.»

Yeniden haritaya dönen Panfilov, ön hatlarda bizim yerleşmemizi gerektiren durumu yeniden açıkladı. Bu ön hatlarda tümenin bir alayı ve Dovator'un süvarileri vardı.

«Almanlar sol kanattan bastıracaklar.»

Bunu çok güvenli söylemişti. Sanki sesli düşünce alışkanlığını sürdürüyordu. Bu düşüncelerinin içinde ne gibi sürprizler vardı!.. Bilmiyordum. Ama bir şey söylemedi. Ancak her şeyi ince ince düşünüp hesapladığını anlıyordum.

«Bir yerden kesinlikle hattımızı yararak taburunuzun önüne çıkacaklar. Göreviniz yeni bir savaş hattı kuruluncaya kadar onları oyalamaktır.»

Onun sakin konuşmasına karşı benim sırtımda ürpertiler uçuşuyordu. Böyle bir bölgeyi nasıl koruyacaktım. Hemen hemen beş kilometrelik bir cepheydi. Benimse yalnızca dörtyüz askerim vardı.

«Böyle sert saldırıya karşı olan bir cepheyi nasıl koruyabileceğim?»

«Konuyu o kadar büyütmeyin. Herşeyi elde tutmaya zorunlu değilsiniz. Yalnız kavşakları tutun. Bir bölük Görünüye, bir bölük Matrönino'ya, üçüncüsünü de işaretli yere yerleştirin.»

Generalin bizimle uğraşmasını, görevimizi açıklıkla anlatmaya çalışmasını ansıdım. İşte şimdi onların sırası gelmişti.

Panfilov, şimdi ayni şeyleri yineliyordu:

«Boşluklar sizi kaygılandırmasın. Bölükler sarılmış durumda çarpışmaya hazır olmalıdır. Onların yetişkin kumandanları var. Asıl kumanda ise...»

Sözünü ben tamamladım:

«Kumanda görevin açıklanmasıdır.»

«Tümüyle böyle... Alman yarın sabahtan başlıyarak şoseye çıkmaya çalışacaktır. Biz onu durdurmak için çarşacağız.. Siz dört gün dayanmak zorundasınız Yoldaş Momiş-Uli.»

General günleri parmakla saydı.

Onaltı günü ve gecesi. O sizin için hafif geçecektir. Onyedisi: Durumunuz ağırlaşacaktır. Onsekizinde sarılacaksınız. Ondokuzu...»

Durakladı, bugün için hiç bir şey söyleyemezdi .Sonra ekledi:

«... Yirmiye kadar dayanmak zorundasınız Yoldaş Momşi-Uli.»

Panfilov, bana «Beni anladınız mı?» diye sormadı. Ben her şeyi anlamıştım. O da kesinlikle bunu gözlerimde okudu.

«Bu görev taburunuz için çok güç olacak» dedi. «Çok güç...»

Anlaşılan bu sözleri söylemesi pek kolay değildi. Ama o bana karşı her zaman içten davranmıştı. Bana, beni desteklemek için söz vermedi. Herşeyi açıklamak gereğini duymuyordu. Önünde duruyor ve susuyordum.

Bilmem öykünüzde bu anın ağırlığını verebilecek misiniz?

Hele generalin sözlerindeki tonu ayırdetmek olanağına sahip misiniz? Bu kadar çiğ ama o kadar açık sevgiyle dolu sözler.

«Gidebilir miyim?»

«Biraz bekleyin.»

Panfilov, dolaba gidip bir kısmı içilmiş bir şişe Ka-

gor (*) çıkardı. İki büyük bardak doldurdu ve iki şeker aldı.

«Umudun yüreğimizi ısıtması için.»

Kadeh tokuşturduk. Bir şeker uzattı.

«E, git bakalım artık Kazah.»

Bana ilk kez böyle sesleniyordu. Sesi, içten, sert ve ağırdı.

Selam alıp döndüm ve yürüdüm...

2

Bir dakika için Tümen karargâhında eski bir dostum olan harekât başkanı Dorfman'a uğradım.

Önünde davranışın planladığı harita seriliydi. Bu haritada tümen kumandanının yedekleri olan bizim tabur pozisyondaki yerine geçirilmişti. Tabur, Görünü köyünden gerideki ormana kadar uzanıyordu. Kırmızı oklar ve kırmızı çizgiler... Biz artık kesin hat taktiğini çiğnemiştik. Harekât kumandanının kalemi ise hâlâ eski alışkanlıklarla kesintisiz çizgiler belirtiyordu.

Dorfman, beni görünce ayağa kalktı. Keskin bir şekilde ikiye ayrılmış kahverengi saçları özenle taranmıştı. Canlı gözleride eskiden olduğu gibi sevimli bir gülümseme görmeyi umuyordum. Hayır şu anda onlarda kaygı vardı. Bizi bekleyen geleceğin ağırlığını o da biliyordu.

«Yüzbaşı Dorfman bir telefon edebilir miyim?»

«Rica ederim.»

Tabur karargâhını istedim.

«Rahimov?»

«Buyrun.»

«Beşinciye göre hazırlan.»

(*) İyi cins bir kırmızı şarap.

Tüm buyruk bu sözcüktü... Bunlar taburu yola çıkarmaya yeterliydi. Üzerinde köstebekler gibi çalıştığımız plan davranışa geçmişti. Ahizeyi bıraktım.

«Herşey iyi olsun Yoldaş Yüzbaşı.»

«E, Yoldaş Momiş-Uli... İyi olsun...»

Dorfman, gülümsemek için kendini zorladı. «Beni gömdü.» diye düşündüm.

Kendimi bulabilmek için hayvanı ağır sürüyordum. Rüzgâr hafiflemiş, karların uçuşu azalmıştı. Tabura düşüncelerimi toparlamış olarak hafiflemiş dönmek istiyordum.

İşte böyle... Yarın savaş yeniden başlayacak.

«Yirmisine kadar dayanmalısınız... Sizin için güç olacak. Güç olacak...»

Ama madem öleceksin o halde akıllıca öl. Kendimden söz ederken bana güvenen erlerin, parmaklarının sıktığı tüfeklerin namlu deliklerini, süngülerin koyu parlaklığını ve taburun ürpermiş durumunu gözümün önüne getiriyordum.

Gelen saat, benim ve taburun saatiydi.

Önümüzde dört gün vardı... Kimbilir tüm ömrümüz bu dört gün içine sıkıştırılmış. Eğer öyleyse onları namusumla yaşayacaktım. Görevim, saldıran Almanlara karşı şoseyi korumak, yumruk sıkmış Almanlara karşı direnebilmek kolay değildi. Taburum şimdiye kadar hiç bu önemde bir kilit noktayı tutmamış hiç bir saldırının doğrudan doğruya hedefi olmamıştı.

Düşüncelerim birinden ötekine geçerken sıralanıyor, şekilleniyor ben kendimi buluyordum.

İşte Rojdestveno. Karların içinde güneşin yarı aydınlattığı yerde evler kararıyordu. Sokakta Zaev'in komutasındaki öncü birliğin sıralandığını gördüm.

Hepsinin sırtında askerin cayılmaz yükü vardı. İçinde yedek mermiler ve peksimetler.

Zaev: ciğerinin tüm gücüyle:

«Hazır ol!» diye bağırdı.

«Rahat.» dedim.

Bu soluk gök altında sıralanmış olan ve kaderini teslim ettiğim insanlara inanmakta olduğumu anlıyorum. Onlar benim savaş arkadaşlarımdı.

O anı ansıyorum: Ben inancı ve inanmanın mutluluğunu duyup tümüyle rahatladım...

3

Karargâhta beni Rahimov, karşıladı. Konukluğumuza gelen İslamkulov oturduğu sandalyeden doğrularak selam aldı.

«Bağışla Muhammedkul.» dedim. «Görüyorsun biz zamana değil zaman bize sahip.»

Hiçbir şey sormadı. Ağzından bir tek soru bile çıkmadı. Rahimov, mırıldandı:

«Kaç dakika sonra yola çıkmamızı buyurursunuz?»

Ne herşeyin hazırolup olmadığını, nede bölüklerde sayı oranının sağlanıp sağlanmadığını sorabildim. «Kaç dakika sonra?» Bununla herşeyin cevabı verilmişti.

«Zaev, yola çıksın.»

«Rahimov Zaev'i telefona çağırdı:

«Tamam. Yola çıkın.»

Sonra öteki bölüklerle bağlantı kurarak, davranışın başladığını bildirdi.

«Tamam.» dedim. «Planı alın. Şimdilik sende dinlenebilirsin.»

Karargâhı kumandanım herşeyi düzenlemişti. Son bir soru:

«Tolstunov nerde?»

«Filimov'un yanına gitti.»

«Ya Bozjanov?»

«O da Zaev'in yanında.»

«E, haydi yemek yiyelim. Sonra bizde yola çıkarız.»

Sinçenko, yemeği getirdi ve bardaklarımıza votka doldurdu. Haritayı çıkarıp genişletilen bölgeyi gösterdim. Rahimov, bir an soğukkanlılığını kaybetti ve siyah gözleri gölgelendi. Gerçekten böyle bir bölgeyi görüp te -beş kilometreye bir tabur- ürpermezseniz siz ne kumandan ne de yöneticisiniz. Görevimizi açıkladım: Dayanmamızın üç düğüm noktasını, dayanmamızın gereğini ve öteki birlikler çekilirken bizim olduğumuz yerde kalıp çarpışmak zorunluğunda olduğumuzu söyledim. Düşman bizi saracak, yalnız kalacak ama yine dayanacaktık.

Savaşın öbürgün başlayacağını da, ayın yirmisine kadar dayanmamız gerekeceğini de söylemedim, yalnız generalin sözlerini ilettim:

«Sizin için güç olacak, çok güç...»

Sinçenko, boşalan bardaklara yeniden votka koydu. İslamkulov'a döndüm:

«Yazık ki savaş karşılıklı söyleşmemize izin vermiyor. (Haklısın Ak sakal) sözüne daha o zaman cevap vermek istiyordum: (Haklısın Muhammedkul).»

İslamkulov sözümü kesmiyor ve bana bakmadan dinliyordu. O, herşeyi benim anlatacağımı biliyordu.

«Buyrukta güç var diye sürdürdüm». Ama buyrukta içtenlik de var. Bunu bana Panfilov, öğretti.»

Şimdi ne demek istediğimi anlıyordu. O da Panfilov üzerinde konuştu.

Panfilov, onun bölüğünün bağlı olduğu tabura gitmiş geçenlerde. Tabur kumandanı ile dolaşmış, mutfağa gitmiş ama yemeğe kalmamış.

Aşçı gücünü göstermek istemiş, kalmasını diliyerek, kendilerini kırmamasını istemiş...

İşte o sırada, hiç beklenmedik bir sırada, Panfilov: «Siz düşmana neyle ateş edersiniz?» diye sormuş. Olağan

asker «Tüfekle.» diye karşılık vermiş. O zaman, «Bana tüfeğini getir.» demiş. Tüfek bakımsız ve pismiş. Panfilov, yemekten caymış.. «Karşınıza Almanlar çıkarsa onlara karşı nasıl dövüşeceksiniz» demiş. «Sizi nasıl kırmayayım. Madem siz beni kırıyorsunuz...» Artık tüm tabur bu olayı biliyormuş.

İçeriye sessizce Bağlantı takım kumandanı Timoşin girdi.

«İzin verirseniz telefonu sökeceğim Yoldaş Kombat.»

«Al.»

Rahimov saatine baktı.

«Hepsi yola çıktılar Yoldaş Kombat.»

Biz de evden çıktık. Gök aydınlıktı ama soğuk yanaklarımı ısırdı. Sinçenko, Lisanka'yı getirdi. İslamkulov, hayvanı onun elinden alıp, binmeme yardım için özengiyi tuttu. Bu, biz Kazah'larda en yüce saygı anlamına gelirdi. Rahimov da kendi atına bindi. Kapının önünde İslamkulov'un geldiği kızak duruyordu. Yeniden özür diledim:

«Savaş hattına gitme zamanı geldi. Allahaısmarladık.»

İslamkulov, metin bir sesle cevaplandırdı:

«Orda seni şan ve ölüm bekliyor.»

O ana kadar taburumun görevi konusunda tek söz söylememişti. Şimdi ise en derin gerçeği söylemişti. Konuğuma selam verip atımı sürdüm.

Buraya büyük bir nokta koyalım. Şimdi küçük bir dinlenme gerekli.

SAVAŞ ÖNCESİ - MATRÖNİNO İSTASYONU

1

Yeni bir sayfa çevirin yeni bir bölüme başlayacağız.

Onbeş kasımın bir kaç saatini 131,5 işaretli bölgede Zaev'le birlikte geçirdim.

Burası ormanın içinde geniş bir alandı. Şurda burda kesilmiş ağaç kütükleri, yeni sürgünler ve karlı tarlalar görülüyordu. İki köy arasındaki kavşağa yakın üzerinde kesilmiş ağaç köklerinin ve çalılıkların bulunduğu tepe yükseliyordu. İki yolu donmuş derenin üzerinde sağlam yapılı tahta bir köprü birleştiriyor, sonra yeniden ayrılıyorlardı.

Tepeden herşey rahatça görülüyordu. Her yan sessizdi. Ağaçlardan düşen yaprakların hışırtısını duyuyorduk. Yolun çukurluklarında sallanarak ilerliyen iki kamyon köprüyü geçip cepheye doğru gitti. Denkler halinde kalın kışlık kaputlarla yüklüydüler. Sessizlik sonra yine çevreyi sardı.

Zaev'e:

«Buraya siperlenin.» dedim.

«Ihı.» dedi.

Sonra hemen düzeltti:

«Başüstüne.»

Kalın pamuklu ceketinin üzerine kalın ama eski kaputunu geçirmiş olan Zaev, çevresini saran ormana bir kez daha baktı. Erken bastıran akşamın alaca karanlığında çukur gözleri daha koyu görünüyor zaman zaman onlarda bir parıltı beliriyordu. Yanaklarındaki çöküntüler de kararıyordu.

«Onlara uzaktayken ilişme.» diye sürdürdüm. «Yaklaşmalarını bekle ve tepele.»

«Bu durumda Alman da bizi tepelemez mi?»

«Böyle anlarda yakından savaşmaktan korkmayan kazanır. Yani daha yürekli olan.»

«Yeter derecede yüreğimiz var Yoldaş Kombat.»

İkimiz de sustuk. Sanki üzerimizden bir sessizlik rüzgârı geçti. ikimiz de bir an geçmişi yaşadık.

Zaev, canlı bir sesle:

«Tamam.» dedi. «Ben aslanlarıma güveniyorum.»

Daha önceden de söylemiştim size; Zaev, hiç beklenmedik anlarda garip sözler etmesini severdi.

«Her askerine görevini anlat. Bir adım bile çekilmek yok.»

Zaev mırıldandı:

«Ya... Bizi sarıp boğarlarsa. Yardım edecek misiniz bize?»

«Semyon, yalnızca kendine güven.»

Bir süre yine sustuk.

Zaev, beklenmedik bir anda:

«Erzak birliğine söyle Yoldaş kombat» dedi. O ilk kez bana «sen» diyordu. «Bize akşam yemeği getirsinler. Votka'yı da kısmasınlar. Buradaki kahramanları başka nasıl ateşlerim.»

«Peki Semyon, unutmam.»

Yeniden:

«Unutmayacak mısınız?» diye sordu.

Sesi boğuk çıkıyordu. Neyi sorduğunu anlayıp azarladım:

«Ne o sen benimle vedalaşmayı mı düşünüyorsun? Erkekleş biraz. Bu saçmaları bırak.»

Sarkık kaşlarının altındaki bakışlarında bir değişiklik olmadı. Panfilov'un yolculuk öncesi sözlerini ansıdım. Bu kez daha yumuşak bir sesle konuştum:

«Erlerini yalnz votka ile değil, başka şeyle de ateşle. Onları umutlarını yitirmeye bırakma. Anladın mı Semyon?»

Yine bir:

«Ihı.» işittim ve yine düzeltti:

«Başüstüne.»

2

Yine at sürüyorum. Filimov'un bölüğünün yerleştiği Matrönino istasyonuna gidiyorum. Sincenko'da at koşturuyor. Toprak bir orman yolu bizi şoseye ulaştıracak. Artık hava tümüyle karardı. Asfaltın çizgisiyle birleşen ormanın üstünde dolunay yükseliyor. Yıldızlar pırıl pırıl. İp gibi uzanan şoseden farlarını söndürmüş kamyonlar geçiyor. Kimi cepheye gidiyor, kimi aksi yöne. Hiçbir şey sanki gelecek patırtıyı göstermiyor. Düşman hazırlanmış susuyor. Anlaşılan biz de hazırız.

Yeniden yan yola döndüm. Yol boyunca karla kaplı çam direklere telefon telleri gerilmiş. Lisanka durmadan koşuyor. İlerde bir düş gibi istasyon binası ayırdediliyor. Bu Matrönino. Çevresindeki evlerde kararıyor. Beklenmedik anda uzaktan uğultuyla bir top patladı. Hemen ayni anda bir başka patlayış duyuldu. Boğuk ve ağır bir ses, sisler içinde kaybolmuş Volokolamsk şosesinden geliyor.

Atı durdurup çevreme bakıp dinledim. İlerde yine patlamalar var. Bir ışık, bir çiit ve bir saman yığınını aydınlattı. Cevap gibi buradan görünmeyen Gorünü tarafından yine bir patlama duyuldu... Bir tane daha.

Bu saatten sonra. Saatin akrep ve yelkovanları tam yediyi gösterdiği andan sonra Almanlar, sürekli olarak iki noktayı dövmeye başladılar. Matrönino istasyonu ile Gorünü'yü.

3

Aralıklı yerleştirilmiş askerler, donmuş toprağı kemirircesine oyuyorlardı. Önceleri iri yarı bir insan olan şimdi ise sıskalaşmış, taburun ozanı Golupsov, olanca gücüyle sert yeri kürekliyordu. Kin uyandıran bir uğultu bu yana doğru uçtu. Askerler henüz sığ olan çukurlara yapış-

tılar. Ben de attan atlayıp, yere yattım. Açık düzlükte elli metre kadar ilerde beyaz bir ışık fışkırdı. Mermi patladı.

Yerimizden fırladık. Golubsov, yine kazmaya koyuldu. Zaman zaman taşa çarpan küreğinin ucundan kıvılcımlar çıkıyordu. Başlarımızın üzerinden hışırdıyarak geçen bir mermi köyün ötesinde patladı.

«Golupsov, bakıyorum işin ilerliyor.»

«Bölük kumandanı bize boy siperi kazmamız görevini verdi. İçine yerleşecekmişiz. Eh, kazalım bakalım... Kimbilir belki uyuruz da.»

Gözlerimle değil, gülüşünü kulaklarımla gördüm. Aynı anda yanımda bir başka ses duyuldu:

«Böyle bir siper bizi kurtarır mı acaba?»

«Yenilerden biri» koyulaşan siperin yanında duruyordu. Onu azarlamak istedim. Ama kendimi tuttum ve en ufak bir tümseğin bile insanı saçılan mermi parçalarından koruyabileceğini anlatmaya çalıştım. Benim yerime Golupsov, onu uyardı:

«Sürdür, Strojkin, sürdür. Oyalanma.»

Acemi er, (ki onların adlarını bu günlerde öğrendim.) Cevap vermeden yeniden toprağı küreklemeye başladı.

Sesini alçaltan Golupsov:

«Tazı bir asker olacak» dedi.

«Ne demek o?»

«Cins bir köpek be Yoldaş Kombat. Daha küçük biraz aptal ama cins olduğu belli. Terbiye ediyorum onu. Ötekilerden kötü bir er olmayacak Yoldaş Kombat. Şarkıcı da olabilir. Sesi yerinde.»

«Güzel, Almanları püskürtünce ona şarkı söyletiriz... Bölük kumandanı nerde?»

«Generalle gitti.» dedi. Golupsov, sesini yine alçaltmış, yine güven verici bir sesle konuşuyordu:

«General buraya gelip yerleşmemize baktı.»

«Hangi general? Tümen kumandanı mı?»

«Hayır bir başkası... Sertçe biri sanırım.»

«E, ne söyledi?»

«Ne mi söyledi... Dizginlerimizi sıktı. Onlar zaten gergin Yoldaş Kombat.»

Bu sözleri de yine gülümseyerek sâkin sâkin söylemişti. Aramızda güvenli bir anlayışın sıcak rüzgârı esiyordu.

«Nerde şimdi o?»

«Bölük kumandanı ile bir yana gitti.»

Ata atlayıp Matrönino'ya yollandım. Köyün yapısı sanki bir hava alanının yapısını andırıyordu. Düzgün duvarlar, camlı verendalar, sık pervazlı pencereler, İnsanlar, evlerine çekilmiş. Onların varlıkları bacalarından tüten dumandan anlaşılıyor. Bir yanlarda bir inek bağırdı, bir kova takırdıyarak düştü. Top ateşi hep aynı şekilde seyrek ama düzenli sürüyor.

Karşıdan doğru biri geliyor Birden kaygıyla bağırdı:

«Dur.»

Lisanka'yı durdurdum.

Ayni ses yineledi.

«Dur Kimsin?»

Korzonu tanıdım. Alma-Ata civarından, iri burunlu bir kolhozcu.

«Ne o Korzun, beni tanımadın mı?»

«Tanımasına tanıdım. Ama usul usuldür.»

Şimdi bu çarpışma öncesinde buyruklara tüm uyan Korzun'un sesi bir anda yüreğimi doldurdu. İnanç ve göreve bağlılık. Bir sevinç duygusu içimden yükselip sanki boğazımı sıkıyor.

«Bölük kumandanı nerde?»

«Generalle gitti.»

Fazla birşey sormadan dizginleri çekip atı demiryoluna doğru sürdüm.

4

Kar, demiryolunu örtmüştü. Köyün çevresi bembeyaz. Arkası görünmüyor. Ay sanki bana şaka yapıyor. Demiryolunun beşyüz metre kadar yakınında olan kayınağacı ormanı sisler içinde kayboluyor. Ama ben onun varlığını biliyorum. Askerler, bu görünmeyen ormana doğru cephe almak için siper kazıyorlar. Ellerin savrulmasından burada da işlerin buyurulduğu gibi yapıldığını anlıyorum. Askerler ellerine geçirdileri herşeyle kazıyorlar. Kazmalar, kürekler ve küsküler çalışıyor. Sanırım, demiryolu bekçisine ait bir ev yanımızda şekilleniyor. Camları kara bir parlaklık içinde. Bir bağlantı askeri telefon telini sala sala geçip gidiyor.

Bakışlarımı çevreye gezdirdim. Kara maviliklerde bir at arabası, yığılmış yükler gözüme çarpıyor. Birden traverslerin üzerinde duran üç kişiyi gördüm. Tolstunov'un düzgün vücudunu ve Filimov'u ayırdım. Her ikisi de deri kaputlu birisinin karşısında esas duruştalar.

Hat boyundaki patika yolda Lisanka beni onlara doğru uçurdu. Eyerden atladım -Eh aksi şeytan- Heyecandan mı neden bilmem. kılıcı tutamadım, ayaklarıma dolandı ve yüzükoyun karlara kapaklandım. Kötü bir raslantı...

Derhal yerimden fırladım. Esas duruşa geçip. Yanıma doğru gelen generale bakıyorum. İri dudakları ve gözlerinin altlarında torbacıklar olan bir adam. A, kimmiş?... General Zvagin. Ordu kumandanının yardımcısı. Üç hafta önce onunla Volokolmask'da Panfilov'un karargâhında tanışmıştım.

İki adım atıp tekmil verdim. «Tabur belirtilen bölgeye gelmiş siperlenmektedir.» Zvagin, beni gözden geçiriyor. Sessizlik uzadı. Köyün ortasında bir yerde bir mermi patladı.

Zvagin, elinde olmadan:

«Hala daha kılıçla» dedi. «Siz hâlâ orjinallik peşindesiniz.»

«Ben size daha tüm piyade olamadığımı bildirmiştim Yoldaş General ve...»

Sözümü tamamlamaya zaman bırakmadı:

«Neden kumandanlara ve siyasi yöneticilere Kontrdratiev'in mahkûmiyetine dair askeri mahkeme kararını okumadınız? Bu konuda buyruk vardı.»

Hemen Volokolamsk'taki akşam üstünü ansıdım. Kararğâhın elektrikleri yakılmış odasında ıslak kaputu çamurlanmış binbaşının sararmış yüzü, gözlerimin önüne geldi, ve de Zavgin'in sesi kulaklarımda çınladı: «Buyruk almadan çekilmeniz için size kim izin verdi?» Sıklaşan nefes alışları ve birbiri ardından patlayan üç sözcük: «Silah masaya, tutuklansın. Mahkemeye verilsin.»

Daha sonra öğrenildiğine göre yirmi dört saat içinde, kurşuna dizildiği ordu içinde ilân edilmiş.

«Yoldaş General, o zamanlar bizim bağlantımız yoktu. Tabur kopmuş çemberde çarpışıyordu.»

«E, sonra.»

Sonra durum değişti, zaman artık geçmişti. Onun için ben...»

«Fikir yürütmenize kim izin verdi?»

Bu kızgın bağırışı bastırarak bize doğru uğultuyla bir mermi geliyordu. Bir güç beni fırlayıp yatmam için çekiştiriyordu. Gözümün ucuyla, siper kazmakta olan erlerin tek bir vücut gibi yere kapandıklarını gördüm. Ama Zvagin, kıpırıdamadı. Açıkta ve askerin gözleri önünde olduğunu biliyor ve askerin onu gözlediğini anlıyordu. Kımıldamadan cevabımı bekliyordu. Mermi binanın yakınında patladı. Havanın etkisiyle kırılan camlar şakırdadı. Zvagin dönmedi, o yana bakmadı. Toz ve duman yükseldi:

«Suçluyum.» dedim.

«Suçluyum.» Bu açıklamayla yetinmeyen Zvagin, Tolstunov'a döndü:

«Siz Yoldaş Kıdemli siyasi yönetici. Buyruğun yerine getirilmesini siz izleyebilirdiniz?»

Tolstunov kendini temize çıkarmaya çalışmadı:

«Yapamadım.» diye mırıldandı.

«Bundan sonra böyle şeylerin olmasına izin vermeyin?»

«Başüstüne Yoldaş General.»

Zvagin, sanki beni unuttu. Arkasını görüyordum.

«Şimdi sizinle bir parti üyesi gibi konuşuyorum.»

O, Filimov ve Tolstunov'a karşı konuşuyor ama benim, partisiz olan benim de dinlediğimi biliyordu.

«Parti üyesi gibi...» Zvagin, yineliyordu: «Bu hattan bir adım bile çekilmek hainliktir. Teslim olmak suçtur. Bütün erlerinize buranın son hattınız olduğunu kabul ettirin.»

Sözcükleri ağır ve inandırıcıydı.

«E, arkadaşlar size savaşta başarılar diliyorum.»

Çevik bir davranışla, yağlanmış vucudundan umulmayan bir şekilde bana döndü:

«Sizde, kılıçlı partizan. Beni geçirmeye gelin.»

«Kılıçlı partizan.» Zvagin neden bunu tutturdu? Ama şimdi kabalığından yoksun konuşuyordu. Demiryolundan eğilip kızakların ezdiği yoldan yürümeye başladık. Bir yerlerden Zvagin.in emir subayı çıktı ve bizimle birlikte ilerlemeye koyuldu.

Atış kaygı verici bir şekilde sürüyordu. Uzakta dakika başı patlayışın ışıkları parlıyordu. Zvagin ışıkları göründüğü Gorünü köyüne doğru baktı:

«Kesin yarın başlayacak. Aslında başladı bile..»

Arabanın yanına geldik. Beyaz boyalıydı - kışın koruyucu rengi - kardan ayırdedilmiyordu. Büyük sert ve ağır

elini bana uzattı. Kapı çarptı, araba yola çıktı. Onu bakışımla izledim.

GÖRÜNÜ...

1

Matrönino'da bir az daha oyalanıp, Tolstunov ve Filimov ile köyün çevresini dolaştım.

Sonra ayaklarım yine özengiye bastı. Lisankayı Görünü'ye doğru sürdüm. Ay ışığında parlayan buz kaplı yol bir ara ormana daldıktan sonra yine düzlüğe çıktı. Yana bakıyorum. Beyaz düzlükte siperlerin önleri kararıyor. Şuraya buraya hâlâ tek tek mermiler düşüyor. Aralıklı ışıklar bazen düzlüğü bazen de evleri aydınlatıyor. Bunlar Görünü'nün evleri. Lisanka dik bir yokuştan beni şoseye çıkardı. Asfaltı henüz tümüyle karla örtülenmemiş, yer-yer siyah. Buraları rüzgâr süpürmüş. Tepeciğe doğru şosenin iki yana köy evleri sıralanmış.

Şurda burda Matrönino'da olduğu gibi bacalardan dumanlar yükseliyor. Kesindir askerler yemek pişiriyor. Atları çözülmüş arabalar görülüyor, cankurtaran arabası bir avluya sokulmuş, yol kenarında iki top duruyor. Onları nöbetçiler bekliyor. Taburun karargahının nereye yerleştirildiğini sordum. İleriye sürdüm.

Karşıdan birisi geliyor. Garip bir gölge. Başında asker şapkası, sırtında kaput var. Ama saçları dalgalanıyor. Bu kadın. Atı sert bir davranışla durdurdum.

«Kimsin sen? Buraya nasıl geldin?»

Düzgün bir gülüşü var. Beyaz dişlerini gördüm. Kaputunun yeninin örttüğü bir el selam aldı.

«Zaovrajina, ne işin var burada?»

«Buyruğa göre yerimiz burası.»

«Ne buyruğu?»

«Sağlık birliği komutanın buyruğuna göre aşı yapacağız.»

«Şeytan alası ne aşısı bu?»

«Tifo.» Sonra ekliyor: «Bir lüks lambası bulduk yakında başlıyacağız.»

«Sen aklını mı kaçırdın? Yarın burası alev içinde kalacak. Hemen yolu tut, yallah.»

«Hayır Yoldaş Kombat. Şimdi beni kovamazsınız. Binbaşıyla konuşmanız gerekli.»

«Bu binbaşı da kim?»

«Sağlık birliğinden bir kadın doktor binbaşı. O buradan bir yere kıpırdamıyacağımızı söyledi.»

Yine beyaz dişlerini belirten korkusuz gülücükler

«O zaman ben burdan sizi atarım.»

Başka bir tek sözcük söylemeden karargaha koştum.

2

Aşı öyküsü bununla kalmadı. Sokakta koşarken bir ses duydum:

«Yoldaş Kombat.»

Dönüp baktım: Kuzminiç. Sağlık çantasını kavramış güçlükle koşuyordu.

«Ne oluyor, ne var orada Kuzminiç?»

«Tekmil vermeme izin verir misiniz Yoldaş Kombat?»

«Haydi de, uzatma.»

«Başüstüne.» Yerli yersiz tüzük sözcüklerini kullanmaya bayılıyor. «Yoldaş Kombat, sağlık birliğinde bir binbaşı kadın doktor, erlere aşı yapmaya başlamış.»

«Başlamış mı? Kim izin vermiş?»

Biraz önce Zaovrajina ile konuştuklarımı ansıdım. Dediklerini uygulamaya başlamışlar bile. Şeytan alsın.

İçimden bir nefes koptu. Amma da saçma işle uğraşıyorum. Ölür müsün, öldürür müsün?

«Siyasi yönetici bugün, size yapılacak işleri söylemiştir. Bu binbaşının size buyruk vermeye yetkisi yok.»

Kuzminiç, karşımda esas duruşta bu büyük söylevimi dinledi.

Doktor binbaşının yanına gitmem gerekti. Seyyar klinik, köyün en güzel ve en büyük evine yerleşmişti. Tavana asılan büyük bir gaz lambası, beyaz çarşaflarla örtülmüş bir peykeyi ve masayı aydınlatıyor, mutbak sobasının üzerinde emaye bir leğende su kaynıyordu.

Beyaz önlüklü esmer bir kadın -güzel yüzü amirane tutumu ile dikkatimi çekti- bana döndü. Sağlık işareti taşıyan subay şapkasının altında saçları o derece siyahtı ki kömüre benziyordu.

Bir sandalyaye oturmuş olan arabacı Garkuşa, sıvanmış olan kolunu önemli bir iş yapan insanlara özgü davranışla ileri uzatıyordu.

Sanki haykırdım:

«Garkuşa burada ne işin var, ne sallanıp duruyorsun. Kimden izin aldın?»

Garkuşa doğruldu ve bakışlarını indirdi:

«Beni eski bir dost çağırdı Yoldaş Kombat.»

Ah, Varya Zaovrajina'nın bir ahpabı daha.

«Hemen defol burdan. Oyalanma, kıpırdan.»

Garkuşa soğukkanlılığını kaybetmedi ve kaputunu alıp çıktı. Sonunda doktor mırıldanır gibi konuştu.

«Yoldaş kıdemli teğmen, davranışınızın size daha yakışır bir şekilde olması gerekli. Herşeyden önce kendinizi tanıtın.»

Özür dileyip adımı söyledim.

«Doktor hanım sizden bu işe son vermenizi rica edeceğim. Şimdi uydurma işlerin sırası değil.»

«Ne uydurması. Biz bu aşıyı yapmak zorundayız. Tümenin buyruğu bu.» ,

«Böyle bir buyruk bilmiyorum ve buna izin veremem.»

«Niye heyecenlanıyorsunuz anlamıyorum. Bu iğne sadece bir iki gün kırgınlık yapar. Ondan sonra...»

«Doktor hanım benim önemli bir görevim var. Yarın savaşa girmemizi bekliyoruz.»

Tam bu sırada yeni patlama pencereleri sarstı. Konuşmamı sürdürdüm:

«Duyuyorsunuz bugünde ateş altındayız.»

«Olağan, duyuyorum. Bunda önemli ne var. Niye sinirleniyorsunuz?»

«Özür dilerim Doktor Yoldaş, size daha çok zaman ayıramıyacağım. Hemen buradan gidiniz.»

«Hayır. Benim de görevim var.»

Dayanamayıp parladım:

«Kesin buyruğum. İki saat içinde tabur bölgesinden çıkacaksınız.»

«Sizin bana buyruk vermeye yetkiniz yok.»

«Defolun. Cehenneme kadar yolunuz var.»

Az önce olaganüstü bir kadın diyebileceğim doktor diklendi:

«Bunun hesabını vereceksiniz. Biz buradan defolmayacağız.»

Zaovrajina'nnı bu sırada nerelerde ne işler karıştırdığını bilmiyor ve bilmekte istemiyordum. Konuşmamın bittiğini göstermek için döndüm ve odadan çıkarken de kapıyı tüm gücümle çarptım.

3

Küçük karargahım yavaş yavaş toplandı. Matrönino'dan Tolstunov geldi. Ormanın içindeki kaybolmuş tepeden gelen Zaev yorgun. Bozjanov ise neşesizdi.

Oturuyor ve susuyorduk, önü açık sobada ateş çıtırdıyor, alevler perdelerde oynuyordu. Perdenin desenine bakıyorum. Çiçekler var. Gri bir fon üstünde gümüşi üçlü yapraklar serpiştirilmiş. Yanda çerçeveye doğru bir parça yırtılmış aşağıya sarkıyor. Kimsenin bununla ilgilenecek durumu yok. Ev sahipleri burayı bırakıp kaçmışlar. Biz ise... Biz de burada geçici olarak bulunuyoruz. Daha açık deyimiyle çok kısa süreli konuğuz.

Dört köşe masanın başında Rahimov duruyor, kâğıtlarını yaymış. Açık haritanın üzerinde uçları iyice açılmış bir kaç renkli kalem var. Raporlarını yazıp gönderen Rahimov, şimdi özenle taburun savunma haritiasını çiziyor.

Birden kıpırdadım ve yapacağım işler olduğunu ansıdım. Telefoncuya bana Tümen sağlık amirliğini bulmasını söyledim. Bir dakika sonra ahize elimde. Karşımdakine, buraya gelmiş olan kadın doktorla yardımcısını geri çağırmasını rica ettim. Telefonun öteki ucunda Alma-Ata'dan tanıdığım doktor durumu kavradı:

«Bağışla Momiş-Uli tamamen usumdan çıkmıştı. Sana zor olmazsa birini gönderip şu bizim siyah kuğuyu çağırt. Onu hemen geriye aldıracağım.»

«Teşekkür ederim Yoldaş Yarbay. Şimdi çağırttıracağım.»

Tüm bu sırada kapıda aşçımız Vahitov göründü. O da neşesiz.

«Yoldaş Kombat akşam yemeği yiyecek misiniz?»

«Olagan yiyeceğiz» dedim. Hem de bayanlarda olacak sofrada. Haydi arkadaşlar konuklarımızı yemeğe çağıralım.»

4

Benim bu canlılığım karşısında yaşlı asker hemen de-

ğişti ve sanki el çırptı. Ama bu bir an sürdü sonra yüzünü kaygı bulutları kapladı.

«Yoldaş Kombat yemekte yalnız karabuğday lapası var.»

Bu haber beni ürkütmedi.

«O halde konukları çaya çağıralım. Arkadaşlar diplomatik bir kurul göndermek gerekiyor. Tabur komutanı kalabalığını unutmanızı rica ederek en içten özürlerini gönderiyor, denecek. Bozjanov elçim olmayı kabul eder misiniz.»

Biraz öncenin neşesiz adamının yorgun yüzü güçleşti ve parladı.

«Hazırım» diye sanki haykırdı. «Kahramanlık yapmaya gidiyorum Yoldaş Kombat.»

Sonunda karargâhımıza neşe yeniden geldi. Herşeye ilgisiz bir insan olan Tostunov bile arkadaşlarının canlılığına katıldı ve bizim Garkuşa'yı kurula almalarını önerdi. Birden şaştım. Şeytan alsın herşeyi biliyordu.

Şöyle veya böyle yarım saat sonra konuğumuz olarak Doktor binbaşı ile Varya'yı selamlıyorduk.

«Doktor hanım.» dedim .«Aramızda küçük bir anlaşmazlık oldu sanırım.»

«Küçük mü? Peki, öyle olduğunu kabul edelim.»

Doktor hanıma özürlerimi bildirirken Varya'ya göstermeden yumruk salladım ve konuklarımızı masaya çağırdım. Varya, sanki hep bizimleymiş gibi nazlanmadan oturdu. Olaganüstü, siyah kuğucuk ise komutanınla konuştuktan sonra masamıza geldi.

Ama karşımda duruşuyla bana onunla ilk karşılaşmamızı ve kalaylayışımı ansıtıyordu.

BU TUTUMUMUZ DAYANMAMIZ DEMEK

1

Perde görevini yapan brandalar indirilmiş. Yavaş, yavaş gün doğuyor. Çevre dışarısı sessiz. Düşmanın Matrönino'ya ve Gorünü'ye yaptığı topçu atışı gün doğmadan bir süre önce durdu. Uyumuş olduğum için bu kesilişi ansıyamıyorum. Kış sabahının aydınlığı artıyor. Gök dünkü gibi mavileşiyor...

...Ve birden sanki bu mavilik bir işaretmiş gibi tüm cephe boyunca düşman toplarının tümü birden gürlemeye başladı.

Tolstunov ve Bozjanov ile birlikte sokağa çıktım. Rahimov'u bile karargâhta tutamıyorum. Çoktandır bu nitelikte bir ateş duymuyorduk. Güçlü patlayışın yankıları birbirini kovalıyor. Boralarda da dalgalar böyle birbiri ardısıra dalgakıranlara çarparlar. Kesintisiz ateş cephenin bir yanından öteki yanına devriliyor. Ateş dalgası bazan sağa kayıyor, sonra geri dönüp Filimov'la Zaev'in bölüklerinin bulunduğu yöne geçiyor, sonra yine sağa kayıyordu.

Gün açıktı. Alman bombardıman uçakları ilerde cephe hattının geçtiği yerde uçuyor, dönüyor, zaman zaman pike yaparak ağır yüklerini boşaltıyorlardı. İki gözlem uçağı yukarıda dolaşıp duruyordu.

Bizim topçularımız akşam saatine kadar bu atışlara cevap vermedi. Bu gecikme -düşüncesini paylaştığımı söylemek açık yürekliliğini göstereceğim- Panfilov'un karakteriydi. Ön hatlarda siperler içinde yatan askerin ruhunu desteklemeden bu kadar susmak kolay mı? Bu kadar durmak, askere, onun erkekliğine inanmak demekti. Ve de ayni inanca ayni erkekliğe sahip demektir.

Susarak ne kazanıyordu? Düşmanın tüm atış noktaları anlaşılmış bizimkiler ise saklı kalmıştı. Panfilov çok kez düşmanın niyetinin silahların sesinin dinlenmesi ile anlaşılabileceğini söylemişti. Topçuların yerleşmesi, yöneldiği noktada ateşin toplanması, genel saldırının yerini

belli eder. Ama bu gerçeği Almanlarda biliyor, bu nedenle de kurnaz bir uygulama ile ateşi bir uçtan ötekine kaydırıyorlardı. Haydi bulabilirsen bul bakalım düşman senin savunmanı nereden yarmak istiyor!..

Topçuların hazırlık bakımından değişik yöntemleri vardır. Örneğin: Önce ön hattı parçalamak sonra ateşi derine kaydırmak.

Yada önce ikinci sırayı dövüp yedekleri korkutup sindirdikten sonra ateşi kaldırıp ön hattı vurmak.

Onaltı kasımda Almanlar iki yöntemide kullandılar. İki saat kadar ön hattı dövdükten sonra Matrönino'da da bizlere ziyafet çektiler. Yeni hattında tabur ilk kayıplarını verdi. Bu sırada ilerde neler olduğunu da bilmiyordum. Almanlar saldırıyorlarsa yönleri nedir? İşte, düşman topçusu yine ölçeklerini küçültüp, patlamalarını yeniden cephe hattına çekti.

2

Panfilov: «İki gün ve gece sizin için hafif olacak.» demişti.

Öyle de oldu. Yine de bu bizim için hafif olan günde geçen olaylara değineceğim.

Aşağı yukarı öğleye doğru, tümen komutanlığı yedeğinden bir batarya tanksavar topu. buyruğuma girmek üzere Gorünü'ye geldi. Bu, Panfilov'un düşmanının niyetleri konusundaki düşüncelerini değiştirmediğini gösteriyor ve benim eksikliklerimi gidermeye çalışıyordu. Topçular, ormanda ateş düzenlemesi yaparak namlularını Volokolamsk şosesine doğru çevirdiler.

Önümüzde, patlamalar, sarsıntılar ve gümbürtüler sürüp gidiyordu. Gökte siyah bulutlar ormanın üzerinde ağır ağır yayılıyor, bizse çalışmalarımızı sürdürüyorduk. Asker Görünü köyünün yerleştiği tepede toprağı parçalıyor, kazıyor kazıyorlardı.

Şakoevin takımı ise şosede çalışıyordu. Bir kaç dakika onları gözledim, bir tank makedi, siperde gizlenmiş erlere doğru hızla davranışa geçti. Ama neden oyalanıyorlar? Hayır, yine başardı. Kalktı bir an bekleyip bombayı savurdu. Güzel ve temiz bir iş oldu. A, şu benim sıska kuru yapılı soydaşım nasıl yürekli ona inanıyorum ve biliyorum ki düşman karşısında kaçmıyacak korkmayacak, tankı elinde bombası ile karşılayacak.

Maket yeniden davranışta bulunmak için geri çekiliyor. Şimdi sıra siyasi yönetici Kuzminiç'te. Hazırlanıyor. Asker giysisi-kısakonçlu çizmesi, kalın pantolonu ve kaputu-yine üstünde iğne duruyor. Kuzminiç beceriksiziğini yenmeye çalışıyor. Bir genç gibi ileri atılıyor... Ve hemen bir Kazah aksanı ile haykıran Şakoev'in sesi işitiliyor:

«Bırak, bırak Yoldaş Siyasi yönetici. Öyle değil...»

Çizilmiş çizmeleri sanki simsiyah olmuş kaputu ile teğmen, kırk yaşlarındaki bilim adamının yanına koştu. Şakoev, belkide ilk kez ağır bir bombayı atmaya çalışan bilim adamına bu işi ögretmeye çalışıyordu. Sabırla anlatıyordu. Sözleri kulağıma geliyor:

«Soğukkanlı olmalı anlıyor musun? Acele etmeden hafifçe at,»

Elimde olmadan generalin gönderdiği çelimsiz uzmanı arıyorum.

3

Bugün onaltı kasım onunla bir kez karşılaşmak olanağını buldum.

Beni tümen karargâhından aradılar. Panfilov'un buyruğu üzerine bize teğmen Uğrümov'un yönetiminde bir tanksavar birliği daha geliyormuş. «Başüstüne» dedikten sonra portatif koltuğuma döndüm -Bu yarı koltuk yarı ya-

tak görevi gören şeyi sincenko bir yerlerden bulup getirmişti- Oturup düşüncelere daldım.

Öykümüzde pekçok kez kumandanın düşüncesinden söz ettik. Bu düşünceler insanı o derece sarıyor ve insan kendini o kadar onlara kaptırıyor ki çevresinde onların ayrıntısına varmamaya başlıyor. Birlikler doğru mu yerleştirildi? Savaş şöyle gelişirse ne yapacağım? Düşman şurdan yaklaşırsa nasıl davranacağım? Ya buradan saldırırsa?

Yirmisine kadar dayanmalısın. Sayısız olanaklar hesaplıyorsun. Yanılmıyorsam Tolstoy «Savaş ve Barış» romanının girişinde insanın önüne serilen milyonlarca ihtimalden söz ediyor. Kumandanın yaratacılığı belki de sanatkârın yaratıcılığına yakındır. «Yirmisine kadar dayanmalısın?» Panfilov tarafından verilen görev şimdi bana dönüyor ve benim yapıtım olmaya başlıyor.

Savaşın dinmeyen uğultusu altında oturmuş düşünüyorum. Düşman ateşinin yana kaydığını anında ayırdım. Uğuldayan dalga önce bu yana yöneldi... İşte şimdi bizim silahların sesi de karıştı. Sesler birbirine karışıyor. Orada ne oluyor? Çarpışma başladı mı? Almanlar saldırıya geçtiler mi?

Akşam üstü Zaev, aradı.

«Birer tek sunduk onlara Yoldaş Kombat.»

«Ne? Kime?»

Nefes nefese sürdürdü:

«Yolu kestik. Önce yaklaşmaları için bıraktık ve sonra da ezdik.»

Sabırla onun heyecanının yatışmasını bekliyor ve birşey sormuyorum. Nasıl olsa gerekliyi anlatmaya başlayacak. Zaev'in bulunduğu tepeye bir grup havan atıcısının sokulduğu anlaşıldı. Yalnız gözlem birliği olması muhtemel. Tüfek ateşi bir kaç dakika sürdürmüş, Sağ kalanlar, koruma ateşi altında ölülerini sürükleyerek çekilmişler.

Bu arada hava bulutlandı ve kar yağmağa başladı. Oda biraz daha karardı. Ve birden - sanki ben hiç beklemiyordum akşam karanlığının başladığını anladım. Silah sesleri yavaş yavaş duruldu. Moskova önündeki yeni savaşın ilk günü bitti. Anladığıma göre Almanlar cepheyi hiçbir yerden yaramamışlardı. Bu onların ilk gün için amaçları mıydı bilmiyorum! Sanırım ki onlar genel saldırının nereden olacağını açıklamadan bir çok yere sokulmuşlardı. Anlaşılan Panfilov'da daha önceki düşüncelerinde diretiyordu. Herşeye karşın onunda kaygıları vardı. Gece geç vakit beni aradı:

«Merhaba. Ne var ne yok nasılsın?»

«Düşünüyorum Yoldaş General.»

«Fena değil. Bende onunla uğraşıyorum. Günü nasıl geçirdiniz?»

Günün bilançosunu bildirdim. Onları biliyordu. Ortamın her değişişini Dorfman'a bildiriyorduk. Ama Panfilov, sözümü kesmeden, acele etmeden verdiğim bilgileri bir kez daha dinledi.

«Demekki uzaktan nezaket değiş tokuşu yapmışsınız.»

«Evet.»

«Öyle... Ogrünov geldi mi?»

«Daha gelmedi.»

«Ona Gadrovo'ya binbaşı Yurasovun yanına gitmesini söyleyin. Biliyorum adamları oradan dolaştırmak iyi değil ama... Düşüncelerim bana bunu buyuruyor.»

«Başüstüne.»

«Eh, en iyi dilekler Yoldaş Momiş-Uli. Uyuyup dinlenin. Yarın sıra sizde.»

Telefonun yanında bir dakika daha durdum. Panfilov yine -kimbilir kaçıncı kez- beni şaşkınlığa düşürmüştü, yirmi yirmibeş kişilik bir birliği nereye götüreceğini düşünüyordu. Ugrünov'un komutasındaki bu birlik tümen komutanının yedeğiydi. Generalin işi hiçte kolay değildi.

Yarın, öbür gün Almanların saldırısı büyüyüp güçlendikçe yeni yedekleri nereden bulacaktı?

Telefonun yanından ayrılıp masa başında çalışmakta olan Rahimov'un yanına geldim ve onun sözlerini ilettim.

«General yarınki günün bizim için güç olacağını söyledi» dedim. «Bizim hazır olmamızı onun için uyumamızı istiyor. Yat, bir iki saat kestir. Ben bekler ve nöbetçileri denetlerim.»

Giyinip dışarı çıktım. Güçsüz bir rüzgâr karları uçuşturuyor. Bir kaç saat önce siyah bir şerit gibi uzanan şose, şimdi karın beyaz örtüsü altında çevre ile birleşmişti. Gecenin sessizliğini seyrek silah sesleri bozuyordu. Matrönino yanlarında bir çatırdı duyuldu. Tepelerin birinde bir ışık göründü. Ardından da gökgürültüsü. Yeniden bir kaç dakikalık sessizlik. Sonra yine bir kaç patlayış. Almanlar yine geçen gecede olduğu gibi Matrönini'ya ve Görünü'ye ilgi gösteriyorlar. Sinirlerimiz gergin tutuyor bizi rahat bırakmıyorlar.

Moskova yönündeki demiryolu boyunca yürüyorum. İlerde Ugrünov'un takımına rasladım. Bembeyaz örtü, yıldızsız göğün altında hiç bir karartıyı gözden saklamıyordu. Beni tanıdı - karanlıkta kısa boyu, dar omuzları ile bana yine gelişmemiş bir çocuğu ansıttı - Bağırdı:

«Dur.»

Tekmil vermek üzere yaklaştı. Ona generalin buyruğunu ilettim. Şosenin ilersindeki Yadrovo köyüne gitmesi gerekiyordu. Uğrünov, sıkıntılı konuştu:

«Çocuklar yoruldular. Burada gecelemeyi düşünmüyorduk Yoldaş Kombat.»

«Dinlenin.» dedim. «Adamlarınızı doyurmaları için buyruk vereceğim.»

Uğrünov, buyruğun yönüne baktı ve:

«Hayır Yoldaş kıdemli teğmen, teşekkür ederim» de-

di, «İleriye doğru yürüyeceğiz. Yoksa yanınızda gevşerdik.»

Vedalaşırken ekledi:

«Yazık beraberce savaşmak kısmet olmadı.»

Çocuk denecek kadar genç olan bu kumandandan ciddi sözler duymak garibime gitti.

Ruslar, karşılaşmada ve veda'da birbirlerinin yalnızca ellerini sıkmazlar bir hayli de sallarlar. Bunda dostluk duygularının belirtilmesi dileği olduğunu söylerler. Ugrünov, elimi yalnızca sıktı. Bu sıkışı duyarak «Elinde güç var» diye düşündüm.

Selam verdi ve adamlarına doğru yürüdü. Biraz sonra takım yağan karın içinde kayboldu.

Karagahımız olan eve gece yarısından sonra döndüm. Rahimov'un düzgün nefes alışları duyuluyordu. Bulunmaz bir insan olan Rahimov'un özelliklerinden biri de onun uyku için alacağı buyruğa bile uymasıydı. Hiç kimsede böyle bir özellik görmemiştim. Ona «İki saat uyu» dediğimiz zaman üç saat beklemeniz yada uyandırmanız gerekmezdi. O tam bildirilen saatte gözlerini açacak ve kalkacaktı.

Oturup yine düşünmeye başladım. Gecenin sessizliği yine seyrek patlayan mermilerle bozuluyordu. Panfilov, «Yarın sizin sıranız» demişti. Düşüncemi bu yaklaşan sıraya ayırmıştım.

Rahimov, tam saatinde kalktı.

«Siz yatın şimdi Yoldaş Kombat.»

Yatak koltuğuna uzandım ama uzun süre uyuyamadım. Yarınki günü düşünüyorum. Sabaha doğru dalmışım.

4

Bugün onyedi kasım. Top sesleri daha erken başladı.

Gün doğarken ateş yığını cepheyi tarıyordu. Almanlar önceki gün gibi ateş ediyorlardı. Gümbürtü bazan sağa kayıyor bazan sola dönüyor. Tanın ilk saatlerinde yelkovan ilerlerken biz böyle sağa sola sallanıyorduk.

Top seslerini dinliyor ve tümenin bütün cephe boyunca direndiğini anlıyorum. Almanlar hala saldırıya hazırlanıyorlar. Hangi noktadan yükleneceklerini anlayamıyoruz. Bizim topçumuz geçen günden ayrı davranıyor ve ateşe cevap veriyor. Şimdi her yandan salvolarımız duyuluyor.

Ortalık yavaş yavaş aydınlandı. Bulutlu gök karlı çayırlığa doğru sarkıyor. Birden kulaklarım Alman ateşinin yönünde bir değişikliği ayırdetti. Tümen cephesinin merkez noktasının solunda şosenin ilersinde bulunan Yadnovo köyüne doğru ateş sıklaştı. Sağda ise sanki hafifledi. Artık şüpheye yer yok bir tarafta tüm silahlar öte yanda tek tük toplar ateş ediyor. Düşman sol kanatta artık oyun oynamıyor. Patlayışlar orada güçlenip sıklaşıyor. Demek her şey kesinleşmiş. Düşman sol kanadımızdan yarma yapmaya karar vermiş. Panfilov'un anladığı gibi silahların yardımı ile yola ulaşmaya çalışacaklar.

Hepimiz susuyoruz. Bilinen gerginlik -düşmanın saldırısını bekliyoruz- Burada cepheden bir hayli uzaktayız. Tümen karargahında Yüzbaşı Dorfman'ı aradım. Onun sesini duymak bir kaç sözcük etmek istiyordum.

«Merhaba Yoldaş Yüzbaşı.»

Her zaman nazik bir kişi olan yüzbaşı bu kez «Merhabama» karşılık vermeyi unuttu.

«Sizin orada ne oluyor?»

«Bizde değişen birşey yok.»

«Öyle, Sonra.»

Ses tonundan: «Ne istiyorsun, madem sakin sakin oturuyorsun, o halde oturduğun yerde.» demek istediğini anladım.

«Özür dilerim, yalnız durumu anlamak istedim.»

«A... En iyi dilekler.»

Hafif bir tıkırdı. Öbür yandaki ahize yerine kondu.

Bir saat kadar sonra Almanlar, ateşi cephenin derinliğine kaydırarak Matrönino, Gorünü ve Zaev'in siperlendiği kavşağın bulunduğu bölgeyi dövmeye başladılar. Kuşkusuz bu dakikada Alman tank ve piyadeleri davranışa geçmişti. Şoseden, yer değiştirmek için cepheden çekilen top arabalarının geçmesini bekliyordum. Hayır yanımızdan birtek top bile geçmedi. Anlaşılan topçular çekilmiyordu.

5

Telefoncu seslendi:,

«Yoldaş Kombat, tümen karargahından arıyorlar.»

Ahizeyi aldım. Değişmeyen kısık bir ses. Panfilov'un sesini tanıdım.

«Yoldaş Momiş-Uli. siz misiniz?»

«Evet.»

«Sizin orada ne oluyor?»

«Topçu ateşi. Düşman ateş ediyor.»

«Nasıl bir ateş bu?»

«Ciddi bir ateş Yoldaş General.»

«Daha iyi bilgi istiyorum. Tüm bilgi. Bakın Yoldaş Momiş-Uli, biraz dışarı çıkın. Siz topçusunuz. Kendi gözünüzle bakın ona. Patlayışları gözleyin. Sonra durumu bana bildirin.»

Kaputumun üzerine kılıcımın kayışını geçirip henüz camları sağlam olan karargah binasının dışına çıktım. Merdivenlerin yanında Garkuşa nöbetteydi. Selam aldı:

«Alman nasıl?» diye sordum. «Seni sipere saklanmaya zorlamıyor mu?»

«Hayır. Daha dayanılıyor Yoldaş Kombat.»

«Soğukla aran nasıl. Onunla boğuşabiliyor musun» diye sürdürdüm.

«Evet efendim.» dedi. «Nöbetçi yazın sıcağı kışın soğuğu bekler.»

Merdivenlerden indim, Şoseye ayak bastığımda ayaklarım kara gömüldü. Göz alabildiğine uzanan yolda ne bir araba ne bir at görünüyordu. Ormanın sonunda bir alev parladı. Ağır topçularımız oradan ateş ediyordu. Alman atışlarından sesleri hemen hemen duyulmuyordu. Şurada burada havan patlayışlarının sesleri geliyordu.

Çevreyi dinledim. Almanlar önceki gibi ateş ediyorlar. Gözledim. Büyük bir yayılma ayırdettim. Patlamalar yoğunlaşmış değil, - ki en tehlikelileri ve yanyana patladıkları zaman en büyük korkuyu yaratanlar bunlardır - Havada pamuğa benzeyen duman yumakları yükseliyor. Bunlarda çok değil. Karın dumanlı yükselişi daha sık ve alçak. Biz bu tip patlamalara topçu dilinde «Gagalama» diyoruz. Çok yukarda olanların adı «Zürafa.» Tüm alman topçusu ormanları temizlemek için ateş ediyor. Şarapneller ya «gagalıyor» yada «Zürafa» diye tırmanıyor. Bizim tekli siperlerimiz sık değil, üstelik kötü yön verilmiş, ayarsız atışları bizi pek bulmuyor. Bu yüzden de kurbanlarımız az oluyor. Sanırım Panfilov'a telefonda «ciddi ateş» sözünü yanlış kullanmışım.

Karargaha dönüp gördüklerimi Panfilov'a bildirdim. Uzun uzun konuştum. Kesinlikle dikkat etmeleri gerekli sözün yanında bir çok boş şeyde söyledim. Sanki ne kadar çok konuşursam o derece iyi olacak sanıyordum. O tüm bunları istiyordu. Bizse bunu Panfilov'un «Garipliği» olarak görürdük. Bizi her zaman «daha kısa, daha kısa.» diye alıştırmışlardı. O sistemde raporunu verip döner gidesin. Panfilov ise seni dinliyor, ilgi gösteriyordu. En basit olayı bile istiyordu.

«Büyük bir yayılma mı? Kaç metre dersin. E, örneğin tahminle Yoldaş Momiş-Uli.»

Panfilov bu küçük ayrıntının özelliğini kavramaya çalışıyor. Topçuların yerleşme noktaları hedefin ne derece uzak olursa yayılma noktaları o derece büyük olur. Ön hattımız yarılmış olabilir ama bu duruma göre Alman topçuları hâlâ yerlerinde duruyor.

Panfilov'un ön hatlardaki birlikleri ile bağlantısının kesildiğini anlamakta bir hayli geciktim. Mermilerin dağılması, Gorünü'de ki patlamaların yapısı ve tüm öteki işaretler ona cepheden haber görevi yapıyordu.

6

Birden tüm topçu uğultusu ve çatırtısı yavaşlamaya başlamıştı. Sanki Alman patlamaları eski hızını kaybediyor. Mermiler daha seyrek patlıyor. Durumu hemen Panfilov'a bildirdim.

«Hım... Pozisyon değiştiriyorlar...» dedi. «Şimdiye kadar size parmaklarının ucuyla yetişiyordu. Şimdi hazırlanın, size yumruk patlatmaya çalışacak.»

Zaman hızla geçiyordu. Zaev, beni aradığında akşam oluyordu:

«Havan ateşi güçleniyor Yoldaş Kombat.»

«Ne görünüyor ordan?»

«Almanlar derenin öbür yanında ormanın sonundalar. Havanla vuruyorlar. İnsanın başını çıkarmasına olanak vermiyorlar.»

Beni söyliyeceklerimi dinlemek için durakladı. Gürültülü soluk alışları duyuluyordu. Ona ne söyliyeyim? Onlara tüfekle ateş etmeye kalkmak anlamsız bir şey. Uzak yerde bulunan ve havan kullanan düşmana tüfekle karşılık vermek yarar yerine zarar getirir.

Buyruğumu verdim:

«Ölü gibi kalın. Sizi yokettiklerini sansınlar. Saldırıya geçerlerse vur.»

Almanlar aynı anda Matrönino istasyonuna karşı saldırıya geçtiler. Siperlerimizi orada da havan ateşine tutmuşlar. Askerler derin olmayan siperlerinde yere yapışmak zorunda kalıyorlardı. Düşman havan atışını tamamladıktan sonra saldırıya geçmişler. Bizimkiler de onları ateşle karşılamış ve ilk saldırı kolayca püskürtülmüş. Ancak çekilen Almanlar bu kez siperlerimizi daha isabetli dövmeye başlamışlardı. Bazı mermiler siperlere raslamaya başlamış ve yaralanan olmuş. Yaralananlar ya karlarda sürünerek köye doğru çekilmişler yada ağırlıkları sağlık erleri tarafından taşınmış.

Tüm bu bilgileri Filimov, telefonda aktardı. Ancak sözünü bitiremedi ve ekledi:

«Yine geliyorlar Yoldaş Kombat.»

O, Zaev'den ayrıydı. Heyecanını belli etmiyordu. Ses tonu hep ayni kaldı. Ta uzaktan kararlılığı ve sağlamlığı anlaşılıyordu.

«Makinelilerin yanına birini gönder. Önce susup yaklaşmaya bıraksınlar.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Anlaşıldı. Onları püskürteceğiz.»

Yalnız bir kaç dakika geçti ve Filimov yine beni aradı:

«Püskürttük onları, Yoldaş Kombat. Ateş açar açmaz çekildiler.»

«Şimdi ne yapıyorlar?»

«Yine havan yağdırıyorlar.»

«Kaybın ne?»

«Büyük değil Yoldaş Kombat.»

Filimov'un sakinliği ve kendine olan güvenini daima takdir ederdim. Bu huyu askerlerini de etkilerdi. Şimdi anlaşıldığına göre bu kez o benim ruhumdaki karışıklığı-

da yatıştırmaya çalışıyor benim moralimi de ayakta tutmaya uğraşıyordu.

«Büyük değil, ne demek?? Tam söyle.»

«Başüstüne açıklayayım Yoldaş Kombat.»

Filimov, bölüğünde ölü ve yaralı sayısının yirmi olduğunu bildirdi. Şimdi Almanların Matrönino çevresindeki taktiğini daha iyi anlıyordum. Onlar canlı güç harcamak istemiyor, ilerleyişlerinin çok kayıp getirmemesini diliyorlar, kan yerine zamandan fedakârlık yapıyorlardı. Acaba bize Matrönino'ya karşılık ne kadar zaman vereceklerdi? Bunu hesaplamak güç değildi. iki kez sokulmuş ve ateşle karşılaşınca hemen çekilmiş, erlerimi mayınla yoketme işini sürdürmüşlerdi. İki kez sokulmuş ve Matrönino, savunucularından yirmisi eksilmişlerdi. Filimov'un bölüğünde kalanlar uzun zaman dayanabilecekler miydi? Daha böyle on vahşi bombalama onları bitirirdi. Bu ne zaman olacaktı? Bugün kaygılı, ama yarın Matrönino'yu savunanlar siperlerdeki son askerler olacaktır. Şerefimizi lekelemeyeceğimize ve asker borcunu yerine getireceğimize inanıyorum.

Hayır benim borcum ayın yirmisine kadar dayanmak. Ama nasıl, söyleyin bana istasyonu nasıl elimde tutayım?

7

Yine Zaev aradı:

«Almanların burnunu iki kez kırdık Yoldaş Kombat. Onları köprüye dek kovaladık. Şimdi bizi mayınla tarıyorlar. Dayanılacak gibi değil.»

«Sıkı dur.»

«Almanların yanına tanklar geliyor sanırım Yoldaş Kombat. Motor uğultuları çok belirli.»

«Otur ve ateş etme.»

«Ya bize karşı davranışa geçerlerse?»

«Bekle, ateş etme, daha yakına bırak ki sonra ormana dönemesinler. Anladın mı? Erlere iyi anlat.»

Biraz daha zaman geçti. Koltuğa oturmuş duvara bakıyor, düşünüyordum. Önümde perdelerin resimleri var. Kuşa benzeyen üçlü yapraklar. Gerilmiş kanatları, kıvrılmış gagaları inceliyordum. Perdenin kopmuş kısmı hep öyle sarkıyor. Kimse onları tamiri düşünmüyor. Oturuyor ve susuyorum. Odada bulunanların da hepsi susuyor. Heyecansız karargah amiri masanın üzerine eğilmiş bir şeyler yazıyor. Biliyorsunuz Bozjanov'a düşüncelerimde «gezici karargah» diyorum. Kaputu ve kalpağı başında buyruklarımı uygulamak üzere her an dışarı çıkmaya hazır bekliyor. İçimizde en yüksek rütbeli olan Tolstunov, başında kalpağı yatağın üzerinde oturuyor. Artık o rahat pozları yok. Arkaya yaslanmamış dimdik duruyor. Her zamankinin aksine yakası düğmelenmemiş öyle açık kalmış. Sabeleyin bana «Buyruk ver bir şeyler yapayım» demişti. Tolstunov'da Bozjanov'da davranışa geçmek için hazır bekliyorlar. Tüm karargah buyruğuma hazır. Ama benim söyliyecek sözüm yok. Düşünüyor ve susuyorum.

İnce bir zil sesi. Yine telefona çağırıyorlar.

Ahizeyi aldım. Yine soluk soluğa Zaev'i duyuyorum. Kesik kesik konuşuyor. Sözlerinden çıkarabildiğim, Almanlar yine ormandan çıkmışlar. Kesinlikle «Rus temizlendi» diye düşünmelerine karşın temkini elden bırakmıyor ve tuzağa düşmemek için direkt saldırıya geçmeyip siperlerinde bulunduğu yeri dolaşarak sarmaya çalışıyorlar. Biraz sonra kerpetenin ağzı kapanacak.

«Dolaşıp sarıyorlar Yoldaş Kombat. İki kez püskürttüm onları. Ne buyurursunuz Yoldaş Kombat?»

Anlaşılan o çekilme buyruğu vermemi bekliyor.

«Dayanmalısın.» dedim.

«Gediği kapatacaklar Yoldaş Kombat.»

«Dayan Semyon. Ya hep ya hiç.»

Bu «Ya hep ya hiç.» sözüyle ne demek istediğimi kendim de bilmiyorum. Ama konuşmamı sürdürdüm:

«Sarsınlar ne çıkar, Bir adım bile gerileme yok.»

«Sar...» Bağlantı kesildi. Ahize birden ssesizleşti. Zaev'in cümlesi yarıda kaldı.

«Timoşin.» diye bağırdım.

Bağlantı takım kumandanı, çocuksu teğmen kapıda göründü. O, hep sundurmada dolaşıyor içeri girmiyordu. Sanki varlığıyla düşüncelerimi rahatsız etmek istemiyordu.

«Timoşin. Adam gönder. Zaev'le bağlantıyı sağla.»

«Başüstüne.»

Sözlerindeki kararlılık, aynen mavi gözlerinde de okunuyordu. Bir dakika sonra pencerenin önünde koştuğunu gördüm.

Panfilov'a telefon ettim:

«Rapor vermeme izin verin. Tepedeki bölük iki kez saldırıyı püskürttü. Şimdi sarıldı. Bağlantı kesildi.»

Bunları söylerken elimde olmadan herşeyi büyütüyordum. Zaev, bir gediğin olduğunu söylemiş miydi?.. Geçen dakikalar içinde Almanlar onu kapatmış olabilirler. Hayır benim tam bilgi almam gerekli. Kumandanıma gerçeği söylemeliyim. Ve bölüğün tüm anlamıyla sarılmamış olabileccğini de ekledim.

Panfilov, hımhımladı. İçimde küçük bir umutla generalin «Yol bulup orayı bıraksınlar» emrini bekledim. Ama o bunu söylemedi. Ben konuşmamı sürdürdüm:

«Matrönino'da da iki kez çarpışma oldu. Yaklaşmaya çalıştılar ve püskürtüldüler. Yeni bir saldırı bekliyorum. Görünüde ise herşey sakin.»

«Sakin mi?»

«Evet Yoldaş General.»

Görünü... Volokolamsk şosesini engelleyen bu küçük kalemiz bugün için daha her yönden korunuyordu. Solda

Zaev ve Filimov'un bölükleri, sağda ise Şişkino köyünde Panfilov'un karargahı var. Görünüdeki bölüğü istasyona göndermem için buyruk vermesini yada bir başka bölükle takviye edeceğini bildirmesini bekliyorum. Ama bu umudum da boşa çıktı.

«Her şeyi bildirin Yoldaş Momiş-Uli.» dedi ve telefonu kapattı.

8

Filimov'u telefona çağırdım.

«Zaev'in yönünden korun.»

«Neden .ne oluyor orada?..»

«Korun anladın mı? Onunla bağlantım kesik. Sende ne var ne yok?»

«Yer sarsılıyor ama dayanıyoruz.»

«Kaç adam daha kaybettin?»

«Araştırıp bildireyim Yoldaş Kombat.»

Yine beni endişlendirmemeye çalışıyor gibi geliyor.

«Yaralılar nerde?»

«Yürüyebilenler size doğru geliyor. Ağır yaralılar ise burada... Köyde.»

«Pekâlâ... Sana yaralıları taşımak üzere araba gönderiyorum. Beş araba hemen yola çıkıyor.»

Filimov'un: «Beş araba çok iki araba yeter» demesini bekliyorum. Ama o karşı koymadı. Şeytan alsın kayıpları o kadar çok mu?

Konuşmayı bitirince telefondan ayrılamadım. İçim burkulmuştu.

«Bozjanov» dedim. «Seleznövin'in yanına git. Hemen Filimov'a yaralıları getirmek için beş araba göndersin.»

Bozjanov. kendini tutamadı.

«Beş mi?»

O, benim duygulu konuşkan ırkdaşım, canımın sıkkın-

lığını buyruğumun kötülüğünü anlıyordu. Aynı anda Tolstunov'da yerinden fırladı.

«Ben gideyim Kombat. Olmaz mı?»

Yine ayrıntısına vardım. Tolstunov, bir başka duruyordu. Sanki bana: «Beni istediğin gibi kullan.» diyordu.

«Bekle. Tolstunov. Otur.» dedim.

Bozjanov'a döndüm.

«Arabaları al ve istasyona uğra. Dolaş, orada ne olduğunu öğren ve dön.»

«Başüstüne.»

Düne kadar süren dinlenmede dolgunlaşmış yanakları sanki bir sabahta çökmüş, dudakları her zamanki gülümseyişi unutmuştu.

Ciddi bir davranışla selam alıp çıktı.

9

Odayı yeniden sesizlik kapladı. Tolstunov, yine yatağa oturdu, bende koltuğa gömülüp görmeyen gözlerimi duvara diktim.

Düşünceler yine sıralandılar. Zaev, sarılmıştı. Filimov, erlerini teker teker kaybediyordu. Ne yapabilirdim? Yirmisine kadar nasıl dayanacaktım!..

Oda içinde sıkılmıştım. Dışarı çıkıp savaşın sesini dinlemek gezinmek istedim. Kalpağımı giyip, kılıcımı kuşanıp evin dış merdivenlerine çıktım. Bu kez nöbetçi Garkuşa değildi. Büzülmüş, yakasını kaldırmış, yüzü rüzgara dönük ufacık bir adamdı ve tüfeğini göğsünde tutuyordu. Kalpağının kulaklıklarını indirmiş sıkı sıkı bağlamıştı. Ayak seslerimi duyunca selamlamak üzere döndü. Dcilbaev'di. Çökük yanakları ve burnu soğuktan morarmıştı.

Nöbetçinin selamına karşılık verdim ama hiç bir şey konuşmadan merdivenden inip şoseye doğru yürüdüm.

Her yandan savaşın bazen boğulan, bazen açık bir şekilde acı sesleri geliyordu. Sık ve boğuk patlamalar Panfilov'un karargahının bulunduğu Şişkino köyü yanından duyuluyordu. Hemen yanımızdaki ormandan da bizim topların sesi yükseliyor, ilersinden de pamuk rengi dumanlar beliriyordu. Almanlar şarapnellerle ormanı temizlemeye çalışıyorlardı. Düşman topçusunu yaklaştırmış, bizimkileri susturmaya çalışıyor, rüzgâr ümitsiz takırdamaları taşıyordu. Ormanın ardında bir yerde bizim dört beş tanksavarımızın çalıştığını anladım. Matröninonu istasyonu civarında havanların patlayışını duydum. Bizim çevremizde ise arasıra bir mermi patlıyor, beyaz karın üzerinde saçılan kara lekeler beliriyordu. Beyaz şosenin üstünde de çukurlar açılmıştı.

Dalgın, Matrönino'ya ayrılan yol kavşağına kadar yürüdüm. Uzaktan, bize doğru gelen yaralılar göründü. Bazıları topallıyor, bazıları da durup durup yürüyordu. Kavşakta durup bekledim.

En önce Golupsov sallanıyordu. İki gün önce, güçlü kolları ile toprağı kazan taburun iri yarı şarkıcısını tanıyamadım. Kaputu omuzuna atılmıştı. Yakasının yakınlarında omuz dikişi civarında bir delik görünüyordu. Daha kirlenmemiş bir sargı bezi boynu çevresine dolanmıştı. Adıyla seslendim.

Durdu ve zorlukla doğruldu. Yüzü sapsarıydı, gözleri çökmüş. Siz biliyorsunuz, bazen yaralılarda moral yükseltilebilir. Ama bu kez ben böyle bir şey umut etmiyordum.

«E, orası ne alemde Golupsov?»

Tükürdü. Pembe tükrük, ezilmemiş karın üstünde yapışıp kaldı.

«Orası ne alemde? diye yineledim. «Dayanamıyacak mıyız?»

Golupsov:

«Eğer böyle dayanırsak...» hırıltılı bir şekilde nefes aldı. «Eğer böyle dayanırsak, dayanamayacağız demektir.»

Ve ağır adımlarla ileriye doğru yürüdü.

VAHŞİ KUŞLAR BÖYLE YAKALANIR

1

Seleznöv'un yanına uğrayıp, Moskova'ya giden ilk kamyonu durdurup yaralıları geriye ulaştırmasını söyledikten sonra karargaha döndüm.

Tolstunov bıraktığım gibi gergin bir duruşta bekliyordu. Rahimov, masanın başından sessizce doğruldu. Dudakları açılıp bir şey söylemediğine göre Zaev'le bağlantı kurulamamıştı.. Anladığına göre Filimov'un siperlendiği bölge eskisi gibi havan atışı altındaydı. Başımla Rahimov'a oturmasını işaret edip koltuğa yerleştim. Kulaklarımda hala Galupsov'un sözleri çınlıyordu. Evet. İstasyonu tutamayacağım, mayın atıcılar askerlerimi teker teker öldürecekti. Bu tutum ise oranın kaybı demekti. Bugün değilse yarın. Ne düşünsem geleceğimi önlemek yeteneğim yoktu. Biz Kazahların bir atasözü vardır: «Eğer kalbin dağılması yazılmışsa hemen dağılsın.»

Aşçı Vahitov, sessiz adımlarla içeri girdi.

«Öğle yemeği hazır Yoldaş Kombaş.»

«Yemeyeceğim, defol.»

Karargahımda hiç kimsenin bensiz yemeğe dokunmayacağını biliyordum. Üstelik Tolstunov ve Rahimov'un aç olduklarını da biliyordum. Ama bu sırada yemeği düşünemezdim.

Sessiz bir kaç dakika daha geçti.

«Rahimov, general aradı mı?»

«Hayır Yoldaş Kombat. Hat kesik.»

Bizim orduda bağlantının sorumluluğu yukardan aşağıya doğrudur. Yani kumandan astına giden bağlantıyı sağlamakla yükümlüdür. Kesilmelerde de onarılması ona aittir. Buna karşın Timoşin'i çağırdım.

«Bir er gönder. Hattın Şişkino ile nereden koptuğunu buldur.»

«Başüstüne.»

Tüm teçhizatını kuşanmış olan Timoşin karşımda «Git.» buyruğumu bekliyordu.

Sordum:

«Zaev'in yanina gidenlerden bir haber yok mu?»

«Yok Yoldaş Kombat.»

«Başkalarını gönder.»

«İzninizle gideyim.»

«Evet. Gidebilirsin.»

Sıkı bir dönüş ve kapının hafifçe kapanışı. Timoşin artık odada değildi.

2

Sanırım İstasyonu bırakmak düşüncesi bana da bu anda doğdu.

Hayır, hayır. Hakkım yok. Düşüncelerimde Zvagin'in ince ama keskin sesini duydum: «Bu hattan bir adım bile çekilmek suçtur.» Hayır, hayır suç işleyemem. Adamlarımı kaybedecek, hattı koruyacak ama şerefime leke sürmeyecektim.

Benim şerefim kimi yaşatacaktır? Ya görevimi yapamazsam?.. Ya yirmisine kadar dayanamazsam?.. Dayanamayacağım. Şimdi bunu anlıyorum. Adamlarımı da hiç bir şeyi de koruyamıyacağım. Bir çok kez olduğu gibi gene, burada Moskova önlerinde, bir gece Panfilov'un bana Alma-Ata'da söylediklerini ansıyorum: «Taburla birlikte

ölmek mi? Hayır taburla birlikte on, yirmi savaş yapıp onu korumasını becerebilmek sorun.» Ama general geçen gün bana «Çok zor olacak» demişti. Hemde bu sözleri görevi anladığımı gördüğü zaman söylemişti. Yoldaş General şimdi neye karar vereyim? Görevi yerine getiremiyeceğim değil mi?

Kalkıp gezindim. Herşeyimizin üstünde belirtildiği Rahimov'un masasına yaklaştım. Haritaya eğildim. Matrönino istasyonu ile ona sokulmuş köyceğizi gördüm. Hemen yanında bir çok küçük nokta halinde siperler işaretlenmişti. Ve çevresi ormanlarla kaplı tertemiz bir düzlük vardı. Biz bu düzlükteydik. Almanlarsa ormandaydı. Belkide savunmamızı orman içinde yapmalıydık. Ormandan yararlanamaz mıydım? Düzlüğü ateşimizle kesip köy yollarını da koruyamaz mıydık? Bunun için pişmanlık duymanın zamanı artık geçmişti. Gene de içimde belirsiz bir küçük umut alevlendi. İstasyonu bırakırsam bölüğü yerleştireceğim noktadan Almanların ilerlemesini önleyebilirdim. Ormanın hemen sonunda yerleşip yolu ateş altında tutabilecektik. Acaba bu olanağa sahip olabilir miydim? Belki.

Hayır, hayır, hayır... İstasyonu bırakmama izin verilmedi Ama ne yapayım? Elim kolum bağlı gelişmeleri mi bekliyeyim?

Telefoncuya döndüm:

«Tümen karargahını bulabilir misin bir dene.»

Telefoncu inatla aramaya koyuldu. Açıklamasına gerek yoktu. Cevap almıyordu. Sonunda bildirildi:

«Çıt bile yok Yoldaş Kombat... Kayıp iş.»

İçimden telefoncunun sözlerini yineledim: «Kayıp iş...» Gerçek bu muydu?

Masada diğer kâğıtların arasında kırmızı tüzük kitabıda yatıyordu. Makine gibi onu alıp açtım ve birden Pan-

fiov'un işaret ettiği üç çizgiyi gördüm. İşaretli satırları okudum:

«Düşmanı yok etme gayretinde buna erişememiş olan değil, sorumluluk korkusuyla davranışsız kalan, gerekli anda tüm güç ve olanaklarını amacına erişmek için kullanmayan cezayı hakeder.»

Telefon gidip Filimov'u buldum.

«Efim Efimoviç, sen misin? Ne oluyor orada?»

«Gümbürdüyor.. Kesin yine sıkıştıracaklar. Bizi yerle bir ettikten sonra girmek istiyorlar diye düşünüyorum.»

«Şimdi buyruğumu dikkatle dinle, sıkıştırmak istiyorsa ateş etmeyin.»

«Nasıl? Ne dediniz?»

«Ateş etmeyin. Almanların dilediği gibi olsun istasyonu bırakın.»

3

«İstasyonu bırakın.» diye yineledim.

Şaşırmalar, duraksamalar, artık atladığım eşikte süprülmüştü. İçimdeki: «Sen buyruklara uymadın.» sesi bastırılmıştı. Bir asker adamın, meslekdaşlarına böyle bir durumu açıklamasına gerek yoktur. Bir anda beş kilo zayıflayıp, beş yıl ihtiyarladım.

Ahizeden yine Filimov'un şaşkın sesi geliyordu:

«Nasıl? Ne dediğinizi anayamıyorum?..»

«Yanlış anladığını sanıyorsun. Hayır. Çekil. Köprüye doğru kaç ve orada toparlan.»

«Siz ne söylüyorsunuz Yoldaş Kombat. Biz onları püskürtüyoruz. Burada dayanacağız. Siz ise çekilmemizi istiyorsunuz. Ben... Ben ise...»

Filimov isyan ediyordu. Onun kumandan ve inanmış yüreği isyan etti. General Zvagin ona ve Tolstunov'a buyurmuştu: «Hattan çekilmek cinayettir.»

Filimov'un sözünü tamamlamasına bırakmadım.

«Buyruğumu duydun mu?.. Yinele bakayım...»

Sessizlik. Filimov buyruğumu yinelemiyordu:

«Söyleyin.»

«İstasyon bırakılsın diyorsunuz...»

«Evet, evet köprüye doğru koşun.»

«Başüstüne.»

E, mademki dinliyorsun, dinle. Ahizeyi elimden attım. Aynı anda, bu zaman içinde karşımda hazırol durumda duran Tolstunov, kapıya doğru yürüdü. Ben ona da bir başkasına da düşüncesini sorarmış tüm bir kumandan gibi davranmıştım.

«Nereye gidiyorsun?»

«Matrönino'ya.»

Başka tek söz bile söylemedi. Bir dakika kadar daha ardından gözledim. Köşeli enseli ve adaleli omuzu görünüyordu. Başının dikliğinden kararlılığı okunuyordu. Adımları sert ve güvenliydi. «Bu giden komiser, kapı onun ardından kapandı» diye düşündüm.

Bir dakika kadar daha sessiz durdum. Bugün nasıl bitecekti? Zaev'in bölüğü ne oldu? Matrönino'da çarpışmalar ne durumda? İçimde tutuşan umut beni aldatmayacak mı? Gece beni nasıl ve nerede bulacak? Tutuklanacak mıyım? Yargılanacak mıyım? Ne yapayım, herşeye hazırım. Vicdanım temiz. Görevime ve vicdanıma ihanet etmedim. Evet kumanda etmenin sorumluluğu. Panfilov'un tüzükte işaret ettiği sorumluluk.

Rahimov'a baktım :

«E, Rahimov (istasyonu onlara veriyoruz. Belki taburu benim yerime yönetmek zorunda kalırsın.»

İnce düşünceli Rahimov, uzun uzun bir şeyler söylemeye hazırlanıyordu ki onu başımla durdurdum.

«Benim yerimi almak zorunda kalırsan daha pek çok askerin olacak. Onlar sağ kaldığı sürece savaşılabilir.»

4

Tanrıya, bu kez tümen karargahı ile bağlantının daha bir süre kurulamaması için yalvarıyordum. Önce düşündüklerimi yapayım, sonra bildireyim. Ama telefoncuya yine dönmek için kendimi zorladım.

«Ne duruyorsun? Zaev'i ara... Tümen karargahını ara.»

«Yoldaş Kombat, olanak sağlansa onlar kendileri bizi ararlardı.»

«Senden düşünceni soran yok. Madem buyruk aldın ara.»

Sayısız arama işaretleri duyuldu. Hayır, Zaev cevap vermiyordu. Tümen karargahı da susmayı sürdürüyordu.

«Rahimov» dedim. «Sende Matrönino'ya gir. Köprünün yakınlarında kendine bir gözetleme yeri seç. Bir el telefonu al ve gördüğün herşeyi bana bildir. Bölüğün tabanlarına tükürüp, köprünün yanında toplanması gerekli. Anladın mı?»

«Anladım Yoldaş Kombat. Başüstüne.»

Rahimov koltuğunun altına bir sahra telefonu sıkıştırıp çıktı. Onun söylediklerine kendi gözümle görmüş gibi inanırım. Çok dürüst bir insandır. Bir dakika sonra onu pencereden, bindiği atı dört nala sürerken gördüm.

İşte artık Rahimov'da yanımda değildi. Niçin onu göndermişte kendim gitmemiştim. Önce ben taburun üç düğüm noktasındaydım ve bunların tüm sorumluluğu bana aitti. Bundan başka önümüzde bir savaş daha vardı. Generalle konuşmak... Ona nasıl rapor verecektim. Onayını ve hayır duasını alabilecek miyim?.. Yoksa!.. Bu «Acaba» düşündüklerimden defolsun.

Sonunda Rahimov'la telefon bağlantısı sağlandı.

«Ne görüyorsun?»

«Düşman cepheyi mayın ateşi altında tutuyor.»

«Ateş güçlü mü?»

«Evet patlamalar aralıksız.»

Filimov'u çağırdım ve Rahimov'a bağırdım.

Rahimov, bizi duyuyor musun?»

«Evet.»

«Filimov, buyruğu askerlere bildirdin mi?»

«Daha bildiremedim. Zamanım olmadı Yoldaş Kombat.»

«Ah sen -sanırım savaş sırasında ilk kez onun ana babasını sayıyordum - madem böyle davranarak cüretini kendinde buluyorsun şimdi buyruğumu Rahimov'a bildirecek ve savaş sırasında kumandan buyruğu dinlemeyen birine gerekli kurşunu gönderecektir. Rahimov işitiyor musun, onunla çok konuşma. Filimov duyuyor musun?»

Filomov'un bitkin ve duraksayan sesi işitildi :

«Evet.»

Birden ahizeye bir ses daha girdi :

«Yoldaş Kombat.»

A, araya Tolstunov girmiş. Neden bilmem o bana resmi bır şekilde «Yoldaş Kombat.» diye sesleniyor. Sanırım şimdiye kadar hiç bu şekilde konuşmadı.

«Yoldaş Kombat ben burada teğmen Filimov'un yanındayım. Buyruğunuz yerine getirilecektir.»

Tolstunov, bu sözleri açık ve kararlı söylemişti.

«Bozjanov nerede?» diye sordum.

«O da burada. Cephede.»

«Başla Fidor Dimitriyeviç. Davranışa geçir şu...»

Kekeledim. Gerekli sözcüğü arıyordum, manevra, diyebilir miydim?. Hayır bu çok hafif umudu henüz bu sözcükle niteleyemezdim. Sonra aradığımı buldum... «Bu sıçrayışı. Dizginleri de elinde tut. Bozjanov'la birlikte atlat onları.»

«Hayır ben değil... Bunu bölüğün komutanı yapacak. Ben onun yerini alamayacağım.»

Doğru. Tolstunov beni düzeltmişti. Sessizce ona uydum.

Bekliyorum... Rahimov'un bildireceklerini bekliyorum. Almanlar daha çabuk saldırıya geçseler... «Eğer yüreğinin dağılması kaderdeyse, hemen parçalanmalı.» Panfilov, aramadan önce istasyonu onlara vermeliyiz.

Ama sonucu ona nasıl söyliyeceğim? Ne diyeceğim?

5

Tanrı duamı kabul etmedi. Telefoncu sevinçle bağırdı :

«Yoldaş Kombat tümenle bağlantı sağlandı.»

E, yaptıklarımı açıklamak, herşeyi Panfilov'a anlatmak zamanı gelmişti. Ama dava daha bitmemiş istasyon henüz verilmemişti.

«Generali çağır.»

«Hemen Yoldaş Kombat... General hazır Yoldaş Kombat.»

Ahizeyi aldım. Sanki o ağırlaşmış, kurşun olmuştu.

Beklenmedik bir anda Zvagin'in sesini duydum.

«Kim konuşuyor?»

Şaşırmıştım. Kararımı bildirme isteğim kesildi. Korktum. Köyü Alınana vermeye, şerefini kaybetmekten. ölüm cezasına çarptırılmaktan korkmadımda Zvagin'in karşısında şaşırdım. Gerçeği söyliyemiyeceğimi sandım.

«Teğmen Momiş-Uli konuşuyor.»

«A-kılıcın duruyor mu hala? Ne var ne yok sizin orada?»

«Düşman Matrönino istasyonuna girdi.»

Telefonda bir ses :

«Ne » diye parladı.

«Bölük dayanamadı, ezici ateşten çok kayıp verdi. Onun için...»

«Kim izin verdi size?»

Boru gibi bir ses kulağımda uğulduyordu. Zvagin'in sesi bir an sonra buz gibi oldu.

«Kumandayı karargâh amirine teslim ederek hemen tümen karargahına gelin.»

«Kumandayı teslim edemem burada yalnızım.»

«Karargâh amiri oraya gelince artık tabura kumanda etmeyeceğinizi bildirin. Hemen de tümen karargahına hareket edin. Sizinle burada konuşacağım.»

«Hava kararmadan önce sokulabileceğimi sanmıyorum.»

«Kararınca gelirsiniz.»

Telefon kapatıldı. Tanrıya şükürler olsun bir kaç saatlik izin alabilmiştim. Yine kendimi yokladım. Hesap vermem kolay olmayacaktı ama buna hazırdım. Şaşkınlık ve duraksamalarından eser kalmamıştı. Ya sonra? Şimdi bunu düşünecek zamanım yoktu. Artık kendi düşüncemin buyruğuna girmiş, onun ateşi ile yanıyordum.

6

Yeniden Rahimov, aradı :

«Yoldaş Kombat...»

«E...?»

«Almanlar ateşi kestiler. Saldırıya geçiyorlar.»

«Ya bizimkiler?»

«Bizimkiler kaçtılar. Çevrelerine bakmadan kaçıyorlar.»

Rahimov, kesik kesik ve ayrıntısına girmeden anlatıyordu. Ama eğer görünüşü çizmek isterseniz, olagan üstü bir kaçışı, durdurulmaz karmakarışık bir «tüymeyi» anlatın olur. Askeri anlamaya çalışın. Tüm gün boyunca korkunç bir ateş altında, alçak ve donmuş bir siper içinde yatmak zorundasın, çevrene korkunç uğultuyla mayinler

yağıyor, şarepnellerin ıslığını duyuyor yavaş yavaş geriye köye doğru sürüklenen yaralıların ve onların yarı sarılmış yaralarından kara sızan kanı görüyorsun. Her an bir kızgın çelik parçası seni bulabilir ve acı vererek vucuduna saplanabilir. Sinirler son noktasına kadar gerilmiştir. İşte o sırada bir geri çağırış duyuyorsun. Siperinden geri fırlayan takım kumandanının sesi bir saniye içinde seni bu cehennemmen kurtarıyor. İşte o anda disiplin ve görev anlayışı bir anda bitiyor.

Tek düşüncen kaçmak ve kurtulmak oluyor.

Sınırsız bir boşalma içinde ayakların dayanabileceği kadar hızla koşuyor. Bir kütle halinde kalabalık dağınık koşuyor, ağızlar açılmış soğuk hava çiğerlerini yakıyor. Daha çabuk, daha çabuk oradan uzaklaşmaya bakıyorsun.

Rahimov'un sözlerinden kaçan yığını izliyorum. Erler köprüye yaklaşıyor. Dinç bir insan olan Tolstunov bir çoğunun önüne geçmiş tam bir önder davranışında. Adamlarım acaba köprüde durabilecekler mi? Yoksa gözleri kararmış bir durumda daha ileriye daha ileriye gidip ormana mı dalacaklar? Sonra dağılma mı?

Durmuşlar.

Takımlarını, mangalarını kaybetmişler ama köprüde durmuşlar. Buyruğa uyulmuş. Köprünün altına, çam ağaçları yığınının bulunduğu yere yerleşiyorlar. Buraya bir tek mayin bir tek kurşun erişemiyor.

Rahimov'un sözlerini sürekli şekilde dinliyorum. Öncü Alman grubu istasyona girmiş. Bir kaç motosiklette karda iz bırakarak o yana doğru gelmiş makinelileri taşıyormuş.

Yine telefon çalmaya başladı. Bu kez Panfilov, arıyordu.

«Yoldaş Momiş-Uli ne olmuş sizin orda?»

«İstasyonu bıraktım.»

«Nasıl oldu bu. Neden?»

Panfilov'un sesini her zamankinden daha kısık buldum. Anlamam zor değil. Asabı bozuk ve üzgün.

«Askerler bozuk bir düzen içinde kaçtılar. Bunu onlara ben buyurdum.»

«Siz mi buyurdunuz?»

«Evet... Aksi halde bölüğü kaybedecektim.»

«Hm... Hm... Ya sonra? Ne düşünüyorsunuz? Sonra ne olacak?»

«Karşı saldırıya geçmeyi düşünüyorum. İstasyonu karşı saldırı ile geri almama izninizi rica edeceğim Yoldaş General.»

«Hm... Sizin gereği kadar bilginiz vardır Yoldaş Momiş-Uli ve bilirsiniz ki savaş alanından daha yeni kaçmış erleri karşı saldırıya kaldırmak kolay değildir.»

«Ben yine de bunu yapabileceğimi umut ediyorum Yoldaş General.»

Aklıma yola çıktığım sırada Panfilov'un söyledikleri geldi:

«Umut ruhu ısıtıyor dememe izin verin Yoldaş General.»

«Peki deneyin.» Sesinde kuşku esiyordu. «Ya yolu koruyabilecek misiniz? Onu ihmal etmeyin.»

«Evet.»

General bir dakika kadar sustu.

«Zaev'in bölümünden ne duyuyorsunuz?»

«Hat çalışmıyor. Bağlantı erleri gönderildi.»

«Akşama görüşürüz. Allahaısmarladık.»

Herşey açıktı. Ordu kumandan yardımcısının buyruğunu yerine getirmem gerektiğini anladım. Baurdcan, sen silindin. Kumandayı devret. Alnına ne yazılmışsa o olur.

7

Rahimov, gördüklerini bildirmeyi sürdürüyordu. Ara-

lıksız olarak düşman ve bizim köprü yanında olanlar hakkında bilgi alıyordum.

Almanlar köyü almış ve alır almaz da anarşi başlamış. Evlere dağılmışlar. Tavuk, kaz ve domuzları yağmalamaya başlamışlar.

«Rahimov, Filimov'a adamlarını toplayıp disiplini sağlamasını bildir.»

«Herşey sağlanmış durumda Yoldaş Kombat.»

Rahimov'un sözleri bende bir sevinç dalgası yarattı. Kin ve sevinç. Benim umudum... Evet umudum doğru çıkıyordu.

Buyruğumu bildirdim.

«Erler siper alıp düşmanı gözlesinler.»

Rahimov, bir süre sonra durumu bildirdi :

«Bölükte herşey düzgün.»

«Kaç asker var?»

«Sanırım yüz yirmi.»

«Almanlar ne yapıyor?»

«Sanırım tavuk ve domuz temizliyorlar. Ateş yakmaya hazırlanıyorlar.»

«Bekliyeceğiz... Tavuklar kızarıncaya kadar bekleyeceğiz.»

«A-a... Anlıyorum Yoldaş Kombat.»

İşte o da ne düşündüğümü anladı. Vahşi kuşlar nasıl yakalanır bilir misiniz? Orta Asya dağlarının çocuğu olan Rahimov biliyordu. Vahşi kuş kurbanına saldırır ve etini parçalaya parçalaya yer. Taze kan canavarı kendinden geçirir. Kuş gagasını daha derine daha derine sokar. Sonunda burun deliklerine kadar girer. O kadar aç gözlüdür ve o kadar doymak bilmez ki gagası kıpkırmızı kan olur. Yırtıcı canavar artık hiç bir şeyin ayrıntısında değildir. Ne sağa ne sola bakar. İşte böyle burun deliklerine kadar kendisini yiyeceğin içine soktuğu zaman onu yakalarsın. Yalnız ona kendisini yiyeceğinin içine ta burun deliklerine,

gagası kıpkırmızı oluncaya kadar zaman vermek gerekir.

Matrönino'yu ele geçiren dümanda gagasını daha derinlere indiriyordu. Onun düşüncesinde, «Rus dayanamayıp kaçtı» sözleri vardı. Kaçtığına göre dönmesi söz konusu değil. Karşı saldırı buyruğunu vermek için bir şey beni dürtüklüyor. Hayır acele etmemem gerekli, süreyi beklemem gerekli.

«Rahimov, birşey var mı? Tolstunov nerede?»

«Burada bölükte Yoldaş Kombat.»

«Bozjanov?»

«O da askerlerin yanında.»

«E, Rahimov buyruğumu dinle: Askerleri kırkar kişilik üç gruba ayırsınlar. Birini Tolstunov, ötekini Bozjanov, üçüncüsünü de Filimov yönetecek. Orman kıyısından istasyonu dolaşsınlar. Üç yandan saldırsınlar. Askerlere söylesinler. Süngü savaşına hazır olsunlar. Bombalar el altında olsun. Koşarken ateş etsinler ve durmadan «hurra» diye haykırsınlar.»

«Yoldaş Kombat telefonu Filimov'a vermeme izninizi rica ediyorum.»

Şimdi Rahimov incelikle benim hatalarımı düzeltiyordu. Ne yapalım bizde benim yapamadıklarımı karargâh amiri yapardı. Olagan şu anda bir kaç sıcak söz bulmam gerekiyor. Bölük kumandanının gönlünü almalıydım.

«Efim Efimoviç, sen misin? Rahimov, buyruğu sana iletti mi?»

«Ama Yoldaş Kombat orada tüm bir tabur düşman var.»

«Evet, İşte bizde onları ezeceğiz.»

Manevrayı önceden ona anlatmam gerekmez miydi diye düşündüm. Ama az öncesine kadar durumu ben de tümüyle bilmiyordum. Bunlar kafamda sisli bir düş gibiydi. Yineledim:

«Onları ezeceğiz. Toparlanmalarına izin vermeyeceğiz.»

«Başaracağımıza inanıyorsunuz değil mi?»

Filimov'un sorusunda bir sevinç vardı.

«Aslında savaşımız bunun için. Öyle davranmalıyız ki başarı sağlayabilelim. Onlarla hesaplaşacağız Efimçiğim. Üç grup yap. Genel kumanda sana ait. Bozjanov ve Tolstunov senin yardımcıların. E, Efimoviç iyi şanslar.»

Demiryolu tarafından iki yana bölünmüş çayırlıkta askerler köyü gözlüyordu. Köyde şirin eşler bazı noktalarda istasyona sokulmuşlardı. Orman bazı yerlerde ona iki yüz metre kadar yakındı.

Kırkar kişilik üç grup ateş ederek köye daldı. Kar koşmalarını engellememiş. Almanlar işin ayrıntısına varıncaya kadar bizimkiler köye dalmışlar.

Rahimov herşeyi tüm ayrıntısiyle anlatıyordu. Şimdi soğukkanlılığı ona ihanet ediyordu.

«Şaşkınlıkları o kadar büyüktü ki Yoldaş Kombat. Dillerini yuttular.»

Gerçekten bu bir yıldırım, bulutsuz gökten başlarına inen bir yıldırım oldu. Beklenmedik olay akıllarını başlarından almış. Panik kesinlikle onları yataklarından uğratmış. Bazıları pantolonlarını ellerinde tutuyorlarmış. İç çamaşırları, beyaz donları ile dışarı fırlamışlar.

Böyle bir raporu dinlerken insanın içini hoş bir ürperti sarıyor ve gülümseme dudaklarını geriyor. Dilediğin halde onu önleyemiyorsun.

Panfilov aramıyor. Anlaşılan beni rahat bırakmaya karar vermiş. Ama Yüzbaşı Dorfman aradı. Sesi kupkuruydu :

«Durumu bildirin.»

Cevabım kesin:

«Şu anda bir şey bildiremem. Bağlantım kesik. Hiç bir şey bilmiyorum.»

«Derhal bağlantı kurmaya çalışın.» Hergün herşeyi Panfilov'dan öğrenen Yüzbaşı konuşmasını düzeltti: «Çeyrek saat sonra durumu bildirin.» Sonra yumuşak bir sesle ekledi: «Bağlantının kurulması için elinizden geleni yapın.»

«Başüstüne.»

Yine Rahimov'la konuştum.

«E, Rahimov, durumu bildir bakalım.»

«Yalnızca biçmek ve kesmek. Sağ kalan Almanlar İstasyondan kaçıyor. Kim gözü nereyi görürse oraya tüyüyor. Kendilerini nasıl kurtarabilirlerse öyle kurtarıyorlar. Yoldaş Kombat, daha çoğu ormana açık olan bölüme doğru kaçıyor.»

«Ya bizimkiler?»

«Kovalıyorlar.»

8

Sonradan bu savaş hakkında çok öykü söylendi ve çok uydurma anlatıldı. Saldıran kızılordu erleri korkunç bir hesaplaşma uygulamışlardı. Sanki öç içkisini yudumlamışlar ve kaçanların ardından koşmuşlardı. Bizimkiler koşarken düşünceli düşüncesiz ateş ediyorlarmış.

Köye giren Rahimov'la bağlantıyı sürdürüyordum.

«Rahimov, hiç olmazsa bölüğün yarısını istasyona döndür. Orada siperlensinler. Bir sürpriz herşeyi alt üst eder.»

«Hiç bir şey yapamam Yoldaş Kombat. Hepsi Almanların peşinde. Filimov bile.»

«Bağlantı eri gönder. Durdur onları. Geriye döndür.»

Kaçanların ardında, geniş düzlük, kaputsuz, iç çamaşırlı, gömlekli Alman cesetleriyle örtülmüştü. Bunları Rahimov'un anlatımlarından öğreniyordum.

Yineliyorum: İki saat önce bizde tabana kuvvet kaç-

mıştık. Bizim kaçışımız maksatlı ve buyrukla olmuştu. Düşman ise aklını kaçırmış bir durumda kaçıyordu. Bu ayrıntıya dikkat etmek gerekli. Düşman kaçarken en korkak en acemi er bile yüreklenir.

Çorbaya dönen Alman kaçışı sırasında taburla birlikte başı kasketsiz kumandanı da koşuyormuş. Ancak o kaçmıyor elinde tabanca «Halt» diye bağırıp kaçanları durdurmaya çalışıyormuş. İri yarı sağlam yapılı bir yüzbaşıymış. Adamlarını çevirmeye çalışıyormuş. Kaçanlar, kovalayanlardan çokmuş. Onlar panik içinde olduklarından kumandanlarını dinlemiyorlarmış. Ama onun her an düzeni sağlaması olanak haline gelebilirmiş.

Bizden biri fırlamış. Dünkü Moskovalı öğrenci Strojkin. Ansıyor musunuz onu, bir kez çok kısa da olsa öykümüzün içinde yer almıştı. «Akşam üstüydü. Kızılordu askerleri siper kazıyorlardı. İncecik bir ses sormuş : «Acaba böyle bir siper bizi kurtarabilir mi?»

İşte böyle bir anda bu çocuk o yüzbaşıyı kovalamayı başarmış. Avcılar bilirler bir yaşındaki bir av köpeği bile kaçan çok güçlü bir kurdu, kulağından yada ensesinden yakalar. Strojkin'de bunu yapmış. Kurdu yakalamış. Zaferden başı dönmüş bu dal gibi gencin elinde süngüsü varmış, Kaputunun eteğine takıp onu kendine çevirmeyi başarmış. İri yarı, güçlü yüzbaşı geri dönmüş ve karşısında cılız bir asker görünce üzerine saldırıp onu yere yıkmış. İş işten geçtikten sonra askercik. «Ah ona niye önce ateş etmedimdi» diye pişman olmuş ama iş işten geçiyormuş. Adam onun gırtlağına sarılmış boğuyormuş. Ama pisi pisine ölecek değil ya? Gücünü toplamış ve gerilip dizini boşluğuna indirivermiş. Yokuş kendisine yardım etmiş. Alman dengesini kaybetmiş. İkisi birden aşağıya yuvarlanmışlar. Moskova'lı yararı görünce Almanın gözünü dürtmüş. Yüzbaşı bağırarak yüzünü tutmuş. Strojin, fır-

layıp tüfeğine koşmuş. Bizimkilerde o anda yardımına yetişmişler.

O anda Strojkin bambaşka bir adam olmuş:

«Ellemeyin onu.» diye bağırırmış. «Onu ben yakaladım.»

Esirinin ceplerini çevirmiş, harita çantasını almış. Tabancasını alıp kemerine sokmuş. Ve yüzbaşıyı Matröninoya doğru sürmüş götürmüş.

Öteki askerler dönmeye başlamışlar. Strojkin tutsağını durdurup gelenleri beklemiş. İçinde öyle bir yüreklilik bulmuşki yanına gelenlere bağırmaya başlamış:

«Dönmenizi kim buyurdu? Yalnız ileri.»

Filimov, ilerden ona sesleniyormuş:

«Strojkin kumanda etme.»

Bu çabuk biten savaş için küçük bir öykü daha anlatacağım: Alman motosikletleri motorlarını çalıştırıp eski izlerinden geri dönmeyi başarmışlar. Bunu manga kumandanı Kurbatov anlamış, barış zamanında motor sahibi olduğundan sesleri hemen ayırmış. Beklenen anı tam sırasında kestirip dört almanı motorlarından devirmiş.

Ahizeyi sıkmış Rahimov'u dinliyordum:

«Cecetler çok fazla Yoldaş Kombat. Şimdi sayıyorlar. Sanırım taburun yarısından çoğunu öldürmüşüz. Geri kalanları kaçabilmişler. Alıntı da çok. Evraklar, makineli tüfekler, mermiler, çok sayıda kişisel silahlar, mayın atıcıları ve bunların bir yığın mermisi.»

Dinlerken, bu haber beni sevinçten uçuruyordu. Mayın atıcıları ha? Bizi en çok ürküten silah elimizdeydi.

E, artık generali arayabilirim.

Yalnız önce içimi kaplayan ve dudaklarımı yayılan gülüşünü bastırmalıydım ki sakin rapor verebileyim.

9

Herşeye karşın o dayanamayıp kendisi aradı.

«E, ne var ne yok Yoldaş Momiş-Uli?»

Kendimi sıkıp heyecanlanmamaya çalışarak olayları anlattım: «Filimov'un bölüğü üç yandan Matrönino'ya saldırmış ve Alman taburunun büyük çoğunluğu yok edilmiştir. Bir kısmı ancak kaçmayı başarabilmiştir. Tabur kumandanları tutsak alınmıştır.»

Panfilov, elinde olmadan haykırdı:

«Nasıl, nasıl? Tabur kumandanları mı?»

«Evet efendim. Bundan başka alıntı olarak, makineli tüfekler, mayın atıcıları, motosikletler de alınmıştır. Şu anda bölüğümüz yeniden istasyona yerleşiyor.»

«Neler söylüyorsunuz Bunların tümü doğru mu? Denetlediniz mi?»

«Şu anda istasyonda tabur karargâh amiri bulunuyor Yoldaş General. Kendisiyle sürekli olarak bağlantıdayım. Durumu, öldürülen Almanları ve alıntıları o bana bildiriyor.»

«E, Yoldaş Momiş-Uli bu artık... bu artık...»

Panfilov, durakladı. Anlaşılan o büyük lafı etmekten kaçındı.

«Bugün yepyeni birşey öğrendik. Tüm kumandan ve erlere sıcak ve içten şükranlarımı bildirin.»

«Başüstüne.»

«İkinci bölükte ne oluyor.»

«Bilmiyorum Yoldaş General. Hala bağlantı sağlanamadı.»

«Hım... Belki ormanda dolaşıyorlar. Oraya adamlar gönderin. Kesinlikle bir iki siyasi yönetici. Dağılanları toparlamak gerekli. Bunun için gayret gösterin. On askerinizi bile esirgeyin. İyi düzenlenmiş on kişi, bir karşı koyma merkezidir.

«Başüstüne gönderirim.»

Panfilov, bir an sustu. Sonra :

«Allahısmarladık.» dedi.

Bu sözden ne anladım bilmiyorum. Açıklama gerekirse. «Artık taburu teslim edip Tümen karargahına gelmenize gerek yok.» sözünü beklemiştim. Ama o bundan söz açmadı. Doğru, buyruk ondan daha üst kişi tarafından verilmişti. Anlaşılan hava kararınca taburu teslim edip o sert Zvagin'in karşısına çıkmam gerekliydi.

Matrönino'dan Filimov, arayarak durumu bildirdi:

Alman cesetleri iki yüzün üstünde olarak sayılmıştı. Biz ise on sekiz yaralı vermiştik. Her an yeni yeni alıntılar bulunuyordu. Atlar, arabalar, erzak, subay bavulları, asker çantaları, tabancalar, dürbünler, çok sayıda çukulat ve Fransız şarabı.

«Fransız şarabı mı?» dedim.

«Evet... Bunu da yine Strojkin gösterdi. O yaman bir şey Yoldaş. Kombat. Baktım eline bir şişe geçirmiş içiyor.»

«Strojkin ne yapıyorsun?» diye bağırdım.

Prass... şişeyi yere atıp doğruldu. Etiketine baktım: «Burgonya - 1912 yazılı»

Ahizeden hiç alışık olmadık şekilde Filimov'un gülmesini duydum. Sert kumandanın böyle çocuksu sesler çıkararak gülmesi bir garipti.

«Efim Efimoviç, sende mi biraz çektin.»

«Bir damla bile almadım. Bunu düşünmek için zamanım yok. Ancak akşama deneyeceğim.»

«Milletin sarhoş olmamasına dikkat et.»

«Ediyorum. Alındıları şimdi arabalara yükleyip size gönderiyorum. Eğitim çalışmalarını düzenlemeye gidiyorum Yoldaş Kombat.»

«Ne eğitimi?»

«Alman silahlarını, özellikle makineliler ile mayın atıcılarını deneyecek ve kullanmaya alışacağız.»

«Çok doğru. Rahimov'a söyle ilk dersi o versin. Sonra da karargaha dönsün. Adamlarına söyle, generalin on-

lara sıcak ve içten şükranları var.»

Filimov, sevinçle cevap verdi:

«Başüstüne. Sovyet Rusyaya hizmet ediyoruz.»

Ve ardından yine çocuk gibi kıkırdadı.

Anlaşılan o içkiden değil, yengiden sarhoştu ve boşalıyordu.

«Zaev'in yönünden, kendini koru. Ondan haber alamıyoruz. O yönden her an Almanlar fırlıyabilir. Askerleri uyar. Anlıyor musun?»

«Anlaşıldı Yoldaş Kombat.»

«Tolstunov'u çağır.»

Ahizede hemen bildik bir ses duyuldu:

«Kombat.»

«Fedya, General hepinize teşekkür etmemi buyurdu. Sana da ayrıca arkadaşça bir teşekkürde benden.»

«Neler söylüyorsun Badurcan? Neden bu?»

«E, haydi bu konu yeter. Şimdi bak ne var. Zaev'le bağlantı kurulamıyor. Son bildirisinden bu yana susuyorlar. O zamandan beri iki saat geçti. General, ormana girilerek oraya sığınmış olabileceklerin toparlanmasını istedi. Bozjanov ve bir kaç asker alarak o yana doğru git. Seni bekliyeceğim. Sensiz taburu bırakmıyacağım.»

«Nasıl? Nereye gideceksin?»

«Döndüğünde anlatırım sana... Düşmana rasgelmemeye çalış. İşte böyle seni bekleyeceğim.»

«Anlaşıldı... E, ben gidiyorum Kombat.»

10

İçime temiz hava doldurmak ve bir kaç dakika gezinmek istedim.

Güneşin ağaç tepelerine alçalmasına karşın dışarısı aydınlıktı.

Savaşın karmakarışık sesleri dinmemişti. Titreyen

salvolar, boğuk çatırdılar, tanksavarların açık patlayışları, makinelilerin ve tüfeklerin sesleri birbirine karışıyor, bazan bir yönde azalıyor, sonra bir başka yanda güçleniyordu. Görünü düzlüğünde tek tük patlamalar oluyor, sağdaki aralıklı ama uzak top sesleri duyuluyordu. Anlaşılan düşman inatla Şişkino'yu bombalıyordu.

Biraz dolaştıktan sonra, merdivenleri çıkıp sundurmayı geçtim. Odanın kapısını açtığım an bana doğru dönmüş olan telefoncuyu gördüm. Yüzü sanki yeni yıkanmış gibi parlıyordu. Büyük bir canlılıkla ayağa fırladı ve ahizeyi uzattı.

«Yoldaş Kombat Teğmen Zaev telefonda.»

«Zaev mi?»

Telefoncu gülerek başını sallıyordu. Herşeyi anlıyordu, sıkıntılarımız ve kaygılarımızı biliyordu. Herşeyi birlikte yaşıyorduk.

Ahizeyi kaptım.

«Semyon.»

Zaev'in nefes nefese hızlı konuşmasını duydum:

«Yoldaş Kombat, bir arabamız, üç tank ve bir çekicimiz var.»

«Dur biraz Zaev! Anlıyamıyorum... Sen nerden konuşuyorsun?»

«Noktadan. Kendi siperimden... Silahlarımız var... Yengiyle çıktık bu işten, Yoldaş Kombat... Benim aslanlarım. Sovyetler Birliğinin bekçileri.»

Biliyorsunuz Zaev, böyle güçlü cümleler kullanmayı, kitabî konuşmayı sever. Ancak bugünkü konuşması onun içtenliği ve ateşiyle ısınmış durumda. Sözlerini dinliyor ama hemen hemen hiç bir şey anlamıyorum. Ama sözünü kesmemeye karar verdim. Şimdilik duygularına istediği kadar yol versin. Gerekli sözlere gelecektir.

«Yoldaş Kombat ben kesinlikle sağ kalabileceğimize inanamıyordum. Oysa mucizelerin mucizesi oldu.»

Tık...

Hat yine kesildi. Şarapnel raslantı olacak.

Şeytan götürsün şimdi Zaev'in yanına kimi göndereyim. Elimde yalnız Timoşin vardı ve yandaki santral odasında bağlantı erleri ile oturuyordu. İçeriye girdiğim zaman hepsi birden ayağa fırladı. İstemiyerek ayrıntısına vardım: Timoşin'in gözleri garip bir ışıltıyla bana dikilmişti. Bildiğim bağlılık dolu bakışlarına şimdi anlayamadığım bir şey eklenmişti.

«Timoşin ata atla ve Zaev'in yanına koş. Orada ne olduğunu anla ve hemen geri dön.»

«Başüstüne!»

Odaya dönüp Panfilov'u aradım.

«Yoldaş General, şu anda kesinlikle bilemiyorum ama sanırım noktada da şansımız bize gülüyor.»

«Zaev'in bölüğünde mi? E, ne biliyorsun onlar konusunda?»

«Düşman bölüğü sarmayı başaramamış. Ne olduğunu anlayamadım. Hat yine kesilmiş. Alıntıları varmış. Tümüyle öğrenince yine bildiririm.»

«Tanrı korusun sizi. Tanrı yardımcınız olsun Yoldaş Momiş-Uli».

Az sonra herşey aydınlandı. Timoşin'in ardından Tolstunov ile Bozjanov'da geldiler. Zaev'le bağlantı yeniden kuruldu.

Zaev'e bir buyruk verilmişti: Ya hepsi ya hiçbiri. Bu aslında bir buyruk değildi. İkinci bölüğün giriştiği savaş Sovyetler Birliğinin koruyucuları tarafından yapılıyor ve onu ben yönetmiyordum. Zaev, kaygıya düşmüş ve ben onun sözünü kesmiştim. «Kendinizi ölü gibi gösterin.» İşte bu konuda benim yaptığım yalnızca buydu.

Zaev'in adamları da buna uyup ölü gibi siperlere yapışınca Almanlar tepeyi dolaşıp yola çıkmışlar. Köprüye doğru on tane tank yaklaşmış. Burada, köprünün mayin-

li olup olmadığını anlamak için durmuşlar. Önde bulunan üç tanktan subaylar ve askerler inip köprüyü denetlemeye başlamışlar. Yanlarında piyadeler varmış. Onlar donmuş köprüyü geçip ellerinde tüfekleri olduğu halde zincirleme durumda tepeye tırmanmaya başlamışlar. Sakınmayı elden bırakmadan yürürken ateş ediyorlarmış. Siperlerimizde saklanan askerlerimiz onları görüyor ve yetişip kendilerini öldüreceklerini düşünüyorlarmış.

Savunmadaki insanın duyguları tüm bir gerginlik içindedir. Bir dakika daha... Beş on adım ve yok olmak... Ve Zaev, birden «İleri.» diye haykırınca aslanlar ileri atılıp karşı saldırıya geçmişler. Belki insanlar yalnız böyle bir anda «Yaşamak, yada ölmek.» kararını verebiliyor. İşte ancak böyle bir duygu ile bu tip korkunç saldırıya geçilebilir.

Zaev'in haykırarak verdiği buyruk, son noktasına kadar gerilmiş sinirleri bir anda boşaltmış yada daha doğru değimiyle sonuna kadar kurulmuş zembereği boşaltmış. Tetiğe basılınca ok fırlar...

En önemli olan bu basınayı tam yerinde yapmak...

«Ölüler» yerlerinden doğrulup ileri atılmışlar. Yokuştan aşağıya doğru koşmuşlar. Bu bir patlamadır. Yüze doğru saçılan bir alev. Böyle bir durumda ne kadar hazırlıklı olursan ol, yine şaşırırsın. Almanlarda şaşkına dönmüşler. Canlanan bölük, köprüye kadar saldırısını sürdürerek onları kovalamış. Köprüyü denetleyen dokuz tankçıda bizim kurşunlarımızla yere serilmiş.

Öteki tanklar ateş açmış ama bizim askerler köprüye erişmişler. Ve bir dere kenarına saklanıp üstlerine tank savunma bombaları atmaya başlamışlar.

Piyadenin desteğinden yoksun kalan tanklar da ateş ederek çekilmişler.

Zaev'in bölüğü yüz kadar düşman öldürmüş. Üçte bırakılmış tank ele geçirilmiş. İçlerinde pişmiş tavuklar,

kadın iç çamaşırları, ayakkabılar ve yünlü kumaşlarla değişik eşyalar varmış. Bir de yetmişbeş milimetrelik topla. çekicisini almışlar. Hemde bir hayli mermisiyle. Yol kenarında saplanmış bir de otomobil bulunmuş. Almanlar son anda motorunu bozmayı başarabilmişler.

Düşmanı püskürten ve karı düşman kanıyla boyayan mutlu Zaev'in bölüğü eski yerini almış.

11

Karargahım toplandığında hava oldukça kararmıştı. Ev canlandı. Seslerimiz anormal çıkıyor, içimize dolmuş olan gülme bizi bırakıyordu. Zaev'in sevinci odaya dolmuş, onu değiştirmişti. Daha önce bize ağır şeyler söyleyen gri perde şimdi sanki ışık saçıyordu.

Matrönino'dan alıntılar getirilmişti. Tabancalar, dürbünler, bir yığın yazılı kâğıt, bavullar, sigara, şeker ve şarap. Bunlar masaya, yataklara, pervazlara, odanın tüm yanlarını doldurmuştu. Kapı durmadan açılıyor, izin almadan telefoncular, bağlantı erleri ve mutfak erleri ile seyisler içeri giriyordu.

Yanakları kıpkırmızı olan Rahimov, sürekli buyruklar veriyor, bense hiç bir şeye karışmadan duruyordum. İçim mutlulukla doluydu. Geçirdiklerimiz bizi birbirimze yaklaştırıyor, herşeyi paylaştırıyordu. Tolstunov, sanki bana aşkla bakıyordu. Bozjanov ise çocuksu bir saygıyla konuşuyor ve ben şimdi Timoşin'in inatlı bakışının anlamını anlıyordum: «Benide bir kahraman yaptır. Sen hepimizden daha yüce bir kahramansın.»

Şimdiye kadar duymadığım «Kumandanın sevinci» içimi dolduruyordu. Kalbim sıkışıyor, mutluluk göğüs boşluğuma sığamıyordu.

1

«Herkes dışarı çıksın.» dedim. «Yalnız Kıdemli siyasi yöneticinin kalmasını rica edeceğim.»

Bir dakika kadar bir itiş kakış oldu. Sonra Tolstunov'la yalnız kaldık. Kaputu ve kalpağı duvarda bir çivide sallanıyordu. Gömleğinin kollarını sanki evindeymiş gibi kıvırmıştı. Arkadaşlarını dışarıya çıkardığım sırada o gülümsüyor ve şakalar savuruyordu.

Şimdi yüzü ciddileşmişti.

«Baurdcan ne oldu çabuk söyle.»

Saklamadan herşeyi anlattım. Zvagin'in buyruğu ile kumandanlıktan alındığını ve tümen karargahına gitmem gerektiğini söyledim. Herşey iyi gitmiş olduğundan, yaşam ve şerefimin kurtulduğuna inanıyordum. Ancak buyruk, buyruktur. Zvagin'inden ne geleceğini de bilemem. Tüm düşüncelerimi ona açtım.

«Ya bizim generalimiz?»

«Bu konuda tek söz bile etmedi. Yalnızca (Tanrı yardımcın olsun Yoldaş Momiş-Uli) dileğinde bulundu.»

«Henüz kimseye kumandanlıktan uzaklaştırıldığını söylemedin değil mi?»

«Senden başkasına hayır.»

«Söylemede.»

«Yine de buraya dönmeyebilirim. Kaderim böyle yazılmışsa taburu senin almana sevinirim.»

«Böyle şeyler düşünme. Döneceksin.»

«Herhangi bir olura karşı söylüyorum. Seni taburun kumandanı olarak görmek isterim. O zaman ne olursa olsun içim rahat olur.»

«Ya Rahimov? Görevine göre kumandayı onun alması gerekli değil mi?»

«Fedya, bunu ben de düşündüm. Kumandanlar yaratıcı adamlardır. Savaş ta bir sanattır. Sadece buyurulara uymak, kumandan olmak için yeterli değildir. Herşeyi bilmek te bir anlam taşımaz. Bence yaratıcılar gerekli. Yürekli ve kararlılık sahibi olmak gerekli. Rahimov, olağanüstü bir yardımcı olacaktır. General bu konudaki ricamı dikkate alacaktır.»

«Şuna bak hele sanki dönmeyecekmiş gibi konuşuyor. Göreceksin ki döneceksin.»

«Bilmiyorum. Ama herhangi bir olura karşı söylüyorum ve içimin rahat olmasını istiyorum.»

«Pekala seni utandırmayacağım.»

Tolstunov'un sert ve geniş ellerini sıktım. Sonra kapıyı açıp karargah üyelerini çağırdım. Hepsi içeri girdi.

«Arkadaşlar beni tümen karargahına çağırdılar. Yerime şimdilik Rahimov bakacak. Kıdemli siyasi yönetici Tolstunov'da kalacak. Onun disiplinine saygı gösterin. Sizden askerin disiplinini istiyorum. Yoldaş Rahimov anlaşıldı mı?»

«Başüstüne. Anlaşıldı.» Bir an sustuktan sonra ekledi: «Siz haklısınız Yoldaş Kombat.»

Şeytan alsın, öyle bir konuşmuştu ki sanki sözlerimi duymuştu. Siyah gözlerinde bir anlık bir kırgınlık gölgesi bile yoktu. Evet Tolstunov, senin karargah amirin gerçekten çok iyi. Aklımdan geçen bu cümle içimi burktu. Gerçekten tabura veda mı ediyordum?

Bozjanov, bana dikdik baktı. Bir içgüdü ona kötü bir şeylerin geçtiğini fısıldamıştı. Kaygıyla sordu :

«Ne zaman döneceksiniz Yoldaş Kombat?»

«Bugün.» dedim., Sakin konuşuyordum: «Bir kaç yudum içsek hiç de fena olmayacak arkadaşlar.»

Ahçı Vahidov'un da saati gelmişti. Alıntılardan yararlanmış bir iki, üç ve dördüncü yemeği de yapmıştı. Ama onun keyiflenmesini önledim.

«Haydi çabuk ol. Bayram yemeği mi bu?»

Rahimov, alıntı yığınından bir kaç kutu istakoz konservesi çıkardı.

Tolstunov'da alıntı şarapları ortaya koydu. Bana sundu iteledim. Bunun üzerine yanımda duran Sinçenko, matrayı uzattı:

«Rus içkisinden bir bardak almaz mısınız?»

«Doldur bakalım. Bir tekden bir şey olmaz. Tokuşturalım arkadaşlar. E, söz gelişi Tanrı versinde son olmasın.»

Rahimov, bardağını dikti ve ayağa kalktı.

«İzninizle Yodaş Kombat. Yol grubunuzu hazırlayayım.»

«Grup mu? Önemli söz bulmuşsun.»

«Nasıl olur? Tümen karargahına boş elle gidecek değilsiniz ya.»

«E, hadi hazırla bakalım.»

2

Grubum iki atlı. Ben ve Sinçenko ile iki alındı motosikletten kuruluydu. Biri barış sırasında yarışlarda ün yapan tank savunma takım kumandanı Şakoev'e verilmişti. Kafkasyalı olan ve orada misafirliğe giderken armağan götürme törelerini bilen Şakoev, sepetin içini alıntılarla doldurmuştu. Aralarında bavul dolusu evrak, en iyi sigaralar, fotoğraf makineleri ve ender şaraplar da bulunuyordu.

İkinci sepetin sürücüsü de Kurbatov'du. Onun sepetine de tutsak yüzbaşıyı yerleştirmişlerdi. Alacakaranlıkta erler onu inceliyorlardı. Bembeyaz bir bez gözünün birini kapatıyordu. Öteki gözünün bakışı ise kimseye şeref vermiyor, yalnızca ileriye bakı-

yordu. Traşlı, sanki toz içindeymiş gibi duran yüzünde tentürdiyotun izleri belliydi. Çenesine bir band yapıştırılmıştı. Yüzbaşı işaretli kaputunun iki üç düğmesi iliklenmiş, yarı açık duruyordu. Kaçarken kaybettiği kasketi bulunup verilmişti. Başının üstündeki kasketinin geniş siperliği, tutsaklığın boyun eğmeyişine işaret ve gururunun korunuşunun belirtisiydi. Dudakları kıpırdamıyor ama sanki bize anladığımız bir dille: «Beni yakalayıp silahlandırdınız, ama moral gücümü, yengiye olan inancımı ve üstün ırkımı elimden alamadınız» diyordu.

Arkasına tutsağını kimselere bırakmayan Stojkin yerleşmişti! Yana eğilmiş kalpağının altından perçemleri kıvrılıyordu. İncecik elinde töfeğini sıkıyor, belinde bir tabanca sallanıyordu.

Ufukta; sağda, solda yangın kızıltıları görülüyordu. Top sesleri azalmıştı. Ancak bazı bölgelerde silahların kavgası sürüyordu. Savaş günü daha bitmemişti. Cepheden şoseye doğru gruplar halinde yalnız erler geliyor ve nöbetçilerimiz tarafından durduruluyorlardı.

Dizgini oynattım, Lisanka hemen tırısa geçti. Şoseden, Şişkino'ya giden yola döndüm. İri atı ile Sinçenko ve patırdıyan motosikletler ardımdan geliyordu. Solda orman yükseliyordu. Ağaçların arasından üç dört kişilik gruplar yada tek başlarına askerler çıkıyordu. Burada da onları durdurup bir araya topluyorlardı. Birden bir ses yükseldi:

«Dur! Parola.»

Lisanka'nın dizginini kastım. Biri ata yaklaştı. Göğsünde kumandan kayışları çaprazlanıyordu. Bir eliyle atının dizginlerine yapışmıştı. Öteki elinde tabancasını tutuyordu. Tümen siyasi yöneticilerinden Goluşko'yu tanıdım. Sinirlerinin sonuna kadar gergin olduğu anlaşılıyordu.

«Bunlar seninle birlikte mi? Nereye gidiyorsun?»

«Tümen karargahına generalin yanına. Beni çağırmıştı.»

«Bulabilecek misin bilmiyorum. Düşman makinecileri Şişkino'ya kadar sokulmuşlar. Karargah belki de çekildi. Tüm karargah subayları ve siyasi yöneticiler adam toplamaya gönderildi. Kargaşalığı sen de görüyorsun.»

Sonra atını çevirip süklüm püklüm ormandan gelen bir gruba doğru sürdü. Yine hafif Ukranya şiveli sesi duyuldu.

«Dur! Bekleyin. Hangi alaydansınız?»

Yaklaşıp kulak verdim.

«Hangi bölüktensiniz. Orayı neden bıraktınız?»

«Darmadağın olduk Yoldaş kumandan. Kaybolduk. Belki artık bölüğümüz yok.»

«Ya orada kimler çarpışıyor?» Goluşko silah seslerinin duyulduğu yanı işaret ediyordu. «Sesleri duyuyor musunuz?»

«Almanlar ateş ediyor.»

Goluşka bana döndü:

«Durma sür Momiş-Uli. Şişkino'dan başka bir yere gönderilmen olmayacak şey değil. Hemde çok dikkatli ol. Belli olmaz onlar senin motosikletlerini Alman sanıp ateşi basabilirler.»

«Onlar sahiden Alman motosikletleri. Hitlerin araçları, bugün ele geçirdik.»

«Oho, olağanüstü. Duyuyor musunuz çocuklar? Fristlerden motosiklet almışlar. Düzelin bakayın. Hazırol! Ardımdan.»

Adamlarımın yanına döndüm. Yola koyulduk. Soldan şu anda nerede olduğu bilinmeyen cepheden, parçalanmış alayın askerleri birbiri ardından geliyordu.

3

Nöbetçiler, Şişkino'da bizi durdurdular. Burada sa-

vunmayı yapmak üzere kumandanlık bölüğü siperlenmişti. Köyün kıyılarında yangın kalıntıları görülüyor, bazı yerlerden de alevler yükseliyordu. «General burada değil.» diyeceklerini düşünüyordum. Bizi daha geriye bir yere göndereceklerdi. Ama bölük kumandanı bir yere telefon edip yanımıza bir kolcu verdi.

Bir kaç dakika sonra teneke damlı büyük bir evin önüne geldik. Burası Panfilov'un karargahıydı. Pencereleri sıkıca kapatılmış ve ışığa karşı karartılmıştı. Çatlamış ve delinmiş yerler yamanmıştı. Karargahın bölümlerinin bulunduğu bir başka evin önüne yanaşmış duran kamyona ateşe dayanıklı büyücek bir sandık yükleniyordu. Tümen karargahı taşınıyordu.

Arkadaşlarıma beklemelerini söyliyerek attan atladım. Nöbetçiye giderek içeriye haber gönderdim. Her zamanki gibi merdivenlerde Panfilov'un buyruk subayı Uşko koştu.

«Gelin, gelin Kıdemli teğmen, General sizi bekliyor.»

İşte bildiğim oda. Akümülatörle çalışan küçük lamba ışık saçıyordu. Pencerenin içinde yine deri kılıfıyla gezici telefon duruyor, tümüyle örtülmesine çalışılmış olmasına karşın pencere deliklerinden içeri giren rüzgâr masanın üstündeki bir gazetenin sayfalarını oynatıyordu. Duvar aynasının siyah oymalı çerçevesine serseri bir şarapnel parçası raslamıştı. Anlaşıldığına göre şimdi hararetini kaybeden bu odada oldukça önemli olaylar geçmiş. Generalin gezici yatağı toplanmıştı. Yanında da şişkince bir denk vardı. Anlaşılan burada gecelemek kararında değil. Bitişikteki odadan, kapıyı ardından kapamayan Panfilov, çıktı. Dipte haritaya eğilmiş yüzbaşı Dorfman'ı ve yanında bir ikinci telefonu gördüm. Generalin ancak dizlerine kadar uzanan yarım kaputu açıktı. Kalpağının uzun kulaklıklarını da yukarıya kaldırmış ve işini engellememesi için üstten bağlamıştı. Panfilov'un görünüşün-

deki bir «şey» beni şaşkına çevirdi. Bu «şey» ortama uymuyordu. Generalden taptaze bir kolonya kokusu yükseliyordu. Kalpağın örtemediği saçları özenle kesilmişti. Berberin makası bıyıklarına da dokunmuş, temiz traş olmuş yüzünde onlar, iki siyah dörtgen olarak belirmişti. Bir tek sözcükle generalin görüntüsü kontlara benziyordu.

«Yoldaş General, General Zvagin'in buyruğu ile taburu devredip...»

Bir an duraladım. Ne demem gerekliydi: «Geldim mi.» Yoksa «Kendimi tanıtıyorum mu?». Ve ben:

«...Kendimi tanıtıyorum.» dedim.

Panfilov, hafifçe gözlerini kıstı.

Ne düşündüğünü anlayamıyordum.

«Adınızı ve rütbenizi neden söylemediniz?»

«Suçluyum...» Bir an «Bizim general hiç bu kadar formalist olmadı.» diye düşündüm. Sonra ekledim:

«Kıdemli teğmen Momiş-Uli.»

«Hangi alaydan?»

Alayın numarasını bildirdim.

«Hangi tümenden?»

«Nasıl?»

«Hangi tümenden diye sordum?»

«Üçyüz altmışıncı atış tümeninden.»

Panfilov, açık kapıya doğru dönüp bağırdı:

«Duyuyor musunuz Yoldaş Dorfman? Bilmiyor. Daha hiç bir şey bilmiyor.»

Sonra yine bana döndü. Bıyıklarının altında gizlenen dudağı bir yana büzüldü. Gülümsemesini örtmeye çalışıyordu.

«Yanılıyorsunuz, yoldaş şimdi bizim adımız başka.»

Masadan bir gazete alıp bana uzattı. Pravda'nın yeni sayısıydı. İlk sayfasında kırmızı kalemle çizilmiş bir bil-

diri vardı. Bizim tümen bundan sonra sekizinci koruyucu tümeni adıyla anılacaktı.

«Bundan ötürü de sizi kutlarım Yoldaş Momiş-Uli.»

Yarım kaputunun bir eteğini yana atarak elini pantolonunun cebine soktu ve Sovyet Muhafız Ordusunun nişanını çıkardı. Bu parlak kırmızı bayrağı ilk kez görüyordum.

«Bakınız Yoldaş Momiş-Uli. Bunu bana bugün gazete ile birlikte getirdiler. Şimdilik yalnız bir tek. Bende onu taktım. Sonra çıkardım. Yalnız başıma övünür gibi gezmek istemiyorum.»

Nişanı elinde çevirip emayenin parlaklığına sevinçle baktı. Sonra yine özenle cebine indirdi.

Bir kaç gün önce berbere «Gravdeyska nişanını alınca gençleşeceğini ve kendisini ellerine bırakacağını» söylediğini ansıdım.

Panfilov'da o anı ansıdı.

«İster istemez verdiğim sözü tuttum.» dedi. «Gördüğünüz gibi hem saç hem sakal traşı oldum.»

Yine şaşkınlığa düştüm. Bu nasıl olur? Almanlar hazırladıkları yumruğu indirmiş, bastırıyorlar. Savunmamız parçalanıyor. Hitlercilerin Moskova'ya saldırılarına karşı belki başka bir düzen almak gerekecek. Bu sırada tümen komutanı traş olmak için nasıl boş zaman bulabiliyor.

Panfilov açıkladı:

«Bugün aşağı yukarı öğleden beri Malih ve Yurasolov ile bağlantım kesildi. Hatta Yurasolov'da bizimkilerin dayandıklarını bile bilmiyorum. Şimdi burada Şişkino'da duruyor ve bavullarını topluyorum. Başka yapacak bir şeyim yok. Ama düşmanda hala ziyarete gelemedi. Aslında buraya gelmeyi nasıl istiyor bir bilsen.»

Toparlanmış yatağına bakarak ekledi:

«Kısımlar taşındı. Ama biz herşeye karşın Yoldaş Dorfmanla geceyi burada geçirebiliriz.»

Panfilov. İçi siyah deriyle kaplanmış kaputunun kollarını çekiştirdi. Onun çalışmak için sabırsızlandığını sandım. Ama o aynaya döndü omuzlarını gerip parmaklarını bıyıklarından geçirdi. Çağrılmam konusunda, benim konumda tek söz etmemişti.

Bende susup konuşmasını bekliyordum.

4

Uşko yine göründü.

«Yoldaş general size getirilen armağanlarla birlikte teğmen Şakoev gelmiş. İzniniz olacak mı?»

«Biz Yoldaş General» dedim. «Durumdan yararlanarak tutsak yüzbaşıyı da getirdik.»

«Siz artık motosiklet te mi kullanıyorsunuz?»

«Evet benimle birlikte iki tane geldi. İki tane de taburda var.»

«Hım... Haydi çıkıp bakalım.»

Panfilov kaputunun düğmelerini iliklediği. Sabırsızlık içinde ve kendisini kaptırdığı merakla dışarıya yürüdü ama durmak zorunda kaldı.

Teğmen Şakoev, armağanlarla odaya dalmıştı. O, yürekli bir davranışla kucağındakileri masaya bıraktı. Bunların hepsi kahverengili yeşilli bir Alman brandasına sarılmıştı.

«Yoldaş General Talgar alayı birinci tabur er ve kumandanları adına» diye ekledi.

«Teşekkür ederim... Hepinize teşekkür ederim.»

Ve hemen konuşmaya başladı:

«Yoldaş Şakoev, tutsağı ve ele geçirdiğiniz tüm evrakı Grovenovo köyündeki istihbarat bölümüne götürün. Bunu da hemen yapın. Beni anladınız mı?»

Panfilov'la birlikte sokağa çıktık. İlerde, genellikle solda yangının pembelikleri dalgalanıyordu. Hayır sanırım bu öncekilerden ayrıydı. Bazıları alçalıp soluklaşmışlardı. Atış sesleride belli bir şekilde azalmıştı. Silahlar artık seyrek patlıyordu. İşte boğuk boğuk bir makineli çalıştı. Ardında bir tane daha. Panfilov, soğuk havayı derin derin içine çekti.

«Dayandık.» diye fısıldadı. «Daha nerede ve nasıl olduğunu bilmiyorum ama dayandık Yoldaş Momiş-Uli?»

Kapının önünde, karlı yolun üstünde iki at ve iki motosiklet silueti gölgeleniyordu. Kurbatov ve Strojkin, tüfekleri yere dayalı ayakta duruyorlardı. Sepette ürpermiş tutsak yüzbaşı oturuyordu. Kaputunun yakasını kaldırmıştı.

Şakoev Almanca:

«Kalk» diye buyurdu. «Karşınızda general var.»

Nazi Yüzbaşısı kalktı ve sallandı. Kesindiki ayakları uyuşmuştu ama dengesini korudu. Sepetten inip esas duruşa geçti.

Panfilov.

«Onu nasıl da güzelleştirmişler.» dedi. «Arkadaşlar o bayağı donmuş sanırım.»

Şakoev, karşılık verdi :

«Alçak biraz Ruz ayazı yesin Yoldaş General.»

«Tutsağa eziyet etmek güzel değil. Yoldaş Uşko, ona bir şey getirin Örneğin bizim kaputlardan bir tane.»

Uşko eve yollandı.

«Yoldaş General.» yeni bir ses duyulmuştu. «Raporumu vermeme izninizi rica edeceğim. Ben çavuş Kurbatov.»

«Evet, evet Yoldaş Kurbatov, konuşun.»

«Bavulu yanımızda. Oradan birşey çıkarabiliriz.»

Sonra çabucak parlak metalden yapılmış köşeli bir

bavul çıkardı. «Biz ona şöyle bir göz attık Yoldaş General. Başka hiç bir şeye el sürmedik.»

Kurbatov bavulun kapağını açtı ve el fenerini içine tuttu. Üstte özenle katlanmış orenburg şalı denilen ince yünden bir örtü duruyordu. Onu kaldırınca altından ince ipek kadın çamaşırları, renkli buluzlar ve pabuçlar göründü.

«Hım onunla konuşmayacağım.» dedi Panfilov «Geriye bindirin. Siz mi yakaladınız onu Yoldaş Kurbatov? Siz mi yakaladınız?»

«Hayır. Er Strajkin. Kendisi burda generalim.»

«Strajkin ha. Alma-Ata'dan mı?»

Strajkin:

«Moskova'dan» diye cevap verdi.

Panfilov, sevincini saklamadı.

«Takviyeden ha? Bak bu işte gerçek bir armağan.» Biraz düşündü sonra konuşmasını sürdürdü: «Bugün öyle bir gün oldu ki arkadaşlar yeni ile eski ayırdedilmeli. Bugün...»

Cümlesini tamamlayamadı. Uşko elinde bir kaputla merdivenlerden koşarak iniyordu:

«Yoldaş General sizi telefondan istiyorlar. Yetmiş üçün komiseri arıyor.»

«A, budular demek. E, davranın Yoldaş Şakoev. Bunu da o yabancıya giydirin. Allahaısmarladık Gravdeyska'lar. Yoldaş Momiş-Uli siz benimle gelin.»

5

Odanın eşiğinden ahizeden gelen gürültü duyuluyordu. Kırışıksız kaputu iyi sıkılmış kemeri ile yüzbaşı Dorfman ahizeyi kulağından biraz uzaklaştırmış öyle tutuyordu. Dorfman, masanın yanına, daima birlikte gezdirdiği tümen davranış haritasının bulunduğu dosyayı koymuştu.

«Bir dakika» dedi. «Telefonu generalime veriyorum.»

Panfilov, bir sandalya çekip otururken bize seslenmeyi unutmadı: «Oturun arkadaşlar, oturun.»

«Yoldaş Lavritenko mu? Sizin bizi aramanız için uzun bir süre bekledik... Dinliyorum, dinliyorum. Acele etmeyin.»

Ahizede birşeyler tıkırdadı. Panfilov arasıra sorular soruyordu.

«Ya alay karargahı? Saat kaçta oldu bu? Sizi kim korumuş olabilir? Hım... Orada başka ne gibi güçlerimiz vardı ki? Yoldaş Dorfman haritayı verin bana.»

Haritayı dizine açtıktan sonra sürdürdü:

«Uğrumov'da mı.» Panfilov'un yüzü sanki birden ihtiyarladı. Ağzının çevresindeki kırışıklıklar daha belirli bir şekil aldı. «Georgiev de mi? Oldukça. Görüyorum. Sağ kalanlar var mı? Bekleyin bir dakika not alayım.»

General, Dorfman'a döndü. Bir şey söylemek istiyordu ama yalnızca haritada kırmızı kalemle bir noktayı çevirdi. Ve yine ahizeyi eline aldı. Yüzündeki gölge yok oldu. Alışkanlık galip geldi. Askerin acımasız kurtarıcısı, alışkanlık. Panfilov, artık yeniden gülümseyip şaka edebilirdi.

«Gecelemek için yerleşin Yoldaş Lavritenko. Ben mi? Eski yerimdeyim. Evet sakin sakin oturuyorum burda.»

Panfilov'un üst dudağı gülümsemesini saklamak için yine büzüldü. Bunları söylemekten mutluluk duyduğu anlaşılıyordu.

«Kısmen sayenizde Yoldaş Lavritenko. Yarın buradan beni değiştireceksiniz. Beni anladınız mı?»

Panfilov'un sesi şimdi şakacıydı. Ekledi:

«Karşımda duvar aynası var. Ama çatladı o.»

Generalin ses tonundaki değişikliklere şaşırdım. İşte yine değişmişti:

«Tümenimizin bugün Gravdeyska nişanı ile şereflen-

dirildiğini bildirin. Evet... Hepsini tarafımdan kutlayın. Hepsinin ellerinden sıkıp teşekkür ettiğimi bildirin.»

Panfilov, ahizeyi yavaşça yerine koydu. Haritayı Dorfman'a geri verdi.

«Teğmen Ugrunov'u ansıyor musunuz?»

Kısaca cevap verdim:

«Evet.»

Ciddi yüzlü teğmeni nasıl ansımam? Bir kez aksi Vahidov'un köy çocuğu sanıp bulamaç vermediği teğmeni nasıl ansımazdım.

«Vurulmuş ve ölmüş. Siyasi yönetici Georgiev'i de tanırsınız değil mi? O da öyle. Bu birlik hemen hemen savaşta bitmiş. Ama tankları geçirmemişler. Dokuz tanesini uçurmuşlar ötekiler kaçmış. Görüyorsunuz Yoldaş Dorfman, iş aydınlanıyor. Ama bilmeceler hala pek çok.» Panfilov traşlı başını kaşıdı. «Kopuk sayfalı kitap gibi. Bu kopuk sayfaların kaybolmaması gerekli. Onları yenileyip bu kitabı okumamız gerekli.»

Masanın üzerine yine haritayı serdi ve Dorfmon'a seslendi:

«Gidin Yoldaş Dorfman, çalışın.»

«Başüstüne. Ama özür dilerim Yoldaş General, zamanı değil mi?»

«Taşınmamız için mi? Yaparız. Düşündüğünüz için teşekkürler. Gidiniz.»

Panfilov'la başbaşa kaldık.

Ve bildiğim jestiyle parmaklarını havada çevirdi. Bu davranışı daima sesli düşüncelerine eşlik ederdi.

«Halbuki daha çocuktu...»

Anladım Ugrünov'u düşünüyordu.

«Çocuk... Yoldaş Momiş-Uli ben onun meziyetleri olduğunu biliyordum... Ama böyle bir şey... Böyle bir şeyi beklemezdim.»

Bana doğru eğilmiş düşüncelerimi öğrenmek için ilgi

ile yüzüme bakıyordu. Ne söyliyebilirdim? Sessizlik içinde bir dakika geçti.

«E, Yoldaş Momiş-Uli, anlatın bakalım.» Panfilov gözlerini kıstı. Küçük kırışıklıklar dağıldı. «Ne çorba karıştırdınız? Acele etmeyin benim zamanım var.»

Günlük olayları rapor etmeye başladım. Almanların siperlenmiş askerlerimi mayinle yoketme taktiğini anlattım. Tereddütlerimi, yaralılarla karşılaşışımı ve onlardan birinin «Böyle dayanırsak, dayanamıyacağız demek.» dediğini yineledim.

Panfilov, bir kez bile sözümü kesmedi.

Ama benim yine raporumu kesmem gerekli. Sokakta bir otomobil sesi duyuldu ve bir kapı kapandı. Panfilov doğruldu bende kalktım. «Acaba, Zvagin mi geldi?» diye düşünüyordum.

6

Teğmen Uşko girdi.

«Yoldaş General yine muhabirler. Çok rica ediyorlar.»

Panfilov, saatini çıkarıp baktı.

«Eskiler mi?»

«Evet. Moskova'ya döneceklermiş acele ediyorlar. Bugün onları kabul edemeyeceğinizi söyledim.»

«Hımm... Ben onlara söz vermiştim. Sabahleyin bunu getirdikleri zaman söz vermiştim -O yine «Vvardeyska» nişanını çıkardı- Onlara bilgi vermem gerekliydi. Hayır şimdi ayrılmam. Beni bağışlasınlar. Onlara özürlerimi ilet Yoldaş Uşko.»

«Başüstüne!»

Ama henüz yeniden oturmuş ve Panfilov, «Devam edin Yoldaş Momiş-Uli sürdürün» demişti ki karşımıza yine Uşko dikildi.

«Yoldaş General söyledim ama diretiyor ve rica ediyorlar.»

«E, eee.»

«İçeri girmelerine ve bir tek soru sormalarına izin vermenizi rica ediyorlar.»

«Yalnızca bir soru mu?» Panfilov gülmeye başladı. «Kurnazlık etmeye çalışıyorlar. Yapacak başka şey yok, kurnazlığa boyun eğmek gerekli Yoldaş Momiş-Uli.»

Sonra soru dolu bakışlarla bana baktı. Sanki evetlemem gerekliydi. Kapıya yürüyüp açtı.

«Buyrun arkadaşlar. Sizinle daha uzun bir söyleşide bulunmak isterdim ama... Anlaşalım: Yalnız bir soru. Rica ederim, rica ederim...»

Kapıdan ilk giren «Frontova Iliüstratsiya» dergisinin muhabiri Nefkov oldu. Şapkası sarı saçlarını kısmen örtüyordu. Üstündeki yeni ve kokusu henüz gitmemiş deri çeketinin bazı yerleri çamurlanmıştı. Anlaşılan Nefkov, boynunda asılı fotoğraf makinesiyle siperlere uğramış ve yerlere yatmıştı. Canlı yüzü biraz utangaç gülümseyişi, kızarmış yanakları geçirdiği iş yüzünden mutlu olduğunu gösteriyordu. Generale selam aldı.

«İyi akşamlar Yoldaş...» Panfilov, dar Mogol gözlerini kıstı ve gülümsedi. «Yoldaş Bakışın yönü.»

Nefkov'un arkadaşı olan ortaboylu, çeketi iyice kırışmış, yüzü rüzgârdan esmerleşmiş biri şaşkınlıkla konuştu:

«Nasıl, nasıl? Ne dediniz Sayın General?»

Panfilov, gülümsedi.

«Bunu mu sormak istediniz bana?»

Yazar arkadaşınız -ki şimdi onu Grineviç diye adlandıralım-şaşırmadı:

«Yoldaş General ne diyorsunuz?.. Şimdilik yalnız soruyoruz?»

«Hım... Üzülerek belirteyim ki bakışın yönü konusun-

da felsefe yürütecek zamanımız yok. Her ne kadar konuşmaya başladıksa... Yoldaş Nefkov, aramızda benzerlik görmüştü -beni işaret etti- Biz benziyormuşuz. Bakış yönümüzde birmiş... Evet unutuyordum Yoldaş Grineviç, benim yedek güçlerimin kumandanı Yoldaş Momiş-Uli, tanıştırayım sizi. Oturun arkadaşlar, rica ederim. Bir dakikalık bile olsa oturun. Ayakta durmak bize birşey kazandırmaz.»

İçeri girenler sandalyalara yerleştiler. Gireneviç, generale düşüncesini hatırlattı.

«Evet onu size kısaca anlatacağım. Daha yaşlı kuşaklarda, ihtilali elleriyle yapanlarda görev anlayışı siz genç kuşaklardan başka doğmuştur. Onlar kime karşı ve ne için savaşacaklarına karar vermek zorunda kalmışlardır. Sizse... Sizse, bizim gelecek kuşaklarımıza bakıyorsunuz. Babasından onda ne var diyorsun. Babasına benzemiyor gibi geliyor. Bakış yönleri ise ayni. Beni anladınız mı?»

General alışkanlıkla onlarada bitiriş cümlesini aynen söylemişti.

«E, haydi sorun sorunuzu»

«Siz bize cevabı verdiniz artık Yoldaş General. Daha fazla zamanınızı almıyalım.»

«Cevap mı vermişim size?»

«Evet. Biz size bugünün savaşlarını bir kaç sözcükle belirtin diyecektik. Bu sözler söylendi artık. Teşekkür ederiz. Ne yazacağımızı anladık. İzninizle gidelim generalim.»

7

Panfilov kalktı. Çeketinin yakası kırışıklıklarla dolu boynunu açıkta bırakıyordu. Biraz öne eğilmişti. Dudakları kıvrımlı ve hüzünlüydü. Nesi vardı? Yorgun muydu?

Yada mutlu değil miydi? Kimden memnun değildi?

«Demek sizin için aydınlandı konu?»

«Anladım Yoldaş General. Artık yazmaya gidebilirim.»

Sessizlik oldu. Şeytan alsın Panfilov, muhabirleri neden gitmeye bırakmıyor.

«Bense anlamadım.» dedi.

Kamburlaşmıştı, başı hala öne eğikti. Odada gezindi.

«Bir kaç sözcükle mi? Hayır Yoldaş Greneviç. Biz sizinle bu sorunu çözemedik. (Bakışın yönü) Hımm... Bu tüm yaşam için, savaş için söylenebilir. Ama bugün...»

Panfilov, parmağı ile gazeteye dokunup tarihi işaret etti.

«Bugün ayın onyedisi. Kendisinde birşeyler saklıyor.»

Başını kaşıdı. Yine gezindi ve esmer muhabirin önünde durup gözlerine baktı ve onlarda ilgi gördü. Gülürsedi, sonra yine konuştu:

«Sanırım Valter bir mektubunda (Bağışlayın) diyor (uzun yazmak zorunda kaldığım için. Kısa yazmak için zamanım yoktu) Yalnızca bu sözü yineliyebilirim.»

Yine bir süre geçti. Muhabirler akıllıca davranıyor, susuyorlardı. Panfilov, kollarını çekiştirdi.

«Yoldaş Grineviç yanınızda haritanız var mı?»

Muhabir çantasından haritasını çıkarıp masaya serdi. Panfilov, bana döndü:

«Yoldaş Momiş-Uli sizde daha yakına gelin.»

Panfilov, elinde kalem haritanın üzerinde durdu.

«Evet arkadaşlar, benim için henüz aydınlanmamış bir şey var... Anlıyamıyorum nerden çıktı benim bu yedeklerim?»

Yine bana baktı.

«Yoldaş Momiş-Uli bugün siz bana bölüğü niçin Görüni'den Matrönino'ya aktarmamı istediğim için şaşmışsınızdır. Açıklayın öyleydi değil mi? Halbuki o saatte ben

cepheyi yıkan düşman tanklarının Gorüni'deki mevzilerinizin karşısına çıkmasını bekliyordum.»

Panfilov, haritada Alman tank tümeninin amacı olan bölgeyi gösterdi. Kaba bir ok getirerek tümenin ön hattını işaretledi.

«Burada» diye sürdürdü. «Tanklar, topçumuz arasında yol açtılar. Onlar için pahalı oldu ama geçtiler.»

Sonra bu yoldan ilerliyen tankların Volokolamsk şosesine bir çıkış yolu ele geçirdiklerini söyledi. Belirttiğine göre bu geçidi tutabilmek için piyade de baskıyı sürdürüyormuş.

«Bu sırada, arkadaşlar kendi kendime Gorünü'deki tanksavarlarımız da çökecek ve yolun düğüm noktası da düşecek diye düşünüyordum. Ancak Alman tankları oraya kadar uzanamadılar. Bilinmiyen bir yerden çıkan yedek güçler onları karşılamış ve onlara geçit vermemiş. Acaba kim yaptı?. Bunu bilmiyorduk. Alay karargahı ile bağlantımız kesik. Orada topçuda yok, yalnızca bir avuç piyade. Arkadaşlar düne kadar askeri ilim -Panfilov bu sırada bana baktı, kısık gözlerinde bir gülümseme gördüm- böyle bir olay tanımamıştır.»

Panfilov, konuşkan bir adam olmuştu. Kuşkusuz, iyi niyetli muhabirlerle düşüncesini paylaşıyor ve kendini tatmine çalışıyordu. Başı dikilmiş, kamburu artık belli olmuyordu. Açık kaputundan madalyaları görünüyordu. Pırıl pırıl çizmelerinin üzerinde hafifçe döndü. Yine gençleşmiş, mutlu bir kont görünüşü almıştı. Bu son karşılaşmamızda onu böyle ansıyorum.

Kalemiyle yine haritayı işaretliyordu. «İşte burada biri, kim olduğu bilinmeyen biri çıkmış dağılan taburdan kalanla ve elindeki hafif silahlarla her yandan saldıran düşmanın karşısına dikilmiş ve düşmana uzun ve felaketli saatler geçirtmeye başlamış. Ya tanksavar mangaları!..» Panfilov teğmen Ugrünov ile siyasi yönetici Georgiev'in

yönetimindeki birliklerin kahramanlığına değinmeden yapamadı.

«Gencecik bir çocuk. Ama askerleri ile yirmi tankı durdurdu ve öldü. Evet fedakârdı ama akıllıca öldü.»

Anlıyordum. Panfilov, benimle birlikteyken anlatmaya başladığı düşüncelere dönmüştü. Sanki kendi kendine soruyordu:

«Bu çocuktaki bu ruh zenginliği nerden?»

Grineviç, alçak bir sesle:

«Bakış yönünden.» dedi.

«Yalnız bu değil, yalnız bu değil... Bakış yönünü ben dünde biliyordum. Ama bugün, ama bugün olanlar, bunu nasıl açıklıyalım!.. Panfilov, parmaklarını şaklattı. «Ben bir kumandan olarak savaştan önce planlar yaptım, taktik hazırladım. Askersiz düşünce boştur arkadaşlar. Bugün benim bu planladıklarımın hepsi aşıldı arkadaşlar.»

Generalin ileriye uzanmış açık parmakları donup kaldı. Ne yapacak acaba?.. Yine mi şaklatacak. Hayır parmakları durdu ve o sanki haykırdı.

«İşte arkadaşlar aradığımız sözcük bu. Aşılmak. Üste çıkmak. Askerler ve kumandanlar kendilerinden beklenen aştılar. Kendilerini geçtiler. Bilinmeyen yedeklerimde böyle yaptılar. Beni anladınız mı?»

Düşündü ve ekledi:

«Doğal, ben yalnız ilk bilgilere sahibim. Çoktan beri iki alayımın karargahı ile bağlantım kesik. Onların kumandanları nerede, sağlar mı? Bilmiyorum. Şimdilik bu «Aşmak» sözcüğü de bir «Önsöz.» sonra daha iyisini, daha uygununu buluruz. Belki de daha mütevazisini buluruz. Önümüzde daha ağır günlerimiz var. Bunu da bilmemiz gerekli. Evet arkadaşlar, şimdi sizlere allahaısmarladık diyebilirim.»

Haritayı almak için uzandı ama durdu.

«Gecenin karanlığından yararlanarak askerlerimizi

gerideki ikinci hatta çekecek ve düşmanın cephemizi yarmasına izin vermiyeceğiz.»

Panfilov, haritayı sahibine verdi.

«Ve böylece yeni buluşmaya kadar güle güle.»

Nefedov, gülümsedi. Yanakları yine çukurlaştı. Fotoğraf makinesinin kayışını boynuna geçirdi.

«Yoldaş General şurada izin verirseniz bir resminizi alayım. Böyle yarın kaputunuzla şu deliğin önünde.» O, eliyle aynada şarapnelin rasladığı yeri gösteriyordu. «Odanızı biraz mağnezyumla kokutacağım ama kısa zamanda temizlenir.»

«Gündüz Alman bize dumandan göz açtırmıyordu, şimdi de siz mi? Rica ederim Yoldaş Nefedov, yapmayın.»

«Yoldaş General, bu kadar güzel konu.»

«Olsun. Daha güzelleri de vardır. Gusinevo'dan geçin. Orada istihbarat bölümünde bir Alman yüzbaşı var. Güzel bir parça. Onu tutsak alan Moskovalı bir genç var. Strojkin'e de orada raslayabilirsiniz?» Panfiov saatine baktı. «Onlara yetişebilirsiniz. Şimdi telefonla haber vereceğm. Birlikte resimlerini çekin. Çocuk denecek kadar genç bir asker ve onun yanında düşman tabur kumandanı. Moskova buna sevinecektir. Yoldaş Nefedov, benim resmimi çekmek için daha pek çok zamanınız olacak. Yarın uğrayın. Gündüz dışarı çıkacağım. O sırada arkadaşlarla çekersiniz. E, anlaştık mı?»

Kısa ceketli muhabir haritasını sallıyarak söze karıştı.

«Nefedov, diretme. Yoldaş General, sözleriniz için teşekkürler ederiz.»

Selam alıp çıktılar. Arabanın motoru çalıştı.

8

Panfilov, bana «bekleyin» dedikten sonra muhabirlerin ardından içerki odaya geçti ve telefonla konuşurken boğuk boğuk sesi geldi.

Dorman'ın odasında bir iki dakika kadar kaldı. Ara sıra kısık sesini duyuyordum. Dinlenmedim. Sonunda çıktı.

«Oturunuz, oturunuz.»

Bir süre düşünceli bir şekilde gezindikten sonra konuştu:

«Daha ne Malih'i ne de Yurasov'u bulabildik.»

Yanıma oturdu. Bir paket «Kazbek» çıkarıp açtı.

«Alınız bakalım Yoldaş Momiş-Uli?»

Kibrit çakıp uzattı. Üstünlükten uzak rütbe ayırımı gözetmeyen tutumundan yüreklenerek sordum:

«Çakmağınız nerde Yoldaş general?»

«A, çakmak mı? -neden bilmem kurnazca göz kırptı- Bugün birisine verdim. Ona armağanın bir sebebi vardır dedim. Bir zamanlar size vermeyi düşünüyordum. Sebep ayniydi. Anlıyor musunuz?»

Evet, anlamıştım. Hatta şimdi kesilmiş olan konuşmamızdan önce bile anlamıştım. Panfilov, bir kaç cümleyle anlatmadan önce arkadaşça göz kırpmasiyle içimi ısıtmıştı.

«E, anlatın bakalım. Sürdürün konuşmanızı.»

Ona hiç bir şeyi saklamadan söyledim ve yaşamdan daha kıymetli olan askerlik şerefimi feda etmeye karar verdiğim andan söz ettim .Buyruğu nasıl verdiğimi, Tolstunov'un beni nasıl destekleyip yardım ettiğini, karşı saldırının nasıl başarıya ulaştığını belirttim. General Zvagin'in beni arayışını, köyü bırakmadığım halde ona yalan söylediğimi açıkladım.

«Artık ateşlenmiştim. General Zvagin beni kumandanlıktan uzaklaştırdığı halde akşama kadar kumandayı sürdürdüm.» dedim.

«Hım... Demek iki cephede savaşmışsınız. Hem düşmanla, hem kumandanla.»

General, sözlerini yeni bitirmişti ki, asıl söylemem gerekli itirafı bildirmediğimi ansıdım.

«Yoldaş General, bağışlayın... Ben sizin elinizi gördüm ve karar verdim.»

«Ne eli?»

«İşte... Sizin çizdiğiniz üç çizgiyi gördüm ve hemen karar verdim.»

Panfilov, birden gülmeye başladı.

«Bunu benim üzerime mi atmak istiyorsunuz?»

«Yoldaş General suçu size yüklemek istemiyorum. İnanmanızı rica ederim tümüyle böyle oldu.»

«Demek orada ben sizinle birlikteydim.»

Kesinlikle:

«Evet.» dedim. «Siz yanımdaydınız. Beni yönetiyordunuz.»

«Oho çok atıyorsunuz. Ölçüyü koruyun.»

«Yoldaş General, yönetmek görevin aydınlamasından ibarettir, dememiş miydiniz?»

Panfilov güldü. Anlaşılan bir kaç kez ondan duyduğum bu sözler bugün onun çok hoşuna gitmişti. Sürdürdüm:

«Yoldaş General size karşı açık konuşuyorum. Bana ayın yirmisine kadar dayanma görevi vermiştiniz. Bugün onyedisi. Bu olmasaydı, dediklerimi yapmasaydım, şerefimle ölürdüm ama yirmisine kadar dayanma olanağım olmazdı. **Ben aklımda bir** bilanço yaptım ve kararımı verdim.»

Panfilov, parmağıyla tüzük kitabını okşadı.

«(Cezalandırılması gerekir.) İnkâr etmiyorum, Yoldaş Momiş-Uli. Suçun yarısını üzerime alıyorum. Ama başarının da yarısını alırım. Üzüntünün de, sevincinde yarısını. Kabul mü?»

«Teşekkür ederim Yoldaş General.»

Savaşı nasıl değerlendirelim? Bu bir maceranın ba-

şarıya ulaşması mıdır? Hayır bu bir yasadır. Evet bu başarıda bir yasa var. Siz düşmanın zayıf yönünü bulup ondan yararlanmışsınız Yoldaş Momiş-Uli».

İnsan Panfilov'un biriyle tartıştığı değil kanıt aradığını sanırdı.

«Ama Yoldaş Momiş-Uli, buyruk buyruktur. Bu gece kumandanın yanına gideceğim. Kumandana herşeyi rapor edeceğim. Ben buyruğu değiştiremem ama uygulanmasını geciktirebilirim. Taburunuza gidin. Gece sizi telefonla ararım. Bu sizin tüzüğü de bana bırakın -o kitabı karıştırdı- Kumandan da görsün.»

«Artık gidebilir miyim?»

«Acele etmeyin. Sizi biraz daha alıkoyacağım.»

Panfilov, yine arasıra Dorfman'ın anlaşılmaz sözlerinin duyulduğu odaya yürüdü, tokmağı tuttu ve birden bir delikanlı gibi bana doğru döndü:

«Ya demek bugün yanınızdaydım ha?»

Güldü. Cevabımı beklemeden kapıyı itip kayboldu.

9

Onun bir kaç dakikalık yokluğundan yararlanalım. Sizinle Panfilov'un görüşünü paylaşacağım. Generalin bu görüşü benim düşüncelerimi de kapsar.

Onunla yarım saat geçirdim ve daha önce ayırdetmediğim bir davranışını yakaladım. Yapacak bir şey olmadığı için sıkılıyor ve kollarını çekiştiriyordu. Bugün Almanların, başkentimize karşı giriştikleri bir saldırının kırıldığı ve ikinci savunma hattımızın sonucunun belirlendiği tarihe geçen bir gündür? İşte böyle bir günde Panfilov, birliklerini yönetmek olanağından yoksun kalmıştı. Şişkino köyünde buyruğundaki karargâhla yapayalnız kalmış, savaşın dönemeçlerinde bulunan birliklerden kopmuştu.

Şurda burda, küçücük gruplar, dağılmış bataryalar, takımlar sanki yönetilmeden savaşıyorlardı.

Herşeye karşın, erlerin kumandası ve savaşın kumandası vardı.

Kitle kahramanlıkları doğal bir olay değildir. Bizim gösterişsiz, farfarasız generalimiz, bizi bugün, bu savaş için hazırlamıştı. O, bu savaşın karakterini görmüş, sabırla çalışmış, sanki kendi düşüncelerini bizim beynimize kendi parmakları ile kazmıştı. Bir kez daha belirteyim ki eski tüzüğümüzde «Karşı koymanın dönüm noktası.» yada «Dayanak noktası.» gibi sözcükler yoktu. Onları bize savaş dikte ettirdi. Bu sözleri ilk kez kendi beyninden geçtiği sırada Panfilov'un kulakları duymuş ve savaşın o ilk yazılarını ele alan ilk kumandanlardan olmuştu.

Savaşta herşeyden kopmuş olan en küçük bir birlik bile «düğüm.» yada «dayanak noktası» olabilir. Panfilov, kumandanları ile yaptığı her toplantıdan yararlanarak bu düşünceleri beynimize yerleştirmeye çalışırdı. Tümende herkes ondan sevgi ve saygıyla sözederdi. Onun, bazan anlaşılamayan ve gereği sonraları ortaya çıkan sözleri yada davranışları, ağızdan ağıza yayılır ve askerin telsiz telefonuyla kulaktan kulağa ulaşırdı. Askerler bile onun üstün nitelikteki yöneticiliğini kabul edip benimsemişlerdi.

O, düşüncesini hepimizin düşüncesi yapmış, planını, ileri görüşünü kabul ettirmiş, savunmanın esaslarını çizmiş ve gelecek günlerin görevini bize kabul ettirmişti.

Ve işte o gün gelmişti. Kumandanın eli, parçalanmış, kopmuş birliklere yetişemiyordu. Ama savaş ocakları onun ateşi ile yanıyor, onun düşüncesi kumandanları ve erleri aydınlatarak savaşı sürdürüyordu.

Panfilov, kendisine kesik kesik ulaşan bilgilerden, hatta atış seslerinden ve her türlü işaretlerden düşüncelerinin ne kadar doğru olduğunu izliyebiliyordu.

Herşey savunmada giriştiği riskin ne derece doğru

olduğunu ve askeri eğitmede ne derece başarılı olduğunu ona kanıtlıyordu.

Bu gece o ne kadar büyük bir iş yaptığını biliyor ama içtenliği kendisi hakkında konuşmasını engelliyordu. Ama ben onun yüreğini titreten, yaşamı ona tatlı yapan şeyin ne olduğunu biliyordum. Ona söylediklerimin ne derece hoşuna gittiğini de anlıyordum.

10

Kapının önünde işitilen bir nal sesinden irkildim. Belleğimde yine Zvagin belirdi.

Dışarda bir ses duyuldu:

«General yerinde mi?»

Biraz kısıkça olan bu ses topçu albayı Arseniev'e aitti. Albay tutulmuş ayağını bir az sürükleyerek içeri girdi. Kalpağı ve kaputu buz tutmuştu. Bu anda Panfilov'da göründü.

«Buyrun Nikolay Vikentieviç.»

Arseniev:

«Amma da soğuk ha.» dedi.

Yün eldivenlerini çıkarıp, kızarmış ellerini uğuşturdu.

«Soyunmayın burası da çok sıcak değil.»

Albay beni ayırdı.

«A, Momiş-Uli? Seni esaslı bir şekilde kalaylamam gerekli.»

Panfilov:

«Kalaylamak mı?» diye şaşkınlıkla sordu.

«Evet efendim... Artık çekilmeye başlamıştık. Onun kahramanları bizimkileri bırakmışlar...» Arseniev parmağıyla beni gösterdi. «Bırakmıyorlar adamları. Herifler bizimkilere diretmişler -o eski ve asil bir ailenin çocuğu, bir subay torunu ve bir subay oğlu olan Arseniev bazan böyle sözcükler kullanırdı- Sağlam dayıcıkların var be Mo-

miş-Uli. Durdurdular bizimkileri. Nerdeyse yeri kazdıracak ve siperlendireceklerdi taki ben gelinceye kadar. Bir tek araba bile geçirmemişler.»

Konuşmasıyla sanki beni azarlıyordu. Aslında sözlerini övgü ile söylüyordu.

«Bunu görünce seninkileri bir kalaylamak istedim ama bana kendilerini bağışlattılar.»

Albayın tombul parmakları kaputunun cebinden yabancı etiketli bir içki şişesi çıkardı.

«Martel» di. Hayranlıkla seyrettim. Hayır teşekkür ederim çocuklar demem gerekli ama, bu dinlenmiş konyağı görünce dayanamadım.»

«Onlar bana da armağan verdiler?» dedi Panfilov. Sesinde şefkat vardı. «Dorfman'ın odasına gidin ve armağanları zevkle seyredin Nikolay Vikentieviç. Hepsi düşmandan alındı. Bugünün anısı olarak bakın onlara ve rica ederim beyendiğinizi alın. Bu elinizdekini ise Yoldaş Momiş-Uli ile birlikte ben bitireceğim.»

Albay şişeyi masaya koydu ve dilini şaplattı. Sonra acele adımlarla içerki odaya gitti.

Panfilov, dost bakışlarla sürekli iş arkadaşı olan Albayın ardından baktı.

«Bana haritayı verin Yoldaş Momiş-Uli.»

Haritayı açtım.

«E, şimdi ne yapmamız gerekli ona bakalım. Önce geceden yararlanıp geri çekilen askerleri aranızdan geçireceksiniz. Bunu bekliyordunuz değil mi?»

«Evet Yoldaş General.»

Panfilov, haritada, bana tümenin yeni savunma hattını gösterdi. Onun çizgisi artık Gorodnin'nin ardından geçiyordu.

«Ama bu şimdi bizim elimizde bulunan kısmı düşman savaşmadan alamayacaktır. Her orman parçasını, her köyü onlara çok pahalıya satacağız. Pahasını karşılamazsa

ileri bir adım bırakmıyacağız. İşte bu davranışlarla onu kansız bırakacak saldırma yeteneğini ortadan yıktıracağız.»

Panfilov, ordumuzun Moskova önlerindeki çarpışma taktiğini bilmem kaçıncı kez açıklıyordu, ama herşeye karşın o bir kez daha yinelemek gereği duyuyordu. Yarım kaputunun önünü açmış, bana doğru eğilmiş, sözleri iyi izleyip izlemediğimi anlamaya çalışıyordu.

«Yoldaş Momiş-Uli yarın kendinizi o derece yalnız bulmayacaksınız. Belki dün beraberce hissettiğimizden daha rahat nefes alma olanağınız olabilir. Ama aksi de olabilir. Bakalım onlar yarın yedeklerini ileri sürecekler mi? Zaev'in bölüğü yerinde değil mi?»

«Evet Yoldaş General.»

«Gorünova'ya geçmeye hazır olsunlar. Yarın Şişkino yanlarında siperlenmemiz ihtimali güçlü. Ama daha bekliyeceğiz anladınız mı?»

Generalin kalemi yine haritada topoğrafik işaretlere değiniyordu. Tümenin başarısından kendinden geçmiyor, büyük bir uyanıklıkla yarını hesaplıyordu. Benim taburumla birlikte Gorüni'de savaşacak topçu birliğini bildirdi. Ama son anda daha çekilme yolu kesilmeden o yerini bırakacaktı.

«Sizin göreviniz ise eskisi gibi Yoldaş Momiş-Uli. Ayın yirmisine kadar dayanmak. Yirmi sabahı ise kalkıp gidin. Bugün artık inançlıyım. Görüşeceğiz.»

Elini uzattı. Mogol gözleri bana son kez bakıyor. Onlarda inanç okunuyordu. İNANÇ... Bu sözü yine büyük harflerle yazın. Sanki fısıldadı:

«Git Kazah.»

ONSEKİZİ KARŞILAYAN GECE

1

Baurdcan sustu.

Biz bu kitabın kahramanıyla yine, siperin ilersinde, güneşin altında oturmuştuk. Ateşte çıtırdayan çam dallarının katranlı dumanlarıyla sivri sinekleri kovmaya çalışıyordum.

Momiş-Uli, bundan önce bir kaç kez olduğu gibi yine şarkı söylemeye başladı... «Senin ateşine yandım.»ı söylediğini anladım. Artık öğrenmiştim.

Sözlerinin anlamını şimdi daha iyi anlıyordum. Esmer ellerini yere dayadığı kılıcının üstüne koymuştu. Önüne bakan Bourdcan bir an fısıldadı:

«Generalden ayrıldım...»

Sonra düşündeki kelimelere şarkısı eşlik etti.

Ve sonra anlatmayı sürdürdü.

2

Kaba bir dağ yolu sonunda Volokolamsk şosesine ulaştım. Gorüni'nin yanından geçen yol gerimize doğru ilerliyordu. Kavşakta atımı durdurup bir kaç dakika baktım.

Bu ne? Yenilgiye uğramış bir ordu mu? Kaputlu insanlar yürüyordu. Yorgun, başları öne eğik, dağınık küçük gruplar halinde yürüyorlardı. Omuzlarında asılı tüfekleri sanki onları yere çekiyordu. Bazıları yol kenarına oturuyor, ama yatmıyorlardı. Kalkıyor, zorlukla ve tüm güçlerini harcayarak sanki birşeyden kurtulmaları gerekliymiş gibi yürüyorlardı. Doğruluşları bazan sessiz oluyor bazan dudaklarından bir «Ah...» dökülüyordu. Yürüyüş yönleri Moskova'ya doğruydu.

Önümden başlarında kumandanlarıyla bir birlik geç-

ti. Takım mı, yoksa bölük mü anlaşılmıyordu. Ve sonra yine birbirlerinden kopmuş askerler sıralandılar.

Bir ses duyuldu. İçlerinden biri kendi alayından birine raslamıştı:

«Nikolay sen misin bizimkiler nerde?»

Soru sorulan el sallıyor. Davranışından anlaşılan bir şey var: Ölmüşler.

Kavşaktan ayrılmadan geriye son bir kez baktım. Panfilov'un buyruğu ile Pokrovsko köyünde kurulan engelleme merkezine baktım. Dağılan erleri orada durdurup, topluyor ve düzenliyorlardı. Bunu biliyorum. Ama bu durum beni yine de kaygılandırıyor.

Yine kendi kendime soruyorum: Bu ne?!. Bunlar bozulmuş, yorgun ve güçsüz bir ordu mu? Bunlar Moskova'ya doğru kaçan insanlar mı?

Ama ben Panfilov'un yanından dönüyordum. Onun «Aşmak» sözünü duymuştum. Ve en önemlisi Tümenin düşman saldırısına dayandığını ve onu kırdığını biliyordum.

Bunu kimler yapmıştı? İşte bu bitkin askerler değil mi? Şimdi karanlıkta düzensizlik içinde kaybolan bu insanlar değil mi? Bugün onlar savaşmış, düşmana ateş etmiş, kumandanlarını ve arkadaşlarını kaybetmişlerdi. Kazanmış sayılabilirlerdi. Buna karşın bitkindiler ve güçlükle yürüyorlardı. Onlar kazandıklarını bilmiyorlardı.

3

Yaya çekilenlere karşı at sürüyordum.

Görüni'nin bir sıra halinde uzanan evleri göründü.

«Baurdcan.»

Karanlıkta bile karşıdan gelen sallantılı yürüyüşünden Tolstunov'u ayırdettim. Attan atlayıp dizginleri seyise uzattım.

«Nereye gidiyorsun Fedor?»

«Nöbetçileri küçük bir yoklama. Artık beklemekten de sıkılmıştım. Neyse işte sende geldin.»

Onda kökleşmiş bir ihmalcilikle benim için bir soru sormadan konuşuyordu.

«Yürüyelim.» dedim.

Tolstunov, eldivenli elini ilk kez koluma soktu. Tanıştığımızdan bu yana ilk kez kol kola yürüdük. Sormuyor. Beklediğini anladım ve kısaca açıkladım:

«Zvagin'i görmedim. Bizim general ise buyruğu değiştiremem ama uygulamayı geciktirebilirim, dedi. Beni de geri gönderdi.»

«Anlaşıldı. Şimdilik bu konuda nokta koydu.»

«Bilmiyorum. Bu iş böyleye de öyleye de dönebilir. Her şeye karşın...»

«Bırak.» bir an durdu sonra karar vermiş gibi ekledi:

«Ben bir siyasi kısma uğrasam fena olmayacak.»

«Sebepte yok, gerekte yok.»

«O zaman kafanı bu işle yorma. Anlamalısın. Eski bir siyasiye inan. Bu sorun kapanmıştır.»

«Demek, sigara yakıp, unutalım arkadaşlar.»

Tolstunov, bana baktı ve gülümsediğimi gördü.

«Bu kadar işte. Bu sorun üzerinde artık sözcük yok Baurdcan.»

«Pekala.» dedim.

4

Tolstunov'la birlikte karargahtaki odama girdim. Yaşantım boyunca belleğimden silinmeyecek olan bu oda düzene konmuştu. Yalnız orada bulunması gerekli olanlar vardı. Rahimov, Bozjanov ve telefoncu. Bir köşeye yığılmış olan alıntılar, branda ile örtülmüştü. Rahimov, masasını anlaşılan alıntıların arasından bulduğu, beyaz bir

kâğıtla kaplamış ve onu dört köşesinden raptiyelemişti. Şimdiye kadar kimsenin düzeltmeyi düşünmediği kopuk perde de raptiye ile tutturulmuştu. İlk bakışta, öğleye kadar üzerinde taşıdığı terkedilmişlik kokusu odadan uzaklaşmıştı.

Bozjanov'un herşeyi okuyan bakışları kaygıyla üzerime dikildi, sonra da Tolstunov'a kaydı.

Rahimov, rahatlıkla doğrulup raporunu vermeye başladı. Yokluğumda olaganüstü bir şey olmamıştı. İlerden çekilenleri artık geriye bırakıyorlardı.

Tolstunov sordu:

«Kombat, generalin yanında akşam yemeği yedin mi?»

«Hayır, yemeğe vakit olmadı.»

«Biz de siz olmadan yemedik. Acıktık. Haydi, bir şeyler atıştıralım.»

Ben de:

«Atıştıralım.» dedim.

Tolstunov:

«Bozjanov, davranın bakalım.» dedi.

Sonunda Bozjanov, çocuk gibi gülümsedi. Kötü bir şey olmadığını anlayınca yüzü aydınlanıp neşelendi. Bana sormadan mutbağa koştu.

Sofraya oturduk. Koyu kırmızı Burgonya şarapları açılmıştı. Biz şarapla, ispanyol sardalyası ve domuz yağı ile haşlanmış pirinci suladık.

Sundurmada hafif bir gürültü duyuldu. Aramızdan en küçük rütbeli olan Bozjanov koştu. Bir dakika sonra kapı yeniden açıldı. Tavana asılmış olan gaz lambasının ışığı altında İslamkulov'u gördüm. Bozjanov, ardından yürüyordu.

Konuğumu karşılamak için ayağa kalktım. Başına bir şeyler gelmiş olduğu belli. Yüzü bir ölü denecek kadar sararmış. Düzgün görünüşü, ince hatları tümüyle silinmiş. Ağzının kenarı titriyordu.

«Muhammedkul nereden çıktın?»

Bakışıyla çevreyi taradı ve dost yüzler gördükten sonra cevap verdi:

«Kötü... Rezalet.»

«Ne oldu?»

«Rezalet... Biz kaçtık. Kovaladılar bizi. Baurdcan. sen bu kadar küçüldüğünü duymamışsındır.» Ve yineledi: «Kovaladılar bizi».

«Soyun.» dedim. «Tam akşam yemeği saatinde geldin. İç ve birşeyler atıştır.»

«Hayır istemiyorum. Yiyemem. Sen askerleri doyur Bourdcan.»

«Kaç kişin var?»

«Yirmi. Aralarında alay karargahından teğmen Gureev'de var. O da herkesten kopmuş. Hep bizim yanımızdaydı. O da küçüklük duygusu içinde.»

O gururlu. Kazah, steplerin aydın insanı, saklayamadığı bir hüzünle sandalyasına çöktü.

İslamkulov'un adamlarını doyurmalarını buyurdum. Otuz yaşlarında olmasına karşın saçları dökülmüş olan teğmen Gureev'i de sofraya çağırdık.

Tolstunov, durumu hiç bir şey olmamış gibi yönetiyordu.

«Kaputlarınızı bana verin bakayım. İslamkulov sana özen göstermek gerekli. Bir sigara al bakalım. Rahimov, konuklarımızın şerefine biraz eli açık ol. Yedekleri çıkar bakalım.»

Sigara dumanları lambaya doğru yükselmeye başladı. Gureev'in dudakları bardağın dibini görmeden ayrılmadılar.

Bir dakika sonra İslamkulov, sigarasından derin bir nefes çekti ve ruhunun geçitlerini açıp sıkıntılarına yol verdi. Konuklarımızın öyküsü ortaya döküldü.

5

Koparılmış sayfa... O sayfalardan biri generalin: «Onları yenilememiz gerekli.» dedikleri hakkında. İşte bu kâğıt parçası, bu derlenmemiş kitabın başlığı: «Ayın onyedisi.»

Bölüğü Yadrovo köyünün ön hattında bulunan İslamkulov, akşam üzeri tabur komutanının yanına çağrılmış. Yanına bir makineli tabanca ile bağlantı erini alarak orman yolundan yürümeye başlamış. Bu yol onu gezici mutbakların bulunduğu düzlüğe çıkarmış. Ahçılar top ve silah sesleri altında elleri yağ içinde bellerinde önlükleri işlerine bakıyorlarmış. İslamkulov tam mutbağın yanından geçtiği sırada gerideki ormandan Alman piyadeleri fırlamış. Korkunç bir anmış. Birden makineliler çalışmış, kurşunlar vızıldamış, panik haykırışları duyulmuş.

Dona kalan ama soğukkanlılığını yitirmeyen ırkdaşım -ki o (şeref ölümden güçlüdür) der. Buyurucu bir sesle haykırmış:

«Yanıma. Benim kumandamı dinleyin.»

Dönüp ilk ateşe o başlamış. Raslantı olarak karargahta çalışan Gureev'de oradaymış. O da soğukkanlılığını yitirmeyen kumandanının buyruğuna girmiş. Nöbetçi erler ve aşçılar hemen İslamkulov'un yanına koşmuşlar. Kumandayla onlarda salvo şeklinde ateş etmeye başlamışlar. İslamkulov bir kanadı, Gureev öteki kanadı yönetiyorlarmış, düşmanın yaklaşmasına izin vermemişler. Onları durdurup yatmaya zorunlu kılmışlar.

Raslantının birleştirdiği bu insanlar önemli bir görev yapmış. Bir kumandan olarak takdir ediyorum. Onlar taburlarına büyük bir yardımda bulunmuşlar. Taburun siperlenmiş erleri Almanlara sırtları dönükmüş. Cephenin döndürülmesi olanaksızmış. Yirmi erin devamlı salvoları

siperdeki her eri «Geride düzensiz bir şeyler oluyor.» diye düşünmeye zorlamış.

Daha sonra bu tabura ne olmuş? Olayın gerisi hakkında ne İslamkulov ne de yirmi arkadaşı bir şey öğrenememişler. Ama ben generalin yanına gittikten sonra öteki sayfanın ardını biliyordum.

Alay karargahı ile bağlantı kesilmiş. Bu arada taburda bulunan alay komiseri, taburu ateş çemberinden çıkarıp yeniden düzenlemeye karar vermiş. Bu güç manevra başarıya ulaşmış. Bölükler kalkmış ve yeni pozisyon almışlar. Sonrada düşmana yüklenmişler. Panfilov, telefonda «kim sizi korumuş? Bu bilinmez yedekler nereden çıktı?» diye soruyordu Panfilov, cevabını alamamıştı ama ben şimdi biliyor ve görüyordum. Olayın kahramanları önümde duruyordu.

Masa başında öyküyü dinlemeyi sürdürüyordum. Grueev, karargaha dönmeye çalışmış, yol kesilmiş. İslamkulov taburun kumanda merkezine kadar gidebilmiş ama orada sadece boş duvarları bulabilmiş. Almanlar onun küçük grubunu çembere almışlar. Şoseye doğru çekilmeleri buyruğunu vermiş. Orada da düşmana raslamışlar. Almanlarda onları görüp, ormana kovalamışlar. Sonunda uzun kovalamacalardan sonra bir yere saklayabilmeyi başarmış ve karanlığı beklemişler.

Çocukluğundan beri kesin bir haysiyet ve şeref anlayışı içinde yetişen İslamkulov bu olayları anlatırken derin bir üzüntü duyuyordu.

Ona :

«Sen bir kahramansın İslamkulov.» dedim.

«Ben mi?»

«Yalnız sen değil. Kahramanlar bugün çok. Son günüme kadar erlerim ile iftihar edeceğim. Yüze yakın kahraman Filimov'un yönetiminde Alman taburunu ta-

rumar ettiler. Zaev'in bölüğü tanklar tutsak aldı. Ama sen de kendi yerinde kahramanmışsın.»

«Sen ne söylüyorsun Baurdcan?»

«Biz düşmanın üzerine atılmak üzere hazırlandık. Sense beklemediğini yenmişsin. Sen aklını kaybetmemiş, sürprizi yenmişsin... Panfilov şimdi anlayacaktır...»

«Ne diyorsun? Neyi anlayacaktır?»

«General, bugün kendi kendine, bu yedekler nerden çıktı, diye soruyordu. Oysa işte.»

«Kaçan yedekler.»

«Bunda da doğru davranmışsın.»

«Tavşanlar gibi kaçtılar. Bu o kadar utanç verici ki.»

«Tavşan canavarın bakışına dayandı. Hatırlıyor musun?»

İslamkulov, artık toparlanmıştı.

«Ansıyor musun Baurdcan, General kendisini yemeğe davet eden ahçıyı tüfeğini pis bulunca nasıl azarlamıştı. İşte olay tam orada oldu hemen hemen.»

«Ya ahçı orada mıydı?»

«Oradaydı.»

«Ateş ediyor muydu?»

«Ediyordu.»

«Tüfek temizlenmiş miydi.»

«Bunu bilmiyorum. Ama yatmış ateş ediyordu.»

Bardaklara şarap doldurdum. Başka gün olsa şerefe kaldırmazdım. Ama bugün başkaydı, kadehimi kaldırdım: Ve bir açıklama yapmadan:

«Babalar için içelim.» dedim.

Ama isterseniz bilin: Ben, biz asker olanlara kendi şeref ve haysiyet duygularını aşılayan babalarımız ve dedelerimizi belirtiyordum.

6

Oturuyorduk. Vahitov çay getirdi. İslamkulov, artık

düzgün duruşunu ve ölçülü konuşuşunu bulmuştu.

Sundurmada yine ayak sesleri duyuldu. Kapı açıldı ve birbiri ardından yeni konuklar geldiler. İlk önce Türkmenistan güneşinin hemen hemen simsiyah ettiği, orduya pek çok sene hizmet etmiş olan Albay Malih girdi. Şimdi yanaklarında bir damla kan yoktu. Ardından genç yüzbaşı Dormidov.

Sofrada oturan herkes doğruldu. Albaya sandalya uzattım, Malih başını kaldırarak istemediğini belirtti ve ağır ağır köşeye gidip yere boylu boyuna uzandı.

«Albay Yoldaş biraz bir şey yer misiniz?»

«Yiyemiyeceğim. Yorgunum. Çok yoruldum. Biraz yatacağım. Dörtbeş dakika sonra generale burada olduğumu bildirin.»

Zorlukla doğrulup, harita çantasını çıkardı, başının altına soktu ve kaputunu çözmeden uzandı. Arkadaşı, masaya oturup yemeklere saldırdı. Malih uyudu.

Herşeye karşın, yorgunluktan yere yıkılmış kumandan, karargah amirinin sessizliği. Yenilgiye uğradıkları düşüncesini doğuruyordu.

Biraz sonra Alma-Ata'dan tanıdığım, yarı Rus yarı Tatar, alay komseri Hayrulin konuklara katıldı. Kaputunun yarı belinden aşağıda soğuğun daha donduramadığı kanlar görülüyordu. Elimde olmadan haykırdım:

«Nen var?»

«Benim bir şeyim yok. Altımda Dorço'yu öldürdüler.»

Hayrulin, davetsiz sanki ev sahibiymiş gibi masaya yaklaştı ve kalın bir parça salam kesti. Çavdar ekmeğinin üzerine de kalın bir yağ koydu.

«Geri çekiliyoruz Momiş-Uli.» Lokmalarını çiğnerken konuşuyordu. Burada ikiyüz süngümüz var. İkiyüz yaralı. Senin kazanlardaki çorbalara el koydum. Adamlarımı doyurmalarını buyurdum. İlkönce de yaralıları.

«İyi de etmişsin.»

«Yanına zor gelebildik. Yürüyor ve köstekleniyorduk.»

«Otursana.»

«Vakit yok kardaş. İş var daha- Yetiştiremiyorum.»

Düzgün nefes alan albaya baktı.

«Yatarken, beş dakika sonra generali arayıp burada olduğunu bildirmemi istedi» dedim.

«Ben bildiririm artık.» dedi. «Yaralılar içinde sağlık bölümünden kamyonetler çağırdım. Uyandırma onu. Bir saat kadar uyusun... Ben de...»

Komser bir parça salam daha kesti. Kesilmiş ekmek yığınının içinden bir kabuk aldı ve Dormidov'a döndü:

«Biliyorum Dormidov, ayakların uyuştu ama haydi bakalım benimle gel.»

Bir :

«Başüstüne.» **duyuldu.**

«Uzağa mı gidiyorsunuz?» diye sordum.

«Kendi izlerimizden ormana. İnsanları toplayalım. Sana yine uğrarım. Hep beraber kardaşlar oturur çay içeriz. Yalnız sıcak olsun.»

7

Telefonda Filimov'u sonra Zaev'i aradım.

«Semyon, ne var ne yok senin orda?»

Zaev, sevindi:

«Çok şükür. Yoldaş Kombat, beni ansıdınız. Ben burada artık şarkılar mırıldanıyorum.»

«Ne biçim şarkı bu?»

«Ne biçim mi?» Zaev, kısık sesiyle hüzünlü bir Kazah şarkısına başladı: «Unutulmuş, itilmiş genç yaşında...»

«Yeter saçmalık. Ciddi konuş.»

«Sıkıcı biraz Yoldaş Kombat. Sessizlik. Ayaz da biraz

kavuruyor.» Zaev, yeniden şakalaştı. «Siz terslendiniz, şimdi yüreğim daha sıcak oldu.»

«Bu gece zorlanacaksın.» dedi. «Yarın ne alemdeyiz göreceğiz bakalım. Anladın mı?»

«Anlaşıldı Yoldaş Kombat.»

Birden ahizeden başka bir ses geldi:

«Momiş-Uli sen misin?»

«Benim. Sen kimsin?»

Benimle konuşanın alay kumandanı binbaşı Yurasov olduğu anlaşıldı. Ormanda teli bulup kendi cihazını bizim tele saplamış.

«Senin yanına nasıl ulaşalım Momiş-Uli?»

«Telefon telini izleyin. Korkmadan yürüyün. Almanlara raslamayacaksınız.»

Aşağı yukarı bir saat sonra Yurasov alay mühendisi ile birlikte geldi. Kumandanın önünde esas duruşa geçtim. O sıkılgan susuyordu. Mühendis konuştu:

«Dolaşıp durduk. Tam doğru yola çıkacağımızdan umudumuzu yitirmiştik.»

«Kaç kişisiniz yoldaş binbaşı? Doyurulmaları için buyruk vereceğim.»

Yurasov'un yanakları kızardı ve cevap vermedi.

«Yalnız ikiniz misiniz?»

Yurasov, yalnızca başını salladı. Daha birtek şey sormadım. Tek sözle dahi şaşkınlığımı belirtmedim. Yalnızca ikisi, bununla her şey belirtilmişti.. Alay kumandanı, savaşın rüzgârı ile bir yana itilmiş, alayını kaybetmiş, karargahını kaybetmiş, gece yarısına kadar ormanda dolaşmış kendisinden yalnızca mühendisi bulmuştu. Ona bu durum onun suçunun cezası gibi geliyordu. Savunmasını Panfilov sistemine uygun kurmak zorunluğundaydı. Yurasov ise daha önce de belirttiğim gibi bu sistemi dikkate almamış, inanmamış ve eski taktiği hayranlıkla uygulamıştı. Uygunsuzluğu ondan öcünü aldı.

Yurasov, İslamkulov'u gördü.

«Bölüğünle misin?»

«Yirmi kişi getirdim yoldaş binbaşı.»

Yurasov, yine sustu. Soyunup kalpağını çıkardı. Açık renk saçları ortaya çıktı. Masaya oturdu. Vahidov'un uzattığı tabağı aldı ve açgözlülüklc yemeğe başladı.

8

Gece yarısını iki saat geçmişti. Katlanan yatağım boş duruyor, içime sinen askerlik gereği, yüksek rütbeye duyduğum saygı ona uzanmamı engelliyordu. Sessizleşen köyü dolaştıktan sonra dönüp artık kalkmış olan albayın yerine uzandım.

«Girebilir miyim?»

Kapıda tanımadığım bir teğmen duruyordu.

«Yoldaş tabur kumandanı, sizi ordu karargahından arıyorlar.»

Artık biliyorum. Çok yakına Gorüniye yerleşmiş olan bağlantı noktası, telleri uzatmış ve ordunun sol kanadına erişmişti.

Kalktım. Bozjanov'da yerinden fırladı. Panfilovun yanından döndüğüm bir kaç saatten beri Bozjanov yanımdan ayrılmıyor. Çağırmıyorum ama o hep yanımda oluyor.

Şose artık ıssızlaşmış, Gecenin bu saatinde herşey cansız görünüyor. Yalnız varlığını belli eder gibi arasıra top sesleri duyuluyor.

Teğmen beni bir eve götürdü. Güçlü bir elektrik ışığı birden sanki gözlerimi kör etti. Kulaklıklarıyla telefoncular oturuyordu. Alıştığımdan daha büyüğünü uzattılar.

«Konuşunuz.»

Aynı anda ahizeden sesi duydum:

«Yoldaş Momiş-Uli?»

Panfilov'un kısıkça sesini tanıdım. Ancak o şaşkınlık uyandıracak kadar güçlü ve yakın geliyordu. Ahizeyi ister istemez kulağımdan uzaklaştırdım.

«Evet. Sizi dinliyorum.»

«İşler ne alemde Yoldaş Momiş-Uli.»

«Tanrıya şükür, şimdilik sakin. İnsanlar yerlerinde.»

«Büyük ev sahibinden konuşuyorum. Yoldaş Zvagin'de onun kumandanı da buradalar. Beni anladınız mı?»

«Anladım.»

«Sizin yanınızda olanları ayrıntıları ile anlatın bana.»

«Bildiriyorum: Teğmen İslamkulov yirmi askerle geldi. Mutfakta olanlar. Bunlar Almanların saldırısı ile karşılaşmışlar.»

«Mutfakta nasıl şey o öyle? Anlatın.»

İslamkulov'un grubu hakkında bildiklerimi anlattım. Panfilov, tüm ayrıtıları istiyor. Garip!.. Tümen kumandanı, ordu kumandanının yanından konuşurken yirmi kişinin davranışları hakkında uzun ve ayrıntılı bilgi istiyor.

«Arkadaşlara teşekkürlerimi iletin... Yudravo Almanların elinde mi?»

«Sanırım.»

«Öyle... Daha sonra?»

«Binbaşı Yurasov, yanımda. Adamlarından kopmuş. Yalnız denecek gibi çekilmiş. Ateş ederek kendini savunmuş. Sabaha karşı da beni bulmayı başarmış.»

«Malih'in alayı ne alemde?»

«Albay Malih'de yanımda. Yaralıları da iki yüz süngüyü de çekebilmiş. Komiserle karargah amiri de geldi.»

«Malih, ne anlattı?»

«Bütün gün çarpışmışlar. Kumanda kaybolmuş ama birlikler çarpışmayı sürdürmüşler.»

«Almanların gece başlayacaklarına dair bir işaret yok mu?»

«Şimdilik öyle bir şey ayırdetmiyorum.»

«Daha dikkatli olun Yoldaş Momiş-Uli. Gece saldırısı olması ihtimali var. Beni anladınız mı?»

«Evet hazırlığı denetleyeceğim.»

«Tam öyle, tam öyle... Şimdi bir dakika bekleyin.»

Ahizeden bir konuşmalar geliyor, bir kâğıt hışırtıları duyuluyor. Kesin; Ponfilov, şimdi Zvagin'in buyruğu ile ilgili bir şey söyleyecek. Herşeyden anlaşıldığına göre Tolstunov'un o eski siyasinin düşündükleri sanırım doğru... Sorun bitmiştir.

Kimsenin engellemediği Bozjanov, kapıya dikilmiş, kısık gözlerini üzerime dikmiş... «Bekleyin». Sesi, güçlü bir şekilde ulaştıran ahizeden gelen sesi sanırım o da duymuştu. Şimdi Bozjanov'da benim gibi ne söyleyeceklerini bekliyor.

Yine Panfilov'un sesi duyuldu.

«Dinliyor musunuz beni?»

«Evet.»

«Yoldaş Momiş-Uli, Görünü'deki tüm Kızılordu gruplarının kumandasını ele alın.»

Birden bire bunun anlamını kavrıyamadım. Acaba yanlış mı işitmiştim.

«Ne? Ne dediniz?»

Elimde olmadan ahizeyi kulağıma yapıştırdım. Kulak zarımda çekiçler vuruyor sanki.

«Size ordu kumandanının buyruğunu bildiriyorum: Görünü'de bulunan tüm gruplara kumanda etme görevi size veriliyor. Ve de bende bu görevi en çabuk şekilde yerine getirmenizi rica ediyorum. Düşmanın her an saldırabileceğini düşünerek süratli davranın.»

«Ama nasıl olur burada albay var?»

Panfilov'un hımhımlaması duyuluyor:

«Anlıyorum ki siz Yoldaş Momiş-Uli, kumandanlarımın beni kalaylamasını istiyorsunuz -Ses tonu hafifçe alaycı çıkıyor, hayalimde siyah dörtgen bıyıklarının al-

tında gülümsemesini görüyorum- Buyruğumdakilerin disiplinsiz olup verilen buyruklara karşı koydukları için kalaylamalarını istiyorsunuz sanırım.»

«Başüstüne!» diyebildim.

«Ha şöyle... Soracak bir şeyiniz var mı?»

«Yaralıları doyurmak gerekli. Albay Malih'in askerlerini de. Erzakımız azaldı.»

«Benim adıma her erzak arabasını, her kamyonu durdurup alın.»

«Başüstüne.»

«Göreviniz aynen kalıyor. Anladınız mı? Tetikte olunuz. Allahaısmarladık Yoldaş Momiş-Uli.»

Telin öteki ucundaki telefon kapandı. Bende kapatı yorum. Bozjanov'a baktım. Gülüşünden açılmış, bembeyaz dişleri ortaya çıkmış, çocuksu bir sevgiyle bana bakıyor.

«Neye seviniyorsun?»

«Aksakal.»

Çok kez Bozjanov bu adı kullanıyordu. Ancak bu kez onda gerçek bir yücelik seçiliyor.

«Aksakal bu olaganüstü.» Cümlesini seçerek iki elini kaldırıyor: «Şimdi iktidardayız.»

«Nerdeyse oynayacaksın.»

Gülümsemesini kesmeden esas duruşa geçti.

9

Karargaha döndüm. Yarım adım gerimden Bozjanov geliyor.

Karargahımda gecelemek için kalanların hepsi benden haber bekliyorlar. Hepsi ilgili: Neden beni oraya bağlantı merkezine çağırdılar?..

Albay Malih, yatakta oturuyor. Kısa uykudan sonra o da askerlerini dolaşmış ve gelmiş. Yorgunluktan dökül-

düğü halde iradesinin gücüyle ayakta durmaya çalışıyor. Çökük yanakları hala renksiz.

«Otur Momiş-Uli.» diyor «Otur.»

Nasıl söyliyeceğim ona? Elli yaşındaki albaya buyruğuma girdiğini nasıl söyliyeceğim? Hayır dilim bana uymuyor. Bunu söyliyemiyecek. Hayır, kumandanın acele ettiği belli. Ayakta durmam da yersiz, oturmam da. Konuşuyorum:

«Tümen kumandanı, ordu kumandanının yanından telefon etti? Yoldaş Zvagin'de oradaydı. -Hangi şeytan bana Zvagin'in adını söyletiyor- General düşmanın gece saldırısına geçebileceğini haber verdi... Sizi sordu bana Yoldaş Albay.»

Uf, söyliyemiyorum işte o kadar...

«Haydi ne söyledi anlatsana?»

«Ona yanımda olduğunuzu, karargahınızın adamlarını topladığınızı ve burada sizin kıdemli olduğunuzu söyledim.»

Öyle uzatıyor, işi öyle bir yöne çekiyorum ki. Bu sözler gereğince Malih'in kumandayı ele alması gerekli, Tüzük öyle diyor.

Ve birden sert ve kinli bir ses sanki haykırıyor:

«Aksakal!»

Bozjanov'a dönüyorum.

«Aksakal! Neden söylemiyorsun? Buyruğu yerine getir.»

Bu sert ve ciddi ikaz bana güç verdi. Ben kesinlikle hükmü duyuyorum. Bu bir borç. Bu kutsal kelimeyi de büyük harfle yazınız: GÖREV BORCU. Bozjanov'un sesiyle o bana duyurdu ve haykırdı : «Buyruğu yerine getir.»

Yüreksizliğim hemen yok oldu. Doğruldum ve son derece ciddi ve resmi olarak konuştum:

«Arkadaşlar, Tümen kumandanı Gorünü'daki tüm

gruplara kumanda etmemi buyurdu. Yoldaş Albay, gücünüzün sayısını bildiriniz.»

Bir an sessizlik oldu. Albay doğruldu. Yorgunluktan, bitkinliğinin üstüne onuruna da darbe yemiş. Kendine hakim oldu. Karargah amirine sordu:

«Dormidoviç ne diyorsun, kaç kişimiz var?»

«Şimdilik Yoldaş Albay, yüz yetmiş yada yüz seksen kişimiz var. Daha da toplayacağız.»

Dormidov, daha sonra silahlar konusunda bilgi verdi: Tanksavar bombaları ve makinelileri varmış.

Hepsi teker teker bildirdiler.

10

Yeni kumandanlık noktasını, köyün biraz gerisindeki demiryolu binasına aldım. Ön odada soba yandı, lamba ışıldadı. Daha büyük olan odaya da telefon ve Rahimov'un çalışma masası kondu. Timoşin, yeni askerlerimle bağlantılarımı düzenledi. Çalışkan Rahimov, hemen «önce göz görsün» sözüne uyup durumumuzu harita üzerine geçirdi. Tolstunov ve Bozjanov'u denetlemek için bölüklere gönderdim.

Gecenin nasıl geçtiğini anlayamadım. Düşmanın durumunu askeri dille belirtmek gerekirse: Aktivite göstermedi. Işığı maskeleyip perdeyi aralayıp, dışarıya bakmak istediğim sırada Panfilov, aradı:

«Günaydın, Yoldaş Momiş-Uli.»

Selamını aldıktan sonra yüreklilikle konuştum:

«Ama henüz daha gece.»

«Gece geçti. Onu artık kazanç bölümünüze yazabilirsiniz. Kazandık. Onu düşmandan çaldık. O, vermek istemedi ama biz onu oyalayıp aldık ve durmaya zorunlu kıldık.»

Panfilov, gün ve gece espirisini tekrar ansıtıp güldü.

Ona göre bir karlı geceyi geride bırakmış günün doğuşuna erişmiştik. Panfilov:

«Ben onu görüyorum.» dedi.

Kaygıya yer yoktu. O gün doğuşunu çok keyifle karşılıyordu. Son şafağın söküşünü.

«Ben artık çay içiyor ve kahvaltı ediyorum.» diye sürdürdü. «Yeni görevinizi kutluyorum. Beni anladınız mı?»

«Ben yeni evimdeyim. Bir demiryolu binasına taşındım. Toparlanan askeri buradan yönetiyorum.»

«Toplanan askerlerden ayrılmanız gerekecek Yoldaş Momiş-Uli. Albay Malih'i tüm adamlarıyla benim buyruğuma gönderin. Daha karanlık açılmadan buraya doğru yola çıksınlar.»

Sonra Binbaşı Yurasov'u da ona göndermemi söyledi.

«İslamkulov'un takımcığını ona verin. Binbaşı askerlerin başında gelsin. Yirmi kişide olsa yine askerdir. Beni anladınız mı?»

Panfilov, gece buyruğundakilerin gururunun zedeleneceğini hiç düşünmemişti. O andaki büyük tehlike bunu ona düşündüremezdi. Ama artık gereksiz küçülmelerden onları kurtarmaya çalışıyordu. Aslında bu kumandanların ruhları yaralıydı.

«Yalnız kendinize güvenin Momiş-Uli, yalnız kendinize, yalnız kendi taburunuza. Dünkü kazancınızla da kendinizi aldatmayın. Siz de ben de bir şeyi bilmemiz gerekir. Kazançla kayıp ayni arabada seyahat ederler... Her yana bakınız. Sağdan ve geriden korunun. Zaev'in bölüğünü çekin.»

Daha dün akşam Zaev'in bölüğü üzerinde görüşürken «Bekliyeceğiz» diyordu. Şimdi daha sabah olmadan buyurmuştu: «Çekin.» Bundan sonraki savunma hattını hazırlar ve benim taburumu tüm güçlerin ilersinde bırakır-

ken, daha önceleri yaptığı gibi yine çok açık konuşuyor, hiç bir şey vadetmiyordu. Gerçek onun dilinde tesellinin sahte örtüsü altında saklanmıyordu.

«Durun gözlerinize bir kez daha bakayım.» diye şakalaştı. «Hım. Hayır söylemiyeceğim... Söylemiyeceğim. Çünkü bakarsınız alçak gönüllülüğünüzü kaybedersiniz. Onu hiç bir zaman unutmayın Yoldaş Momiş-Uli. Anladınız mı?»

«Başüstüne. Asla unutmayacağım.»

«Bugün sizinle bağlantıyı sürdürebileceğimi sanıyorum. Bana herşeyi bildirin. Size en iyi dileklerimi yollarım Yoldaş Momiş-Uli.»

Konuşmanın etkisi altında, kollarımı kavuşturmuş bir halde bir süre daha telefonun yanında durdum. «Alçak gönüllüğünüzü kaybetmeyin.» Panfilov yalnız yeni başlayan günü göz önünde tutmuyordu. Bu uzun gelecek yıllar için bir vasiyetti. Demek uzak gelecekte o beni sağ ve salim görüyordu. «Umut kalbinizi ısıtsın...» Bu bir yol göstericidir. Ama o şimdi bunu başka şekilde sağlıyordu. Hem de daha güvenli şekilde.

Duygular için zaman yoktur. Telefonu açıp generalin buyruğunu yerine getirmeye koyuldum.

ÜÇ GÜN DAHA

1

Baurdcan:

«Öykümüzün sonuna geliyoruz» diye sürdürdü. «Hüzünlü sayfalar geliyor. İçimden bir şey öz ve kısa konuşmam gerektiğini söylüyor...»

...Sisli bir gün doğuyor. Soğuk ve dondurucu bir rüzgar var. Şosede çekilme yineleniyor. Asker sıralar halin-

de yürüyor. Son nöbetçilerde onlara katılıyor. Tam ve düzgün bir çekilme oluyor. İstihkâmlar ardlarından mayinli tarlalar bırakıyorlar.

...Silahların uğultusu yeniden başladı. Görünü üzerine, bizim tepenin yamaçlarına, ormanın ön bölgesine değişik silahların ateşleri dökülüyor. Ormanda saklanmış bizim topçu tümenimizde onlara karşı haykırıyor ve salvolarla vuruyor. Bulunduğum yere kesintisiz yer sarsıntıları ulaşıyor.

...Yanımda siyah sakallı bir yüzbaşı oturuyor. «Katuşa» kumandanı. Seri atışlı bu korkunç silahı Görünü'ye, Panfilov gönderdi. Atışlarını yaptıktan sonra hemen kamyonlarla çekilecekler. Zaman kaybetmeden pozisyon değiştirerek, karşı ateşten korunacaklar. Onlara hedeflerini kişisel olarak Panfilov veriyor: «Filanca yer için hazırlanın. Sonra ben orkestranın çubuğunu indireceğim.»

Katuşaların çalışmasını izliyorum. Ateş... Güçlü bir uğultu tüm öteki sesleri bastırıyor. Gorki köyündeki hedef bulunmuş. İkinci hedef Rojdestrevo köyü. Burası generalin bizimle yemek yediği köy. Oraya bir salvo daha gönderiyor. Ve işte yeni bir buyruk:

«Şişkino için hazırlan.»

Demek ki Şişkino'da bırakıldı... Gün ağır ağır geçiyor, tümen köyleri teker teker bırakıyor. Katuşalar tepemizde dolaşarak bir kavis çiziyorlar.

Zaev ise daha ortada yok. Şeytan götürsün, artık Şişkino yönü bizim için açık.

Sonunda bizim sallapatı Zaev göründü. Kemerinde bomba torbası, belinde kılıflı tabancası. Eski günlerde olduğu gibi otomatik tabancası boynuna asılı.

«Nerede kayboldun?»

«Askerlere evlerde ısınmaları için bir saatlik izin verdim Yoldaş Kombat. Donmuşlar zor ayakta duruyorlardı.»

«Kim izin verdi sana? Kazma ve kürekle ısınacağız. Hemen şimdi davran ve Şişkino yolunu kapa. Düşman artık orada.»

Zaev, alışkanlıkla:

«Onu bana bırakın» diyor.

Orman içinde geçirdiği iki gün içinde kızıl sakalları uzamıştı. Çökmüş gözleri ve kıvrık kaşları bana bağlılık ve yüreklilikle bakan bakışlarını saklamıyor.

Sonra ekliyor:

«Sizi dinliyorum Yoldaş Kombat.»

«Ormanın kıyısına yerleş, adamlarını iyi koru, yolu ateş altında tut. Tanklar görünürse piyadeyi ateşle kes.»

...Seri mermiler Şişkino üzerine yığıldı. Kara sakallı yüzbaşı gelecek buyruğu bekliyor. Bağlantı eri onu telefonla çağırdı. Buyruğu aldıktan sonra bana elini uzattı.

«Çok güzel ateş ettik. Bir saniye kaybetmeden Görünü'ye gitmem buyruldu. Sende biliyorsun, Tanrı korusun topların Almanların eline geçmemesi gerekli.»

...Teğmen Şakoev'i çağırdım. Onu karşılamak için dışarı çıktım. Kudurmuşcasına esen bir rüzgar toz bulutu halinde kar savuruyor. Tank savunma takım komutanı kamburlaşmış bir yürüyüşle yaklaşıyor. Koşarken kar ayağının altında yağlıymış gibi kayıyor. Ardından ona yetişmeye çalışan Kuzminiç geliyor.

«Siyasi yönetici siz neden burdasınız?»

Kuzminiç:

«Ben mi?» diye şaşkın soruyor, «Ben onlarla beraberim.»

«Pekalâ.»

Ve Şakoev'e dönüp bölgesindeki görevini anlattım.

Şişkino'dan tankların gelmesini bekliyorum Şakoev'in bölgesinden geçmeleri gerekiyor.

«Ötekiler piyadeyi durduracak. Sen de tankları karşılamaya hazırlan. Takımını buraya aktar. Kavşağa çok

yaklaşma. Geriyi sürekli gözleyin. Burada el altında bulunma gerekebilir.»

«Başüstüne!»

...Görünü çevresine yerleşmiş olan topçularda siperlerini bırakıyorlar. Penceremden traktörlerin çektiği uzun menzilli topların geçişini görüyorum.

Ordu bağlantı takımı da gitti. İşte şimdi sahiden yalnız, yapayalnızız.

Düşman bugün Matrönino istasyonuna ilişmiyor. Hitler ordusunun davranışı böyle. Bir yerde ağzı yanmışsa bir daha oraya sokulmayıp çevresinden dolaşıyor.

Saldırı nerden gelecek acaba?

2

İçeri renkli giyinişli bir teğmen girdi. Üstünde eskimiş bir kaput var, ezilmiş kuban kalpağı sarı saçlarını örtüyor. Selam alıp kendini tanıttı. «Süvari alayının bağlantı subayı.»

Sözcüklerin üzerine basarak konuşuyor. Bizim birliği sorup Katuşa ateşinin niçin cephanenin soluna kaydığını soruyor. Sonrada kendi durumlarını açıklıyor. Cephe yarılmış, onlarda çekiliyorlarmış.

«...Daha doğrusu tabanlarımıza tükürüyoruz» diyor.

«Sizin bileceğiniz iş. Bana bilgi verdiğiniz için teşekkür ederim.»

«Ya sen ne yapacaksın?»

«Burada kalıyorum.»

«Şuna bak hele. Ammada kahraman. Toprağın bol olsun.»

...Tanklar. Onlar, ne sağdan ne soldan ne de geriden geldiler. Arkadan Moskova'ya doğru uzanan yolda belirdiler. Düşman Matrönino, istasyonunu almadan savun-

masız bir yanımızı bularak geçti. Ama bizim Görünü'de yerleştiğimiz nokta şoseyi her yerden engelliyor. Düşmanın boğazında topaç gibi duruyoruz.

Herşey bir anda canlandı... Demiryolu binasında otururken birden bire bir uğultu duydum. Hemen ayni anda hafif bir çatırtıyla bir zırhlı mermisi duvarı delip telefonu parçaladı, karşı duvarı delip öteye geçti. Tabancamı kaputumun kemerine sokup dışarı fırladım. Ahçı Vahitov, kaygısız sobanın üzerinde bir şeyle uğraşıyordu.

Açık kapıdan, yağan tipiye karşın tankları gördüm. Korkunç bir uğultuyla yaklaşıyorlardı. On yada yirmi kadardılar. Yayılmış bir sıra üzerinde gidiyorlardı. Arkalarında piyade yoktu. Büyük bir tank -kesinlikle kumandan tankı- bizim binanın altında duruyordu. Kulesi kırmızı bir brandayla örtülüydü. İnce bir anten yukarı uzanıyordu. Beline kadar uzanmış bir tankçı çevreyi gözden geçiriyordu. Beni ayıramadı.

Ateş edeyim mi? İlk anda ateş etmeyi akıl edememiştim. Kırmızı branda üstündeki kırık düşman haçı beni şaşırtmıştı. Binadan çılgın bir durumda fırlayan Kuzminiç, eldivensiz elinde bir tank bombasının sapını tutuyordu. Bana çok ağır davranıyor gibi geldi. Alman da onu gördü ve ürpertiyle eğildi.

Bu anda ateş ettim. Kuzminiç de acelesiz, hesaplı tam yerinde bir sallamayla bombayı tanka attı. Arabanın içinde saklanmış olan nişancı makinelinin tetiğini çekmeyi başardı. Benim ateş etmem, makinelinin kurşun kusması ince namludan bir ateş dilinin uzanışı ve demir kutunun gümbürtüyle titremesi ayni anda oldu.

Makinelinin çatırtısı kesildi.

«Kuzminiç, bir tane daha.» diye bağırdım.

Ayni ağır davranışı ile bir tane daha savurdu ve düştü. Ona doğru atılıp kaldırdım. Ağzından kan fışkırıyor, kırmızı kabarcıklar oluyordu.

Kuzminiç'in bombalarının patlayışı sanki savunmanın işareti oldu. Arkada iki küçük top çalıştı ve tanksavar bombaları patlamaya başladı.

Cebimden sargı bezi çıkarıp, Kuzminiç'in kaputunu açtım, Sinçenko, yanıma koştu.

«Tut.» diye bağırdım. «Siyasi yöneticiyi içeri taşımama yardım et. Sonra koş Krieev'e, gelsin.»

Kuzminiç'in gömleği ıslaktı. Islıklı nefes arasında konuşmaya çalıştı:

«Hayır, hayır kalkamayacağım artık. Asker olamayacağım.»

Ölümün perdesi bakışlarını gölgeledi. Bu büyük savaşta ilk kez asker kaputunu giymiş, yürekliliğin en üstününü göstermişti. Üzüntüsünü açıklıyordu: «Asker olamayacağım artık...»

...Üç tank dumanlara boğulmuştu. Çevreye kurum saçıyorlardı. Birinin zinciri kopmuş, dönüp duruyor.

3

Almanlar bizi yine şarapnel, mayin ve bombalarla dövüyorlardı. Ormana kaçan tanklarda mermi yüklerini köye boşaltıyorlardı. Ama hesapsız gelişlerinin dersini artık almışlardı. Onları yanlarında piyade olmadan ilerleyemeyeceklerine inandırmıştık sanırım.

Koşarak Brudni'nin yanına gidip yeni görevini anlattım. Piyadeyi tankların yanından ayıracaktı. Ve düşman ateşimiz altında yatınca karşı saldırıya geçilecekti.

Brudni, beni anladı ve başını salladı.

...İşte bir saldırı daha.

Tanklar yine karda ağır ağır emeklemeye başladılar. Bu kez davranışları ağır. Ellerinde mavzerleri bulunan piyadeyi geçmemeye çalışıyorlar.

Onları tüfek ateşi altında tutuyoruz. Bloha'nın makinelisi de biçiyor. Bozjanov, makinecilerin yanında bu-

lunmak üzere benden ayrıldı.

Yeşil üniformalı insanlar dayanamayıp yattılar. Tanklar sanki yatanları görmek istermiş gibi hız kesip yavaşladılar. Küçük toplarımız da savaşa katıldı. Bazı mermiler, siyah ve artık davranışsız denecek kadar ağırlaşmış gövdelere raslıyor. Bir an tereddüt geçirdiler. Sonra tanklar bize cevap vermeye başladı. Üzerimize ateş ediyorlar. İnatla ateşi sürdürüyoruz...

Tankların davranışı geriye doğru olmaya başladı. Onların ardından da piyade koşarak çekildi.

İkinci saldırı da püskürtüldü.

Sonunda hava karardı.. Bir gece daha Moskova önlerindeki karlara gömülüyor.

4

Ayın ondokuzu. Gün doğuyor. Görünü savunmasının son günü.

...Üç yandan atış var. Tek sakin yan Matrönino istasyonu. Oraya, Filimov'un yanına gece sağlık merkezini ve yaralıları aktardık. Biraz rahatladık.

Brudni'nin takımları köyü savunuyorlar. Karşımızda düşman ormanın değişik yerlerine tank ve piyadeleri sıralıyor. Karşılıklı ateş savaşı yapıyoruz. Almanlar, silahlarımızı teker teker ortadan kaldırıyorlar.

Silahların azalması karşısında arabacı Garkuşa bir yol buldu. Makinelinin biri kızağa yerleştirilerek at koşuldu. O cephenin bir ucundan öbür ucuna giderek oradan buradan ateşi sürdürüyor.

Gücümüz, her an biraz daha, biraz daha eriyor.

İri yarı bir adam olan Galiulin sırt üstü karlara devrilmiş! Kaputunun kalbe yakın bir yerinde delik var. Ölüm anında bir elini açık avuçla göğsüne bastırmış kalmış. Bir uyku anında kumandanına «Özür dilerim.» dediği gibi duruyor.

Murin, biçimsiz bir şekilde kıvrılıp kalmış, Gözlükleri mumyaymış gibi sararmış sivri burnundan fırlayıp düşmüş, yalnız ipten yapılmış bir sapı kulağına takılı duruyor.

Çok kez esas duruşu öğrettiğim ve her an ikaz ettiğim konservatuar asistanının yerde yatan cesedi karşısında ben şimdi esas duruşa geçiyorum.

«Kombat ne yapıyorsun. Bir kurşun yemeği mi bekliyorsun?»

Tolstunov, beni hızla geri çekti. Karla karışık killi toprağa bir dizimin üstüne çöktüm.

...Ölen makinelicilerin arkadaşı Bloha'nın ensesini bir şarapnel parçası çizmiş. Ama o silahını bırakmıyor. Kızakta uçan ateş yuvasını yönetiyor.

İşte kızak yine davranışa geçti. Başını öne doğru eğmiş olan Bloha'nın yanında bir saman yığınına Bozjanov oturmuş hedef gözlüyor.

Dizginler, atı kamçılıyarak süren Garkuşa'nın elinde. Elimde sağlam kalan tek makineli bu.

...Almanlar bir kez daha, onlara bıraktığımız demiryolu binası yönünden saldırıya geçtiler. Ardından piyadenin geldiği tanklar yamacı tırmanarak köyün kenar evlerine ve samanlıklara yaklaşıyorlar. Sert ateşimiz piyadeyi yatmaya zorladı ama tanklar köye daldılar.

Yandaki tepelerden koşarak askerler geldi ve haykırarak düşmana süngüyle saldırdılar. Brudni bize yardıma gelmişti. Alman piyadesi yine çekildi.

Köyle evlerin arasında sokak içlerinde tanksavar bombaları patladı. Tanksavar takımı ölüm makinelerini tutuşturdu. Şurda burda isli dumanlar saçarak tahrip edilmiş tanklar yanıyor. Kurtulanlar köyde tutunamıyarak hızla köyden çıkıp tepelere kaçtılar.

Görünü yine bizde kaldı. Tank ve topların açtığı çukurlar karlı çevrede siyah lekeler şeklinde duruyor. Dü-

şüncelerimizde ayni siyahlıkta.

Ölüm, bir tankı parçalarken yakışıklı Şakoev'i bulmuş. Ayni savaşta, bölükte «ihtiyar» diye adlandırılan, sigaranın bıyıklarını sararttığı Berezanski'de vurulmuş. Tanksavar takımının tümünden geriye yalnız dört kişi sağ kalmış.

Zaev ve ufak tefek Dcilbaev, kara oturmuş yaralıları sarıyorlar.

«Yoldaş Kombat, bende aynı şekilde...»

Dcilbaev, tanka nasıl bomba attığını anlatıyor. Hala savaşın heyecanı içinde.

Bakışlarını yanan tankların, alevler içindeki evlerin, kaputlarıyla karların üzerinde davranışsız yatanların ve en sonunda da kumandanının üzerinde dolaştırıyor.

«Yoldaş Kombat, şimdi... Şimdi ne yapacağız?»

«Savaşı sürdüreceğiz Dcilbaev».

Düşman piyadesini kovalayan askerler döndü. Bir kaputun içine koydukları kumandanlarını taşıyorlardı. Bu acımasız saldırıda kahverenkli gözlü Brudni'de yaşantısını verdi.

Ufak tefek bağlantı eri Muratov, iri yapılı Panfilov, utangaç Gurzist ve Dordiya içten bir hüzünle yaşam rengini kaybetmiş olan yüze bakıyorlar.

Elveda kahraman Brudni. Elveda arkadaşlarım. Ölülerin önünde yine bir iki dakika «Hazırol» da durdum.

Artık bölüğü teslim edebileceğim kimse kalmadı. Bozjanov'u tek makinelinin yanından alabilir miyim? Yanımda yine Tolstunov duruyor.

«Fedya, bölüğü al. Başka kimse yok.»

Kıdemli siyasi yönetici sanki benden rütbece büyük olduğunu unuttu:

«Başüstüne Kombat.»

...Almanlar, köyü almak için atakta bulunmadan sarmaya başladılar. Demiryolu binasının ardında ormana ka-

dar uzanan sekizyüz metrelik bölge ve kenarlardaki bir kaç samanlık artık onların elinde.

...Çoktan beri Zaev'den haber alamıyorum. Aramızdaki bağlantıyı sağlayan telefon teli sanırım bir şarapnel parçası ile kopmuş. Zaman zaman bizden bir orman şeridi ile ayrılan Zaev'in bulunduğu bölgeden tüfek sesleri geliyor.

Yalnız Filimov'la bağlantım var. Telefoncular sık sık kopan hatları ateş altında onarıyorlar.

İstasyona giden yolun geçtiği düzlük bizim üstümüzde bulunan Filimov'un bölüğünce ateş altında tutuluyor. Alman piyadesinden tek bir asker bile ateş altındaki bu düzlüğe sokulamıyor.

...Çarpışmayı sürdürüyoruz. Almanlar evleri teker teker alıyor biz de ev ev çekiliyoruz. Her bahçede bir süre siperlenip düşmanı kurşunla karşılıyoruz.

Ah, Volokolamsk'ı da böyle tutabilseydik.

...Akşam oldu. Köyün yarısı bizde yarısı Almanlar'da? Karanlıktan yararlanarak ölülerimizi gömdük.

Sağlık erleri -ki onlarda sayıları bir hayli azaldı- yaralıları sessizce Matrönino köyüne taşıdılar. Yalnız Kirieev, son grupla çekilmek üzere bizimle kaldı.

...Sonunda saat gece yarısına geldi. Ondokuzu geçip yirmiye girdik. İçimi hüzünlü bir sevinç doldurdu. Panfilov'un bize verdiği görev tamamlanmıştı. Asker görevi şerefle yerine getirildi. Artık Gorünü'yi bırakabiliriz.

Birden karanlıkta ateş başladı. Almanlar gözlem için sokulmuş, Rusların çekilip çekilmediğini anlamaya çalışıyor. Onları tüfek ateşiyle temizledik.

Rusların savunmayı sürdürdüklerini anlayan düşmanlar mayın yağdırmaya başladılar. Sinip saldırının sonunu bekledik. Yine herşey duruldu.

Sokağa çıktım. Yangınların ışığında Timoşin'in ölçülü

adımlarla yürüyüp telefon bağlantı tellerini topladığını gördüm.

Yanıma çağırdım. Damı atışlardan delinmiş soğuk bir eve girdik. Timoşin'e yanına iki asker alarak Zaev'e sokulmasını buyurdum. Buluşma yerimiz Gusenova köyü yakınlarında ormanda bir nokta. Yeri Timoşin'in haritasında işaretledim. Cep lambalarının ışığı bir gün içinde zayıflamış bu genç insanın yüzünü aydınlatıyor.

Uzak olmayan ormanda yerleşmiş olan mutlak ve öteki geri takımlarının bulunduğu yere de adamlar gönderdim. Onlar zaman geçirmeden toparlanarak İstasyona doğru çekilmeleri buyruğumu iletecekler.

Adamlarımı savunma bölgelerinden kaldırdım. Hepsi yanımda toplandılar. Rahimov, köyün son savunmacılarını saydı. Biz yalnız yirmidört kişiyiz. İki hafif topla bir makinelimiz var.

Görünü'yü sessiz geride bıraktık. Önde Rahimov yürüyor. Sıranın sonunda da Tolstunov.

5

Matrönino istasyonunu da karanlıkta bırakmayı başardım.

Gün doğuşunu yürürken karşıladık. Ormanda ilerliyoruz. Filimov'la Brudni'nin bölüğünden kalanlar!.. Artık onlar Bozjanov'un yönetiminde bir kızağa yanyana yerleştirilmiş on kadar yaralı ve yük arabaları ile iki hafif top. Hepsi bu kadar.

Orman içi yollarından Zaev'le buluşacağımız noktaya doğru gidiyoruz. Ağır çizmeleri ince kar tabakasını siyah yere kadar çiğniyor. Çam dallarında beyaz kalpaklar var. Öteki ağaçlardan durmadan yapraklar dökülüyor. İnce, bir şerit halinde yol sararmış yapraklarla dolu.

Zaman zaman baltalarla ince ağaçları devirmek ve

çalıları küreklememiz gerekiyor. Yüklerimizi ancak bu şekilde geçirebiliyoruz.

Artık bir hayli yol aldık. İzimiz Rahimov'un haritasında uzun bir kavis gibi belirdi. Almanlara raslamadan, ormanı geçip Volokolamsk şosesine çıktık. Ağaçlardan arınmış bir yerden karşıya geçmemiz gerekti. Seyrelmiş ormanda durup çevreyi gözetledik.

Moskova yolundan Alman kamyonlarının gelip gelmediğini araştırıyoruz. Bir konvoy göründü. Kamyonlar ve otomobiller hızla gidiyor. Arabalar iplerle bağlanmış askeri gereçle dolu. Bir kaç kamyonda da askerler var. Ellerini koyu yeşil kaputlarının ceplerine sokup büzülmüşler. Kepleri iyice indirilip yakalarını kaldırmışlar.

Tekerleklerinden kardan bir toz bulutu kaldırarak geçtiler. Acaba davransak mı? Hemen ardlarından bir Alman motorize birliği daha yaklaştı. Anlaşılan düşman cepheye yedek birliklerini sürüyor. Yeni saldırı için taze güçler getiriyorlar.

Bakalım daha ne kadar kanımız akacak.

Durup bekledik. Şosede davranmış bazan duruyor, bazan güçleniyor. Şeytan alsın hepsini beklemeğe olanak yok. Arabalara ateş açılması buyruğunu verdim. Karoserilerine ateş edilerek şöförlerin hızlarını arttırmalarının sağlanmasını söyledim.

İşte bir sıra daha yaklaştı. Ateş. Pras, pras... Kamyonlar fırtına gibi geçti. Ardlarından karargah arabası geliyor. Şoför beklenmedik ateşten şaşırarak frenlere bastı. Bir subay şoseye fırladı ve kurşunlarla biçilerek yere serildi. Şoförde vuruldu.

Buyruğumu verdim:

«İleri.»

Hepimiz yoldan karşıya koştuk. Atları kamçılanan yük arabaları askerleri geçtiler. Düşman arabasına doğru koştum. Henüz yere yığılmış subayın bileğinde bir saat

kayışının izi görünüyor. Biri onu hemencecik alıvermiş. Arabada bir telsiz cihazı ile evrak çantasını bularak aldım.

Şoseyi geçip yine ormana daldık. Yeniden düzenli bir şekilde yürümeye başladık.

6

Yolu Rahimov, düzenliyor. Zaev'le buluşacağımız noktaya yaklaşıyoruz.

Demiryolu hattına geldik. Şimdi onu geçmemiz gerekli. Karşıki yamaç çok dik. Dimdik killi toprağın şurası burası kar tutmuş.

Topları buradan çıkarma yeteneğimiz yok.

Orman kenarından yürümeye başladık. Geçiş için daha olanaklı bir yer arıyoruz. Almanca konuşmalar geliyor. Demiryolu binası düşmanın elinde.

Geriye döndüm. Komşu binada da Almanlar var.

Şimdi ne yapmam gerekli. Silahları bırakmak zorunda kalacağız. Düşünce içinde dik yamaca yaklaştım. Arkada ağaçların içinde askerler duruyor. Sırtımda birden yüzelli kadar dürtme duydum. Döndüm. Hepsi gözlerini dikmiş bana bakıyorlar. Bakışlarını okudum. Bizi yok mu edeceksin yoksa geçirecek misin? Geçen kez olduğu gibi bakışlar sözlerden daha güçlü.

Bir anda bir kararlılık içimi doldurdu. Doğruldum:

«Beni dinleyin. Atları çözün. Silahları ellerimizde geçireceğiz. İleri.»

İlk durduğumuz noktadan, uçurum gibi duran yamaçtan ileri atıldık. Askerler o kadar yaşama inancı içindeydiler ki topların tekerlekleri yere bile değmedi. Ardından atları ve kızakları kolayca geçirdik.

Savaş her an bana askere inancı öğretiyor. Askere inan.

Bu inançla yapılması düşünülemiyen şey başarılıyor. Kendini geçiyor insan. Generalimizin bu anahtar sözleri içimi doldurdu.

7

Rahimov, sırayı bilinmeyen yerlerden geçirip engelleri aşırarak yamaca doğru götürüyor. Hepimiz bu dağcı topoğrafa güveniyoruz. Sıra gerisinde bir iz bırakarak ilerliyor. Öncü çıkarmadık. Gerçi böyle anlarda öncüler yancılar ve artçılar çıkartmak gerekli ama ben çıkarmadım. Ormanda yön bulmak kolay değil. Genç teğmenlerimiz, okulu çabucak bitirmişlerdi, topoğrafyayı bilmiyorlardı. Öncü yada yancı grup ana sıradan ayrılınca kaybolup gidebilirdi. Haydi ondan sonra işin yoksa ara dur.

Öğleye varmadan toplantı yeri olan düzlüğe çıktık.

Zaev, soğuktan kısılmış sesiyle haykırdı:

«Kalk. Hazırol.»

Ve koşarak yanıma geldi. Gözümün alıştığı iki tabancasından biri belinde asılı öteki yine koynuna sokulmuş. Bu kez bir de aldığı otomatik silah boynunda sallanıyor. Kaputunun ceplerinde bir şeyler takırdıyor. Anlaşılan mermi doldurmuş. Kalın parmakları yağdan siyahlaşmış. Burada bizi beklerken aksak silahları onardığı anlaşılıyor. Çukur yuvalarındaki yeşilimtırak gözleri bana sevinçle bakıyordu. Büyük ağzı yayılmış, sigaranın sararttığı dişleri görünüyordu. İçinde hiç bir kötü duygu ve kırgınlık yoktu. Tüm yüreğiyle yeniden karşılaşmanın sevincini duyuyordu.

Bu kez hiç bir gariplik yapmadan raporunu verdi:

«Bölük kendisine verilen savaş görevini başarı ile tamamlamış, çekilme buyruğunu alıncada Şişkino yönünde davranışa geçmiştir.»

Askerleri Zaev raporunu verirken esas duruşta bekliyordu.

«Rahat.» dedim.

Rahimov'a da taburu dinlendirmeye almasını ve yolda hazırlanan yemekleri dağıttırmasını buyurdum.

Tabur... Bu sözcüğü içten saklı bir gurur ve mutluluk duygusuyla söylüyorum.

8

Ormanda dinleniyoruz. Kesilen ağaçların içinde kendilerine rahat yer bulan askerler, kütüklere yaslanıp çorbayla karınlarını doyurdular. Sigaralarını zevkle tüttürüyorlar. Alıntı sigaralarımızdan daha bir hayli stokumuz var. Çeşitli yanlarda -ancak kaybolmaları için uzağa gönderemedik- nöbetçiler bekliyor.

Rahimov'a da ormanın sonuna kadar giderek çevreyi denetlemesi buyruğunu verdim.

Oturup sigara içerken Rahimov'u bekliyoruz. Çözülmüş atlar önlerine konulanları yiyor. Hayvanların yediğinin saman olduğunu şaşkınlıkla ayırdettim.

Garkuşoyu gördüm. Yüzü soğuktan morarmış. Seslendim:

«Garkuşa nerden buldun bunları?»

«Küçük bir yığın vardı. Onu aldık Fritslere bırakacak değiliz ya.»

Ve birden bir kaç asker itişe kakışa koşarak haykırdı:

«Almanlar, Almanlar!»

Düzlükte sanki bir kasırga esti. Paniğin kasırgası.

Hepsi, oturanlar, yada uyuklayanlar bir anda ormana doğru kaçtılar. Şaşkınlığa düşen tabur birden bozguna uğradı. Çelikleşmiş asker, yenginin tadını bilen, düşmanı ezen erler, şaşkınlığın felaketine kapılmıştı.

Düzlükte kimse kalmadı: Atlar sakin sakin saman kıtırdatıyordu. Öksüzleşmiş silahlarımız ortada çatılmış duruyor. Yanlarında canlı kimse yok. Ya ben? Ayağa fırlayıp dikkatle silahlara bakıyorum. Bütün zorlamalarda, bütün çemberlerde onlardan ayrılmamıştık. Şu tank savaş silahlarını kucaklarımızda taşımıştık. Novlanskaoe'den ta buraya kadar her çemberden onlarla birlikte çıkmıştık. Ormana baktım. Ağaçların arasında Almanlar vardı. Otuz kadardılar. Beyaz elbiseler ve beyaz kasklarla zincir halinde yürüyorlardı. Onları ilk kez bu giysilerle görüyordum. Donmuş kalmıştım. Acele etmeden ihtiyatla yürüyorlardı. Açık alana çıkıyorlardı.

Birden Zaev'in fısıltısını duydum:

«Yoldaş Kombat ne dikilip duruyorsun? Yatın. Şimdi onları ikimiz kovalayacağız.»

Bu anda senli benli konuşuyordu. Bakışı Almanlara dikilmişti. Nerdeyse otomatiğin tetiğine basacaktı. Tam bu anda arkamda Tolstunov'un sesi duyuldu:

«Kumandan kaldı. Nereye kaçıyorsunuz? Ardından gelin.»

Tolstunov, ardından anayı da içine alan bir küfür savurdu. Bu savaş günlerinde anayı hangi yönde olursa olsun anıyoruz.

Tabur geriye düzlüğe fırladı. Zaev'in otomatiği takırdadı. Askerler «ura» diye haykırarak düşmana doğru koştular. Tüfeğini kapan ateş ediyordu. En önde Tolstunov ve Filimov koştu. Az sonra başkaları onları geçti. Aralarında Garkuşa'da vardı. Yüzündeki o komik anlam kaybolmuş, kinle eğrilmişti. Palzunov'u, Dcilbaev'i ve Kurbatov'u gördüm. Bu anda onlar korkunç birer kişi olmuşlardı.

Hırsla saldırdılar. Bu anlatımı bir yerlere yazın. Bunu onlar için benim askerlerim için yazın.

Almanlar kaçmaya başladı. Bizimkiler de izliyor. Ormanın içinden patlayan bombaların sesleri geliyor.

Haykırdım:

«Zaev, Yanıma.»

Koşup geldi. Ciddi, dikkatli ve sert buyruğumu bekliyor.

«Semyon, koş ve adamları durdur. Yoksa bu paparayı nasıl kaşıklarız.»

«Başüstüne.»

9

Bir süre taburun toplanması ile uğraştım. Ormanın içinde açılanların bir süre «U-hu-hu-hu.» sesleri geldi.

Sonunda hepsi düzlükte toplandı. Takım ve mangalar yerlerini aldılar. Tabur, sıralanıp yürüyüşe hazır oldu.

Tüm sıra halinde ormanın sonuna doğru yürüyüşe başladık. Oradan Gusenovo köyü çok yakın. Panfilov'un söylediğine göre tümen karargahının bu köye yerleşmiş olması gerekli. Onun yedek gücü olduğumuz için karargahı bulmak zorundayız. Panfilov'un karargahı şimdi hedefimiz.

Adımlarımız yine ormanı ölçüyor. Bir öncü takımı çıkardık. Onlar, haritada çizilen düz çizgiden saptılar. Bu kez Filimov'u öne gönderdim. Sıra yine yalpalıyor. Zaev'i gönderdim ve düzgün yolu izlemesini buyurdum ama yalpalama kesilmedi. Sonunda kendim, Gorünü'de çarpışan bölükten bir takım alarak öne geçtim.

Ormanın sonuna vardık. Sabahtan beri duyulan top atışları burada daha açık seçiliyor. Rüzgar var ve soğuk daha keskin olarak duyuluyor. Ormanın koruyucu kanadı artık yok. Küçük bir yokuşun üzerinde Gusenovo'nun evlerini gördüm. Rüzgâr bulutları sürüp götürüyor. Köy

yanıyordu. Köyle aramızda birbuçuk kilometrelik kadar bir düzlük var.

Köy kimin elinde acaba? Bizim mi, yoksa Almanların mı?

Dcilbaev, Muratov ve başka üç askeri çağırdım. Onları gözleme göndereceğim. Köyün bizim elimizde olması muhtemel. O zaman tüm taburu oraya götüreceğiz. Eğer düşmanın elindeyse, onları belli ettirsinler. Görevleri bu. Almanları ateş açmaya zorlayacaklar. Ellerinde tüfekleri kendileri belli ederek yürüyecekler. Bizimkiler varsa sorun yok. Nasısa karşılarlar. Almanlarsa anlayacağız. Düşman ateş açmadan yatmamalarını buyurdum. Köyde Almanlar varsa biz buradan kendilerini koruyacak ve ileri çıkmalarını engelliyeceğiz.

Gözlemciler ormandan çıktı. Karın üzerinde beş er kendilerini saklamadan ama ihtiyatla yürüyor. Ağır çizmeleri kara gömülüp derin izler bırakıyor. Bir ara durup çevreye bakınmaya başladılar. Arkalarından seslendim:

«Korkuyu bırakın. Daha geniş adımlarla yürüyün.»

Ormanın kenarına kadar ilerledik. Tüm sıra burada toplandı. Köye en yakın yerdeyiz. Oraya geldiğimizde düzlükte gözlemcileri göremedim. Beyaz çayır ıssız. Askerler nereye kayboldular?

Gusenova'dan boğuk bir ses geliyor. Tank motorlarının kalın notalarını duydum. Bu tanklar kimin acaba? Yine bakışlarımla çayırlığı taradım. Yine kimse yok.

Çayırı yine dikkatle gözden geçirdim. Ortada dalları yüklü kardan nerdeyse yere değecek bir köknar tek başına duruyor. Askerler bu köknarın altında, anaç tavuk altında yatan civcivler gibi duruyorlar. Hepsi yatmış.

İçimde bir hırs kabardı. Beynime bir sıcak dalgası saldırıyor. Ah korkaklar... Siz kumandanınızı aldatmaya mı karar verdiniz. Size taburun geleceğini bırakmışlar, sizse korkup saklanmışsınız.

Haykırdım:

«Kalk! Buyruğu yerine getir. İleri!»

Hayır, onlar beni duymuyor. Köknarın dibinden kimse kıpırdamadı. Yanımda duran erin tüfeğini kapıp gözlemcilerin durduğu yere birkaç el ateş ettim. Kurşunların vınlaması korkanları sürsün istedim.

Ateşim onları bizden yana bakmaya zorladı. Bir kaç el daha ateş ettim. Dcilbaev, önce fırladı. Elini kaldırarak arkadaşlarından kendisini izlemelerini istedi. «Kahramanlar.» diye haykırmak geldi bu kez içime. Şimdi ruhumu dolduran sevgi deminkinden az değil. Beşide zincirleme köye doğru ilerlemeye başladı. Muradov, sabırsızca arkadaşlarını geçti. Onun çizmeleri şimdi, daha önde, karda izler bırakıyor.

Yangın içindeki köy canlandı ve Alman tüfekleri takırdadı. Anlaşıldı. Orda Almanlar var. Askerlerim kendilerini yere atıp, kademe kademe geriye doğru emeklemeye başladılar. Almanlar onları yakalamaya çalışmadı. Bu küçük grubu önemsemedikleri anlaşılıyor. Ateşleri çabuk kesildi.

Ormanın kenarında Dcilbaev, bana suçlu suçlu bakarken raporunu kekeleye kekeleye verdi.

«Pekalâ.» dedim. «Takıma yine sen kumanda edeceksin.»

10

Yine sıralanıp ormana girdik. Doğuya doğru yürüyüş yeniden başladı.

İlerde bir yerde, Moskova'ya doğru sıkışmış olan tümen yeni hattında çarpışıyor.

Ormanın susturucu perdesi altında salvo sesleri yumuşadı. Onlar sanki ormanın sessizliğini bozamıyor. Ağaçların üstü aydınlık. Daha akşama oldukça zaman var ama burada alaca karanlık bastı bile.

Yine önde yürüyorum. Kendimize yine düz bir yol açıyoruz. Yolumuz bizi yine, kimsenin bulunmadığı ve üzerinde tek bir iz bile bulunmayan üstü karla kaplı şoseye çıkardı. Taburu buraya çıkardım. Ve birden...

Bir ağacın altından asker giysili bir kız çıktı. Gri kalpağının altından düz taranmış sarı saçları görünüyordu. Omuzunda sağlık çantası asılı. Varya Zaovrajina. Karşılaşma ikimiz için de şaşırtıcı oldu. Sürpriz yalnızca bu olmadı...

Varya, ileriye doğru koştu ve daha gözünü kırpmaya vakit bulmadan boynuma sarılıp yüzünü kaputumun sert kumaşına gömdü. Sonra kendini toparladı, geriye sıçradı. Kıpkırmızı kesilmiş. Selam vermek için elini kalpağına götürdü ama tek sözcük söylemedi. Bende bu karşılaşmadan şaşkınlığa düşmüş susuyordum.

Varya'nın ardından bir asker daha yaklaştı. Onunda boynuna kızılhaç çantası asılmıştı. Uzun armuda benzer burnunun üstünde sıkmalı bir gözlük vardı: Belenkov. Taburun sabık doktoru. Sağlık bölümü yüzbaşının korkaklık yüzünden rütbesi alınmıştı. Şimdi o yalın bir erdi. O da selam aldı. Selamına karşılık verdim. Ama söyleyecek söz bulamıyorum. İçime bir sevinç dalgası dolmuştu. Bizimkiler...

Bugünkü yürüyüşümüz sırasında aradığımız ilk Ruslardı bunlar. Tolstunov, sallanarak yaklaştı:

«A, Varya. Nereden çıktın?»

Sonra Belenkov'u da selamladı.

Tolstunov, konuşmasını sürdürdü:

«E, Varya yeter kızardığın anlat bakalım.»

Şeytan alsın bakışlarından hiç bir şey kaçmıyordu. Varya, yeniden kızardı ve konuşmadı.

Belenkov:

«Bizi sizin yanınıza gönderdiler» dedi. «Sizi arıyorlardı.» Sonra ekledi: «Onlar taburda bir kaç askerin kal-

dığını ve kumandanın da ormanda ağır yaralı olarak yattığını duymuşlar.»

Gülmeye başladım. Savaş, gerçekten çok öykü ve söylenti yaratır ve onlar anlaşılmaz bir hızla yayılır. Ağızdan ağıza geçerken genişleyip büyürler.

Belenkov, bir süre sustuktan sonra yeni bilgiler verdi:

«Buyruğu kişisel olarak Zvagin, verdi. Her ne olursa olsun sizi bulmamızı söyledi Almanların arasında bile olsanız sizi bulmamızı buyurdu.»

«Almanların arasında mı?» Varya'ya baktım. «O mu gönderdi yoksa gönüllü mü geldi?»

Varya biraz sustuktan sonra konuştu:

«İşte... Görevi biz üzerimize aldık... Biz ikimiz... O, Yoldaş Kombat... -Belenkov'a baktı- O, kendisinin gönüllü gönderilmesi için yalvardı.»

«Teşekkür ederim Doktor.»

Belenkov'a «Doktor» diye seslenirken sanki söktüğüm rütbesini geri veriyordum. Evet, o bu anı kesinlikle yeniden hak etmişti.

«Yanımda kalın Yoldaş Belenkov. Yine tabur doktoru olarak kalacaksınız. Bunu General Panfilov'a ben bildiririm.»

Suskun bir sessizlik oldu. Olaganüstü birşeyin olduğunu anladım.

Sonunda Varya mırıldandı:

«General Panfilov öldü.»

O YAŞAYACAKTIR

1

«Daha sonra.» diye sürdürdü Baurdcan Momiş-Uli. «Görgü tanıklarından Panfilov'un nasıl öldüğünü dinle-

mek olanağını buldum. Olay, ormanın kıyısından alevler içinde gördüğümüz Gusenovo köyünde olmuş...»

Panfilov o gün benimle konuşmuş ve Katuşaların hedeflerini vermişti. Kendi anlatımıyla orkestranın şeflik sopasını kullanmıştı.

Tümen köy köy çekiliyormuş. Geri hatlara yerleşirken de düşmana ilerleyişini kanla ödetiyormuş. Panfilov, Gusenovo'daki karargahındaymış. Zaman zaman kumandanlarını arıyormuş. Konuşmalardan, işaretlerden askerlerinin bu vahşi savaşı nasıl yürüttüklerini izliyormuş. Düşmandan nasıl bir gün daha çekip koparttığımızı görüyormuş.

Savunmanın bir gediğinden geçen düşman piyadesi mayin atıcıları Gusenovo'ya ateş etmeye başlamışlar.

Yorgunluk bilmeyen generalimiz yarım kaputunu giymiş ve esmer boynuna dürbününün kayışını asarak, düşmanın atış noktasını anlamak için dışarı çıkmış. Sokak patlamalarla kararıyormuş. Albay Arseinev, bir kaç adım atmış generali -ki son adımlarıymış bunlar- çekmiş. Mayinin artan uğultusu duyulmuş. Patlama ve alevler generalin ayakları dibinden fışkırmış. Panfilov, düşmüş. Arseniev, ona doğru atılmış. Küçük bezelye parçaları kadar bir demir, çeketini delerek, göğsünün sol tarafına, iç savaşlarda kazandığı «kızıl bayrak.» nişanının bulunduğu yere saplanmış.

Bana öyle geliyor ki sanki son anda onun yanındaydım. Sanki şimdi bile onun siyah düzgün bıyıklı ve şaşmış gibi çatılan yüzünü kaplayan, bir anda saran ölüm sarılığını görüyorum.

Arseniev, iradesine uymayan parmaklarla koparırcasına generalin düğmelerini çözmeye çalışmış. Panfilov'un gözleri Albayın heyecanını ve hüznünü görmüş. Ancak fısıldıyabilmiş:

«Bir şey yok, birşey yok... Yaşıyacağım.»

Bunlar son sözleri olmuş.

2

Yineliyorum. Panfilov'un nasıl öldüğünü çok sonra duydum.

İncecik orman yolu içinde onun öldüğünü ilk kez duyduğum zaman inanamadım. Aslında bu haberi kabul etmedim ve bir siper uydurması sandım. Askerede hiç bir şey söylemedim.

Tabur yürüyüşünü sürdürdü. Yürüyüşün yeni öncüsü Varya Zaovrajina, oldu. Bir ormanlık kıyısında doğup büyümüş olan bu cesur kız, bizi aramak için geçtiği tüm yolları aklında tutmuştu. Gözüyle koyduğu işaretleri izliyerek şimdi bizi götürüyordu.

Bir iki saat kadar yürüdükten sonra ormanın sonuna geldik. Karşımıza bir kızak yolu çıktı. Çift atların çektiği, mermi sandıkları yüklü, gri kalpaklı Kızılordu erlerini gördük. Koşarak yola çıktık. Bizimkiler, bizimkiler... Tabur kendinden onlara ulaşmıştı.

Tabura dinlenme buyruğu verdim ve karşıma ilk çıkan teğmene yine Panfilov'u sordum. Aldığım cevap yine ayniydi:

«Öldü...»

Buna karşın inanamıyordum. Teğmen kaygımı anladı ve harita çantasından cephe gazetesini çıkararak gösterdi.

Benim için son derece değerli olan bir çehreyi siyah bir matem çerçevesi çeviriyordu. Altında da «Bu resim değerli kumandanın ölmesinden bir az önce çekilmiştir» diye yazıyordu. Verdiği söze her zaman bağlı kalan Panfilov, foto muhabirine verdiği sözü de yerine getirmiş. Gusenova'da açıkta resmini çektirmişti. Resim çok canlıydı. Siyah deri ceketinin kolundan uzanmış eli dürbü-

nünü tutuyordu. Hafif kısılmış Moğol gözleri uzağı gözlüyor, bu gözlerden sanki bir ışık çıkıyordu. Gözlerinin kenarındaki kırışıklık, dudaklarındaki keskin hatlar ve her şeyinde düşünce okunuyordu. Evet düşünce ve yetenek.

Ölümü anlatan yazıda, Genel kurmay başkanı, cephe kumandanı, ordu kumandanı, askeri şûra üyeleri ve en yakın iş arkadaşlarının Panfilov'un savaşa yenilikler getiren askeri dehası hakkında sözleri vardı ve ondan savunma savaşının sanatını yapan kişi olarak sözediyorlardı.

Gazeteye ezik bir içduygusuyla bakıyordum. Düşüncelere dalmıştım. Birden silkindim ve Bozjanov'a taburu sıralamasını buyurdum.

Askerlerim, eksi yirmi derece soğukta, kızak yolunun kenarında sıralandılar. İki kişi -Varya Zaorajina ve Belenkov- kenarda duruyorlardı.

Yüksek sesle seslendim:

«Yoldaş Doktor rica ederim sizde sıraya girin.»

«Rica ederim»i bilerek eklemiştim. Tabur duysun istiyordum. Belenkov'un yanaklarında kırmızı lekeler belirdi. Sevinç ve utanç lekeleri. Sağlık takımının sıraları arasına karıştı. Göz altından bakışını yakalamak umuduyla Varya'ya baktım. Hayır o bakışlarında bile yalvarmıyordu. Önüne bakarak duruyordu.

«Zovrajina, sıraya gir.»

Eğer bir kimse, bundan önce bana, bir kadına sıraya girmesi için buyruk vereceğimi söyleseydi ona gülerdim. Oysa herşey nasıl dönmüştü. Anlaşılan İslamkulov haklıydı. Büyük vatan savaşı çok anlayışı değiştiriyordu. Daha önce düşünülmesi bile olanaksız olan şey doğal oluyordu.

Ayrılamaz -belki de yalnızca benim gördüğüm- bir gülümseme Varya'nın dudaklarında gezindi. Selam verip

geniş adımlarla sıraya yürüdü ve sapsarı bir yüzle ona bakan, üvey babası iyi yürekli yaşlı sağlık eri Krieev'in yanında durdu.

3

İki sıra halinde, tüfekleri ayaklarının yanında, yüzleri mosmor, zor bir yürüyüş yapmış olan erlerim karşımda duruyordu. Oysa tümen karargahına kadar daha on kilometrelik bir yolumuz vardı. Askere tatlı bir kaç söz söylemek ve onun içini ısıtmak gerekti.

Herkesin beni görebilmesi için Lisanka'ya bindim ve küçük söylevimi verdim:

Önce onları kutladım. Sovyet kurtarıcılarının sanlarından ve kahramanlıklarından sözettim. Filimov'un bölüğündeki yüzyirmi korkusuz, her türlü yiğitliği göstermiş Alman taburunu parçalamıştı. Dünkü Moskovalı öğrenci er Strojkin düşman kumandanını tutsak almıştı.

«Strojkin. Üç adım ileri. Yüzünü arkadaşlarına dön. Seni görsünler. Ama bununla gururlanmamalısın. O zaman ısırganotu toplatır onunla okşarım seni.»

Bu söz taburda uzun süreden beri bilinirdi. Buna karşın yorgun yüzler yine aydınlandı, donmuş boğazlardan gülüşler yükseldi. Konuşmamı sürdürdüm:

«Teğmen Zaev'in seksen askeri Sovyet erinin şanını yüceltti. Öyle bir atağa geçtiler ki üç düşman tankını tutsak almayı başardılar. İçleri çalınmış paçavralarla dolu, vatanımızı ezmeye çalışan bu tavukçuları ezip parçaladılar.

Sonra kumandanları ölen Brudni'nin kahraman bölüğüne değindim.

«Bu arkadaşlarınız boşuna ölmedi.» dedim. Düşman tarafından sarılan bu bölük Volokolamsk şosesinin düğüm notasını iki gün korudu ve Nazilerin motorlu araçlarının

şoseden geçmesine izin vermedi. Şan ve şeref dolu bu kardeşlerimizi vatan asla unutmayacaktır.

Görünü'deki kahramanlar için konuşurken Bloha'yı çağırıp yüzünü tabura çevirdim. Bu ak saçlı erin boynu sargılıydı. Bir şarapnel onu yaralamasına karşılık silahı başında kalmış ve çarpışmayı sürdürmüştü. Çekilme yürüyüşümüz sırasında da makinelisini bırakmamıştı.

Sonunda «Panfilov için konuşmanın sırası geldi.» dedim. Sonra şöyle sürdürdüm:

«Çok insancıldı. Duyguluydu. Askere saygı duyardı. Bize, kumandanlara daima, savaşın geleceğini askerin çizdiğini ansıtırdı. O, savaşta en korkunç silahın askerin ruhu olduğunu söylerdi. O, yengiyi işte bunun üzerine kuruyordu. O, yaratıcılığın en üstün mutluluğunu duyarak bizden ayrıldı. Onun yeni taktiği ile ordumuz, düşmanın en güçlü saldırılarına dayandı. O, en önemli görevini yaptı. Ve boşuna bir düşüncesizlikle ölmedi. Savaşın ateşi içinde kumandanlarının omuzuna elini bastırarak zamansız bir çekilişi önlüyor ve bu yolla vatanını koruyor, düşman saldırısını kırıyordu. Ve işte şimdi Alman saldırısının beşinci gününde, işte bu yol, işte bu çayır, işte bu hat bize aitse, bizim tümenimize aitse ve bizim tümenimiz hala güçlüyse bunu biz İvan Vasiliyeviç Panfilov'a borçluyuz. O, aklın generaliydi, hesaplılığın generaliydi, soğukkanlılığın generaliydi, dayanıklılığın ve gerçekçiliğin generaliydi.»

Nefes aldım, geri verdiğim nefes, bir beyaz bulut gibiydi. Düşündüm Dirençle düşündüm ve sözlerimin beni tatmin etmediğini gördüm.

Ve sürdürdüm:

«Doğuştan, terbiyeden ve yetişme bakımından o bir Rus insanıydı. O Rus milletinin geçmişini biliyor ve onu seviyordu. Onun kahraman çocuklarıyla, onların yaptıklarıyla öğünürdü. Tüm öteki milletlere de saygı duyardı.»

Düşüncem Panfilov'un en önemli yanını bulup ortaya koymak için zorlanıyordu. Bakışlarım sıralar üzerinde dolaşırken Zaev'a takıldı. Kalın kaşlarını çatmış beni dikkatle dinliyordu.

«Teğmen Zaev.» ,

«Buyur.»

«Arkadaşlar, hepiniz ikinci bölük kumandanı Zaev'i bilirsiniz. Geçen çarpışmalar içinde o öyle kahramanca çarpıştı ki onun için kahramanların kahramanı desem yalan olamaz. O, bir kez generalimiz için öncü demiş. O zaman ne demek istediğini anlamamıştım. Şimdi yineliyorum yoldaş Zaev, senin bu sözlerini. Evet General Panfilov, kutsal idealimizin bir öncüsüydü. Ondan duyduğumuz her söz bu ideali yaşatmıştır. Çalışanların, ezilenlerin büyük idealini o yaşatmıştır.»

Gözle görünmeyen bir akım benimle taburu birbirine bağlamıştı. Şimdi aradığımı bulmuştum. Onlar beni anlamışlardı.

«Arkadaşlar, ben Panfilov için az önce gerçeğin generali dedim. Hayır onun için bu söz az. O, doğruluğun generaliydi.»

Askerlere onun nasıl dosdoğru olarak ve kurnazlık etmeden bana «Sizin için ağır olacak. Güç olacak» dediğini anlatmak istiyordum. Onun ses tonunu canlandırmak istiyordum. Durdum... Askerlerime sessizce baktım. Biz döndük o ise yoktu... Sürdürdüm:

«İvan Vasiliyeviç Panfilov'un anısı, bizim yaptıklarımızda onun tümeninin kahramanlıklarında yaşayacaktır.»

4

Karargah, köyde eskiden pazar yeri olan geniş bir alana bakan taş bir binaya yerleşmişti. Buraya vardığımızda buyurdum:

«Tabur dur.»

Bir kaç kumandan bizi karşılamak üzere merdivene çıkmıştı. Ortada, siyah deri paltolu yakası, gri kuzu derisi kalpagıyla general giysili biri duruyordu. Zvagi'nin toplu ve cüsseli kişiliğini tanıdım. Haykırdım:

«Hazır ol. Sağa bak.»

Kılıcımı çekip, biz askerlerin dediği gibi sivrisiyle selam vererek tüm alanı tören adımlarıyla yürürken büyük ve kırmızı bir güneş ufukta batıyordu. Işıklar, kılıcın sivri çeliğinde oynuyordu.

İçimde çeşitli duygular çarpışıyordu. Gururda -ne yalan söyliyeyim- mutlulukla : İşte sana kılıçlı partizan.

Zvagin yanına gitmemi beklemeden, merdivenleri koşarak indi ve kılıcı tutan elime yapışarak onu yana çekti ve.

«Şakayı bırak, Momiş-Uli.» dedi.

Omuzlarıma sarıldı ve beni Rus usulünce ağzımdan öptü.

İçmi dolduran bir sevinçle bu ağır elli generalin yüzüne bakıyordum. Üç gün önce kumandayı teslim etmemi buyurmuştu. Şimdi ise gereksiz sözleri söylemeden, yalan bir sarmaşmayla ve yalın bir öpücükle o buyruğu yoketmişti.

Bir kez daha selam verip, konuşmaya çalıştım.

«Yoldaş General. Tümen kumandanının yedek taburu...»

Zvagin:

«Yeter Momiş-Uli.» diye bağırdı. «Adamlarını boşuna yorma.»

Güçlü ve bir çan gibi çıkan sesiyle buyruğu o verdi:

«Rahat. Sigara içebilirsiniz.»

Cebinden lüks bir sigara kutusu çıkarıp bana sundu:

«Yak.»

Sigarayı aldım. Zvagin yine cebini karıştırdı... Ve

sağlam kısa kesilmiş tırnaklı parmaklarında Panfilov'un çakmağını gördüm. Panfilov, demek ona armağan etmişti. O, «Bir vesileyle, birine armağan ettim.» demişti. Demek o biri Zvagin'di Ordu kumandan yardımcısı, çakmağı sıcak avuçlarında bir süre tuttu, Panfilov'un ne vesileyle armağan ettiğini biliyor mu acaba?

Zvagin'in gözlerinde nem belirmişti.

Şeytan alsın, belkide Panfilov'un onu bana armağan etmek istediğini biliyordu. Bu konuda bir tek söz söylemeden bakıştık.

«Çıt.» Ateş yandı. Sigaralarımızı tüttürdük.

Baurdcan Momiş-Uli «Nokta, çok büyük bir nokta koyun» dedi. Panfilov'lulara ait öyküyü bununla bitireceğiz.

Yirmiüç kasım bindokuzyüzkırkbir günü benim tabur kumandanlığım bitti. Ordu kumandanlığına çağırıp Alay kumandanı atadılar.

Taburumu İslamkulov'a teslim ettim.

Alayım, Panfilov'un yayını izliyerek Nazilere ateşli şamarlar indirerek çekiliyor, çekiliyor. Krükovo istasyonunun yanındaki köye kadar çekildik.

Orada, Leningrad şosesinde. Kızılordunun öteki birlikleri ile altı gün savaşlarında dayanıp tarihi tersine çevirdik ve düşmanı Moskova'dan kovaladık.

Bunun için «Leningrad şosesi» diye bir kitap daha yazılabilir. «Şimdi bu kitap bitmiştir. İlersi için size yalnızca bir vaadde bulunabilirim...»

Momiş-Uli, düzgün ellerini kılıcının üstüne koydu ve ani bir çekişle çıkardı. Çelik siperin alacakaranlığında parladı. Tıpkı yeni biten kitabın başlangıcında olduğu gibi.

«Yalnız bir şey.» diye yineledi. «Yalan yazarsanız sağ elinizi masaya koyacaksınız. Rap! Sağ el yok. Sözünüzü onaylıyor musunuz?»

Gülümsememi sakladım. Benim, içtenlikle kalemle yaratılmış korkunç güçlü Baurdcan'nım, sen burada kendi karakterine sadık kalıyorsun.

Ama yazar içtenlik taşımalı.

«Onaylıyorum.» dedim.

— SON —

Volokolamsk şosesi ve Aleksandr Aleksandroviç Bek

Ünlü düşünür ve büyük yazar İlya Erenburg «İnsanlar yıllar ve yaşayamlar»adıylâ toplanan anılarında ikinci dünya savaşının getirdiği acılar ve zorluklar dolu yıllardan söz ederken : «Bu acı yıllar büyük eserler yaratılmasına yol açtı» diyor ve ekliyor: «Bize o günleri en güçlü şekilde anlatan yazar Aleksandr Aleksandroviç Bek'tir»

Ünlü yazarın söz ettiği eser şu anda elinizde tuttuğunuz «Moskova önlerinde - Volokolamsk şosesidir»dir.

Bu romanın Türk okuyucuları için ayrı bir önemi var. Yazarlığa bir araştırmacı olarak atılan ve savaş yıllarında da cephe muhabirliği yapan Bek, Alman istilasının kırıldığı ve üstün güçlerin ilk yenilgiyi tattığı Volokolamsk'ı savunan bir taburu eserinde bir gerçeği ortaya koyuyor. Bu taburun kumandanı Momiş - Uli adlı Orta - Asya'lı bir Türk, taburun ana çekirdeği de Türklerden kurulu.

Her parçası ayrı bir heyecan kaynağı olan eserde, bu Orta - Asya'lı genç teğmeni ve onun üstün yeteneklerini yürek çarpıntısı duymadan okumak mümkün değil.

Aleksandr Bek'in cephenin ön hatlarında başlayan ve savaşın tüm alevini insanın yüreğine sokan bu yapıtı Alman savaşının sona erişinin 25 inci yıldönümü dolayısiyle seçilmiş olan özel bir seri içinde yayınlanmış ve pek çok dile çevrilmiştir.

Türk okuyucusunun da bu yapıtı ilgi ile karşılayacağı inancı içindeyiz.

Fiatı : YİRMİ LİRA